

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ, ՋՐՈՒՅՑՆԵՐ, ԱՌԱԿՆԵՐ

1(9). ԹԱԳԱՎՈՐԻ ԲԱՂԸ

Թագավորին մեկ լավ բաղ ռաներու էս թագավորի բաղմանչին լավ բաղմանչի էր, էրկու ծառ լավ տեսակի՝ մեկ կարմիր խնձորի, մեկ լե սիւմ-աակ խնձորի կէր, լավ կպախեր էգ խնձորներ, թագավորն էր թաղման: Քյասիր բաղմանչին կը պախեր, շուր գութեր բար քանգելու գախ, կգին՝ կգողնին: Թագավորն էլ բաղմանչուն կսպաներ.

— Տո՛քու ֆլանը-րեխվան, ուրեմն դու խաս-տու ա կէնես, դու իմ խեա ա կիւաղաս:

Բաղմանչին էլ կղարմանար, թե ջանքմ, էտ անասավածներ հրնչի՞ կգան, էգ խնձորներ կգող-նան, սալ բաղն հուրանց շրավարարա՞. բաղման-չին կղարմանար:

Մեկ մարգ կըլի, գութա թագավորին կըսու.— Ես կեղիմ բաղմանչի:

Թագավոր կըսա.— Դո՛ւ գինաս, հրմլա յա:

Կըսա.— Գինամ, ես կեղիմ քո բաղմանչին:

Մնաց, թագավորն էկավ էգ էրկու ծառն բաղ-մանչուն ավեց նշանց, բամալ ըսեց.— Բաղմանչի՛ ջան, էսառնց լավ ամագ կիւաս, լավ էլ մուղտթ հմնաս:

— Այո՛, — ըսեց, — թագավո՛ր ջան:

էս բաղմանչին ըմալ կպախեր՝ հուր աջիչ լուսի պես: Մեկ էլ էն աեսավ, որ շիրթուն գու-քա. հելավ տեսավ՝ ծառի վրա բան չկա, էլ չհամ-բերեց, ըմալ մթան էկավ թագավորի կուշա, թըխ-կըցուց:

Թագավորն ըսեց.— Հա՛, ո՞ն ես:

Ըսեց.— Քո բաղմանչին եմ, թագավո՛ր, ես աստուն կխալիմ, քե չեմ խալի. իմ մոա զենք կար, ես հիշ լարի, ձեն լսա, շուր հելա, իրախան: Կխնդրեմ, էս աարի սղեկներուց տաս, գան խըր-ընձի պախենք, տեսանք էն ո՞ն ա էգ գող:

Մնաց գալող աարին, հա՛ խնձորենին խա-սեր են:

Ջոջ աղեն ըսեց.— Ես կեթամ պախակ:

Գնաց պախեց մեկ գիշեր, քնավ, գողցան տո-րան: Միջնեկ տղեն պախեց, էլի գողցան, տա-րան: Երրորդ տարին պղղիկ տղեն էկավ, ճկութ կարեց, աղ թալեց նե, բաղի մեջ կերթա-գութա: էկավ ճիտվանք կանչելու վախտ, ծառի շխկըտուն էկավ: Տղեն էկավ դանեց, դարբն առավ, բայց փախան: Աստախտան հելավ տեսավ՝ մե քյանիմ՝ խնձոր թափուկ ա ծառներու աակ, էս մարգ հե-ղե յարալու, արուն շոացե գացե: էկավ, խոր հայտնեց: էկավ խոր կուշտ ըսեց.

— Հայրի՛կ, գողուն էրեր եմ յարալու, իմ ախսըտունց խեա իգ կրոնեմ, կեթամ:

Հելան էրկու-իրեք ախսըտով, հելան մեկ ղենք վերցին հուրանց, իղը բոնին, էկան, խասան մե հէրի մեջը. խոր ա, էս մարգ էղ խորու մեջ ա մահ:

Ջոջ ախսեր շրիգ կապին հիճուցին.— Յա-մա՛ն, — ըսեց, — ես կվախնամ: Միջնեկ՝ էլի ր-աենց:

Փոքր ախսոր հիշուցին, գնաց տեսավ որ գուռ ա, օթաղներ կա, բաղ կա, մարդիկն ա կալ-րին. գնաց հանգիպավ մեկ դուռ, թխկցուց, ներսից ձեն ավին.— Ո՞վ ես:

— Դուռ բացե՛ք, կարիք մարգ եմ:

Դու մի ըսե՛ չստոնք ամեն մի թագավորի աղջիկ ա կլած, առած էկած ա. իրեք ախսեր են, իրեք գե են: Դուռ բացեց շոջ դեր կնիկ, օր աղին տեսավ, դարմացավ.— Օձն հուր պորաով, դուշն հուր թեով գաս չեկած, դու իմա՛լ էկար:

Ըսեց.— Հրնչի՛:

Ըսեց.—Բռնող դե էկավ՝ քու շոշ կտոր քու հանգաջ կթողայ:

Ըսեց.—Դո՞ր ա գացե:

Ըսեց.—Էնդոր ջաղտեն հերկեն ա, գացե ավը դուշ կէնա, յոթ գլխեն ա:

Տղեն հելավ թուրն ձեռը, աեսավ՝ գեը գութա.— Է՛ խողածին, քե կուտեմ:

Էկավ, ըսեց.—Դոր վի՛ն ա:

Ըսեց.—Դոր քոնն ա, դու շոշ ես:

Իրեք անգամ խփեց, իրեք անգամ էլ տղ'ն փստաց, էն յան կաղնավ:

Տղեն խրա դանելուն՝ գեին էրեց էրկու կտոր, հանգջներ կարեց, թալեց ջեր, դարձավ էկավ, կնդան հանգջներ ցույց տվեց, ըսեց.

— Դու իմ շոշ ախպոր բաժինն ես:

Էկավ կարմիր դեին էլ դանեց սպանեց, ըսեց:

— Դու էլ իմ միջնեկ ախպոր կնիկն ես:

Էտ էլ՝ օսկի կաաուն օսկի մկներ, կիաղա խետներ: Էկավ, էն մեկ գուռ դանեց, էն մեկ գեին էլ սպանեց, առավ իրեքին էլ էկավ խորու մոտ:

— Ջոշ ախպե՛ր, ջրիղն հիճու գա, էսի կապեմ քու կնիկն ա, քաշա խան: Քաշին խանին, միջնեկին էլ քաշին խանին:

Փոքր աղջիկն ըսեց.—Մա՛րդ, սվգի գոն հե-լի, հեառ ընձի կխանես: Քու ախպրաինք մուխա-նաթութուն կէնեն:

Ըսեց.—Էա ի՛նչ ա կեսս:

Աղջիկներն հելան, ախպրաինք օր աեսան փոքր աղջկան, հուրանց փոքր ախպորը լխանին:

Աղջիկ ձեն ավեց.—Տղա՛, էս բաղչի մեջ իրեք դոշ կիգան, մեկը՝ սպիտակ, մեկը՝ կարմիր, մեկ՝ սև ա: Քե թալ սիվաակի վրեն, թըխ խանա լուս աշխարհ:

Աղջկան չսեց, թալեց սև դոշին, էգ էլ թա-լեց սև աշխարհ: Պտոտեց, պառաեց էկավ հելավ մե գերեղմնոցի մոտ, ըսեց.—Էթամ ըաոց մոտ: Մեկ էլ տեսավ իրեք խաա հուրի էկան հիջան մեկ մառմառ գերեղմանաքարի վրեն, քոր ավին գեն, մեկ աղա խանին, էն մեկն ճպոամ՝ խանեց դա-նեց վըր գլխուն, էգ աղեն սաղցավ: Ջանին մեկ սինու վըրէն: Աինին ինչ որ ասավածութեն ըս-աեղծի՝ պաարաստվավ: Կերան, խման, էսաոնք առան ուրանց խամար ուտել-խմել, աղեն վեր-ցուց մե խատ քար ու ըսեց.—Բա ընձի՛:

Աղջկներ ձեն լսան, էգ սինին էլ, փետն էլ, աղին էլ թողին փախան:

Տղեն էկավ ըսեց.—Բարև՛, էս իմալ ա հեղե՛:

— Էգոնք ընձի կսիրեն, էս կախարդական ճպոտով հա՛ կիգան ընձի կխանեն, կսիրեն:

— Ըսեց.—Թագավորի աղա՛, քե կմեոցում:

Ըսեց.—Հրնչի՛, սաղցեր եմ՝ սաղցեր եմ:

Ըսեց.—Չէ՛, ես կեթամ քո խոր կուշա, կիաւ-

ցում. թե ընձի կխանա իմ էրգի՛ր, գուգամ քե կը-խանեմ, կէրթամ, օր լխանեց՝ չըմիգա:

Ճպոտով թխկցուց մեոցուց, հելավ սինին էլ վերցուց, քուղոն էլ վերցուց, էկավ թագավորի մոտ բարե տվեց:

— Բալա՛ շան, հո՛ւստ ես:

— Թագավո՛ր, օր քու աղեն սաղցում, ընձի կոնա՞ս խանես լուս էրգիր:

Ըսեց.—Լուս էրգիր չէ, հըմա Ջմրուխտ առաի ունեմ, քե կաանա կարմիր էրգիր:

— Խա՛, էգ լավ ա:

Էկավ աղին սաղցուց, ավեց թագավորին: Ին-քըն էլ նսաավ դուշ, հիշավ կարմիր էրգիր:

Ըստեղ էլ էկավ թագավորի մոտ:

— Թագավո՛ր շան,—ըսեց,—ընձի կանա՞ս խանես լուս աշխարհ:

— Կարող եմ, եթե դու ընձի լավութուն է-նես: Իմ էրգիր խաց չկա, մի էրգիր ընձի խաց կիտա, իմ նավեր կտաարաստեմ կիգամ, էթան օր էգ խաց ըերեն, չըմ գինա ի՛նչ ջանավար ա գուգա իմ նավի հաոեջ, կիտորտակտ, չթողա յր իմ նավ գա իմ էրգիր:

Տղեն սինին խանեց, լավ սեղան քցեց, քեֆ արին, կերան, խման, ըսեց.—Թագավո՛ր շան, որ ընձի խանես լուս էրգիր, ես սինին կիաամ քեղի:

Քու նավեր օր կերթան, գու ընձի ըսա՛, ես ընդոր կ'աղթեմ:

Էս մարդու նավերն էկան, պատրասաին, տը-ղեն նստավ, հա՛ էկան օր ընցնեն, մեկ էլ աե-սան օր՝ մեկ կիգա: Էկավ խասավ օր նավ պաի կործաներ, տղեն թռավ, ծամեր ըոնեց, գլոխ սիմեց:

— Յաման տղա՛, ընձի մի՛ սպանա, ես կը-խանեմ ափ:

Ըտմալ էլ էրեց: Էս մարգ էլավ պտոտեց, պառ-տեց, էկավ մեկ շենքի հանգիպավ, տեսավ մի դուռ. բացեց տեսավ՝ իրեք կոյկա յա գրուկ, խը-միչք կա գրուկ. խմեց, մաավ կոավաթի աակ: Իրեք աղջիկ էկան հիրիգուն, ըսեցին.— Աղ-ջի՛կ, էսօր նավը չկրցա խորտակի, էկեք էդ տղի կենաց խմենք:

Տղեն հելավ կայնավ ըտոնց մոտ:

— Մենք դոշաղ տղի շուտ կիգանք, օր պսակ-վենք. մենք ախպեր ունենք, օր թագավոր ըան-աարկեր ա, ըտու խմտը մենք չենք կարգվի:

Ըսեց.—Օր ես էթամ ձեր ախպոր թողել աամ, գա, կկարգվի՞ք:

Ըսեց.—Խա՛, դու աղար ե՞ս:

— Նշանելու եմ:

Հուր գլխի էկածը պաամեց: Ախշկներ շաա մոմոացին:

Տղեն հելավ գնաց թագավորի մոտ:

— Թագավոր,— ըսեց,— ես ֆլան թագավորի տղեն եմ:

Դու մի ըսա օր էս թագավոր կենթարկվի հուր խոր:

— Դու պտի իրեք քուրվտոց ախպոր թողես, մեկ էլ քու խաց տոտ Կարմիր թագավորին:

Թագավոր ըտմալ էրեց:

Տղեն նստավ նավեր, խացեր ըարձեց, էկավ: Թագավոր Տուաի ղուշին կանչեց ըրեց, տղին նստցուց, խանեց լուս աշխարհ: էլ չգնաց ուր խոր մոտ, գնաց զարգրի մոտ աշկերտ:

Ախպարինք խարսներին ըբրին, թագավորի պզտիկ աղի կնգան առանձին սենյակ տարե գրե:

Թագավոր կըսա.— Հորի՞ ա կսպասես, դա՞ ջան, օր իմ աղեն կորե, գու կարգվի:

— Ձէ՛, ես մեկ ըանով կկարգվեմ. երր օր ընձի օսկուց սինի շիքին՝ օսկի գրթան մեջ, օսկի ճտերով, նոր ես էն տղին կառնեմ:

Հելան գացին զարգրի կուշտ:

Ըսեց.— Կեթաս օսկի սինի շիքես, օսկի դըրթան, օսկի ճաեր:

էս մարգ ձեռ գրեց ծոցն, կտյնտվ: էկավ աշկերտին ըսեց, էս էլ ըսեց.— Ես կշիքեմ, քո գործ չի. զնա՛ ըսա՛ մեկ մեշոկ դյուղ, պնդուկ, քիշմիշ տո՛ւ, ես կշիքեմ:

Գնաց ըբրեց:

Սարախտան էկավ, տվեց: Վարպետ տեսավ՝ ղարմացավ. աարավ թագավորին, առան գացին, աղի կնգան տվին:

Աղջիկն ըսեց.— Ըսոր վարպետին կանչա՛:

Տղեն հելավ էկավ թագավորի կուշտ, թագավոր ճանչցավ: Յոթն օր, յոթ գիշեր խարսնիս էրեց, էն էրկու տղին սեերես սուրգան էրեց, ուր թագավորությունն էլ տվեց նրան:

Դրանք խասան հուրանց մուրտղին, դուք էլ խասենք ձեռ մուրտղին:

2(10). ՍԻՆԱՄ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ԽԵՔԱԲԸ

Ավալ ժամանակով թագավոր կար, անուն Սինամ թագավոր կսին: էս մե խտտ կնիկ առավ, էս կին ըբիխախմար դուս էկավ Սինամ թագավորի հանդեպ: Սինամ թագավոր էս կնոջ բաց թողեց, տոավ հուր ողիր, ըսեց.— Ողի՛ր, հընդենք գյուղ ըբ գյուղ, երգրե-երգիր շուտ գտնք, աեսնանք՝ ի՛նչ օղլուշաղ կպառկի, աղջիկ կըբրա, ես օսկով՝ ընգու քաշով, էնի բերեմ, ջոջցում, ես ընգոր խետ ամուսնանամ, օր ըբիխախմար գուս չիգա:

էս մարդիկ պառտելով գացին, տեսան մե դյուղի մեջ կնգաիք կմոմին:

Դավրեշ կղի էլ գնացած ա:

խորցուցին.— էս ինչ բախա ա՛:

Ըսին.— Մե նախորդի կնիկ կայնի վըր յագաց, շողատվի, ըաու խամաը էլ կմոմոանք:

էս ըսելուն պես մե կնիկ էլ հելավ, ըսեց.— Աշկերգ լո՛ւս, աղատվալ, աղջիկ բերեց:

Ըսեց.— Ողի՛ր, մտնենք:

Մտան բարե տվին, բարե առան: էս տանտերն գիցավ, օր փայի խամար պգոաող գավրեշ են, ըսեց.— Վա՛յ իմ լուս քոռնա, գու էկել եք, ես քյտսիր մարգ եմ, ներող կլնեք, կնիկս էլ նոր ա աղատվե, փայ չկանամ տամ:

— Ա՛յ տխպեր ջան, մեր թագավորի խամար էրեխի ա շուտ գուգանք, մեր թագավորին էրեխա չկա, աղջիկ էլ հեղի կգնենք, տղա էլ հեղի կգնենք: Հիմա քո էգ տղջիկ գնենք կշեոքի, ուր քաշի ըտրտ օսկի տանք:

էն օր մերն էր՝ լաց, էն օր խերն էր, ըսեց.— Տո՛ կնիկ, էդքան ճիժ ունենք, չկոնանք պախենք էլ, տանք:

Համաձայնվան, տրվին: Խանեց հուր քաշից շատ օսկի տվեց, բերեց պախեց մեղան կաթով, կատվու մսով, անուն գրին Գյուլ: Գյուլ ջոջցավ, գառավ աըսվութ տարեկան: Սինամ թագավոր ամուսնացավ էաոր խետ: էս նախորդի կնգան, էն վիշակի տիրացուց էն ջենքեր շիքեց, էս նախորդի կնիկ համարտ Սինամ թագավորի աշքի լուսն ա, հարագաա ծնողն ա: Մենք դառնանք Գյուլի վրեն:

Սինամ թագավորին լավ խրեղեն ձիանք ունի, կնգան ջոկ ձի ա, ղոնքի խամար ջոկ ա, ուր խամար ջոկ ձի ա: Որտեղ աղիվ օր ըլի, լալլաղի (յալլաղի) ժամին հլըի, օր էրթան սառ հախպրներու վրեն քեֆ ուրախութուն էնելու, հրմեն կեթան: Մենք գառնանք էս մարդու ղոնքի վրեն: Մե խատ հարտմի բաշի կա, քստն-յառսուն խոքի քոմեր տ մեկ հէրի մեջ, ալան-թալանութուն կէնա, կողոպուտ կէնա: Հանգիպելով հիրար, էս կնիկ Գյուլին սիբվըցուց հարամու ըաշու վրեն՝ Սինամ թագավորից գտղտնի: Սինամ թագավորի ձիանքներուն էլ կիւնամին էս մարգիկ. շարաթ մի անգամ, ագաթ էր, Սինամ թագավոր պտի դեր ուր ձիանք տեսներ: Ձիանքների պախողի անուն Սեյիգ էր, Սինամ թագավոր գրանք թամրլսել էր, էնպես իմ ձիանք պախես, որ դամ տեսնամ, քեղ շատ պարգեներ կիտամ:

Սմեն շարաթ Գյուլ գուքեր, մոր խետ ձիանք կնստին, կեթին հերի գուռ. թտո պախուկ ձի՛ ձըմեռ, պարղգնի գեմ ձիանք պտի կայնին գուս, էս մարգ մտեր ներս:

Հուրսնք քառսուն ջան ին, տտս-տաս կտպրին: Գյուլն կգրկեր էս մարդ: Գյուլն էրկու էրեխա ունեցավ, աղջիկ՝ հարտմի ըաշուց, աղեն՝

Սինամ թագավորից: Զոջցան՝ աղջիկ խինգ-վեց
առերեկան, աղեն՝ իրեր-չորս աարեկան:

Մենք դառնանք մեկ սեյիդի վրեն:

Շատ մարդկանց զլոխ զանեց Սինամ թագա-
վոր ուր հերսից: Սինամ թագավոր օր կիզեր կը-
տեսներ ձիանք դարնած, հալից ընկած, կըղա-
նանար, էդ սեյիդի զլոխ կվերցուր:

Նոր Սեյիդն ըսեց.—Ես կպախեմ, հըմեն
բան թագավոր կիզա, ես լավ կպախեմ:

Սինամ թագավոր ավեց ձիանք նոր Սեյիդին:
Առան աղին էկան, ձիանք տվին նշանց, հըմեն
ցույց տվին: Մնաց շարաթ զլոխ տղեն դիշերն էլ
չքնի, ձիանքին կթիմրա, կկորմջա, կչրա, ձի-
անք կայնուկ տեղ կխաղան, կխրինջան, դեգին
կքանդեն:

Հիրկվան պահին քաղսրն օր խախնդավ, մեկ
էլ անսավ Գյուլն ու մեր գոնեն մասն:

— Սեյիդ, — ըսեց. — էս էրկու ձին թամբա՛:

— էս ըռպ:

Թամբեց, ինծան ու գացին:

Գացին, մացին շուր լուսու դեմ, ձիանք էկան,
նիհարած, ձեռից դացած:

— Վալ վալ, — ըսեց, — Ես, — ըսեց. — աղա-
մարդ եմ:

էկան հիճան. — Հա՛, բան չես, հա՛...

Գացին խախնդան, ժամանակն էկավ օր
պաի թագավոր դա, ձիանք տեսան, օրենք ա:

Թագավորն էկավ, — Տո՛ շան որդի, էս ի՞նչ
ա:

Ըսեց. — Ես շան որդի չեմ, շան որդին քո
կնիկն ա ու դոքանչն ա. դու ավաաացի ընձի, իմ
չորեր խաթի մեկ շարթով, շաբաթ օր հիրդուն,
դու անս ով ա դուքա, ձիանքն ի՞նչ ա կէնա, հե-
անա քո կնդան, բոնա, ես ի՞նչ մեղավոր եմ, դու
ո՞ր, քո կնիկ ո՞ր:

էկավ շարաթ օր, Սինամ սեյիդի շորեր խա-
քավ, Գյուլն ու մերն էկան, ձիանք ուզին, նսաան
ու յալլա: Սինամ թագավորն էն մեկել ձին էլ
հինք խեծավ ու գնաց հետև հուրանց: Գնաց ան-
սավ օր՝ էրկու ձին դուռ կայնուկ, խորոա, էս
մարդ հուր թուր վերցուց ուր շորերու աակ, էդ
մարդկանց զաղարմ կար՝ ըռչի, էդ՝ օր կարիք
մարդ էթա, պտի ըռորոա: Բոնեց բոջուն խեղդեց,
ըռչիմ էլ օտեն խանեց, ու երդուղից ըսեց. — էսի
զաչխու անդ ա:

Բոջու փոսա քաշեց ուր զխուն, հրնդավ թա-
թերին, յանի բոջին ա, ու դնաց: էկավ անսավ՝
Գյուլն դրկե, սեղան ա կապած, կուտեն, կխմեն,
դոնքաչն էլ կուտա, կխմա:

Գյուլն ըսեց. — էս ըռջու աչկեր մնի Սինամ
թագավորի աչքեր:

— Կնիկ, մեր ըռչին ա:

Օղրավ. — Վա՛, — ըսեց Գյուլն, — Սինամ թա-
գավորն ա:

Սինամ թագավորին բռնին, փոստ զլխից հի-
շուցին:

Հարամի ըռչին բերեց խասա ճորան, փաթ-
թեց սրնից, մնաց զլոխ գուա, ճրագն էլ ընդին
գրին վըր զլխուն:

Գյուլ դրկեց հարամի ըռչուն, ըսեց. — Պադոի,
մեղան կաթով, կատվու մսով ես պախե Գյուլ,
իա՛, Գյուլն իմ իամար ա, քո խամար չի:

Սինամ թագավոր կսկծվորավ:

Աղջիկն ըսեց. — Դուս կուգեմ:

Հելավ էկավ, Սինամ թագավորն ըսեց. — Ի՞նչ
կեղի, շրգի ծերն հարձկա:

Հարձկեց, հինքն յավաշ-յավաշ քանդեց,
հիմցավ օր աաս-աաս են պառկած, գաղտնի էն
աասի զլոխն կառեց: Հարամի ըռչին հիմցավ:

— Հր՛. — ըսեց. — Սինամ թագավոր, ի՞նչ է-
րաղ տեսար, մեղան կաթով Գյուլ պախիր, մկա
իմ ծոցն ա:

Ըսեց. — էն անսա, մեկ շահան ըռգա գնադ,
աաս կառկուռ խեղդեց:

— Հա՛, — ծծղաց:

Պառգան, Սինամ թագավոր գնաց, էն աասին
էլ կարեց:

էլի հիմցավ, էլի խառցուց. շորս անգամ հիմ-
ցավ, էս մարդ քառսունի վերջ ավեց: Մի անգամ
էլ օր խառցուց, ըսեց. — Ես էն անսա, օր մե շա-
հան ըռգա քառսուն կառկուռ խեղդեց, մնաց սր
քելի էլ խեղդա:

Հելավ թոավ, կովավ, դանեց սպանեց: Կնի-
կրն ու դոնքաչն փախան:

էս Սինամ թագավորին մեկ խաա ճրոա կա,
ալմսի՛ կախալդական ա. էդ ճրոա ի՞նչ ուղես՝
կաա: Սինամ թագավորի առնն ա, Գյուլ դինա,
խարար ա: Շուտ էկան խասան, Սինամ թագա-
վորը էդոր մայիֆ թողեց, ձին կապեց, գնաց
Գյուլի գիվան էնա: Բաշնա դոնում Գյուլ՝ ճիրոան
առավ ձեռ, դանեց, էրեց մեկ խաա զադ:

— Գնա, — ըսեց, — զաղերու խեա ապրի:

Գնաց, զաղերուն էլ օրենք կա, աղվսուց կվա-
խենան, պաի օրն մեկ կայնի պահակ:

Փուշ թալին՝ էկավ հրնդավ հեսիր Սինամ
թագավորի վրեն, օր հելե կադ: Դը խողածին ա,
քնով հրնդավ, աղվեսն էկավ, աաս-քսան խաա
խեղդեց:

Ղաղերը շարդին, կացին Սինամ թագավորին,
չփլաղցուցին, հելավ էկավ, կայնավ գուու: Զոն-
քաչն էլավ դուրս, սիրա մոմաաց, — Փա՛ սուղի,
սեավոր, հորի՛ էրի կադ, արի հուրիջ բանմ՝ է-
րա, մեղք ա:

Հելավ դանեց, էրեց մեկ խաա Քյավառա էշ,

տվին քյավառցի Սումրատին: Հմալ էրե՛ց, օր օսկոռ մնաց. էկավ ղոնքչի մոտ, կնիկն էլ դանեց. սարքեց մեկ խատ բոջի, էրեց բոջի:

Սինամ թագավորին մե քուր կա, դեղի նե կարգուկ ա, ըտուն մեկ խատ աղջիկ կա, դուքակեթա, էդ ճրտտի տեղն էլ գինաւ: Էս բոջին գնաց, խասավ քուրոջ տուն, քուր խաց կթխեւ, աղջիկ իշկեց, ըսեց.— Էսի մեր պարենն ա:

— Սեւալո՛ր, դու իմա՛լ կիմիշիս իմ ախպոր հըմալ ըսես:

— Եսի՛մ, հլա օզրի՛ իշկա:

— Վա՛յ, ճիշտ տ:

— Յամտն աղջի, դու գինաս, խասի՛, իմ ախպոր շուն ա էրե, հլա դնա տե՛ Էն ճիպտան էնտեղն ա՛:

Հեկավ աղջիկ էկավ, տեսավ՝ ճիպտտ տեղն ա. առավ էկավ, էիպտտ դանեց.— Իմ ախպեր Սինամ թագավորն հըլի հավալվա հի:

էկավ հեկավ հավալվա թագավոր, հեկան քուրոջ խետ, քուր բերեց հարդեց, պաավեց:

— Ախպեր ջա՛ն, գնա՛, իմալ կուղես, ըմալ արա:

էկավ, ղոնքչին վանեց, էրեց շոր կոճ. կնգան գանեց, էրեց մի խատ կառկառ, դրեց ակոշկի դոք: Կառկառ կեկնի դուս, պդոտա, դուքա, կաուց գանաւ վըր էդ շոր կոճին յանի ճ՛ուռ էրիւր, դու էրիւր:

Սինամ թագավոր ըսեց.— Ես էս երգիւր էլ չկոնամ մնամ, իմ ժողովորդ կլսե, օր Գուլն ինչ ա խանե իմ ղլոխ:

Գիշերվա մեկ վախտ հեկավ, մեկ ֆուրդուն բարձեց իր հեղած-չեղած ապրուստ, էկան մեկ անծանոթ ծովու կրաղ: Բերեց, իր ջենք կառուցեց էդ ծովու վրեն, օր մարդիք դան, ուր բանն հիմնան, բղոնց ղլոխ գանա, ջանդակն էլ ծովու մեջ ըաթմիշ էնաւ: Զոնքաշն դրեց ակոշկի դոք, կառկառն էլ վրեն:

Մենք դառնանք մեկ ուրիշ թագավորի երգի վրա: Էստոնց եգեղեցի կա, սովորութիւն կա, օր ննջեցյալ եղնի, նաշ կար, կգնին մեջ, կտանին կղնին եգեղեցին:

Մեկ խատ ջանաւար կար ըղոնց երգիւր, օր ակոշկեքներուց կմտներ, էդ մեկին կայլանդակեր, մսեր կուտեր կմներ օսկոռներ:

Էս թագավոր մեռավ, ըտուն իրեք հաա տղա ուներ. էն էրկուսն պասկավուկ են, պզտիկ՝ աղար էր: Թագավորն օր հեղավ մեռնելու, տղեքներուն կանչեց, ըսեց.

— Դու հեղիք, ծեր մոր ծծի կաթ. ես մեռնելու եմ կմեռնեմ. ընձի օր կտանեք եգեղեցի, կանգնեք օշարդով, օր ջանաւար ընձի շայլանդակա:

Զոջ աղնն ըսեց.— Շա՛տ լավ:

Թագավորին տարան դրին եկեղեցի, ջոջ ախ-

պեր հիրգուն կայնավ: Դե՛, սարի քամի, սկոշկեք շուշա չկա, քամին քանեց՝ հա՛ մոմեր հընցուց. էս մարդ երդյուղ էրեց հա՛մ խորից, հա՛մ ժամուց, էկավ տուն: Օր էկավ, միջենեկ տղերն հիմ-ցավ:

Միջենեկ տղերն գնաց, էն էլ տայաղ տվեց, էկավ:

Փոքր ախպերն գնաց, ինչքան կայնավ մոմեր վառեց, քամին հընցուց: Ետուն տեղաց կրակն էլ գիշերոր մոտ կիտա մարդու նշանց, հեկավ դուս, տեսնի՛ մեկ տեղ կրակ կերևտ.

— Էթամ, կրակ բերեմ:

էկավ շուր խասավ, տղոթրան բացվավ: Էն թագավոր ինչ եղավ, հայտնի չի, էս մարդ էկավ տեսավ օր կրակն դրած, յոթկանթնե դաղան տըրած, միս ա կեփեն, շորս բոլորն էլ մարդ ա պառկուկ:

Զմրուխտ թագավոր կա, մի աղջիկ ունի, անուն Շաքյարնուջ, ըղոր դուղեն փախցուն, չկանան. արջկան հանե վերե, խինգ հարգի վեր դրե խեր:

Տղեն ըսեց.— Կայնի, կրակ տանեմ:

Զեռ գանեց դազան դրեց մի յան, կրակ վերցուց, դեեր ըսին.— Մե ղոշախ մարդ ա էկե, մենք յոթ խորով դալան անջախ կրոնենք կտնենք կըրակին. էս մարդ մենակ վերցուց, դրեց, հանե՛ կրակն էլ առավ, կեթա:

Դեերն հեկան, քառսունն էլ էկան հընդան դըա օտաց.— Մեր գլոխ, մեր պախապտն դուր էս, ի՞նչ անղնավուր մարդ ես:

Տղեն ըսեց.— Դուք քաղբից հեռու, էս ի՞նչ բան ա, կրակ եք դրե, միս ա կեփենք հընչի՛ էք բստե բնակե:

— Է՛, մեր աղա, մեր մուրաղ չկատարվի, դու օր էկեր ես կայներ ես մեր ղլոխ, մեր մուրաղն էլ կկատարվի: Էսա մենք քառսունս ախպեր ենք, մեր պղաիկ ախպերն սիրահարվեր ա Զըմրուխտ թագավորի աղջկա վրեն, կերթանք հուղնդան, չիտա, մենք էլ կուղենք՝ ուժի դոռով բերենք: Սղջիկ վերի յոթ հարդում ա, ջանաան կա բոլոր, լավ յուրդան-դոշկի մեջ կընցու Շաքյարնուջին. նարդլանով աղջկան կխանա վեր, նարդրվան կխանեն, կպախեն:

— Տղեքնե՛ր, ես քաղբին անծանոթ եմ, դու իմ ուժին աեսաք. բրնձենտ մեշոկ կա, ես բալնիս ունեմ՝ թագավորի խաղինի բալնիս ա էս էլ: Կերթանք քառսունս խատ մեջոկ կառնենք, մեկ գնգիս լարան կառնինք, մե շորս-խինդ խաա էլ մախաթ կառնինք: Եւի օր ես կմտեմ, օսկիք կորանամ, կլնամ, ձեղի մեկ-մեկ կկանչեմ, օսկին կղնամ ձեր ջլակ, գու բերեք, կուղենք, օր եգո էլ աղջիկ կխանինք, նոր կառնինք ու կերթանք:

Ըսեց.—Օր մեշուկներն առանք պրծանք, քառսուն խաս կերթաք դարբնաց, քառսուն խատթավամի կիդաք շիքել:

Էկան դացին, ինչ օր ըսէր էր, էգ հրմեն առան, ըրերն տվին տղին:

Ըսեց.—Դե գուք ձեր տեղեն հիրար չիգաք, ձեզի ինչ օր կսեմ լսեք: Ծա կերթամ, հառեշ խաղինեն կլնամ դարսեմ, գուքամ կայնիմ դոան հետե, մեկ-մեկ, ձեն շխանեք, մեկ-մեկ գուք կմտիք ներս:

Մտավ, դուռ րացեց, քառսուն մեշուկ լցեց, թավամիսեք խփեց, հելավ աղջկա մոա, թուր քաշեց, կայնտվ դոան հետե, գոռաց.—Մեկ գարե:

Մեկ-մեկ կկան, թրով վզները կտրեց, քառսունին էլ վզները կտրեց, հանգչներ կտրեց, շարեց պրած թելի մեջ, դրեց խուրջունի մեջ: Հելավ լուար բացվեց էգ տեսակ, օր մեկ պարե թրքի կողով շլաղ, հելտվ—Բարի լուս,—ըսեց.—պարե ջան:

— Վա՛յ, բարո՛ւ, հաղար բարին, մեռիմ օղներիդ:

— Պարե ջան, անտեր տղա եմ, ախրդ խեր հեղե. ինձ էրա քե տղա, գամ աավարներն էլ էնեմ, աշխտեմ:

Ըսեց.—Խա՛, ես ու պառավս ենք, ընձի գաթի տղա չկա:

Տղեն բերեց առն, թրս պախա, մենք գառնանք Զմրուխա թագավորի վրեն:

Հելան մաան խաղինեն, օր քառսուն մեշուկ լցուկ, հիրար վրտ դարսուկ, քառսուն դեի գլխ կարուկ, հանգչներ վրեն չէ. մտավ աղջկան մոա, տեսան օր՝ աղջկա թշին աղի ատմներու անդն ա:

—Ախի՛, էգ ի՞նչ բախս ա, Շաքյարնուշ:

Ըսեց.—Հայրի՛կ, խարար չրմ հեղեր եմ, թե ի՞մալ ա նարգվան գաե:

Թագավոր հելտվ կայնավ ուր պալաաի դեմ, բոռաց,—Ժողովո՛ւրդ, ով օր էկե, ով օր էս րան կաարե, խաղաղ սրաով իմ Շաքյարնուշ կիաամ էնոր, ուրին էլ կիաամ թաքավոր:

Հելան քաղաքի մարգիկ, հարուսա մարգիկ, խաքան ջորեր ուրանց, քյամրներ կապին, բուխարի փափխներ գրին, էկան մոա, հրմեն էլ սուտ էին:

— Պարե՛, —ըսեց (գիվտմ խարար չէ), —էս ի՞նչ ժողով ա ձեր քաղաք:

— Տո՛ արևուտ մեռնիմ, մեր թագավորի աղջիկմ՝ կեր, գեեր հընգած են հեան, էգ իմա՛լ տղա յա հելե, քառսուն գեին էլ սպանե, քոռսունի հանդըներ կտրե, Շաքյարնուշի հերես կձե, իազինեն էլ լցե մեշուկներ ու շաարե:

Ըսեց.—Պարե, ես էթա՛մ:

— Վա՛յ, լաո՛, դու կարիք տղա, դու նոր էս հընդե իմ ձեռ:

— Պարե՛, կերթամ, ի՞նչ կեղի:

Դը դեու հանգչներն մոտն ա, գնաց թագավորի մոտ, ձեռ գրեց վըր սրտին, խունարավ:

— Թագավոր ջան,—ըսեց.—Քու աշխարհ նոր խախընգավ, քու գուշմներ վերացան, քու վրեն էլ օսկին ծեր չկա, քու աղջկա հերես կծող ես եմ, դեեր սպանող ես եմ:

Խանեց հանգչներ, դրեց հառեշ, հրմեն ինչ պատմեց թագավորին:

— Հիմտ կիտտ՝ս՝ դու գինաս, չիաաս, ես էլ թագավորի տղա եմ, կերթամ մեր երգիր:

— Տա՛ր, իմ աղջիկն էլ դուրտն քե:

Յոթն օր, յոթ գիշեր խարսնիս էրեց, մեկ բարձի ծերացան, ծերանան ձեր աղեկներ, ձեր որդիք:

Մենք դառնանք վրտ տղին: Տղեն, թագավորին խրեղեն լավ ձի կար, հառավոտ կհեններ, ձին կխեծեր կերթեր ավ կէներ, կրերեր:

Էն մեկ օր տղեն հելավ մե րանձր սարի գըլոխ, խոր երգրի սարերն էրեաց.—Ա՛յ հա՛յ,—ըսեց,—խող ու փոշի դա վըր իմ արեուն, իմ խոր ջանտակ եսիմ ի՞նչ ջուն ա-ջանավար կերան, իմ ախպրտինք ի՞նչ հեղան, ես կերթամ իմ երգիրն օր կերթամ:

Էկավ տուն, Շաքյարնուշ խաոցուց.—Իյա՛ հորի՛, իիվտնգ ե՛ս:

— Դու իմ կնիկն ես, ես կերթամ իմ հայրենիք, ես թագավորի աղա եմ, իմ խոր երգիր, իմ խոր անուն չրմ կորցու, կերթամ:

Շաքյարնուշ լալման մտավ խոր մոտ:

— Հայրի՛կ, մայրի՛կ, ձեր փեսեն կերթա:

Էկան, կանչին աարան, ինչ էրին, փեսի վրա չկրցան:

— Մացի կենդանի՛, կիգամ, քե տեսնամ, թագավոր ջան:

Թագավոր բերեց քսան խաա լավ սալգաթ, կնիկ, ուանիք գրեց խրա աղջկա, լալով, գոռալով, ուր ձիավորներուն թամրխեց, աարեք մի հագին տեղ գրեք շաղգի, էկեք:

Հելան խեծան, գացին. աարան, աղեն կայնավ, ըսեց.— Ծա շատ շնորակալ եմ, գարձեք:

Դարձուց, էկան իրիկ, կնիկ մի շայիր լավ ծաղկոտ տեղ, մե ջրի կշտի խեա շագր դարկին:

Էս մարգիկ գարձան էկան. Զմրուխա թագավորին աղքատուս ըրերն, թե.— Տարանք, քու փեսեն մեզի գարձուց:

Հելան, ըանդ գիշերեցին: Դու մի ըսե օր՝ Աինամ թագավորի քուր խասկցալ, հելավ գնաց, անսավ օր՝ ախպեր գացե: Էս մարգ էն օրինակին ախրացավ՝ գիշերներ կհեղի վիշապ, շուտ գուգա,

օր ախպոր տեղն հիմնա, մեկ սալըխ ավող չկա: էկավ, էկավ տեսավ օր՝ շտգր ա դաբկուկ, էկավ շորս կողն փակեց, գլոխ առեց վը պոչին ու մընաց: Տղեն հելավ գուս, տեսավ վիշտայ, հեա քաշվավ: Վիշտայ աստու հրամանքով հելավ լեգու.— Թագավորի աղա, Սինամ Թագավորի փեսա ջան, մի՛ վախեցի, ես օր դուշման հեղի քեղի, իմ պոչով պառտինք քեղ, կխանինք երգինք, մեկ փրթիկ չհընգիր: Ես քեզնից մե բան կխարցում, դու կոչախ, իգիթ տղա ես, Սինամ Թագավոր կա՛, կխնդրեմ քեզնից՝ գու էրթաս Սինամ Թագավորի աեղն հիմնաս, ես քո կնիկ քեզնից լավ պախեմ: — Է՛. կնի՛կ, ես ըստոր խետ դուշմտնութուն չեմ կանա էնեմ, գու մացի էստեղ, կանչա քու սուրբ ասաված, մնա:

Հելավ օտով, թուր վերցուց, գնաց: Շատ գալով՝ էկավ մեկ չինաբի ծառի աակ, աեսավ օր՝ մեկ պաղ ախպուր կա. նստավ, խաց կերավ, պառկավ:

Դու մի ըսե, Ձմրուխտ տուտի կա, չինարի ծառի դլոխ բուն ունի, ձադ կխտնտ. մեկ իաա օձ էդոր ծառի տակ բուն ունի. կհելնի կուտի: Էս տղեն ճվճվուն լսավ, տեսավ՝ վիշտայ փոթթվե ծառ կհելի: Տղեն թռավ, թուր քաշեց, սպանեց: Իրեք-չորս կտոր էլ թալեց ձագերին ու պառկավ, քնավ: Մեկ էլ առտին էկավ, տեսավ օր պառկուկ ա.

— Վտ՛յ,— ըսեց,— էսի ա իմ ձագեր կուաա: էրեց օր փտնջտլտմիջ անի սպանի, ձաղեր ճճվացվին, խասկցուցին.— Ադե՛, օձն ա, օձն ա: Էս խետ ուր թեեր փոեց, խով էրեց: Տղե՛ն հելավ տեսավ, թուր քաշեց օր սպանի:

— Ա՛յ աղա,— ըսեց,— նամարդութուն մի էրա, գու լավութեն ես էրե, քու լավութեն մի կորցու. ես Ձմրուխտ տուտին եմ, երգիր կպտտեմ, գու էսթավուր լավութեն ես էրե. բսա՛, ի՞նչ ա քու լեղուն կպտտաա՝ հուղա, ես տամ:

Էս մարդ միտք էրեց.— Ջանը՛մ, քո դուշ ի՞նչ կանա էնա. Սինամ Թագավորի տեղ չդինա, ես ի՞նչ ուղեմ էտուց: Կայնի, Սինամ Թագավորի աենուն տամ, բալի մի բան ասա:

— Ղուշ ջան, Սինամ Թագավոր կա, ես կըպտտեմ, կունա՞ս ընձի տանես ընտու մոտ:

— Վա՛յ,— ըսեց.— էս իմ աչիչ վրեն, կաանեմ, միայն քեզնից մի բան կուղեմ:

— Ի՞նչ:

Ըսեց.— Կերթաս էսատեղ, մոտ քաղաք կա. քսան խատ օշխրի դմակ, քսան թունդի գինի բերես, ես դիլիմ կայնիմ դետին, դու էդի կրաունաս վըր ընձի, գեղնիս, նստիս վըր ընձի, քու տըքեր կխփուս, ես գեղնիմ երդնքով կերթամ. «ա՛ղ» կէնեմ՝ դինին կթալես, «դո՛ւ» կէնեմ՝ դմակ կթա-

լես, շուր էգոնք խլտի, ես քե կտանեմ Սինամ Թագավորի մոտ:

Տղեն հելավ գնաց, առավ. բերեց, տարավ վըր Ձմրուխտ տուտուն, գնացին, «ա՛ղ» կէնա՝ կթալա, «դո՛ւ» կէնա՝ կթալա. մեկ սնգամ տղեն մոռցավ, էրկու դմակ թալեց. վերջում աեսավ օր դմակ չկա, ուր ճուռ կտրեց, թալեց, դուշն հիմցավ օր ջոռ էր, պախեց բերնի մեջ:

Տալավ, Թագավորի կուշա հիշուց, խանեց ճուռը ավեց, ըսեց.— Իմ բրուկից մե խատ քաշա, թաթիւս ջրու մեջ, քսա վըր ինե, կսաղնա:

Հըմալ էրեց, սաղցավ:

Ըսեց.— Իմ բրկից պսիւս քո կուշտ. կեթաս Սինամ Թագավորի մոտ, ինչ որ կրադմա լսես, հետո կասա. «Տղա՛, դու օր էկար, ըսկի բան չըտեսա՞ր»: Ով որ եկե հուր մոտ, ուր արաբքն հիմցե, ընդոնց գլխաան, ջանտակ մե յան ա կոլոնե, գլոխ մե յան: Կիւարցու, կասա. «Բու ուր եկաք էգոնք տեսաք, չվախեցա՞ր: Էնդոր կխափես, կըսես.— Ես քրիստոնե եմ, թող հլիմ դուս, խալ խանեմ իմ հերես, նոր գամ, իմ դլոխ դան:

Թրխ էնի դառնա վըր իր ձագերուն, մենք դառնանք վըր տղին:

Տղեն մտավ հայաթ, իմալ օր ըսեր էր՝ տեսավ: Էկավ մտավ, բարեկեց Թագավորին.

— Էկեք եմ քու մոտ:

— Դու որ էկար մտար հայաթ, ջանդակ չըտեսա՞ր, իմ ձեն պտի երգրի մեջ հեղի, դու չե՞ս լսե:

— Եկեր եմ, հորի՛ իմ դլոխ ընտոնցից լավը՛ն ա. էս ի՞նչ կառկառ տ, էս ի՞նչ կոճ ա:

Ըսեց.— Սինամ Թագավոր օր կսեն, ես եմ. ես կնիկ առա՝ բեխթիքսուր հեղտվ, ընդոր թողի, հնդա նոր փաջուշ ճարեցի, որ մոր արգանգից նոր էր հեղե, բերի՛ մեղան կաթով, կտտվու մրսով պսիւս, էն էլ բեխթիքսուր հեղավ հարտմուրտջու խետ, զանեց ընձի էրեց էշ, կաղ, շուն, լավ էր, ընձի քուրմ՝ կա, իմ քուրոջ աղջիկ ընձի իտսավ փրկեց: Նոր ես էլ իմ կծկծուն իմ դոնքալն էրեք եմ կոճ, կնիկս էլ էրեր եմ կարկա՛ կկոցա, յանի՛ «Բու էրի՛ր, դու էրի՛ր»: Դե՛ հելի, քո գլոխ կարեմ:

— Սինամ Թագավոր, թող հելնեմ դուս, խալ ըմ խանեմ, գամ, էլի կարա:

Հելավ, կրակ դանեց, Ձմրուա տուտի բրուկ վառեց, դուշն էկավ, հելավ նստով, էկավ տղոթըրնի դեմ կայնավ, դոռաց.— Սինամ Թագավոր, հելի գուս, մացի բարով, ես դացի՛:

Հելավ տեսավ դուշն, կսկծու կոճ թալեց ծովու նե, կտռկառն էլ թոցուց:

Տղեն եկավ հիշավ չինարի ծառի մոտ, տեսավ էլի վիջար դան, շտգր դան. մտավ, կնդտն

լարեկեց, առավ, միշտույ պատուով, հելավ խորոտ
աղցիկ, հելան, իրերով դասցին խասան ուր խոր
լարի մոտ Գիր դրեց ողբին. «Ես թագավորի
ողևս եմ, իմ խոր թախտից դիճիս՝ դիճիս, չիճիս՝
ես Զմրուտ թալտվորի փեսեն եմ, կռիվ կէնեմ:
Ողբին ըսեց.—Արի՛, քու խոր թախտն:

Թախտից հիշավ:

Տղեն դառավ թաղավոր, կարգվան, նստավ
ուր խոր թախտին, ուր խոր ծառը-ճուղ կանչուց:

Ձեր լալեր իստին ձեր մուրազին, էնոնք էլ
խասան ուրանց մուրազին:

3(11). ԹԱԴԱՆՈՐԻ ԽԵՔԱԹ

Ավալ ժամանակ մե գոռոպ թագավոր կհեղի:
Հսի տարին մե կնիկ կէնա, տարին թմի՛ էդ կնիկ
վիղ կպարկաւ: Վերջին կնիկ մնաց էրեխով, էտոր
վիղը չղտրկեց, ըսեց.—Թրխ էրեխեն մենձանա,
նոր վիզն զարկեմ:

Էրեխեն մեծացավ, դառավ մե տառ, տավեր-
կու տարեկան:

— Է՛, ես թագավորն եմ, տավերկու տարի ա
վիղը չեմ դարկե, պտի զարկեմ:

Տղեն մտավ դռնից, տեսավ՝ մեր դուռ, ը-
սեց.—էս ի՞նչ բախս աւ: Ըսեց.—Քո խեր իմ վիղ
պտի դարկաւ:

Ըսեց.—Հելի, սոնիմ, փտխենք:

Հելան ձին խեծան, փախան:

Գնացին, զնացին մե խոր մեշի ռաստ էկան.
մտան մե հէր, տեսան՝ սմեն ինչ կտ. կերան իր-
ման: Էդ տղեն կեթաւ Իվղուզ կղարկա, կրերա,
մեր ու տղա էղտեղ կաղրեն: Մե օր էլ դեն էկավ
մտավ հէրն ըսեց.—

— Ընս էիք, ջնս էիք, խողածեն՛ր, կոնախ
մեկ օր կեղի, իրեք օր, չորս օր, մե ամիս ա նրս-
տուկ եք:

Դե խետ տղի մերը՝ հելան մարդ ու կնիկ:
Գիշերը դե կմաներ իր քյառսուն դյաղնոց խոր,
կտափեր: Մերը մնաց երկու խոքով: —Էմա՛լ է-
նենք, դէ՛, տղեն օր հիմցավ, էրկուսիս էլ կճղաւ:

Դեն ըսեց.—էդ աղին իմալ աեղ ճամփիս, օր
էրթա՛ չիդաւ: Թըխ էթա առյուծի կաթ ու միս
րերաւ:

Հիրիկուն էկավ, մեր կալոկե կնոնոա, աղին
կըստ.—Կմենիմ, իմ փրկութունը առյուծի կա-
թն ու միսն ա:

Տղեն հելավ զնաց: Գնաց, մե խառ բիձա
նստուկ ա, ըսեց.—Բարե՛:

— Բարե՛, իաղար րարի, Փիրայմա՛ղ ջան:

— Յա՛, պապի՛, դու ի՞նչ գիտես իմ անունը:

— Է՛, բալա՛ ջան, ես հըմեն ինչ դիմամ,
գո՛ր ա կեթաւ:

Ըսեց.—Իմ մեր խիվանդ ա, կեթամ առյուծի
կաթ ու միս բերեմ:

Ըսեց.—Բալա՛ ջան, արի դարցի, մի՛ գնա:

— Չէ՛,—ըսեց.—Իմ ծնողն ա, իմ մերն խի-
վանդ ա:

— Դե՛ օր կեթաւ, առյուծի ոտն փուշ ա մտե.
մե սուր փետ կղանես, Խարախ Եթափի, կղինջա-
նա, քե կլսի:

Գնաց, ըսմալ արեց:

Առյուծը ըսեց.—Ուղա՛ծդ:

Ըսեց.—Քու կաթից, քու մսից:

Ըսեց.—էս իմ ձաղ, էս էլ իմ կաթ:

Առավ, էկավ խասավ տուն: Դեն հուրին
թալեց խոր, կաթ, միս տվեց, մերը կերավ, փըր-
կութուն չկաւ է՛, մերն էրկու խոքով ա:

— Դե՛, ճար էրա՛,—ըսեց կնիկ:

— Արի՛ ճամբաւ անմահական ջրի:

Տղին օղորկեց անմահական ջուր, խնձոր
բերի:

Հելավ տղեն ձին խեծավ, զնաց խասավ դու-
լի բաղի մեջ, խնձոր քտղեց, ջուր լցեց, պառկավ
մի քիչ քնեք, օր ճամփաւ Լիբր: Մեկ էլ քառսուն
դիւանի դեն էկավ դուլի բաղի մեջ ֆոռալու: Է-
կավ աեսավ տղին, տղեն թոռավ հելավ, հըմնին
բոթեց, առավ խնձորն ու ջուր, զնաց. դեի
կնիկն էլ տեսավ, խավնավ ու ճամփաւ ընդավ:
էկավ, դեն ըսեց.—Ի՞նչ էնենք, ճար էրա՛:

Բերեց տղին, կապեց սնից, դոռաց.—Դե՛,
արի՛:

Դեն հելավ էկավ, տղին առավ զնաց, աչկերը
խանեց. աջ աչքը թալեց ձախ ջեր, ձախ աչքը՝
աջ ջերի մեջ, տարավ թալեց քառսուն դյաղնոց
խոր. էկավ տուն: Էն առյուծի ձագերը կայնան
խորի բերան՝ խաց կթալեն, ջուր կիտան էդ տղին:
Մե մարդ էկավ խանեց խորից: Ըսեց.—Ընձի տա-
րեք դեբրի դուլի բաղի մոտ հիջուցեք: Տարան, դեի
կնիկը իսնա յա բացեր ա, կդոռա—էթող-դալող
թըխ դա օր ուտա, խմա, թըխ նստի Փիրայմաղի
ջանին:

Տարան, նսաց, ըսեց.—էդ կնիկ թըխ հուր
դինու բաժակով ընձի դինի տա:

Բերին, իմեց, մատնիք խանեց, թալեց բա-
ժակն հեն, տարտն, տեսավ մատնիք, զնաց կույ-
րին դաավ: Պաամեց, բերեց էդ մարդին պախեց:
Մեկ օր էլ էրկու խաա եղվնեկ էկան կայնան,
կիսոսին:

— Քուրո՛ ջան, իմա՛լ Փիրայմաղի մեր,
Փիրայմաղի հաշկեր խաներ ա. էդ էսա ծառի տակ
անմահական ջուր կա, մենք բեկներ կթալենք, թըխ
թըջեն, զնեն տեղ, կսաղնա:

Կնիկն լսավ, աչքերը լվացուց:

Տղեն հելավ, ըսեց.—Մե խառ մուրազ ունեմ, գնամ կատարեմ, գամ, քեզի ասանեմ:

Գնաց մոր կուշա, կապեց ձին, գեին թալեց խոր, ըսեց.—Դե արի:

Մորը ըրթեց, լցեց մեշոկ, ըսեց.—Տա՛ր, թափա:

Քաշեց գեի մի թևը կտրեց:

Գնաց էլ կնգան առավ, ապրան:

4(12). ԿԱՏՎՈՒ ԹԱԼԻՅ

Մե աղքատ աղա կհեղի. կէթա ցախ կժողվա, կտենա, օր խոաղներ մե խաա կաավու ձագ թալած գետին, կլլեն: Տղի սիրտ կմոմոա, կասա.—Տվեք ընձի, տանեմ պախեմ:

Կբերա աուն, կիտա ագեյ:

Ագեն կաս.—Տո՛ լառ, մենք շա՛տ իաց ունենք ուաելու, օր ըստոր պախենք—Բան չկա, կատու յա, մատմ՝ էլ կթալենք՝ մեր կատուն ուաա:

Տղեն կէթա դուա, կտենա՝ մե խառ պստի ըռշի թալած ուրանց օգաց տակ, կգանեն: Էլի առավ, վերցեց ըրեց տուն, նանեն էլի եոսոտավ: Էլի ամիս քաշեց, տեսավ օր պստիկ օձմ՝ էլի թալել են ուրանց օգաց տակ. էլի ճժերուց առավ, ըրեց մե խաա խողե աաշտի մեջ խող լցեց, գրեց աաշտի մեջ: Օձն խող կուաա ու օրերով կրմեծնա:

Տարի քաշեց, կատուն ընտելացավ, թադին ընտելացավ, հեղավ շուն, ըմալ յաման թուլա յա, օր դուշ չթողա օր պատվու դոնով հնցի: Օձն էլ հելե կպատտա, նանեն օր թունդի ղառա, կուղա թունդորա շուրթ կկուճուրվի, մտի ծոց ուրանց: Քաշեց մեկ աարի, օձն լավ տեղն առավ, շապիկ փոխեց, գառավ նիշուն օձ:

Էն մեկ օր օձն հելավ լեզու.

— Աղքատ ջան, գու էս լավութեն օր էրիր, ես օձերի թագավորի մեծ տղեն եմ, հելա դուս օր՝ գուս աեսնեմ, էգ անառաված խոաղներ ընձի ըռնին, ըղմալ կլլին: Էն շոշ պաաի աակ իմ խոր աունն ա, ընձի կառնիս էթաս ես կայնիմ կճշամ. օձեր կուգան, ես իմ լեղվով կխասկցում, օր քեղի չվնասեն: Ծն կմաիմ ներս, իմ խեր կըտենա, կուրխնա, կասա.—Քու աղատողին բեր:

Օր կէրթանք, չվախենաս, իմ խեր կասա.— Խողածին, էս լավութեն օր էրեր էս, ուգա՛, աամ:

— Գինա՞ս ինչ կուղես իմ խորից. քու լեզվի տկի պսաիկ մաանեք տաս ընձի: Էնի ալ ունի, աջ օլրես՝ քառսուն խաա արար կկայնի, թրով թվանքով, ուգես՝ պալաա կըրշես, գեղ կավերես, ի՛նչ պահանջ գենս վըր հուրանց, է՛ն հըրուղա շախ կկաաարեն: Զախ էլ օլրես՝ կհամարածեն:

Հելան գացին, ըղմալ էլ ըսեց օձերի խորը:

Խերն ըսեց.—Վա՛յ քու սովորցուցողի վիղը կտորի, դու օր իմ տղին բերեր ես, կիտամ, ես իմ բերան կբանամ, գու խան, մենակ ոչոքի չըսես, օր կախարդական ա:

Տղեն առավ մատնիք, շնորհակալ եղավ, ուրախ-ուրախ էկավ աուն: Ըսեց.—Լա յավաշ փորձեմ, շաղտի մեջ փորձեմ:

Աջ օլրեց քառսուն խառ արար կայնան, ձախ օլրեց՝ համարածան:

Էկավ աուն.—Նանե՛, հելի, գնա նստի թագավորի տուն, աղջիկ ուզտ ընձի:

— Վա՛յ սե գա վրեղ, թագավորին թաղավորներն ա կիզան կուղեն, իմ վիղ կկտրա:

Աղեն հելավ էկավ, նստավ ինամաթոռի վրեն, պահակին ըսեց.—Գնա՛ թագավորին ըսա, ես կուղեմ իրա մոա գամ:

Թագավորն ըսեց.—Գնա՛ ըր.

Էկավ տարավ.—Հա՛, նանե՛, ի՛նչ ա ուղածդ:

Ըսեց.—Թաղավոր ջան, մեր խին մարդիկ օր կերթան ագջիկ ուլելու, կըսեն. էկել ենք քու ճըրտգից՝ ճրագ կպելու, քու աղջիկ տաս իմ սղին: Թագավորն շղայնացավ, ըմալ սիլեմ դանեց պառվուն, ըսեց.—Տա՛ր շան որդու քյավթառին գուս:

Տղեն աեսավ նանեյ՝ հերես կարմրցավ, կապըտցավ, աղին անիծելով էկավ:

— Նանե՛ ջան, ինամաթյուն ա չլավ նանե՛, մեղի կհեղի աներթագավոր:

Նանե ջան, քրջկոա ես հելե, իմ լուս քսոնա, դուց քե չընդունե:

Հելան քնան, նանեից դադտնի քառսուն առաք. կանչեց, ըսեց.—Իմ նանեյ աալասից, դումաշից շորեր կրերեք, կղարգարեք:

Գացին բերին, գրին նանեյ կշտի մոտ: Սառախտան հելան խաց կերան:

— Շորերը խաքի՛, գնա թագավորի կուշտ: Խաքավ, դարգարվավ, գնաց:

Թագավոր օր գնաց աուն, սիրտը մոմոաց հուր դանելուն, գնաց կնգան պաամեց թե. աղքատ պառավ էկեր էր մեր աղջիկ ուղեր, ես էլ ջղայնացա՝ մե խառ դանի:

— Վա՛յ քու խիղճը կտրվի, հորի՛ կղարկիր, թըխ պայման դնիր՝ կալան ուղիր, կէրթեր էլ չըգեր, դարկիր հորի՛:

Լուս րացվավ, տառավն էկավ գոներ դարկավ, պահակն տեսավ, գնաց ըսեց: Պահակն նանեյ տարավ թագավորի մոտ: Նանեյ օր աեսավ թագավոր, բարեկեց, հուր կուշա նստցուց.—Նանեն մեռնի քեղ, քու աղջիկ տաս իմ տղին:

— Նանե՛ ջան, կալան կուզեմ սղջկա համար, մեկ ուրի՛ մեկ սքյա օսկուց շինուկ ըլի, րերես՝ կիտամ:

Հելլավ տղին պատմեց:

Ստբախտան թագավորն էկավ գործի: Տղեն հիմցավ թաղավորի պախման:

— Նանե՛ ջան, խաց ուտենք, քնենք, ասաված օղորմած ա:

Նանեն քնեց:

Քսոսուն արաբներին կանչեց, ըսեց.—Մե իսա օսկի բոթնոց՝ մեկ սքյից, համ էլ մարքրիտ քար լցրած ըլի մեջ:

Բերին ուվին:

Կուս րաջվավ, տղեն հելլավ գնաց քաղքի մեջ, տեսավ մի եզիկ տղի, ըսեց.—Քեզ մեռնիմ, դու հևսօր ինչ պաի առնիս:

— Հիցուն կտոցեկ, մե մտնեթ:

— Արի էթանք, դու ինձ հարկավոր ես:

Նանեն հելլավ խաքավ, սինին գրին էդ տղի ուսին, գացին:

Հելլան թագավորի մոտ. րարե ավեց, սինին դրեց թագավորի հառեջ, էդ տղին աասնոց ավեց, ճամփու գրին:

Բացին, թագավորի ուշքը գնաց:

— Նանե՛ ջան, վագ գութա աղեն, նշան կդնա. մեր մարդիկ կիգան, նշան կգնեն. ի՛նչ վախտ ըսեմ, էն վախտ կիգաք, աղջիկ կտանեք: Վաղը կիգաք, միայն քու շենքերը լավը չէր, եփ օր քու տղի շենքերը կիգան, իմ պալատին խով կանեն, կիգաք աղջիկ տանելու:

էկավ տղին պաամեց, աղեն ըսեց.—Դու մի՛ մաածա, մի բան կէնենք:

Նանեն հելլավ քնեց:

Տղեն մատնիք օլրեց՝ քսոսուն սրսր էկան:

Տղեն ըսեց.—Ընձի շենքեր շինեք, թագավորի պալատից մեծ ու չավ:

Սարախաան հելլավ աեսավ՝ տմեն ինչ կարգին ա:

Հելլան գացին թագավորի կուջա, ինամիններով գացին, դուռնով գացին. տղեն էլ նխշուն ջորեր ա խաքե, արծաթե խանչալ, թե րուխարի փափախ, թե մանդուլից րեշմեթ, արխախ, թե չախմա ջալ չուխեն, թե սապոգներ. րերին քահանին, կերան, խմին, նշան դրին օսկի մաանիք, օսկի գնգեր, օսկի ապրոշներ:

Դարձավ թագավորն ըսեց. —Խառսնիսին իմ գոներ՝ չուր ժամու գուտ խալի փուուկ, էն կողն ծառ, էն կողն ծառ, օր արե չառնի իմ աղջկան, բիրուլներ ծառերու գլուխ գվգվան, ժամուց չուր քու տուն էլ հրմա:

Տղեն ուրախ ա, տղեն գինա՝ օր կանա:

Հարսանիքի օրն էկավ, քանի ձեռ նաղարա

վերցուց, հրմեն ընչ տեղը տեղին բերեց, թագավորն ուրխացավ: էկան եկեղեցի, պսակվան, էկան տղի տուն, կերան, խմին ցրվան: Տղեն հելլավ մատնիքն օլրեց, ծառներ, խալքի վերացուցին:

Թագավորի աղջկա մատն մատնիքն չմտավ, գրեց ակուշկի գոք:

Մե հատ հարուստ ջհուտ լսե էս րան, հելլավ էկավ ոնց չարչի էն տղի տուն, տղեն կնգան չի ըսե էդ մաանիքի մասին:

Չարչին էդ մանրուք առած էկավ տղի տուն, աղեն աուն չէ: Խսրս նստե տուն, մաանիքն էլ ակոշկեն գրուկ ա:

Դոնեն մաավ.—Բարե, թագավորի աղջիկ, քեզի մե բան պեաք չի՞:

Մատնիքներ խալնավ, գրեց մատներ, սանդր վերցուց, կոճակ, ասեղ վերցուց: Ջհուղի աչքը առավ մաանիքին, ըսեց,—էն ի՛նչ մատնիք ա:

— Իմ էրիկն ա առե, պսաիկ ա:

— Բեր ես տանեմ, գու իմ մոաից մեծը

վերցու:

Փարա էլ չվերցուց, առավ ու թռավ:

Մատնիք օլրեց.—Պալաան, աղջկան, ինձի կհնցու ծովուց էնանդ, պառավ ու տղեն թըխ մնան հուրանց խին քուկի մեջ:

Կատուն ու շուն հելլան աեսան օր էլի խին քուկի մեջ են ու սոված, հելլան լեղու, խոսեցին,—էս աղքատի աղեն մեղի շաա լավութեն ա էրե, սրի՛ օգնենք. ես լող գինամ, քե կշկեմ, մենք շենք գինսնք, հիմցի տե մատնիք դո՞ր ա գրե, վերցես բերես, մեր ախրսը աանք:

Հելլան էկան ծովու ափ, լողցան, ծով կարին հնցան: Կատուն գնաց, թաղին աաիաավ: Կաավին աեսավ, ուրախացավ: Կատուն գնաց, բիբրի աաման վերցուց, աարավ լցեց ջհուգի րերնի մեջ, քուկ էր, փոջաց, մաանիք թռավ, կաաուն վերցրեց, խեծավ թաղուն, լողալով էկան: Մնաց մե թոռի մանգաղիլ՝ թաղին փոշմնավ:

— Կաաո՛ւ, մաանիք աու ես պախեմ:

— Դու ձկներին կլիուս, րերնից գ կթալես, թո՛գ ես պախեմ:

— Չե՛, պաի աաս:

Կաաուն խանեց դրեց թաղու բերան: էկան մե փշուր սեղ, մե յարանու ձագ աեսավ, շունը իաի արեց՝ մաանիք ընկավ, ձուկը կու ավեց ու գընաց մըջ ջրուն:

Փոր-փոշման հելլան գուս, տեսան՝ թոռչին թոռ ա կթալա: Նաաան, թոռը խանեց, ձկներ թաիեց, կաաուն պրծավ, էն ձուկն առավ փախավ: Առան թաղու խետ, աարան ավին աղքաի տղին: Նանեն հելլավ ձկան փորն թափեց, մեկ էլ մատնիքն գտավ: Ձուկն կերան, տղեն մաանիքն օլրեց,

պալատ իր կնգան խետ բերեց. էն ջհուդին թողին էն տեղը:

Սովորութիւն կա խարսն գտրձ տանելու, էրկու կնիկ եկտն խարսի հետեւ Աղջիկ գնաց, մեկ-էրկու ամիս մնաց խոր տուն, նորից նտնեն ֆայտոնով դնաց ընդեց խարս: Կերան, խման, քեֆ արին, ուրախացան: Նանեն մեռավ, թաղին, քար քաշին: Հուրանք էլ ուրախ կապրեն:

5(13). ԵՐԻՆ ՇԱՀ

Հառեջ ժամանակով մե խատ թագավոր կար, էդ թագավորին ժառանգութիւն չունելու էն մե օր, ծնըացեր էք, նստեր էր գայի վրեն, կմտածեր հուր ժառանգութիւն մասին:

էդ մտածմունքի իւետ էր, մեկ էլ մե խատ գավրեջ ղոնեն մտավ: Դավրեջին էլ օղորմութուն սովեց մե խաա օսկի:

Դավրեջն ըսեց.—Թագավոր, էս քո սոված օղորմութուն ոչ երկինք կհեւնի, ոչ գետին կմնա: Տվեց թագավորին:

— Դավրեջ, — ըսեց, — օղորմութուն եմ տվե, ա՛ռ ղնտ, իմ ցավից վաղն արի:

— Դու, թագավոր, երդրի աւեր, քե ի՞նչ ցավ կտ օր, քու ցավ ընձի պտի պտամես:

Թագավորն ըսեց.— Իմ ցավն էն ա, որ ծերացեր եմ ժառանգ չունեմ, էտ ա կմաածի:

Դավրեջն ձեն չհանեց, մե խատ խնձոր խանեց, չորավ թագավորի հառեջ, դրեց, ավեց թագավորին:

— Թագավոր, կերե՛ք՝ ձեղի ժառանգ կեղի, անուն չղնաք, մինչև իմ դալը:

Խնձորն առավ դրեց ջեք, մեկ էլ կաց՝ դավրեջն չկա, անհետացավ: Թագավորն խնձորն բերեց, թագուհուն պատմեց. բերին կերան, քնան:

Մե առժամտնակ մնաց, ղըտնց երեխա տղա բերեց. քեֆ էրին, ուրախացան: Թագավորի սինոդներ էկան՝ թե՛ աղին կնքենք, տնուն դնենք: Թագավոր չհամաձայնավ: Մնաց, տղեն դառավ մեկ աարեկան:

Դավրեջն էկավ, ըսեց.— Անպիտան թագավոր, դու պարտազանց մարդ ես:

— Ես, — ըսեց թագավոր, — անուն չեմ ուրե: Դավրեջ աղի անուն դրեց Շիրինշայ:

Կերան, խման, մնաց Շիրինշայ մեծացավ, հելավ ութ աարեկան, հուսում առավ:

Թագավորը ըսեց.— Տղա՛ ջան, արի քեզ ա՛մուսնացնեմ:

Խառնիս էրին, թագուհին տարավ խարսին, տղին հուրանց սենյակ:

Նստան խոսացին, տղեն հանվավ, աղոթք է՛նելու իմար գնաց բալկոն, վերեանց փարիք դարձ

կին տղին, առան գացին: Կնիկ շատ սպասեց՝ չկա ու չկա: Լուս բացվավ, տրեն առավ, թաղուհին իհիմցավ, — Թագավոր, — ըսեց, — քու թող թաղումտ հեղի, տղեն չկա:

Հելան, ինչքան ման էկան՝ չկտ ու չկա:

Կնիկն ըսեց.— Իմ բախտն էս ա, ես սլտի ղեյրաթիտնա շիքեմ ու կխառցում հմնուց Շիրինշայի մասին:

Ոչ մի տեղեկութիւն չստացավ: Մի օր իրեք որսկան էկան, կնիկն հարցուց.— Աշխարհի նե ի՞նչ ա անցե ձեր գլխով, ի՞նչ եք տեսե, ի՞նչ եք լսե, պատմե՛ք:

— Նատ բտն ենք տեսե. էս սաբի մեջ մի մեծ հասար կար, ըտեղ քնանք, հառավոտ հելանք օր գինք, տեսանք՝ խոսալու ձեն էկավ: Հելանք իշկեցինք, տեսանք՝ իրեք աղջիկ էկան, բեկեղեն շտպկներ խանին, մտտն հավուլ լողկցան, հելան բոռացին.— Արա՛բ, Մե արար էկավ՝ օաներ գետիններ, ղլոխ՝ էրդինք, սնդուկ բերեց. սնդուկ բացին, մե խաա երիտասարդ խանին մջից, թե թալին վղին, ղացին բաղի մեջ պտտեցին:

— Իմ ղուլեր գու եք, ինձի տարեք ցույց տվեք:

Հելավ թագավորի խարս էկավ, խասավ ! Կ տեղ: Կնիկը ապիավ՝ էս յան, էն յան չկան. էկավ տեսավ՝ մե ծառի դլոխ դրուկ ա, ոչ ձեռ կխասի: Գնաց մե երկար փետ բերեց, դոշանց, սնդուկ ափեց դեաին, կոարտով. Շիրինշայ դուս հելավ: Ըսեց.— Ըսեց.— Վա՛յ անիդջ, էս ի՞նչ արիւր, մկա փարիքն էկան, ընձի կիանեն երկինք՝ կթողեն, կցիւեն դեաին:

Ըսեց.— Վիլս ծուտ թողիւ, թրիւ ըգմալ հըլնի:

Ըսեց.— Բեր ընձի ղիր սնդուկի մեջ, դու փութի:

Շիրինշային դրեց սնդուկ ու դնաց ապիավ: Փարիքներն էկան, շապկներ խանին, արարին կանչին: Արաբն ըսեց.— Արնդուկ հընգե կոարեր ա:

Հելան իրեքով դնացին ու՝ մտածեցին.— Այ հա՛յ, ըսանդ մարդ կա:

էն մեկն ըսեց.— Եկեք ղանենք՝ դարձվորութուն թափի վրեն:

էս մեկն ըսեց.— էկեք խանենք, ցիւենք դետին:

Թողին դացին, տրարն սնտուկն վերցեց, ղընաց, Կնիկն ման եկավ՝ շաա, քիշ, չղաավ: էկավ էդ հառուու մոտ, տեսավ անդին քարեր կա մեջ, մե առպրակ անդին քար լցեց, թողեց էկավ. մե անձանթ ճամփա ավեց հառչեն ու դնաց: Գնաց տեսավ որ անասուններ կան, չորաններ կան:

Ըսեց.— էթամ էստոնցից խաց ուղեմ, ուտեմ:

Գնաց, ըսեց.—Բարե շորա՛ն ախպե՛ր, սո-
ված եմ. խաչ տու ուտեմ:

Նստավ, խաչ բերեց, կերավ, ըսեց.

— Դու էս վայրենի սարերի մեջ ի՞նչ դործ
ուռնես:

Ըսեց.—Անտեր, անտիրական կին եմ:

Չորսն ըսեց.—Ծս, էս օլխարը իմ խաղե-
նին ա, ժառանգ էլ չունեմ. արի՛ տանեմ ընդոնց
կուլուղղար, մինչե քո կյանքի վերջ:

Ըսեց.—Որ բռնեց լավություն էնես՝ քո ոտ-
ները կսլուծեմ:

Սնաց շորնի կուշտ, հիրկուն առավ բերեց
խաղեյի մոտ: Խաղեյին համաձայնավ, մնաց,
լավ կծառայաւ: Խաղեյին տեսավ, որ ըտոր միղար
կկարճես, փոր կրանցրես: Դու մի աստ էն
վտխտ որ ծառից իջուցես, հուր մարլուց էրեխով
ա մացես:

Խաղեյնը շորնին ըսեց.—Դու որ էդ դործ
կատարեր իր, հրնչի՞ բերի մեր տուն:

Չորան հերթավ, խաղեյին հավտաց: Էդի
ալլաւալ, տղա բերեց, կնքեց, անուն դրեց Աս-
լտն բեկ: Ուժեղ աղա գառավ:

Խաղեյինը ըսեց.—Քու երեխեն մի՛ թողտ է-
թա քաղքի մեջ:

Բերեց անգին քարերսց մե խաա տվեց աղին,
ըսեց.—Կաանես բալար, կպտտացու, հիրիկուն
հեա կրերես:

Ասլտն բեկը տռավ պնաց բալառ, դալալներն
օր տեսան՝ ոժվան. թագավորի պետութուն էսի
չկանա առնի: Բերին խաղեյին, ձեռից առան, երե-
խեն լալով թողեց էկավ: Կովան էդ քարի վրեն,
ըսին.—էսի թագավորին կխասի: Տարտն թագա-
վորին տվեց, բերողին բռնել տվեց, ըսեց.—էս
անդին քարը իմ խաղեյինց ա, դու լողացել ես:

Ըսեց.—Թագավորն ապրած կենա, էդի աշ-
տինչ վաճառականին թողի ձեռից ենք առն:

Վաճառականին կանչին թալալսրի դովան,
խորցմունք էրին:

Ըսեց.—Ընձի երեխա չկա. մե հատ կին ա
էկե մեր տուն, կուսրի, էդ կինն ա, կարող ա տվե
ուր ձեռու ձեռ:

Կնդան բերին, տոբրակ անդին քարը վերցեց,
մտավ թագավորի պիվան, թամանդար էղով,
նստավ:

Թագավորն ըսեց.—Անդղամ գող, իմ քարը
հրնչի՞ ես դողցես:

Ըսեց.—Թագավոր՝ էդ քու քարն ա՞, լտվ
դիտես:

Էդ կինն հարց տվեց սինոտներուն.—Սինոտ-
նե՛ր, գուք լսա՞ք թագավորն ինչ ըսեց:

Ըսեց.—Այո՛:

Ըսեց.—Մե հատ սինի բերեք:

Սինիմ՝ բերին, դրին:

Թագավորն ըսեց.—էգ անգին քարն դիր սի-
նու մեջ: Դրեց. տալրակ անգին քարը լցեց, խառ-
նեց, ըսեց.

— Թագավոր, քո քար ո՞ր մեկն ա:

Թագավոր լուավ, լեղուն բռնվավ:

Ըսեց.—Թագավոր, անպիտան, թե կարիք
ունես, մե քանի խատ վերցու, հորի՞ կղպարտես:

Թագավորը գարձվորավ: Հեկավ հուր քարեը
վերցեց, երեխին առավ էկավ: Թագավորը հրն-
գավ խրվանդ, ոչ մի բծիշկ չկարաց առողջացնի:
Լոխման հեքիմ բերին, հուր թուղթն հիշկաց,
ըսեց.—Ախր զամանի խնձոր հելի, թագավոր
ուտտ, կլավանա, չի՛ կրախսնա:

Երկինք-գետին քննեցին, ոչ մեկը չիմացավ
Ախր զամանի տեղ: Մնաց, Ասլան բեկը գառավ
տաա-աասխինգ տարեկան: Ըսեցին ֆլան վաճա-
ռականին մե թռռ ունի, էնի կանա էթա Ախր զա-
մանի: Կանչին Ասլան բեկին, աարան դիվան,
ըսին.—Պետք ա էթաա Ախր զաման, խնձոր բե-
բես, օր մեր թագավոր ուաա, առողջանա: Թուղթ
գրին, ավին Ասլան բեկին, էկավ: Մերն հիմցավ,
ըսեց.—Դու կանա՞ս էթա: Ըսեց.—Չճանչնամ,
բայց թագավոր վճիռ կայացուցեր ա:

Հառավոա հեկավ գնաց թագավորի մոտ, ձի
խեծավ, դենք վերցեց գնաց: Գնաց մի ծերունի
խալեվոր անսավ, բարե ավեց, բարե առավ: —Է՛
Ասլանբեկ շան, ո՞նց կեթաս. Բաղե միրան, Ախր
զաման դռան ասլան կա նստուկ, քե կուաա: Հետ
դո՞ռ գնա, թագավորից ուղի ջահել կարախ ա:
մեկ էլ կայծակի թուր: Ասլան բեկ գնաց թագա-
վորից վերցեց կարախն ու թուրը, ճամփա հնգավ:

Խասավ պապեյ, ըսեց.—Գնա՛, ձորու խետ
մի դուրան կա, էդ դուրանից Ախր զաման կե-
րես. հեռվից թուրը քցա՛ թըխ էթա ասլանին կրա-
րտ, էնա էրկու կտոր:

Ասլան բեկն ըսավ էլ էրեց. դանեց սպանեց,
գնաց մասով Ախր զաման, խնձոր քաղեց, լցեց
խուրջին, նստավ ծառի խով, հանգստացավ: Տե-
սավ իրեք դուշ էկան, բրեկեղեն շապկներ խանին,
մաան հաուլ լողկցան. սրարին կանչին, սնտուկը
բերեց, բացին, միջից խանին երիտասարդ Շի-
րինշային, գացին: Հեկավ էկավ պապեյ մոա,
խնձոր տվեց, ձին քեց էկավ խաստվ թագավորի
մոտ: Թագավոր կերավ, սաղացավ:

Ասլան բեկն էկավ մորը պատմեց զլխի է-
կածը:

Մերն ըսեց.—Կա՛յ, էդի կո քո խերն էր:

Ու լաց հեկավ:

Հառավոա հեկավ ձին խեծավ, գնաց հայգե՛,
գնաց Ախր զաման: Գնաց պապեյ մոտ, պաամեց
իր դլխի էկածը.—Կեթամ կրերեմ:

— Չես կանա, Ասլան բեկ ջան: Կեթաս հառաւոր՝ աղոթրան օր բացվի մե խոր կփորես, կրակ կէնես, էնպես կէնես օր չհիմանան: Օր շապկընէր խանեն, քո խոր օր առնեն դնան, շապկընէր կքցես կրակ, կվառես:

Հելավ գնաց, րումալ էրեց. տափավ, արեն օր բացվավ, Շիրինշային առան դացին: Ասլան բեկը շապկներ քցեց կրակը, վառեց, շաշկեն առավ ձեռն, կայնավ. հետ դարձան, թուր քաշեց՝ էդոնց լեղուն կպավ, հելան հետի, կայնան: Արարն էլ.—Արեւմտյան թաղավորի աղեն եմ:

— Ըսեց.—էո մի փարին քե, մեկն էլ՝ ընծի: Էկան տեսան՝ պապեն էլ ջահելցած.—Ես էլ արեւելյան թաղավորի տղեն եմ, ինձ էլ էին ըռնե, բիձա շիքե:

— Էսա մե փարին էլ քեղի, պապի՛: Էկան խասան մոր կուշտ, ուրախ, դվարթ ապրան: Որոշ ժամանակից հետո հելան էկան Շիրինշայի հոր երկիր, խարսնիս էրին, Ասլան բեկին պապին էդ փարիի խեա: Չար գնաց ընդոնց, րարին ձեգի:

6(14). ԱՆԺԱՌԱՆԳ ԹԱՔԱՎՈՐ*

Ժամանակով մե թաղավոր դնի: Ըտոր ալվադ-թալվադ շունենա: էրեխու խամար շաա կրմտածեն թաղավոր, թաղուհին: Օրերուց մե օր նստուկ կմտածեն, թե հուրանց ախր ի՞նչ դնի առանց էրեխու: Հանդարծ դուռ կտփեն, ներս կրմտնի մե խաա դավրեշ բարա:

Կասա.—Մարթ կնիկ ինչ մաածմունքի մեշ եք, թաղավոր:

— Դու մեր ցավին դարման կէնե՞ս, դարվե՛շ րարա:

— Իյարկե կէնեմ,—կասա դավրեշն:

— Դավրե՛շ րարա, մենք էրեխա շունենք, կմտածենք, թե մեր ախր ի՞նչ դնի:

Դավրեշն ասաց.—Ես թուխա կէնեմ՝ թաղույին էրկու աղա կրերա, րայց մեկն ասա ընծի:

Թաղավորն ասաց.—Եթե ըթա րան էնես, ես քե շատ հարսաութուն կուսամ, եթե մինակ արղեներ մնան ընծի:

Դավրեշ շատմաձայնվեց, շատ վեճերուց հետո թաղույին մեջ մտավ.—Այ մարթ, մենք լա ոչ մե էրեխա շունենք, օր հելավ, թո մեկն էլ դավրեշ տանա:

Պայմանադիր կնքին, դավրեշն մե խնձորի վրեն դիր գրեց, տվեց թաղավորի կնդան, թաղավորի կնիկ կերավ, դավրեշ դնաց: Հնցավ ինր ա-

միս ին օր, ին ժամ, ին րոպե, ին վայրկյան, թաղավորի կնիկ պառկավ. էրկու շումալ տղա բերեց: Խեյթի մշի տղեք շուտ կըռնան: Տղեք արթեն տաս-տասնութ տարեկան են, դուսն հուրանց խամար կխաղին: Թաղավոր, թաղույին տուն նրատուկ, հուրանց տնաեսական հարցերով են զբաղվուկ:

Թաղույին ասաց.—Թաղավոր, օր հանդարծ դավրեշն էկավ տղին պահանջեց, ի՞մալ կէնաս:

— Ա՛հ տունդ շիկվի, օսկին մե յան կդենեմ, տղին մե յան՝ կքաշեմ, Կասեմ. ա՛ռ օսկին, դնա:

Էտ վախտ դավրեշ դուռ րացեց.—Բարե՛, թաղավոր՝ ապրած կենա, պայմանիս աե՛րն ես:

— Արի, դավրե՛շ բարա, աե՛րն եմ.—ասաց թաղավոր:

Դավրեշն էկավ նստավ.—Թաղավոր ապրած կենա, իմ աղեն պտի ասա, ասենեմ: Թաղավորն ասաց.—Օսկին աղի հեա քաշեմ, օսկին ա՛ռ, դնա, մինակ թե տղեն մնա ընծի:

Դավրեշ շատմաձայնվեց:

Շատ վիճելուց հետո աղեներ ներս էկան, սեսան օր խելն դավրեշի խեա կվիճա. ի՞նչ կխոստանա՝ դավրեշ շամաձայնվի: Պասի աղեն մոտցավ մոր խոտցուց, թե հնչու կվիճեն: Մերն աղին խասկըցուց՝ րսթա բանի խամար:

Տղեն մոտեցավ խորն, ասաց.—Եթե ըթա պայմանագիր եք կապե, ես կեթամ դավրեշի խետ, ընդոք տղեն եմ:

Խեր-մեր շաա լաց հեղան, թաղավոր խանեց հուր մաաի մատնիք դրեց տղի մասս ուրպես հիշաաակ, դավրեշ խեծավ ձին, տղին դրեց հուր թարք, դնացին: Շաա գացին, թե քիշ, մե օր խասան դավրեշի աուն:

Դավրեշ աղին կարդադրեց օր—Թաղավորի տղա ջան դնա՛, թունգիր միս կա, խոսն րեր, օր խաց ուտենք:

Տղեն գնաց պուսկով միս խանեց րերեց, քասեք րերեց լցելու. շերեփով հմա՛ միսն լցեց, աեսավ օր՝ մարթու ձեռ ա, ոտ ա, հանպաճ ա. խասկցավ որ՝ մարթու միս ա:

Ասաց.—Վա՛յ, վա՛յ, էս դավրեշն ընձ էլ կուսա:

Հուրին ճաշ չցեց, բերեց ավեց դավրեշին: Դավրեշ—Բա քեղ հնչի՞ ճաշ չես լցե:

Ասաց.—Ես անթի չեմ:

Դավրեշ խորադ ուտելուց հետո ասաց.—Թաղավորի աղա՛, արի դլոխս մե քիշ վնեմ քո չոքին, քնեմ:

Թաղավորի աղեն նստավ, դավրեշ դլոխ դրեց չոքին, քնավ: Թաղավորի տղեն սկսեց դավ-

* Հեթիաթը վերնագրված է մեր կողմից (ժան. կազմողի):

րեշի մուրուս մտածեի, դավրեշի մուրսի մէջ
իրեր իստ լալիս դտալի Դավրեշի դոխ հուր
չոքի վրայից դրեց ըստ ձեւ վրեն, հետեւ դավրեշի
տներ ստուգելու: Գնաց մե դուռ բացեց, տեսաւ
որ՝ մե տան մեջ մե յան օսկի յտ, մե յտն ար-
ծաթ ա:

Աստց.—Վա՛յ, վա՛յ, օր էսի էսքան հարըս-
տութիւն ունի, էլ իմ խոր օսկուն հնչի՛ թմախ
կէներ:

Գնաց էն մեկել դուռ բացեց, տեսաւ դուլի
բալ ա հովուղներով, ծառներով, ըլրուղներ, սո-
խակներ կճլվտն, ջրու շատովան կզտնա երկինք:
Գնաց երրորդ դուռ բացեց, տեսաւ որ հօգա յա,
իրեք խտտ իրեղեն ձի կտ. մեկ սե, մեկ՝ սիւտակ,
մեկն էլ՝ կարմիր, մինչեւ շոքեր կվի մեջ են: Տղեն
աստց.—Մեկ ա, դավրեշ պտի ընձի ուտա, յավաշ
էս տնասուններուն ես մե լավութիւն էնեմ:

Յտխալել վերուց, հօգեն թամուղ ավելեց,
չոթկ, դաշար վերուց, ձիերուն ըմտ՛լ թիմբեց, օր
քրտինքն տոնելներուց կաթաց: Բերեց կեր տվեց,
ջրեց, դուս էկավ, էտ վախտ ասու հրամանով
սիւտակ ձին հելավ լեղու:

— Թաքավորի տղա՛, խոքուտ-արեուտ մեո-
նեմ, դառցի բան կասեմ: Տղեն դտոցավ, ձին
ասաց.—էս լավութիւն օր դու մեղի էրիր, բոոր
խամար էլ մենք քեզի լավութիւն կէնենք. մեր
տերն ոչ թե դավրեշ տ, այլ դե ա. չվախենաս, էտի
յոթ օր կքնի: Ի՛նչ կասեմ, դնա էրա. դնա վերցու
դավրեշի խսրջին, մե հաշկն օսկի, անդին քսր
լից, մե հաշկն էլ քեզի խաց դիր. դուլի բաղից
մե բուրբուղա ջուր քից դի. դնա՛ վերցու մե կտոր
սապոն, դավրեշի փետե սանդր դիր, դավրեշի ա-
սեղ վերցու, մե կտոր աղ վերցու, բե կապա իմ
թարք, ես քեզի տանեմ խասում քո մուրսդին:

էդ հմեն դործեր կատարեց Թաքավորի տղեն,
խորհին բերեց կապեց ձիու թարք, ձին ասեց.

— Աե, մեկ էլ կարմիր ձիերու պոչերուց մե-
մե մաղ քաշտ, բեր դի քո տամոթնիկ, յ'էլի խե-
ծի, էթանք:

Թաքավորի տղեն խեծավ ձին, դնաց: Վեց
օր, վեց գիշեր, վեց ցերեկ դացին:

Ձին աստց.—Թաքավորի տղա՛, դառցի հե-
տեանց անս՝ բան չերեա՞:

Տղեն նայեց անսով օր՝ ոչ մե բան չերեա,
աստց.—Մարթ չերեա:

Մե քիչ էլ դտցին ասաց.—Մեկ էլ նայա հե-
տեա:

Տղեն իշկեց հետե, անսով օր՝ մե մրժ ա
բանցրցե: Աստց.—Դարվեշն ա դուքա, քա՛, բայց
անրնդհատ հիշկտ հետեդ: Տղեն հա՛ կնայա հետե,
դարվեշ էթալով կմոռնա:

Դավրեշ կասա,—Թաքավորի տղա՛, խոքուտ-

տրեուտ մեոնեմ, դո՛ր ա կեթաս, էտ ձիեր ես քո
խամար ի պախե. կտնի՛:

Ձիուն կասա, օր դավրեշ մոտեցեր ա:

Ձին ասաց.—Թա՛լ դավրեշի ստնդր քո հետե՛
դետին:

Տղեն սանդր թալեց, էտ աշխարհ դառցավ
մեշա: Դավրեշին հնցնելու խամար շատ դժվա-
րութիւն հեղավ: Դավրեշ մեշից դուս էկավ, բո-
ոտց.—Թաքավորի տղա՛, խոքուտ-արեուտ մեո-
նեմ, էտ հարստութիւն քո խամար եմ պախե,
դո՛ր ա կերթաս, կայնի դամ խասեմ:

Ձին ասաց.—Ասեղ թտ՛լ:

Տղեն ասեղ թտլեց, էտ սաղ շուն հելավ փուշ-
տատասկ, ըսկսեց դավրեշի ոտներ բոթել:

Ձին տղին ասաց.—Անընդհատ նայտ հետեդ,
յուրուրեւելիցդ հաշկերդ կխանա:

Դավրեշը անջամտիս հնցնելով մե կերպ էտ
չոլից դուս էկավ, էլի բոոաց.—Թաքավորի տղա՛,
խոքուտ-արեուտ դուրտն, կայնի, դո՛ր ա կեթաս:

Ձին ասաց.—Աղն թա՛լ:

Տղեն աղ թալեց:

էտ սաղ դար-դաշտ դառցավ աղ: Դավրեշի
արունլվա ոտնե՛ր՝ տղոտ դաշտ, մոմուտ դարկեց
դավրեշի քալեն: Շտտ անջվելուց հետո աղի
դաշտից էլ դուս էկավ:

Ձին ասաց.—Թա՛լ ստպոն: էտ սաղ դաշտն
հէլավ լժիկ սապոն, ամեք ոա թալելուն՝ լպրստ-
րաց, հընդտվ, վերջում դուս էկավ էտ դաշտից,
ջարթխշուր հեղավ:

Թաքավորի տղեն ձիուն ասաց.—էտ դաշտից
էլ դուս էկավ:

Ձին Թաքավորի տղին ասաց.—Գյուլի բաղից
վերցրած էն բուրբուղա ջուրն խա՛ն, մենք խա-
սեր ենք ձորի, ես կթոնեմ ձորն, բտեղ պալ կտ.
բութալդեն ըմա՛լ կղարկես պտլին, օր ջուրն հա-
ռեւ լթափի. թեկուլ մե կտթ էլ՝ թափի էա ձորի
մեջ:

Թաքավորի տղեն կատարեց ընթա, իմալ ա-
սաց ձին: Ու էտ ամրողջ ձորն դառցավ անտակ
դետ:

Ձին Թաքավորի տղին ասաց.—Հիճի՛, պառկի
քիթմոթիս վրեն, դավրեշն ի՛նչ կէնա՝ չիշկես ըն-
դոր յան, փշա, հաշկերտ կխանա. ի՛նչ հարց կու-
տա քեզի, ես կասեմ, դու կպաաասխանես:

Տղեն ձիուց հիճտվ, պառկավ քիթմոթի վրեն,
ձին թողեց արծալու: Դավրեշն էկավ խասավ դե-
տան հափ, տեսավ, որ՝ չկանա հնցի: Ասաց.—
Թաքավորի տղա՛, խոքուտ-արեուտ մեոնեմ, էս
դետն իմա՛լ հնցար, ասա՛, ես էլ հնցեմ,
չե՞ որ իմ հմեն հարստութիւն քո խամար եմ պա-
խե:

Ձին ասաց.—Ասա՛, օր բտեղ մե խաա ջախշի

քար կա, քաշա ըն՝ գետն հափ, էտեղի գուլնի
ընտան հնցու ջախշի քարի ծակով, չի՛վ զան, որ
գուս չի՛գա, պառկի շախշի քարի վրեն, քեղի պինգ
կապա, քեզի ուժ աու, լժա ջրու հերեսով, արի:

Բաքավորի աղեն էա նույն կրկնեց դավրե-
շին: Դավրեշն կաաաղեց նույն գործողութիւն.
շաղշի քար դավրեշին քաշեց ջրու տակ՝ գլ-գլ-գլ-
գլ, դավրեշն խեղդավ:

Ձին Բաքավորը տղին ասաց.—Բաքավորի
տղա՛ ջան, իմ պոչից էլ մե մաղ քաշա, գիր քո
տամոթնիկի մեջ, եփ քե պետք գութանք, մեր մա-
գերուց որին կուղես՝ աու կրակ, նույն բուրբին
մենք կխասենք քե:

Բաքավորի տղեն սիւտակ (րող) ձիու պոչից
մե մաղ քաշեց, դրեց ամոթնիկ, ձիու ճակաա
պաշեց, ձին դարցավ եա, Բաքավորի աղեն գու-
նարբմազգիլ գնաց: Շատ դնաց թե քիչ գնաց,
էաի աստված գիտա, խասավ մե գառնարածի:
Խանեց մե օսկի տվեց գառնարածին, սուսաց.—Մե
դառ մոռթա ուտենք, սոված ենք:

Գառնարած հմա օսկին անսավ, գառ մոր-
թեց: Մինչև գառնարած խորագ պատրաստեց,
Բաքավորի աղեն գառու փոր արավ հառուն,
լա՛վ լվաց, խաքուց հուր գլոխ, հելավ քաշիկ,
էկավ խորագ կերավ պրծավ, շնորհակալութիւն
հայտնեց, գնաց: Գնաց, գնաց, խասավ մե Թա-
քավորանիստ քաղաք, որը Բաքավորն էր Իրիցու
Մեխակու Քաշիկ գնաց էս յան ման էկավ, էն յան
ման էկավ, որ գործ գաի: Շատ խնթրելուց հետո,
որպես անտեր աղա, քաշիկին տվին Բաքավորի
պսաի ախլկա բաղմանչու պիճու: Քաշիկն սկսեց
բաղմանչու ձևոի աակ աշխատել, իսկ Բաքավորի
աղչկա պալատի լուսամուտներ գիշեր հուր բա-
ղի վրեն: Հմնօր նստուկ լուսամուտ քրդեխ կէնեք,
համ էլ դիշեր հուր բաղին. մայիս ամիսն էր,
թուրն ու գելալ խասեր ին:

Բաղմանչին գանչեց քաշուկին օր,—Պիճո՛
շան, արի էթանք բաղ, թութ, գելաղ քաղենք,
աանենք Բաքավորի ախլկան, սր մեզի փող աա,
րերենք ծախսենք:

Գացին բաղ, դելաղ, թութ քաղին, լցին վեղ-
րոներու մեջ, էկան հուրիկ:

Քաշիկն ասաց.—Բաղմանչի՛, ո՞ն յուսի աա-
նա բտոնք:

Բաղմանչին ասաց.—Ես կաանեմ:

Քաշուկն ասաց,—Բա որ դու դացիր՝ դողերն
էկան ընձի ափի՞ն, բաղն ավիրի՞ն:

Բաղմանչին ասաց.—Գաղս՛, ո՞ն կանա մտի
Բաքավորի բաղ, ընդոնց ոխկն ի՞նչ ա:

Բաղմանչին գիտց:

Քաշիկն (պիճոն) սե ձիու մաղ ավեց կրակ,
րոպեա՛կան ձին կայնավ կող, ասաց.—Բաքավոր-

րի տղա՛, խորուտ-արևուտ դուբբան, ավիրե՞նք.
Թե շինենք:

Տղեն ասաց.—Մեղի շինելու բան չունենք:

Ձիու Թարբից շորեր խանեց խաքավ Քաշուկ,
խանեց քանքուլ, մազեր սանդրեց, խեծավ ձին,
շաշկեն քաշեց: Ինչքան ծախուկ ծառ կար, ինչ-
քան թուփ կար՝ սկսեց բոթել, ավիրել. ինչքան
կանաչի կար՝ բոթեց, ավիրեց: Բաքավորի ախլիկ
էս բոլոր գործողութիւններ տեսավ և մասն
կծեց, որ դա հասարակ աղա չէ: Բաղմանչին տա-
րավ գելաղն ու թութ տվեց Բաքավորի ախլկան,
Բաքավորի ախլիկ յոթ-յոթ շալի փարա տվեց,
բաղմանչին գառցավ էկավ դելալ բաղ: Մինչև
բաղմանչու դալ, Քաշիկն ձին թողեց, էկավ մր-
տավ հուրիկ ու ճիկ ավեց, թե բաղմանչին եփ կմոա-
նա: Բաղմանչին հմա մոացավ բաղին, Քաշ-
իկն ռսկսեց բոռալ ու գոռալ.—Յաման ու յա-
ման, ես մեռա:

Բաղմանչին մոտցավ.— Յաման, Քաշիկ
ջան, էա ի՞նչ ա հեղե:

Քաշիկն ասաց.—Դայրմարս հեղե քեղի, ու-
րեմն դու պիտի, օր զողքս դութին, ընձի թողիր
գացիր. ձիավորներն էկան, բաղն ավիրին, ընձ էլ
ջարթշուր էրին, գացին:

Բաղմանչին ասաց.—Քամառի տգա, Լսիմ
ո՞ն ա հելե, էկե քեղի մե սիլա դանե, գուն էլ է-
րիր մե ջոշ բան. բան չկա, հասա Բաքավորի ախ-
լիկ յոթ շալի փարա յս սվե, կեթամ ճուա կառ-
նեմ, բրինձ կսոնեմ, քեղ էլ մե շապկա կառնեմ
կրերեմ, որ գնես գլոխտ, քո քալալ գլոխ շերեա:

Գնցնի որոշ ժամանակ արգեն ծիրան, խի-
յար, վիշին խասեր ին, մի օր էլի բաղմանչին
Քաշուկն ասաց.—Քաշիկ՛ շան, էթանք բաղ բան
քաղենք, աանենք սուսք Բաքավորի ախլկան, որ
մեղի բախշիլ աա:

Տղեն կասա.—Ջայմուն հեղի, էլի ընձի կու-
ղես աալ տփե՞լ, էնդրուն էլ ափին, բաղն ավիրին:

Բաղմանչին ասաց.—Քա Լսիմ ո՞ն ա հեղե,
պաղայական էկե մե էրկու ոխլա դարկե, հիսկեր
էս ընեք:

Քաշիկին համոզեց՝ դնացին բաղ, քաղին,
բաղմանչին առավ դնաց գելալ Բաքավորի ախլկա
տուն: Բաղմանչու էթալուն պես, քաշիկ խանեց
կարմիր ձիու պոչ, տվեց կրակ, կարմիր ձին բո-
ղեական կայնավ կող:

— Բաքավորի աղա՛, խորուտ-արևուտ դուր-
բան, ավիրե՞նք, թե շինենք:

Տղեն ասաց.—Մեղի շինելու բան չկա:

Անմիջապես ձիու Թարբից ջորեր խանեց,
խաքավ, քաշուկ խանեց, քանքուլ մաղեր սանդ-
րեց, խեծավ ձին, շաշկեն քաշեց, հրնցավ բաղի
մեջ ալ-ձախ բոթեց, բաղն ավիրեց, էկավ, ձին

բաց թողեց, մառավ հողիկ, ճիկ ավեց, թե եփ կգա
րազմանչիս: էս անգամ էլի թաքավորի ախիկ
նկատեց, թե աղեն ինչ դործողություն կաաարեց:
Բաղվանչին աարավ միրգն ու րանջարեղեն հանձ-
նեց թաքավորի ախիկան, թաքավորի աղիկ մե
քանի շայի փարա ավեց, րաղվանչին էկավ:
Քաչիկ հա՛ ճիկ կուտեր, հմա՛ րաղվանչին մոա-
ցավ րաղին, քաչիկ սկսեց ըոռալ, քրվել՝ Ծս քո
րաղվանչի ըսաար, ես քո րաղվանչի ընթար:

Րաղվանչին մոացավ.—Քաչիկ ջան, ի՞նչ
հեկե:—Քաչիկն ասաց.—Ձայրմար քո պինչն ա
հեկե, պու գիտես եփ գուկան քո թշնամիներ, թու-
գես կեթաս, սր դան ընծի ափեն, համ էլ րաղն
ավիրեն:

Բաղվանչին էլի պամողա, օր թաքավորի
ախիկի փող ա տվե, քե:լի ըլուղ կառնեմ, նողուլ
կառնեմ, մե կերպ Քաչիկին ձեն կդրեց:

Սկսեցին ավիրուկ անդանք վերանորոգել:
Անցավ մե քանի օր՝ ձմերուկ, եմիշ, վաղահաս
տանձ խասավ:

Բաղվանչին ասաց.—էղ հմեն խասած պաի
տանենք թաքավորի ախիկան:

Քաչիկ կասա.—էլի ընծի կուտաս ափե՞լ:
Ասաց.—Լա՛վ, ալ մարթ, ամթ ա, եսիմ ո՞ն
ա հեկած, էկած րան ա ուղած՝ չես ավե, մե սի-
լա դարկած:

էլի գնացին րաղ, ինչ-որ պետքն էր հսովա-
րեցին, րաղվանչին վերուց, գնաց թաքավորի
առն, Քաչիկ սրվտակ ձիու մաղ ավեց կրակ,
րոպեական սիվաակ ձին կայնավ կող, խարցուց.

—Թաքավորի աղա՛, շինե՞նք, թե ավիրենք:
Տղեն ասաց.—Շինելու բան չունենք:

Տղեն նստավ ձին, շաջկեն քաշեց, սկսեց ա-
վլրել: Թաքավորի ախիկի հմեն ինչ անսավ: Քաչ-
իկ էլի մասով հողիկ, սկսեց ճիկ աալ, թե բաղ-
վանչին եփ գուկա: Բաղվանչին եմշեղեն հանձնեց
թաքավորի ախիկան, մե քանի շայի փող տվեց,
թաքավորի ախիկին ու ասաց.

—Կիրակի Քաչիկին կօղորկես փմ մոա: Դու
էլ իրեք խաա ձմերուկ պաարասաա, մեկ՝ նեխուկ,
մեկ՝ կիսանեխուկ, մեկն էլ՝ դիլիմ. մե օսկի գալ-
րես: Ծփ օր եկավ՝ Քաչիկն էլի վա՛յ-վա՛յ էր
պրե, որ իփր հուրին ափած, րաղն էլ ավիրած:
Բաղվանչին սկսեց համողել, օր թաքավորի ախ-
իկ հուրին դանչեր ա:—Ծս էլ փող եմ բերե, րան-
ման կստենեք, պու կեթաս, ես կմնամ:

Կիրակի օր միրգ հավաքեցին, բաղվանչին
մե խոնչա սաարաստեց, ավեց Քաչիկին, Քաչ-
իկ առավ, գնաց թաքավորի ախիկա առն: Էն
ժամանակ օր բաղվանչին կեթեր, րսկի թաքավո-
րի ախիկի սեղից չէր շարժվե, մառով նշան կէ-
ներ, թե գիր էսինչ անդ, մե քանի շայի փարա

կուտեր, կօղորկեր: Քաչիկ լա չէր խասե դուռ.
Թաքավորի ախիկ վաղավ գուռ բացեց, մեծ հար-
կանքով ընթուենց, հարկեց, պատվեց, մե կուց
էլ փարա լցեց խոնչեն, ասաց.—Տա՛ր:

Տղեն գնաց, րաղվանչու խեա սկսեց կոիվ, ըն-
հնչի՞ թաքավորը ախիկ ընծի մե կուց փարա յա
ավե, իսկ դու գուկիր կասիր, թե յոթ շայի ա
ավե, ուրեմ պախեր ես քեղի: Բաղվանչին էլ
դարմացավ:

Օրերուց մե օր թաքավորի առն կերուխում
էր, որին կմասնակցին սինոթակասներ: Թաքա-
վորի ախիկ կղանչա հուր էրկու մեծ քրերուն
(թաքավորին ուներ երեք աղջիկ), բաղվանչուն
բերել ավե: հուր պահանջած իրեք ձմերուկներ:
Ջոշ քոշ գանակ դարկեց նեխուկ ձմերկի մեշ,
միշենկ քոշ դանակ դարկեց կիսանեխուկ ձմեր-
կի մեշ, հուր դանակն էլ դարկեց էն դիլիմ մե օս-
կի ձմերեի մեշ, հաաուկ խոնչով օղորկեց էն պա-
լատ, որանդ ճաշկերույթ էր: Թաքավորին հայա-
նին, օր ախիկներ ձեղի հաաուկ ձմերուկ օղար-
կած:

Թաքավորն ասաց.—Իերե՛ք սեղանին:

Դանկներու վրեն կարթցին, հառեչ ջոշ ախ-
չրկա ձմերուկ կիսին, նեխախոա ավեց պալատին:
Թաքավորն ասեց.—Տարե՛ք, աարե՛ք, փշա-
նա էաի՛ հուր ձմերուկ:

Իերին միշենկ ախիկա ձմերուկ կիսին, կեսն
կերվավ, կես չկերվավ, թաքավորն ասաց.—
Վերցե՛ք, վերցե՛ք էա էլ, փշանա հուր ձմերու-
կով:

Իերին պաաի ախիկա ձմերուկ, կիրին դիլիմ՝
մեշ օսկի:

Թաքավորն ասաց.—էս ի՞նչ խանելուկ ա,
ժողովո՞ւրդ:

Շաա մաածելուց հետո գիտնականներից
մեկն սսաց.—Թաքավոր սպրած կենա, քո ախ-
չրկներ կուղեն ամուսնանալ, ջոշ ախիկա ամուս-
նության վախան հնցեր ա, միշենկ ախիկա ժամա-
նակն էլ ա համարյա հնցե, իսկ պաաի ախիկա իս-
կական վախան ա:

Թաքավոր հրաման ավեց.—Ջսո դանչուցեք
(հայաարարություն), թո՛ կիրակի օր պան աղենեդ՝
ախիկներու լուսամուաի ակով հնցեն. օ՛ր մեկին
դարկին խնձորով, ընդորն էլ թո առնեն:

Վին որ մե խաա կով ուներ, էծ կար, ծախին
ավին հուրանց շոր, կոշիկ առան խաքսն, էկան
թաքավորի ախիկներու լուսամուսներու ակով
հնցան: Ջոշ ախիկ դանեց վաղիրի աղին, միշ-
ենկ ախիկ դարկեց վաքիլի աղին, պաաիկ ախի-
կան միշեն հերկուն կայնան՝ ոչ մեկի չղարկեց:
Արե մայրամուտ էր՝ բաղվանչու պիճոյ Քաչիկ
թե՛ որանդի՞ց եկավ, ըանդով հնցավ: Պաաի ախ-

լիկ զարկեց բաղձանշու պիճոյ Քաչիկին:

էն էլ.—Վա՛յ իմ կոտ, վա՛յ իմ կոտ-ասելով գնաց շում հոլիկ:

Խարար տարան թաքավորին, որ ջոշ ախիկ զարկեց վաղիրի տղին, միշնեկ ախիկ՝ վաքիլի տղին, պստիկն էլ՝ բողջանշու պիճոյ:

Թաքավորն ասաց.—Գացե՛ք, վաղն արեք, զարաֆատ ա էրեւ:

Վաղն էլի նույն կրկնվավ:

Թաքավոր կարգադրեց, օր պստի ախշկան Քաչիկի իւետ ասանեն թալեն զաղանոց, իսկ վաղիրի, վաքիլի տղեներուն յոթ օր, յոթ գիշեր խառսնիս էրեց, շաա բաժինք ավեց էրկու ախշրկներուն, էրկու փեսեքին էլ նշանակեց ջոշ պաշառնի:

Դառնանք Քաչիկի, մեկ էլ պսաիկ ախշկա յան: Օրը մեկ էր, պստի ախշկա ափոց ասվմեկ էր, րայց ախշիկ մացեր էր շիվար, թե հուր հաշկերուն էր երեւացե՞, թե ինչ րան էր պազայն հուրին, պարոջ չէր, ոչ էլ հերեսաանող ուներ էթեր խոր տուն: Թաքավորն էլ էտ ախշկա խամար էնքան էր մաածե, օր աամլա կազեր էր, կմեռներ: Լոխման հեքիմ գանչին, չկարցավ թաքավորին բուծին: Մե հուրիշ երկրից լոխման հեքիմ բերին, էնի գտավ թաքավորի գեղն. գեղն էն ա, որ թաքավոր րուծվի՝ աոյուծի կաթի, աոյուծի ձաքի մսով:

Ո՞ն էթա աոյուծի կաթի, ո՞ն չէթա, թաքավորի իշխան փեսեք՝ վաղիրի աղեն, վաքիլի տղեն: Բերին րավականին փող-փարա ավին րտոնց, ջաղգի գրին, օր էթան աոյուծի կաթի:

Քաչիկն կնգան ափեց, ասաց.—Գնա՛ ասա, թո րնձ էլ մե ձի տան, էթամ կաթ բերեմ:

Ախշիկն ասաց.—Ան՛ դա վրեա, իմ խեր քո հերեսից, իմ հեաեից աամլա կազե՝ կմեռնի, ես ի՞նչ հերեսով էթամ գան:

Քաչիկ նորից կնգան կափա, կօղորկա աուն: Ախշիկ գնաց, հլա գուռ չէր րացե մեր էրկու րան շափեց ախշկան, թե—Ումուամն՛ո, քո խեր քո հերեսից տամլեն կապե՝ կմեռնի, գու էլի էկար րստե՞ղ:

Ախշիկ կասա.—Ա՛յ մեր, ի՞նչ էնեմ, իմ վրեն սե տվե տփելով, կասա,—Գնա՛, մե ձի էլ գուրե, ես էլ էթամ կաթի:

Ըստեղ նսաուկ վապիրի վաքիլի կնիկ ասին,—էնա ծառի տկի ծոտոա ձին էլ տվեք, թո էն էլ էթա կաթի. գո՞ր պաի էթա՞, կեթա էտատեղրանք քնի, կգառնա, էլի:

Մառի տկի ծոտոա ձին բերին տվին րաոր, թաքավորից գոխտու: Քաչիկ բերեց խսիլից փալան սարքեց, ջովից գամ սարքեց, խեծավ ձին, ղնաց կաթի: Աաղ քաղաքի ճիծ-պիծ հրեգան Քաչ-

լուկի հետե, կապին քարալղ, քաղքից տփելով խանին դուա. ասելով, թե.—Թաքավորի Քաչիկ փեսեն, գնաց թաքավորին աոյուծի կաթ բերա:

Քաչիկ քաղքից դուա էկավ, գնաց մե ձորի մեջ ձին թողեց, սիվաակ ձիու մաղ տվեց կրակ: Սիվաակ ձին րոպեական կայնավ տղի կող, աաց,—Թաքավորի տղա, խոքուտ-արեուտ ղուրբան, ավիրե՞նք, թե շինենք:

Տղեն ասաց, օր հուր աներ թաքավոր խիվանգ կմեռնի, աոյուծի կաթ՝ հուր ձաղի տկի մսով ա ուղած, պտի ճարենք:

Ձին ասաց.—էսինչ սարն աույուծ ծներ ա, ոան հեկէ քարկիճ, էսինչ պալի աակ, խասեր ա, պաղոնելու վրա յա. ցավից մե ձեն Լրկինքն ա, մեկ գեաին ա: Սա քե կտանեմ խասում րնգեղ, մե ղամշի ծեր կրղես, սողալով կեթաս մոտենաս, ղամշի ծերով ոտի յարեն կծակես:

էնի ուծեղ ցավ կզգտ, կասա.—Ո՞ն էր, հրեգեր ձեռս՝ բարալամիշ կէնի: Դու աափի, դուա շիգաս, հմա թարախն ու արուն կթափի, գնազստունա, կասա.—Ո՞ն էր էս իմ ոտի յարեն ծակող, արի՛ մոտ, ի՞նչ լեղուա պտրաա կուամ:

Դու մոտցի, ուղա էն, ինչ օր քե հարկավոր ա:

Ձին կխասու էտ սար: Ձին ղտացավ, տղեն պավ աոյուծին, ինչ ձեով ձին որ խորուրթ էր տվե, կկաաարա էա գործողությունն: Հմա յարից սրունթարախ թափելուց հետո աոյուծն կգինչսունա, կասա.—Ո՞ն որ ես, արի՛, ի՞նչ լեղուա պտաա, կուամ:

Տղեն դուա էկավ, ասաց.—Թաքավոր խիվանդ ա, լոխման հեքիմ քո կաթն, քո ձաքի տկի մսով ա ուղե:

Աոյուծն ասաց.—Քո սողրցուցողի վիղր կոզրի, խոսք չպտի աի, օր տվեր եմ, կուտամ: Հաշկերս խփում եմ, ձագերուց մեկն աար, բայց մորթելու ժամանակ հմա՛ ձեն հրեղավ իմ հանգաճ՝ քե կաոր-կտոր կէնեմ:

Թաքավորի աղեն ձագ վերուց տարավ, սիվաակ ձին բերան թալեց, աոյուծի ձաքի վղից րրոնեց խեխտեց, աղեն տիկ հանեց, աոյուծի կաթից կթեց, լիք լցեց տիկ, շնորսկալություն հայտնեց, նսաավ ձին, գնաց: Ձիուն ասաց.—Ընձի րմալ աեղ տար, որաեղով թաքավորի փեսեք պտի էթան աոյուծի կաթի:

Ջաղգեն հանգիպավ մե շորնու, որն էծ էր պախում. փող ավեց՝ մե ու մորթեց շորանն, տիկ խանեց, ալի մեջ իծու կաթ կթել ավեց լցեց, գրնաց մե աեղ շաղր կապեց, նսաավ: Տեսավ՝ թաքավորի վաղիրի, վաքիլի աղա-փեսեք աշխարհ ֆռալով ոչ մե րան չճարած, նիյաթ-գիյաթ կպտունան երկիր:

Թաքավորի տղենն ձեն տվեց.—Ախպե՛ր, ախպե՛ր, ի՞նչ մարթ եք. արեք՝ տենամ:

Թաքավորի էրկու փեսան մոացան, բարեկեցին, տղենն խառցուց, թե ի՞նչ մարթ եք, գո՛ր ա կեթաք: Ընդոնք էլ ասին,—Բա դու ի՞նչ մարթ ես, ախպե՛ր ջան, մեր ցավին դարման կէնե՞ս:

Թաքավորի տղենն ասաց.—Ես լոխման հեքիմ եմ, իմ մոտ ի՞նչ ղեղ ասեք՝ կա, շումրիլա առյուծի կաթ՝ հուր ձտքի մսով էլ կա:

Ըտոնք ասին.—Մենք էլ առյուծի կաթի ա ման դուղանք, եթե հնարավոր ա, մեղ առյուծի կաթ տուր:

Տղենն ասաց.—Կուտամ, բայց փողով չեմ տա:—Բա ինչո՞վ կուտաս,—խառցուցին ըրոնք:

Տղենն ասաց.—Էսա իմ մատնիքով ձեր նսան-լատիղ դաղմա դարկեմ, աարեք, ախպե՛ր:

Ըտոնք ինչքան կխնթրվեն, որ օսկով տա, բայց աղեն չամաձայնվի: Նային հիրուր փեսեք, ասին.—Դր լա՛վ, բսանդ ո՞ն կա, թո գաղմեն դարկա՛ աա, հաղր փողն էլ կմնա մեղի:

Տղենն էրկու բաջանաղին էլ դաղմեց, իծու կաթն հուր ուլի տիկի մշով տվեց, ասաց.—Տարե՛ք:

Ըստոնք ուրախ-ուրախ կաթն առան, դացին:

Տղենն էլ նսաավ հուր սիվաակ ձին, էկավ որտեղ որ հուր ձին թողեր էր՝ ընդեղ հիճավ, անսով՝ հուր ձիուն ղել կերե: Սիվաակ ձին բաց թողեց, հուր քաշու գդակ ղրեց գլխի, ձիու օսկոններ ժողվեց, աիկն ղրեց մեջ ջովալ, կասեց ու մտավ քաղաք: Ճիժ-պիժ քարալվին, թե՛ «Թաքավորի քալիկ փեսան առյուծի կաթ բերեց», մե կերպ փախավ, մտավ առն:

Խարար տանք թաքավորի էրկու «աղա» փեսից: Բերած իծու կաթ, տված թաքավոր խմե, արթեն փորն էլ կեթա աակ: Լոխման հեքիմին պանչեն, կաթն սառուղել կուտան, անան որ՝ ըտոնք բերած կաթն իծու կաթ ա:

Քալիկն թաքավորի ախպե՛րն կափա, կասա.—Գնա՛, մե բաժակ էլ յու բե քո խոր անից, ես էլ եմ կաթ բերե:

Ախպե՛ր կասա.—Ա՛յ մարթ, հենա էն էրկու փեսան բերած իմ խեր կմեռնի, կասեն իծու կաթ ա:

Տղենն կասա.—Գնա՛, քո խոր ֆլան-բեխվան:

Վերջապես ախպե՛ր մե կերպ կեթա: Շառ թուր-մուրից հեռո մե սաքան կուտան, ախպե՛ր բերա: Արթեն բալե-բալե կսպասեն, որ թաքավոր մեռնի: Ախպե՛րն կասնա կուտա, կառնեն գիշկեն որ՝ էտ կաթն ընդրուց չէ, որ համ պինգ ա, համ էլ ղեղին ա: Լոխման հեքիմին ցույց կուտան, որ «էս կաթն» էս ի՞նչ կաթ ա, կվախենանք

ըստուցա: Լոխման հեքիմ կստուգա, կտենա որ էտի իսկական առյուծի կաթ ա:

Կասա.—Խմցուցեք:

Թաքավոր կխմա, գլգլուն գնգնի փոր, քըրտինք դուկա վրեն: Կողորկեն երկրորդ բաժակ բերեն, կխմա, գարմրվի: Ըտուց հետո թաքավոր մարթ կողորկա աղին, կխնթրա կաթ: Բայց տղենն ի՞նչ ամանով որ կաթ կուտա, ընդրով է օսկի կառնի: Վերջ, թաքավոր կլավնա, գլնի ոտի, քեֆ կկտղմակերպա, որ հուր էրկու փեսեք՝ վաղիր, վաքիլի աղեններ առյուծի կաթ ա բերած, հինքն բուժվեր ա, յոթ օր պաի քեֆ էնեն դաշտում: Եփ դուա դուկան քեֆի, Քալիկ կնգան ղոռով կողորկա, ձի կուղա, որ հինքն էլ էթա քեֆի: Կնիկ ղոռով-ղորով մե ձի կբերա: Քալիկ կնստի ձի, թե ընդոնք գացած արևելք, էնի կեթա արևմուտք: Կտանա ձին մե անդ կորնգտ, սե ձիու պոչ կուտա կրակ, սե ձին գուկա: Տղենն շորեր կխաքի, քանքուլ կսանդրա, կնստի ձին, կեթա ընգեղ, որանդ ձիաթողս էր կխաղին: Վաղիրի աղին կղնա վաքիլի տղի ձիուն, ընդր էլ վաղիրի աղի ձիուն, ըտոնց լավ կափա, հմեն կղարմանան, թե էգ ի՞նչ մարթ ա: Կծծղան էրկու փեսեքի վրեն, Քալիկի կնիկն էլ գատ գլնի, կճանչնա հուր մարթուն, հինքն էլ կծծղա: Քրեր կրանփեն գլխուն, կասեն թե.—«Դու հնչի՞ ա կծծղաս, քո մարթ հենա փողսուն քնուկ ա:

Տղենն կաճանաղ որ կֆոցու, գիամամր հուր ձեռ կվիրավորա: Թաքավոր որ կաննա էղքան քաջ աղա ա, կխանա հուր յոթը աարվա խարջի լալլող կկապա տղի ձեռ: Երկրորդ օրն էլ նույն խաղ կսկսվի: Քալիկն էս անքամ էլ կարմիր ձիով կկաաարա նույն պործողութուն:

Թաքավոր կգանչա հուր պալատակսաններուն, կասա.—Քաշկա մեր թաքավորության էս ձեռ մե խաա ղորավար հլնե: Երրորդ օրվա խաղին Քալիկ հանգեն գուկա սիվաակ ձիով, շատ կնեղա թաքավորի ղորքին, վերում թաքավորի երկու փեսեքին՝ վաղիրի, վաքիլի տղաներուն, թաքավորից կպահանջա, որ երկուսն էլ հուրանց երկրից հանցադործութուն կատարելու համար փախած ա էկած ա ըսանդ, կապրեն, ես էլ եկեր եմ ետ տանեմ պատժելու խամար:

Տղին ինչքան թաքավոր կուղա համողա, որ ըտոնք հուր փեսեքն են, էն էլ վաղիրի, վաքիլի տղեններ են, չկանա, որովհետե տղեն կասա.—Իմ խեր քո նման թաքավոր չէ, էնի մեր սաղ ժողովրթին դաղմեր ա, կուղե՞ս՝ ստուկենք: Թաքավորի հրամանով կկանչեն, կստուգեն:

Կասա.—Տեսե՛ք, էն մաանիկն էլ եմ բերե: Եփ կրացեն նսաատեղեր, կտենան որ իսկա-

պես, որ նույն մտտնիկով դադմած ա, էլ բան չեն կանա ասե:

Տղեն կուտտ հուր հառել հուր էրկու բաշանաղին, որ տանա: Սաղ գուտն, հինքն կգառնա թաքավորին, կասա.—Թաքավոր, ես քո Քալիկ փեսեն եմ, որ իծու կաթն ծախի քո աղա փեսեքի վրեն իմ մաանիքի դադմով, իսկ առյուծի կաթն էլ դաթի ես բերի քե բուծի, իսկ դու քեֆն էրիր էյ մարթեբու պատվին, որպես քո փրկիչներու:

— Էս էլ քո ախլիկ, որ մինչև մկա կույս էր մացե, կուղես՝ առ ընծի, չես ուղե, ա՛ռ քո ախլիկ, ես կեթամ իմ խոր երկիր:

Թաքավոր շաա կուրինա, յոթ օր ու գիշեր խառնիս կանա, տղեն կվերցա հուր կնիկ կեթա, կխտսի հուր խոր, մոր, տխպոր:

Բնդոնք խասան հուրանց մուրաղին, դուք էլ խասեք ձեր մուրաղին: Երկնքուց իրեք խնձոր հընդավ, մեկ՝ սառղին, մեկ՝ լսողին, մեկն էլ՝ կարթացողին:

7(15). ԱՋԵՐՍԱՆԴԱԼԻ ԽԵՔԱԹԸ

Կեղի, չեղի, մե թագավոր կհեղի, էս թագավորին իրեք աղա կհեղի, ըստոնք կխասունանան, իրանց պսակվելու ժամանակ կհեղի:

Ողրի մտքին կար, որ հուր աղչկան աար թագավորի աղին: Բալաք դուշին թողին, դնաց կայնավ ողրի աղչկա գլխին. ըստոր նշանեց մեծ տղի խետ: Էն մյուս օրը դուշ կայնավ ոթիլի աղչկա կլիին. զրան էլ նշանեց թագավորի միջնեկ աղի խետ: Նրորդ օրն էլ դուշը քաղաքից դուս էկավ, տղեն հընդով հետե, դնաց, Գնաց, դնաց, տեսավ օր ծովու կրաղն քոլը փոսի մեջ դուշը դացե կայնե մե խատ կոտկիրիքե կոտի վրա:

Տղեն դնաց վերցեց, դառղեց ուր հունթն ու էկավ, էկավ զբա խոր պալատն:

Թագավորը օր աեսավ, ըսեց.—Հընչի՞ էս լոլի կեղտոտ կոտկիրիքին ես բերե: Տա՛ր դցա:

Տղեն ըսեց.—Ղուշ կայնե ըսաուր վրեն, իմ դամաթն էս ա. ես էսաու իեռ ուտի ապրիմ, իմ բախան էլ էսմալ ա դըվե:

— Ա՛յ աղա ջան, տար քցա, ամոթ ա, կեթամ ուրիշ թագավորի աղչիկ կուզեմ քեզ:

Ողիր, ոթիլ որոշեցին, դուշին էլի թողին, դընաց էլի կայնեց կոտկիրիքի վրեն:

Հերն ջղայնացավ, ջալաթ կանչեց, օր տղին ուղտնա, պալատականներ շթողին, րսին.—Չէ՛, ուրդուն էրա, թըխ էրթա:

Տղին աքսորեց, տղեն կոտն դարկեց հունթն, դնաց խասավ էնաեղ, որտեղ դուշն կոտկիրիքին դտեր էր:

Մե տուն շինեց, կոտի խետ կապրա, որս կէնա:

Մե օր տղեն դնաց որսի, էկավ տեսավ՝ տուն մաքրուկ, ճաշն էփուկ, օջախ վառուկ. զարմացավ, ըսեց.—էբուց ես պաի հետեմ տենամ. էս ի՞նչ ա: Տեսավ՝ կոտը րացվավ, մե աղչիկ դուրս հելավ, գործ էրեց, օջախ վառեց, տուն մաքրեց, մտավ մըշ կոտին, թռավ պատուխան:

Տղեն դնաց որսին, հիրիկուն էկավ: Երրորդ օրվա վրեն՝ աղեն աափավ, տեսավ օր աղչիկն դուս էկավ, գործը արեց, հենա պտի մտնեք կոտ, ձեռ թալեց, աղչկան բռնեց:

Աղչիկն ըսեց.—Ես քու բախտն եմ, դու իմ բախտն ես, մի՛ ձեռ տուր իմ կոտին. դու զնա որսի, աբի, լավ բան կտեսնես:

Թագավորը տղին կանչեց, կնդան տեսածա թագավորն ըսեց.—Էս տղի գլուխ թոցու, աղչիկն տունեմ, իմ օր կա՛ էս ա, չկա՛ էս ա:

Ինչքան ըսին ողիր, ոթիլ, լսեց թագավորն: Տղին աարան:

Հերն ըսեց.—Քեղի կանչեր եմ, օր դու իմ պալատին մե ընենց ծածկոց բերես, օր քաշես վրեն, բոռեքն-բոքի խետ խոսա, դուռն դուռն խետ խոսա, հըմեն ծածկա:

Տղեն դարձավ առն՝ կնդան ըսեց:

Աղչիկն ըսեց.—Գնա քոռսուն օր ժամանակ խնդրա:

Թագավոր ժամանակ տվեց, ինքն ուղալատից դուրս էկավ, փախավ:

Էս տղեն եռսունին օր լրացրեց, քոռսուն օրվա վրեն պտի աանա:

Տղեն ըսեց.—Վա՛յ, վա՛յ, օրերը լրացան:

Աղչիկն ըսեց.—Ուղիղ կերթա մի քարի մոտ կկայնես, կըսես. «Պալատի ծածկոց լսեմ կուսա»: Մովն տողլամիշ կիտտ, իմ մեր կլնի քո ձեռի մեջ բան կզնտ, ինչ որ դնա շնայես, էն վախտ օր կզնտ, թուփ, ծառ կդոռան, չվախենտա, չշփոթվես, հետ չգառնաս, թե չէ՛ քար կպտռնաս:

Առավուս դնաց, կայնավ սիպտակ քարի մոտ, բոռաց.—Մեծ լալա՛, փոքր լալան սուռմ ա մեծ ծածկոցը տա:

Մովն դոռգոաց, էդ կնիկն բերեց դրեց էդ տղի ձեռ, հինք դարձավ քար, ծառ թուփ ոկսեցին դոռգոռու: Տղեն առավ էկավ, էդ փոքր թաշկինակն տվեց լալային:

Լալան ասաց.—Հա՛, էս ա, տղա ջան, դու հանդիստ քնի:

Առավուսն հելան, լալան ըսեց.—Գնա քո հորըն րսա, թող մարդիկ օղարկա, ծածկոցն տեղափոխա:

Տղեն էկավ թագավորի գիվանխտնեն, մտրդ ուղեց, որ բառնան բերեն: Առան դացին, բերին,

ծածկեցին ուղաւորի վրեն։ Թաղավորն օր տեսավ, շշմեց, բսեց.—Չեղավ, օղի՛ր, ես կսպանեմ էդ աղին, կառարեց։

Ողիւրն բսեց.—Տո՛ր քո առնը քանդվի, ման-
կան իւրերն ա, բեր ուրիշ մե բան արա։ Տղին
կանչին, բսին.—Մե բռնեց սուփրա ու բռնեց
կապան, օր իմ թաղավորութիւն համար ճաշ
էփեա, նսանն ուտեն, սուփրի կեսն էլ մնա դար-
տակ, հաշն էլ հեմուն։

Տղին 10 օր յամանակ աւաւ էկավ։ Էկավ
կալի մոտ։

Լալեն լսեց, բսեց.—Լավ ես ըրի։

Երեսունին օրը հրնցավ, էկավ խառավ քա-
ռասուն օր, աղջիկն էլի բսեց.—Գնա՛ էլի էն քարը
մոտ, կանչա, բսա.—Մեծ լաւա՛, փոքր լալեն փո-
քր սուփրեն ա կալան կուլա։

Տղեն հեւալ զնաց, կանչեց, լալեն էկավ,
սովեց մե պոպոկ, նույնպէս քար, թուփ դոռա-
ցին։

Պոպոկ բերեց, սովեց աղջկան։

Աղջիկն առաւմտ բսեց.—Գնա՛ քո խոր բոս,
թոյ մարդ սղորկա, տեղափոխա մե լալն դաշտի
մեջ. օր սուփրեն տեղավորա։

Տղեն զնաց, թաղավորին բսեց։

Մարդիկ էկան աւարան, փոին սուփրեն՝
չիւսի, մե խատ էլ կիւղնոց կալան ա, լալեն
կլցա, կրածնա, հրմեն կուտեն, ամբողջ բա-
նակն, յաղավորսկ կերան, հլա ահալին էլ սովե-
ցավ։

Տղեն բսեց.—Փա՛րք քե աստված, աղատ-
վանք։

Թաղավոր կատղավ.—Ողի՛ր, ես կսպանեմ
աղին։

Ողիւրն բսեց.—Կանչա՛, թըխ էլի մե բան էլ
կատարա։

Կանչեց, բսեց.—Իմ պալաաի բոլոր ընենց
սլարտեկ ու բաղ ըլի, որ մե ծառի վրեն 10 տեսակ
միրգ հրի։

Տղեն էկավ աեսավ՝ ոչ ոք չկա, սաղ քոչիլ
դացել են. ոչ լալա կա, ոչ առն, նստավ լացեց։

Առավոտ հեւալ զնաց, փախավ օր թաղավո-
րից աղատվի։ Գնաց աեսավ՝ մի մարդ, մի խալի,
մի ճիպոտ ձեռը քնուկ ա։ Կախարդական էր, նըս-
տավ վրը խալուն, ճիպոտ դարկեց, բսեց.—Դու
որ կաս, մուրազ ես, ընծի աար հիճու իմ լալտի
դուռ։ Խալէն աարավ, հիճուց լալայի դուռ։

Լալան որ քոչեց զնաց, իր քառսուն քուրը
հերեսից քցին լալային, որ դու դացեր ես առեր
եւ կեղառա խողածին։ Լալին կաղել են, էն էլ
կրոռա։ Տղի սիրուց.—Վառվա՛, էրեցա՛, ջուր լը-
ցե՛ք վրես։

Օրեկան մեկ անգամ մերե կիգա աղջկան
կտենա, կեթա։

Տղեն օր զնաց խառավ էլ տեղը, աղջիկները՝
քուրվաիքը հիրանց քուրոցը կծառայեն, բերին
փլավ դրին, օր հուրանց քուրն ուտա։ Տղեն էլ
սոված, խաց չկերե, քուրզն հիճուց գլոի, սկսեց
էդ փաւն ուտել. աղջիկն կնայա։

Տղեն գլխարկը հանեց, փաթթվավ աղջկան։
Էսի բսեց.—Հոմի ես էս քուրզ կհիճում իմ գլոի,
կքաշվիմ մե անկյուն. հունար մնաց քեդի։

Մերն էկավ մտավ, բսեց.—Ի՛Ֆ, —բսեց,—քու
ծամը կտրեմ, ի՛նչ խողածնի կեղդոդ խոտ կիգա։
Ըսեց.—Ես կմեռնիմ, դու ի՛նչ ա կասես։

Ըսեց.—Մեռնիր, քե տանինք թաղինը, կհան-
գըսաանինք, դու էլ կսրծիր, մենք էլ քեղ ասում
եմ էդ խողածին քու մտքից իսն։

Նստավ աղջկան ստուգեց, է՛, աղջիկ սիրուց
խիվանդ ա, բսեց.—Որ դու անընդատ կասես
խողածին, օր հանդարծ պաաահի դա, ի՛նչ կէնես։

—Վա՛յ, —բսեց,—թիքա-թիքա կէնեմ, քու
ծամն կտրեմ։

—Խողածին ըստեղ ա։

Ըսեց.—Օր իմ սրտով աղա էղավ, կներեմ,
թե դուր չեկավ, քեղ էլ բնորն էլ կսպանեմ։

Ըսեց.—Մայրի՛կ, հլա հերթվի՛։

Մերը հերթվի։ Տղեն քուրզը խանեց, կայ-
նավ մոր հառեց։ Մե սիլա սովեց, բսեց.—Բա քո
խորնից իմա՛լ պրծուցեմ։

—Էա՛վ, էրթամ աեսնամ։

Գնաց, թաղավորն հերստտավ, բսեց.—Ի՛Ֆ
կնիդ, ես ինչ խողածնի խոտ բերիր։

—Տո՛ր քու տունը քանդվի, մեր էրեխեն կմեռ-
նի, դու ի՛նչ ա կասես։

—Տո՛ր ջալնամ կմեռնի։

—Հանկարծ օր խողածին դա, սեր ա, ի՛նչ
կէնենք մենք։

—Օր էկավ, կսպանեմ։

—Օղորթ, ի՛նչ կէնենք։

—Կնի՛կ, օր հարմար աղա հեւավ, թող ապ-
րին։

—Դե՛ հերթվի։

Մարթը հերթվավ, բսեց.—Թաղավո՛ր, էկեր
ա տղեն։

Թաղավոր էրկու սիլա տվեց կնգա քիթ-բեր-
նին։

—Տղի վրեն մե սլարաականութուն կղենեմ.
կատարեց՝ լավ, չկատարեց՝ երկսին էլ կսպանեմ։

Տղին կանչին, թաղավորի առաջ կայնալ,
բսեց.

—Հա՛, աղա՛, օձն ուր պորտով, խավքն
ուր թեով ըսաեղ չի եկել, դու ո՞նց էկար։

— Էկեր հմ,—ըսեց,—որ լալային տաս, տանեմ:

— Տա՛մ,—ըսեց խերը,—րայց մի պարտականութուն ունես, որ կատարես, կամ:

Թագավորն ասեց.—Կոնաս Աջերսանդալի դարտերը կիմանաս, կիդաս ընծի կպատմես, լալային կիտամ քեզ:—Ըսեց.—Քեզ կտամ մե քյառսուն գյաղնոց խոր, կհիճում էդ խոր, կերթաս կհանդիպես Աջերսանդալին, դարտերը կիմանաս, կդաս ինձ կպատմես:

Տղին իճուց էտ խոր:

— Տղա՛,—ըսեց,—քառսուն օր քե ժամանակ, քառսուն մեկ օրվա վրա քե չեմ խանի էդ խորից:

Էդտեղ մե խատ սե դուռ էր, գուռը րացվալ, էդ տղեն դնաց տեսալ՝ մե մարդ կշեռք ա անում. կշեռքի էս թայից ապրանք կվերցա, կդնա էն թայ, էն թայից՝ էս թայ, չկանա կշեռ:

Կխարցու.—էդ ինչ ա կէնե՛ս:

— Երիտասարդ ջան, մուրալի վրա ես, գնա՛, կգաս, կասեմ:

Մի քիչ էլ դնաց, տեսալ՝ մե մարդ մի խուրց փուշ կշլկա՝ չկանա, կկտրի, կկապա, նորից կկըտրի, կգնա մերկ մարմնի վրա, սաղ էրուն ա:

— Ա՛յ մարդ, էդ ի՞նչ ա կէնես:

— Հեա դարձի արի՛ կասեմ, տղա՛ ջան, Գնաց տեսալ մե ուրիշ մարդ շրիգի վրա ձու ա կշարա, կուղա կապա, ձվեր կթափվեն:

— Էդ ի՞նչ ա կէնես:

— Է՛, ջահե՛լ ջան, գնա՛, րալամ մուրսգիտ կհասնես, հեա կիգաս, կասեմ:

Կեթտ, կեթա, կտենա մի կնիկ կուժ ուսին դրուկ, կդուռա.—Մարալ մեռա՛, ծարալ մեռա՛:

— Էգ ի՞նչ ա պատահե.—կխարցու:

— Է՛, րալա՛ ջան, դնա՛ նպատակդ կատարա, կդաս, կպատմեմ:

Գնաց, դնաց, տեսալ մի կնոջ՝ լավաշը դըրկած, կդուռա—Յամա՛ն, սոված մեռա:

— Մայրի՛կ, էդ հացից հընչի՛ չուտես:

— Է՛, րալա՛ ջան, քեզ հետո կասեմ, դնա՛:

Գնաց, դնաց, տեսալ մի այդի ծառերը կանաչ, ծտերը կանաչ, պահկները կանաչ:

Կասա—էս ո՞նց ես սաղ կանաչ:

— Քաջանց թագավորի տպա՛, դնա՛, արի՛, հետո կպամեմք:

Գնաց, գնաց հանդիպեց էրկու դռան. մեկը՝ սե, մյուսը՝ կանաչ: Սե դռան վրեն սե արաք ա կայնած, սե թուփուղն ձեռն, կանաչ դռան վրա՝ կանանչ արաք, կանանչ թուփուղն ձեռն:

Կանանչ դռնով մտալ, տեսալ՝ մերն էնտեղ էր:

Ըսեց.—Վա՛յ, րալա՛ ջան, էդ գարշելի թագավորն քեզ էստեղ էլ ուղարկեց:

— Մայրի՛կ, խերս կասեր խագինի գոան բալնիք քո կուշտն ա, քո մոր մազերի մեջ, կասեր՝ գնա՛ բեր, ժողովրդին նպաստ բաց թողնենք:

— Բալա՛ ջան, բալնիք իր մոա ա, էս քուղոն կուսս խորդ, կասես՝ իմ մայրիկ քե նվեր ա օղորկեմ:

էս տեղից տղեն գնաց, էկալ խասալ կուսալ ալգին, արաքներ ասին.—էս դրախտի ալգին ա, էս ծառերը կտնալ մեռտնի ծառերն են, էս կանաչ ծտեր էրեխքն են, օր կկնքեն ու կմեռեն:

Խասալ ալառալին, օր հացը գրկել, սոված էր:

Կնիկ կաստ.—Ծս շաա հարուստ էի, մեկ աղքատ օր կիգեր, ես ընդոր խաց չի տինք, ընծի պտաիժ ա՝ խացն ուսիս, չթողնի օր ուտեմ:

Խասալ ծարալ կնոջ.—Տուն օր կոնախ գեր, տղա՛ ջան,—ըսալ,—ջուր չի տինի կուշկուլ, կղղվինք, չտինք խմին, ըտու խմար ընծի ուտածեր են:

էկալ խասալ շրիգ փուղ, ձվեր շարող մաղդուն.—Ծս շարչի ինք, ժողովրդից դողցած ձվերն ին ինձ բաժին հընդեմ:

Փուշ շրիգին օր խասալ. ըսեց.—Տարին 40—50 արարա ընծի անասնակեր կուտար, հսշկս չէր կշտնա. կերթինք հարևանի փշեր կգողնինք, կու էլ իմ պաաիժ:

Կշեռք անող մարդն էլ ըսեց.—Ծս սուուտուրակուն մարդ ինք, կիշեռքի մեջ խարամ քյաշած եմ, էս էլ իմ պատիժ:

էս որ վերջացրեց, տղեն ասաց.—Տա՛ր ինձ Աջերսանդալի գուռ:

Գտցին, ըսեց.—Բա՛լի իրիգուն, Աջերսանդա՛լ:

Ըսեց.—Հսուսր րարի, տու ոն՞ց էկար էստեղ:

Ըսեց.—Քու դարդեր պտի իմանտմ, դնամ քաջանց թագավորին սլատմեմ:

— Հելի՛ էթանք կալվածքներ տես, հետո կպատմեմ:

Տղեն վերցեց, օր մի բադտն ա քաշուկ մարդկանց մտրմնից ու էդոնք ցույց ալեց, որ մտրդու գանդից րերդ ա պատրաստուկ:

— Տե՛ս, էստեղից մի մարմին, մի դտնդ ա պակաս,—ըսեց,—դու կլրացու:

էկան նստան, Աջերսանդալը պատմեց.—էս կառկառն կտեսնտ՞ս ու էս մտրդու դանգ, դրուկ նրա հառեջ, իմ ձիանքներուն կխնամեո մե քյաշալ: Մե օր էսի պառկե կնուա թե.—Թաղավոր, մեռնում եմ, մե օր ես հըլեմ թագավոր, դու սեյիգ: Շորերս մեկ օրով տվի քյաշլուն, ես դացի ձիանքներու մոտ: Գիշերի տտսերկուսին իմ կնիկ, իմ դոքանչ, քառասուն հարամի է իււոն էկան, ձիանք խեծան, ընծի ջարդին ու քշին: Ծս դուս էկա, կպա իմ դոնքչի ձիու պոչին, ու քշին գացին,

մտան մե հէր: Նստան քեֆ արին, կերան, խմին, հարամի բաշին տարավ իմ կնկան, հետն ապրավ, քառասուն հարամին ընդուց հետո, մեկ-մեկ խնտն ապրան, գարձան, հելան էկան: Որ էկան խասուն տուն, մեկեկ օր դացի հարամիներուն հմին ըրդի, էկա կնգանս կուշտ: Կնիկս քեֆ չունա, յը քառասուն խոքու խետ ապրեր ա, քեֆ կլի...

Դարձա, ասի.—Կնիկ, հընչի՞ ես խիվանդցե: Հարամի բաշու յըլխն էլ կդրե բերեր էի. օր կոտ տեսավ, էգի դրկեց դլուխ, ես կախարական ճիւղտով դարկի, կառկառ դարձուցի: Կառկառ իմ կնիկն ա: Ես իմ դարդ ասի վիզդ սլտի թոցում:

Տղեն կհչնի դուս, քուլոյ կդնա, ճիւղտով կըդանա խալուն, կթոնի դեպի Քաջանց թաղավորի տուն. խորից դուս կհչնի ու կպատմա դլխի էկածը: Լալային կիաա տղին, խառնիս կենեն ու յոթ օր, յոթ յիշեր ուրախութիւն կհչնի: Ընոնք իաասան ուրախց մուրազին:

8(16). ԹՈՒՉՕՂԼՈՒ ԽԵՔԱԹԸ

Կըլնի, չըլնի մի պաւաւ. էդոր մի ջահել աղա կընի— կդի թոռ կթալա, ձուկ կբերա, կապրեն: Մեկ օր էլ կէթա թոռ կթալա, փետից կոտ դուս գլուքի: Կվերցա, կառի կբերա տուն, մոր կասա.—էս իմ բախտն ա, էսօր էս ա էլն:

Կոտ կդնեն պատուխան: Մյուս օր կէրթա ծով, թոռ կթալա, մե իրեք-չորս խաա ձուկ դուս դլուքի, կառնի, առն կբերա:

Ըզոնք հաշտ-համերաշխ կապրեն: Տղի մեր կէթա ցաի կհավաքա, տղեն էլ՝ կէթա ծով: Կդտի միջից մի սիրուն աղջիկ դուս դլուքի, դործ կէնա, թոնգիր կվառա, ձուկն կեփա, մի կառ կուտա, նորից կմտի կոան: Պառավ դլուքա կղարմընա: Մեկ էլ օրն էլի ըդմալ կէնա: Մեր, աղա կմնան հայիլ-մայիլ կտրած: Տղեն կփաթթվի մե օր խսիլ, կկայնի գուան եաե, կտենա էդա կոան կբացվի, միջից մե աղջիկ կընի՝ մե հուրի մալաք, թոնդիր կվառա, առն կավլա, ձուկ կէփա, մե կտոք հինք կուտա, կէթա կմտի կոտ: Մե օր էլ ըդմալ կկայնի, կաննա էլի դուս հելավ, ձեռ կթալա կրոնա:

Աղջիկ կասա.—Տղա՛, մի բոնա ընձի, մի շարշարա:

Տղեն կասա.—Չէ էսի աստուց ա, դու իմն էս, ես՝ քոնր:

Տղեն կոտ կուղա թալա թոնդիր, աղջիկ կասա.—Մի թալա՛, ինձնից քեղ վնաս գլուքի:

Տղեն չլսավ, թալեց, կոտ վառեց: Կապրան հուրի խետ հաշտ-համերաշխ:

Մե օր տղջիկ ասն ժեխ կտանա կթափա,

թաղավորի նտղիր-վեղիրին կտօնա. ձիանք ջուր բերած կընեն: Էտոնք կտենան աղջկան, կերթան թաղավորին կասեն.—Թաղավոր, էլ ի՞նչ, թաղավոր ես, օր Թոռչօղլուն նման կնիկ չունես, կնիկ Թոռչօղլուն տ, իմա՛լ կնիկ՝ արեւո՛ւն երես չունա նայա ընգոր:

Թաղավոր կմտածա, թե իմալ էնա, օր Թոռչօղլուն գլուխ ուտա:

—Բերեք էդոր օղորկենք Կրխլաք Նանասիք հետեից, կէթա, յի դառնա, կնիկ կառնեմ, կբերեմ ինձի:

Կկանչեն Թոռչօղլուն թագավորի կուշտ:

—Ընձի,—կասա թաղավոր,—խիստ հարկավոր ա Կրխլար Նանասին, գնա՛, բեր:

Տղեն խեղճ-խեղճ հելավ դնաց տուն: Կնիկ սեյրաղ էր, խասկցավ, մարդուն դառավ տսեց.

—Ա՛յ մարդ, դնա թաղավորից քյառսուն դավաբոտ անվա բուրդ, քյառսուն դավաբոտ յոթ տարվա գինի ուղա, ասա, թող էդ հըմեն վաղրի քիսից տա. խետն էլ քյառսուն դավա՝ օր բառնաս, ճամբախ էթաս:

Թոռչօղլին դնաց ասաց թաղավորին, էդ հըմեն պահանջմունք յրեց: Թաղավոր հրամայեց տա՛լ ինչ օր կուղա էդա աղեն:

Տղեն դառավ տուն, կնիկ ասաց.—Գնա՛ հէնա Չալման սարի հետե, մե խաա դոշ քյար կա, էդ Կրխլար Նանասիի դյամ պախուկ ա դաա. կըխանես, կէթաս ձորի բերան ջատ գլոներ գլեն, հախպուրներ, էդ Կրխլար Նանասին էդտեղ գլուքա:

Տղեն գնաց, դինին, ըրդեր առավ գնաց, խասավ սարին: Էն քյար շուռ տվեց, դյամը խանեց, դնաց. շատ, քիչ, խասավ Նանասու գլոներ. ջուր կընեց թափեց, ըրդեր դանեց հախպրի ակներ, բուրդ դանեց, դինին լցեց: Կրխլար Նանասին էկավ, հինք տափավ, էկավ կեսօրին մե լավ կոճեց դինին, քեֆովցավ, պառկավ, տղեն թռավ հելավ, քյալման դրեց բերան, խեծավ:

—Խողածի՛ն, խանեմ երկինք կվառվես— ձին ասաց.

Տղեն ասաց.—Ցուլամ փորիա տակ:

Ձին ասաց.—Խողսթի՛ն, դանեմ դետին, կցխաս:

Տղեն ասաց.—Ցուլամ մեջքիդ վրեն:

Չանդու ավեց քյեց, ձին էկավ, քառսուն քյուռկներն էլ հեաե թալեց, բերեց: Շատ էկավ, քիչ էկավ, աստված դինա, սալխ տվին թաղավորին, թե Թոռչօղլին Կրխլար Նանասուն հուր քյառսուն քուռկով բերեր ա: Տղեն աարավ, քյաշեց թաղավորի ձիանոց, կապեց:

Թագավորն ասաց.—Հա՛յ, հա՛յ, էլ դո՞ր օղորկենք, օր էդի չգլա:

Թողնուլին գնաց հուրանց տուն, վազիրն ու
թագավոր մտածեցին օղորկեն ֆուտնկներն թա-
գավորի կուշտ, աղջիկն բերեն թագավորին կը-
նիկ:

Հնցավ մե քյանի օր, տղին դտնչին:

Տղեն էկավ պալատ, գլոխ տվեց, կտյնավ.—
Հրամանքդ ի՞նչ ա. թագավորն ասլրած կենա:

— Պտի էթաս ֆուտնկների թագավորի աղջ-
կան ուղես, բերես ընծի կնիկ:

Թողնուլին գլոխ տվեց, դուս հելավ, դնաց
հուրանց տուն, կնգյան պատմեց հուր գլխու է-
կածը:

Կնիկն դառցավ ասեց.— Գյնա թագավորից
էրկու խարիր խատ օլխար, յոթ խաա ջուն ուզա՝
վաղրի բիսից:

Վաղրի թսնդրի սկնկալն լիլա ծախին, տը-
վին տղի պահանջմունքին: Կնիկ կասա,— Գյնա,
Թողնուլի ճամբուին բեղի շաա հրնդերտինք գլեն:

Գյնաց Թողնուլին խասավ ջախչի, տեսավ
ջաղաց ալխուր կթալա շիրտալեն, մե մարդ րե-
րան տվե դեմ կլիլա ու կգյսռա,— Յամա՛ն, ես
անթի մեռա:

Թողնուլին կասի.— Հա՛յ, հա՛յ, էս ի՞նչ խու-
նար ա:

էդ մարդ դառնի կասա.— Խունար Թողնուլու
խունարն տ, օր Կրխար Նանասին բռնեց, բերեց:

— Ես եմ Թողնուլին, մե բան չեմ:

— Արի հրլենեք հրնգեր:

Գյնացին, դյնացին, սլառախան մե դեաի.
տեսան՝ մարդ կայնե, դեա կկոճա, կդյոռա.—
Յամա՛ն, ծարավ մեռա, օկտեցեք:

— Հա՛յ, հա՛յ, էս ի՞մալ խունար ա,— կասա
Թողնուլին:

— Հունար Թողնուլու խունարն ա, ես ինչ եմ
օ՞ր:

— Թողնուլին ես եմ, մե բան չեմ:

Հրնդերացան, գյացին խասան մե մարդու.
ծառ շլկած, քյոքախան արուկ, դրուկ վըր թեռն,
դյառներ տվե հառեջ, կրերա:

— Էդ ի՞նչ խունար ա:

էդ էլ Թողնուլու խեա հրնդերացավ: Գյացին
տեսան՝ երեք մարդ նսաուկ, սաղ կէնեն, սար-ձոր
կպարեն: Էտոնք էլ հիմցան Թողնուլուն, խեան
հրնգերացան:

Գյացին տեսան մե մարդ շաթուն թալե՝ սար-
ձոր կշլկա: Էս էլ հրնգերացավ, գյացին խասան
թագավորի պալաա, նստան խնամաքարին:

Թագավորին խարար ասարան թե՛ յոթ մարդ
նսաուկ են խնամաքարին: Կուլուղասան կարդալ
— հանդեճ դրողն էր, հիմցալ՝ օր հուրանց կզանչա
թագավոր: Գյացին թագավորին ասին,— էկեր ենք
քյո աղջիկ տանենք մեր թագավորին:

— Սաբախտան կպատախանեմ.— կասա
թագավոր:

Վաղիր, վաքիլ խեա մտածեցին թե հուրանց
կոշունի կտղնով փլավ եփեն. թե կերսն՝ աղջիկ
կտա. թե՛ չէ, լտոնց հրմնի վիլ կթոցուն:

Հանգաջ դնող լսալ, ջաղալ լիդողն ասաց.—
էգ իմ րանն ա:

Բերին ճալ, էդի լիկեց, կայնավ կրաղ:

Խաբար տարան թագավորին. թագավոր
վեգրի խեա որոշեցին քյար դենն կրուկ, կարմր-
ցնեն. թե րդոնք կայնան վրեն՝ աղջիկ տան. թե՛
չէ, զաթի վղները թոցնեն:

Հանգաջ դնող լսալ. ջուր խմողն էլ ասեց.—
էդ իմ րանն ա:

Գյնաց ջուր կոճեց, բերեց կարմրուկ քյարի
վրա լցրեց, հրմեն հելան կայնան վրը քյար: Թա-
գավոր մնաց շիվարուկ: Որոշեցին ճալ դոնախ
անեն, ճաշերն էլ դեղեն: Հանգաջ դնող լսեց. ոսպ
էնողներն էլ ասին.— Մենք սաղ կենենք, ամեներ
կփոխենք:

Հղմալ Լրին, սաղչիներ նվադին, ամաններ
փոխվան, ընդոնք կերսն՝ մեռան, ընդոնք դյա-
ցին թագավորի կուշտ, սսին.— Թագավոր, մեր
պահմանը պահման ա:

Թագավոր շտվեց: Էն մարդն հելալ ծառ խա-
նեց, ինքան դյալան կէր, ալվեց, լցեց քյուլեք.
էն մեկն հելալ ջուր կոճեց:

Մարդիկ հելան դյացին, թագավորին ասին.
— Ա՛յ քյո աուն քյանդվի, թագավոր, օր մեր
աուն քյանդես, մեր երկիր իո՞ տվերալ շաիրի
էնես՝ մե աղջկա սարար: Տո՛ւ, թող աանեն:

Թագավոր ալեց աղջիկ, տարան: Թագավոր
լսալ, օր Թողնուլին էկե՝ աղջիկն էլ բերե:

Նոր հնարք մաածեցին թե՛— Քառսուն օր թող
թմի, կանչենք Թողնուլուն,— կասա վեղիր,— ա-
սենք Կրխար Նունասու կթա, օր էդ կաթով թտ-
ղավորն ու թագուհին լողկնան:

Կկանչեն Թողնուլուն կասեն րզմալ:

Կնիկ իմաստուն էր, կասա.— Առ էս մասնիր,
օր կաթ կկթես, ընդոնք օր կմանեն կաթ, դու
մատնիկ աիր դյոռա մեջ, կվառվեն:

Թողնուլին կտանա մասնիքը: Թողնուլին րդ-
թաուր էլ կէնա, օր անրսկսմ թագավորից կա-
ղատվի, գյոքյա հուր տուն, հուր մոր ու կնգյա
խեա խալալ կպարի, կխասի հուր մուրաղին:

Դուք էլ խասեք ձեր մուրաղին:

9(17). ԻՐԵՔ ՏՂԱ, ՄԵ ՄԵՐ

Կեղի, չեղի իրեք աղա, մե մեր կեղի:

Մեր տղեներուն կասա,— Գացեք աշխատեք,
բերեք ապրենք:

Կեթան րանվորութեն կենեն:

Ջոշ տղեն կասա.— Խոսկա դար-դաշտ հըլ-ներ օխշար, ես էլ հընի շորան, տանի պախի:

Քնի, դլնի կտենա, օր սաղ դար-դաշտ հե-լալ օխշար, կպախա, հիրիկուն օխշորեն կաանա տուն:

Միշնեք ախպերն էլ կասա,— Խոսկա դար-դաշտ հմեն հընի բաղ-բաղշա, ես էլ հընեմ բաղ-մանչի:

Քնի, դլնի կտենա՝ սաղ հեղած րաղ-րաղշա, հինքն էլ դլնի բաղմանչի:

Պատի ախպերն էլ թոռչի ա, թոռ կթալա, ծա-վու մչից դուս դուքա մե խատ կոտ: Մե քանի դան կթալա, էլի ձկան տէղ էտ կոտն դուս դուքա, կրերա տուն:

Մեր կասա,— րան չկա, րալա՝ ջան, ըտրով ջուր-մուր կր բերենք, յա խաց-մաց կղենք մեջ: Հմնօր տղեն դուքտ տենա՝ տնէր լալ մաք-րուկ ա, ճաշն էփուկ, ջրեր բերուկ:

Կասա.— Վա՛յ, իմ խեխճ մերն ա կանա:

Վերջապես տղեն դիմնտ, օր մերն չէ մաք-րօղն: Մե օր կորոչեն, օր պախ պախեն, մաքրո-ղին տենան: Տղեն կտափի տուն, մերն էլ կեթա աշխատելու: Պախ կպախա, կտենա՝ դուտրից որ-տեղ կոտն դուկ ա, դուս դուքա մե խատ խորոտ ախշիկ, կսկսա տներ մաքրել: Ճաշ կեփա կպրծի, տղեն կրոնտ, էլ չթողտ, օր մտնի կոտի մեջ: Մեր դուքտ տուն, դիմնա եղելութեն, շտտ կուրխա:

Մե խատ րիծտ կեթա ջոշ ախպոր մոա, կա-սա.— էնա սե մաքու, կաթից բեր մե քիչ խմեմ:

Տղեն կեթա, իծու կաթ կրերա:

Բիձեն կասա.— Ծա էն մաքու կաթից ա կու-ղեմ:

Տղեն կասա.— Ծա էն մաքուն չեմ ճիմրտէ ցավցու, կխմես՝ խմա, չես խմե՝ քո դործն ա:

Բիձեն կասա.— Թե քար իք, քար դարձեք:

Տղեն դիշկա տենտ ոչ օշխար կա, ոչ պապե, կմնա շիվար:

Բիձեն կեթա րաղմտնչի ախպոր մոա, կասա.— էնա սե խտվողից մե քիչ բերէս ուանմ:

Տղեն կասա.— Բա՛, էլ ի՞նչ կա, ես էն խաղո-ղից բերող չեմ:

Կեթա, փիս խավող կբերա:

Վերջ, բիձեն ըստորն էլ կանիծա,— Թե չոր ծառ ին, չոր ծառ դտոնան:

Սաղ ծառեն կչորանան, բիձեն էլ կհամ-փարցի:

Բիձեն կասա.— Հլա կայնի էթամ էն խալալ կաթնակերի մոտ:

Կեթա կանա մինակ խարսն ա աուն:

Կասա.— Բարե:

Խարսն էլ կասա.— Բարե, ասու բարին:

— Գոնախ կընթունէ՞ս:

Խարս կասա.— Գոնախ որ կա՝ ասուն ա:

Ջմրիլ կղնա, բիձեն կնստի:

Բիձեն խարսին կասա.— Անոթի եմ, մե քիչ խաց բերես:

Խարս կասա.— Խաց չունենք, հայրի՛կ ջան:

Կեթա հորթիկ կմորթա, կեփա, կրերա դնա բիծու հառել:

Բիձեն նոցից կասա.— Գնա խաց բեր:

— Խարս կասա.— Ախր չկա հո՞ւտ բերեմ:

Բիձեն օր կստիպա, խտր կեթա կանա՝ ամ-բըրեն լիք ցորեն, կտրսնեն՝ լիք յեղ: էդ վախա, կովն կրոտա:

Բիձեն կասա.— էս հնչի՞ կրոտա:

Խարս կասա.— Հորթիկ կուրսե՛ դուց:

Բիձեն կասա.— Չկուրսե, չկուրսե, դու էն օս-կըռնեն բե:

Օսկոներ կկպու հիրար, կխաշակնքա, օսկո-ներ կդառնան հորթիկ, կթողա կովու տակ:

Խարս կասա.— Պտպե՛ ջան, դլնե՞ր մե օր քո լավութենի ակից հլնի:

Մեկ էլ կտենտ, պապե դրել ես, տրի աար:

էրկու խնձոր հընդավ՝ մեկն ընձի, մեկն էլ քե:

10(18). ԿՈՏԻ ԽԵՔԱԹ

Մե քյասիր մարդ, կնիկ մեռեր էր, թազա կնիկ էր առն: էն հառչին կնդնից մե խատ տղչիկ կար, էս կնիկ էս աղջկան շտտ կճնչեր: էս մարդ՝ էս աղջկա խեր, դնաց մեկ հտրուսա մարդու աուն հեղավ նոքյար, հուրիշ քաղաք:

էս հտրուսա մարդուն ուներ իրեք աղա: էս մարդու մեռնելուն՝ աղեկներ կանչեց, օսիտթ է-րեց.

— Բալե՛ք,— ըսեց,— ես, օղորթ ա, դանձ ունիմ, իմ դանձ կաանեմ խրա ընձի: (Օրովհետն էդ դտնձ քոմեր էր. փարեն օր կիզեր, տոկոս կվերցեր, էնքան անխղջութուն էր էրե, էդ դանձ էդ տոկոսով էր քոմե):

Օր մեռավ, աղեկներուն րսեց.— Օր ես մեռ-նիմ, էս դանձ կղենք իմ դադաղի մեջ՝ իմ դլխու աակ, աանեմ խրա ընձի. էս դանձ դու չկոնաք ուտեք: Դուք աշխատե՛ք, դուք տպրե՛ք:

էս նոքյարն օր էդոր տուն ա, հիմցավ էդի, էկավ էդ մարդու կնդտն րսեց.— Կնի՛կ, իմ խա-ղեն՝ քո մարդ, ջատ անխիղջ էր, ուր ունեցած փա-րեն կամտթ չէրեց ուր աղեկներուն: Հելի էրթանք խանենք, բերենք. հորի՞ խողի մեջ էրթտ փջանա էդքան փող:

Հելան էկան, քանդին, դադադի կորուլ բացին, էս խաղեն հելավ նսաավ, ըսեց.—Նոքայ՛ր, հորի՛ր ես էկե:

Ըսեց.—էկել եմ, էս գանձ տանեմ:

Ըսեց.—էսի անխիղջ փարա յա, ըստուր ուղող շմարսա: Թըղ իմ տղեկներ իմ պես անխիղճ չհեղին:—Ըսեց.—դու էդ գանձ թող ինձ մոա, հելի, իմ դերեղմնի կող մե խատ մառմառ գերեղման կա, էն քանդա, մե խատ շոր կոտ կհեղի, էն կոտ տաը քու տուն, դու էն կոտով կաբրիս:

Նոքայր հելավ, խանեց մե խատ շոր կոտ, առավ էկավ տուն:

Ըսեց.—Կնի՛կ, իմ խաղեն ա տվե:

Բերեց պատուխանի մեջ դրեց: Էս մարդ տալիք ունի, կատարածուն էկավ բոռաց, ըսեց.—Քե պարտք կա:

Կոան հելավ, ըսեց.—Տո՛ շան աղա, ի՞նչ պարտք, ի՞նչ աալիք, էնի քյասիր մարդ ա:

Կատարածուն ըսեց.—Ա՛յ մա՛րդ, ի տաս, ի տաս, հորի՛ր կբրվես:

էն մարդ ըսեց.—էդ ես չեմ, իմ կոնախն ա, դու իմ ձեն լխասկնա՞ս. հորնից ծուռ ա, պնա՛, ես լուսուն կիդամ, հարզն կիտամ:

էն մարդն թողեց դնաց:

էս մարդ հելավ, էդ կոտ բերեց դրեց դեղին, ըմալ սղպեեց, էրեց մշուր, լցեց էդ կժի մեջ, բերան դանեց, հուր կնդան ըսեց.—Կնի՛կ, էտի կտանեմ խորեմ կովու մարի աակ, էդ կուժի ջուր խմող կմեռնի:

Տարավ խորեց, հելավ զնաց աշխատանքի: Մերն էլ հանդե բերեց էդ աղջկան:

Աղջիկն ըսեց.—Իմ խերն ըսեց՝ էդ կոտի ջուր խմող կմեռնի. կայնի էթամ, մե կրուշկա խմիմ, մեռնիմ, էս խորթ աղեյից աղատվիմ:

Հելուլ դնաց ջուր խմեց, էլի բերան ծածկեց, էլի խորեց կովու մարի աակ, կկավ տուն: Էս մարդու փորն բանցրցավ, մերն հիմցավ, ըսկսեց հալածել:

Խերն էկավ.—Հարի՛ր,—ըսեց,—հարի՛ր, պատանքդ կտրեմ, քո աղջիկ էս ի՞նչ անամոթութուն ա բերե մեր հերես:

Խերն հընդավ խըստ աղջկան.—Լաո՛, ո՞ն խափեց քեզ:

—Հայրի՛կ, վերն աստված, ներքե դու, էն քո կոտի ջուրն եմ խմե: Հըմեն հիմցան, հըմեն դեղ, բերին ղրին խոր վրա, օր էրեխին շփշջուս: Տղեն հելավ տաս-տովիինգ աարեկան, դացե ճըմբու իստ կիաղա, հըմենուն կտանա: Էս թոռ-ջին թոռ թալեց ծովու նե, մե ձուկ հելավ, օսկի ա. որոշեցին թե էսի ձկներու թաղավորն ա: Թոռ-ջին էդ ձուկ հուրիշ ձկներու խետ բերեց թաղավորին, էսի րավարարցուց թոռջուն:

—Ողի՛ր,—ըսեց,—իմ բաղի մեջ հավուզմ կէր. լցա՛. էս ձկներ թալ մեջ:

էս թաղավորին մե խաա աղջիկ կա. հինքն ի տմուսնացե, տասնին աղջիկ էլ հուրիշ կույսեր վերցի խետ՝ հելած քսան աղջիկ. թաղավորին շենք կա հուր բաղի մեջ, դացած նստած էդ շենք. կապրին: Էս ձուկն օր թողին հավուղի մեջ, աղջիկ հիմցավ, ըսեց.

— Իմ խեր մեր հավուղի մեջ ձուկ ա թողե, հը՛ հելեք էթանք:

Հելան դացին, ձուկ անսան:

Աղջիկն ասեց.—Աղջիկնե՛ր, է՛գ ձուկն ա, թե որձ:

Օր ըմալ ըսեց, ձուկ կայնավ վըր հուր պոչին ծծղաց, իրեք անգամ:

Թաղավորի աղջիկ կատուով, դրեց հուր խոր.—Ոչ դու հեղի՛ս, ոչ քու անո՛ւն, հորի՛ր էդ ձուկն կծծղա իմ վրեն, Ես կույս եմ, հորի՛ր էնի ծծղադ:

—Ողի՛ր, կհնգիս մարդ կհաբես,—ըսեց թաղավոր,—օք դա էս ձգան ծծղալ պատասխանա:

Ողի՛ր դնաց պտտեւու, էկավ իասավ կոտի տղին, օր դուզ ա խաղեց, հըմնու գդեր ասրե, լցե հուր մեշոկի մեջ, ինաի աղերքը կիւնդրեն, չիտա: Էս թաղավորի ողիւն էկավ բարե տվեց, բարեն առավ.—Բալա՛ ջան,—ըսեց,— ճմերուն էլ փայ տու, թըխ տանեն:

Ըսեց.—Հորի՛ր կիաամ, տարեր եմ:— Ըսեց.—Ողի՛ր, ես դինամ դու հորի ա կպտտես, ձգան ծծղալն սլտի դանես, բացի ընձնից ոնչ ոք չլինա (էդ կուս պրոսփիսորի, դիտական մարդու զլուի ա հեղե. էն խելք մտե էդ երեխու ղլիւի մեջ):

Ողիւն էկավ թաղավորին ըսեց, ճամփին՝ աղեն բերին հուրի պաբեյ իստ էկան, էս մարդը բարեեց, եոու կայնավ:

Թաղավորն ըսեց.—Հա՛, դու ես էդե, կպատասխանե՞ս:

Ըսեց.—Չէ՛, թաղավոր ջան, էս իմ պղտիկ աղեն:

Տղեն էկավ հառեց:

Թաղավորն ըսեց.—Դու ձգան ծծղալու սլտ-տասխանը կիաա՞ս:

Ըսեց.—Այո՛, Դե՛,—Ըսեց,—քու աղջիկներ րեր հրապարակ, էնոնց՝ ճակատ ես ըսեմ:

Գրեց, կանչեց աղջիկներին:

Աղջիկն ըսեց.—Մենք կույս ենք, մենք օրձկ-դենի հերես չենք կոնա դանք:

Տղեն ըսեց.—Թըխ իսլի կապեն, խալու հետե թըխ կայնեն, ես պաաասխանեմ:

Թաղավոր բերեց հըմա էրեց.—Դե՛, կոտի աղա՛, պատասխանա՛, ի՞նչն ա պատճառ, օր ձուկ ծծղացե վըր իմ աղջկան:

— Կպաաասխանեմ, միայն թաղավոր, քեզ խամար ամոթ է:

Աղջիկն էնտեղից րսեց.—Ո՛չ մի ամոթ, պատասխանա՛ւ, դժգոհ մե՛կը:

— Լա՛ւ, սարր էրաւ: Թաղավո՛ր ջան, մեկ մարդ ալ կէներ ընրեր, կապրեր: Էդոր մե բաղա իր ըոնն, վերեանց կապտոտեր, սովի տեղ կտեսներ, կիպեր աիրող հիմաց կուտեր: Էս մարդ մեկ սաքան ուներ մըջ ծոց, օր ջուր խմեր. էն մեկ օր բաղեն դացե սովի ու շուռ կիգա, էս մարդ, մե պալ կա, պալից ջուր կկաթաւ էս մարդը ուր կրողէկն խանկը, օր ջուր կաթաւ մըջ կրողէկն: Կրողէկն լցվաւ, օր պտի իմա, բաղեն էկաւ դանեց, թափեց: Բաղեն օր դնաց, մեկ էլ կրողէկն դրեց ջրի աակ, մեկ էլ քոմաւ, բաղեն դանեց օր թափեր, էնի բաղի էրկու օտ ըոնեց, քաշեց վիղ կտրեց: Դարձաւ հուրին-հուրին միտք էրեց, հելաւ պալի վրեն ակուսաւ օր՝ շահմար օձ էկե ոտակ, արունն ա պալից կկաթա. օր խմեր, պտի պաղեր: Բաղի վիղ օր քաշե, — ըսեց, — ինչքա՛ն փոշմանաւ. իրեք խարիր էնքան դու կփոշմանա:

— Կստի տղա՛, — աղջիկն րսեց. — ճստոք-մոտոք ես չղինամ:

— Լա՛ւ, ըսեմ: Թաղավո՛ր, մեկ մարդու տղա չէղեր, հարուստ էր, էնքան մատղներ էրին, սրբեր կացին, անծին էրնջներ մորթին, էս մարդու կնիկ մնաց էրկու խոքով: Ինն ամիս թմամաւ, դանեց չոք, տղա ընրեց: Տղեն ջոջցաւ, թոփոջցաւ, հելաւ ատրեկան: Էն մեկ էլ օրն, էսոնց մե պատիկ բոջա կու, էս մարդուն խարսնսի կանչին, հիւրուսն ա՛ հրավեր բերին: Էսենց տղեն օրորոցին քնուկ ա, չղիմիշան տղին տունին. — Մենք էրթանք, ջուտ դանք: Բոջն թոնրտան շուրթ նստուկ ա: Հելան դացին:

Էս մարդիկ օր դացին խարսնիս, մեկ էլ դադարն տեսաւ օր՝ պատի ծաղից մե խաա օձ հելաւ, էկաւ փաթթվաւ օրորոցին: Շունը տեսաւ էս օձին, հելաւ խեղդեց, կարանեց օձին: Կնիկն ու մարդը հելան էկան, դուռ բացին, օր մտան ըոջուն տրնաթաթա տեսան դանին սպանին, ըսին, — բոջին իմ տղին կերե:

Հետո օր արածան օձին տեսան, իմա՛լ փոշմընան: Դու, թաղավո՛ր ջան, իրեք խարիր էնքան կփոշմանա:

— Չէ՛, կստի տղա՛, ըսա, — ըսեց թաղավորի աղջիկ:

— Թաղավո՛ր, քե պատմեմ. մե խաա թաղավոր ուղրին րսեց. — Կհնդիս դես ու գեն, մեկ խաա ընծի ըրիւրուլ բե, թըխ դվղա:

Ողիւր դնաց, մեկ խաա դալի արանք մե բըլրու կա, բոնեց, բերեց տվեց թաղավորին: Թաղավոր օսկի դաֆաս շիբեց, դրեց մեջ, ըմա՛լ կխնամա ըրիւրուլին, օր բ՛զօր ըրիւրուլ հետ կերթա, չլաւնա:

Ողիւրն ըսեց. — Թաղավո՛ր, հսրի էստոր ժամանակ տանք, թողենք թըխ էրթա:

Քառսուն օր ժամանակ տվին:

— Ողի՛ր, քյո ձին խեծի, խասի ըրիւրուլի հետե, տես էդոր տեղ իմալ ա, օր էդի օսկի կաֆասի մեջ կմաշի:

Ողիւր խեծաւ իր ձիուն, հընգաւ ըրիւրուլի հետե, տեսաւ մի ժառ քարի մեջ ծոտոա բուն ա. բըլրուն ըսեց. — Դունյաղան ջաննարդ օլսան, քյոնա մտնըմարդան ջաննաթղը (աշխարհն օր, — րսեց. — դրախա հեղի, ընծի հե՛շ, իմ աուն ա ընծի խամար դրախտ):

Էկաւ թաղավորին պատմեց, թաղավորն ըսեց. — Շատ իրաւացի ա ըսե: Քառսուն օր թմաւ, ըրիւրուլը կուշ տ, հելաւ դնաց ասսու դրած անմահակուն բաղ: Մեկ խաա կարմիր, մեկ խաա էլ սիւլտակ խնձորի կուս: Վերցուց, էս կտեր կջահելցու ըրծեքին, թուաւ էկաւ թաղավորի մոտ, ուր կոցից խանկը, դրեց թաղավորի առաջ: Թաղավորի բաղմանուն կանչին, էս էրկու կտերը շանց տվին, րսեց. — էսի կարմիր ու սիւլտակ խնձորի կտեր ա:

— Բաղմանչի՛ ջան, աար էդ կտեր անդա, խնամա, տենենք էդոնց բար իմա՛լ ա:

Թաղավորի բաղմանչին խնամեց, իրեք տաւրուց հետո բար տվեց, թաղավոր կերթա, կնայա ծառերին:

Մեկ օր բաղմանչին էկաւ, տեսաւ հարաւ քամին կարմիր խնձորից մեկ խաա իցկեց: Օձն էդ ծառի աակ ըուն ունի, խնձորն օր հընգաւ, օձը խնձորի վրա թույն թափեց, բաղմանչին վերցուց խնձորը, տարաւ թաղավորին:

— Թաղավո՛ր, — ըսեց, — քամին դանե՛ մեկն քցել ա, վերցեր եմ բերեր եմ:

Ողիւրն ըսեց. — էսի անփորձել բան ա. մեկ ծեր մարդու ասանք, թըխ ուտա:

Կանչին մե ութանասուն-իննսուն տարեկան մարդ, տվին էդ մարդուն. հե՛նց կերաւ, փջեց, մեռաւ: Թաղավոր դանեց ըրիւրուլ սպանեց: Բաղմանչին դնաց էդ ծառի խնձորից հիջուց կերաւ, տե՛ղն մե երիտասարդ ու կայնաւ:

Բաղմանչին ըսեց. — Խնձորը կերա ջելցա:

Թաղավորն ինչքա՛ն փոշմանաւ, իրեք խարիր էնքան դու կփոշմանա:

— Չէ՛, կոտի աղա՛, պատմա՛:

— Էս քու կույսեր թըղ տկողնան, դան հընցնեն մեր հստեջով:

Աղջիկն ըսեց. — Չըլնի:

Տղեն ըսեց. — Չեմ ըսի:

Տկողցան, էկան հընցան:

— Էն մեկ չտկողնա:

— Զոռո՛ւլ քանեք:

Խանին՝ տեսան օր տղամարդ ա՛
Ըսեց.—էսի դաղտնի պախի հուրին խամար,
որ ախլիկներն էլ չգիցած: Ձկան էկե էդն ու որձ
ա խարցուցե, ձկան էլ ա իթմախ հընդե:

Տղին բան չերեց: Բերեց կոսի աղին թաղը
տվեց, եղավ թագավորի որդի: հուր խորն՝ պա-
պելին էլ խնամեց: Խասան հուրանց մուրաղին:

10ա (19). ԱՎԶԻ ԱՀՄԱԴ

Ավալ ժամանակով մի ավլի ավ կէներ: Ա-
նունն Ավլի Ահմադ էր:

էաի հելավ հուր թվանք թալեց թե, օր էթա
ավ էնա: Գնաց անսավ՝ մեկ պալի հառեշ մե բա-
րակ սե օձ, մե շեկ օձու շատ շարալամիշ կէնա:
էս մարդու սիրտ կմոմոա. կաստ.—Վա՛յ,
քու աիրու խերն անիծած, էս ի՞նչ ա կէնա:

Կուղա վանա, սե օձ մաշալ չի աա: Կղանա՝
մե թիզ սե օձու պոչից կկտրա՞: Ան օձ թողեց
քյաշվավ, դնաց: Շեկ օձն էլ մտավ ուր ծակի
նե, դեն դնաց:

Ավլի Ահմադը էկավ, ուր կնդան ղսա էրեց:

Ավլին շուն մը ուներ, անուն Բողը ա, հիցուն-
վացուն խաա էլ խավ ունա, մե խատ լավ ճիա
ունա, ջուխարմ եկ. մե մշակ էլ բոներ ա, էսի ա
վար ու ցանք կենա, մե խաա էլ ավանակ ունա:

Օձ՝ թագավորի խարսն ա, մաավ, դանդա-
վավ հուր կեսրեր՝ օձ թագավորին: Թագավորն ր-
սեց.—Ավլի Ահմադի ավի վախա դինաս. դնես
սաբախան րուսում կքյաշես, կրոնես, կրերես
իմ մոտ, որ էդ լավութենէ էրեր ա, մենք ընդու
մուննթի տկից անանք ի՞մալ պաի դուս դանք:

Սարախան շեկ օձն հելավ, նիշուն, շար-
մաղ շապիկ խաքավ, դնաց Ավլի Ահմադին դյ-
աավ, րսեց.—Դու ինձ լավութուն ես էրե, դու պաի
դաս իմ խեա, համա չվախենաս, իմ կեսրեր, օ-
ձերու թագավոր, քե կկանչա:

Հելան վացին օձի բուն, թագավորի կուշտ.
օձ թագավոր հուր դոյուն նստուկ ա: Ավլի Ահ-
մադն մտավ, թամանդար հեղավ, րարե ավեյ,
բարե առավ:

— Ավլի Ահմադ, դու քու դանած օձին դհի-
շա՞ս, կճանչնա՞ս: Ըսեց.—Վա՛յ, բ՛իմալ:

— Դե.—ըսեց.—ես օձեր բերեմ, դու ասա՝
որն ա, ի՞նչ ուզես աշխրքի աակ, ես քե կտամ:
Ճչաց, օրոտուն ղրեց, օձեր հմեն թափան
էկան: Նայեց, նայեց, լավ թաղմենեց՝ չճանչցավ:

— Մենակ պառվու աղա օձն մնաց, էն էլ յա-
րալու յա, դը պոչն կտրուկ ա, խիվանդ ա, դացեք
բերեք:

Գսցին բերին, ավլին ճանչցավ:

— Դը ուղա՝ աամ, Ավլի Ահմադ:

Օձ թագավորը խարսն սովորցուցեր ա օր.
«եի իմ կեսրեր կըսա, թե ի՞նչ կուզես, ըստ՝
տամ, դու րսա. քո լեզուն իմ բերնի մեջ պտտա:

էնի օր լեզուն դնա քո բերան, քար, թուի
դոռան, շուն խաշա էլ, հավ, ճիվ կչկշան էլ, դու
հըմնի լեզուն էլ կխասկնաս:

— Թագավոր ջան, քու լեզուն պտտա իմ
բերան:

— Վա՛յ քու սովորնողի դյարդան խիմի, էդ
ո՞ն ըսեց քե: Դը՛ լավ, օր ըսմալ ա, Ավլի Ահմադ.
չուր քու կնդան էլ լըսես քու հունար, քու շը-
նորք, հըմա ըսելու բաշան կմեռնես:

էս մարդ էկավ տուն, մտավ հօդեն, եղներուն
կեր ավեց, եղներու մեկի անուն Թուրկման ա,
մեկինն էլ՝ Խնձորու: Բեռ բարձեց իշուն, քշեց,
հելան դուս կեթան վար էնելու:

Որ կղանան կիդան դուռ, շուր ըոսնչպարն
եղներն հարձկա, էշն կտնուկ ա. Խնձորոն էկավ.
իշու ոտ կոխրճեց, հընցավ: էշն րսեց—Հո՛ւ քու,
չաեսա՞ր ինձ:

— Տո՛ անաստված-անիդճ, ես խոքնուկ.
չուր հիրիկուն վար կենեմ, դու կարածաս ա-
ռոք-փառոք: Ինչ էնեմ, ըսա, չաեսա քե, խոքնուկ ի:
Ավլի Ահմադն լսեց:

էշն դարձավ ըսեց.—Օր մկա քե խոտ աան,
դու քյաշվի էն յան, կայնի, մի՛ կե, լուսուն քե քո
աներն կթողա տուն, կասա՝ խիվանդ ա, շտունա
լուծ, կդինջնաս:

Ասբախան րսմալ էլ էրին: Ավլին ըսեց.—
Բան չկա, ջուրն էլ, խոտն էլ ղրեք ահոեշ, դիշեր
կուաա:

Ասրախտան հելան, կանչեց խոսողին, ը-
սեց.— էշ րարձա տար, էշ լծա խրա եղան:

է՛, էշ խրա եղան իմա՛լ կէրթա, չէրթա:
Քյաշեց ր՛մալ տփեց, շուր հիրիկուն իշուն բանից
խանեց:

էշը ճամփին միտք էրեց.—էթամ, ըսեմ
Խնձորոյ, խադեն էկավ առա, մշկուն սովորցուցեց,
թե դանակ սրա, Խնձորոյ մորթենք: Խնձորոն
կղարնի, մկա օր խոտ դնա, դու կե:

Ավլի Ահմադ կլսա, կծծղա:

Կնիկ թուշ ա հեղե Ավլուն, հըմնօր կըսա.—
Դու հավալ չխասկնիր, էդ իմա՛լ ա՝ կխասկնաս:
էտ ի՞նչ ա հեղե, րնձի րսա:

— Կըսեմ, կըսեմ:

Մնաց, Խնձորոյ խոտ ավին, լավ կերավ,
Ավլին խոտղին թամբիսեց:

— Բան չկա, լուսուն էլի շաանես Խնձորոյ:

էշը րսաց—էս ի՞նչ օյին էր խանի իմ ղլոխ:
Սարախտան էլի էշին րաոցեցին, քշեցին կա-
լաանդ: Ամրողջ օրը էշը արորկեց:

Ավչին էտ օր իր կնգան իր հունար պտի րսաւ:
Հիրիկուն ա, խավեր պտի թառեն. Բողար
պառկէ դոան մեղ, խավեր չկանան անցնեն թա-
ռեն:

Ճևար կրսա. Բողար, դու էլ խո Ավչի Ահմա-
դի պես անխելը չես, ճամփա տուր, թող խավեր
էթան թառան, էնի ա ախմախ, կուզա հուր հու-
նարն կնգան րսա, չդինա, օր րսա՝ պտի մեռնի:
Ես էս իմ հիցուն կնիկ-խավ ընենց եմ սովորցրեմ, օր
ընծի լսեն, էնի չկանա մե կնիկ ենթարկա հու-
րին:

Բողար նսաավ, խավեր հնցան, թառան:

Հիրիկուն կնիկը թուշ էլավ մարթուն: Մար-
թըն էլավ, ճպոտով ափեց, րսեց.—Քու ի՞նչ րանն
ա իմ հունարից, ոչ սոված ևս, ոչ ծարավ ևս, քու
ի՞նչ րանն ա, օր կուղես հիմանաս: Ըամալ էլ
չասեց հուր հունար, էչն էլ չտարսւն վար, չուր
մկտ կապրեն հաջա ու խաղաղ:

11 (20). ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՏՂԵՆ

Մի մարդ մեծահասակ ժամանակ մի աղա յա
ունենում, էնքան ա սիրում էր ճժուն, էնքան ա
սիրում, որ ըրիւս դաշտ, վարաանդ խեւ կտանա:

Մե օր էդ էրեխեն շորս աարեկան վախար,
դտշաում մե ձիավոր կաննա, կասա.—Ափո՛, էդի
թաղավորի աղջկա սիրածն ա:

Դու մի ասա թաղավորի աղջիկ հայտարա-
րած ա հրլում, օր որձեղենի հերես չուղա աննա
ու ամենեկին չպիտի կարդվի:

Ձիավոր կլսա էդ ճժու ասած, կդառնա, թա-
ղավորի աղջկան կասա.—Թաղավորի աղջի՛կ, րա
դու կասիր թե էս դործ մարդ չի հիմնա՞, մի ե-
լևխա րսենց ասեց:

Աղջիկ մոր կկանչա, կասա.—Շաա խիվանդ
եմ, էրաղիս ընծի ասին թե էնինչ դյուղում մի
էրեխա աղա կա, ընտու արունը պաի քսեմ աջ-
կերիս, որ լավանամ:

Թաղավոր կկանչա իր նաղիւր-վեղիւր, կասա.—
Գնացեք էն էրեխուն րերեք, օսկի ավեք, առեք
րերեք:

Վեղիւր կեթա էդ մարդու աուն:

Տղեն կասա.—Ափո՛, էսօր մեղի դոնախ ա
դալու, ինծի կուղա տանա, օսկի կաան, կաու-
նես, կթողնես ընծի ասնա:

Վաղիւր կդա, կխնդրա, կաղաչա, օսկին կաա
խոր, խեր դոռով-դավով կաա էրեխուն:

Կեթան, կեթան, ճամրին աղեն կասա.—
Քլադի՛, ինծի դու ձեր աուն աար, ինծի մի՛ աար
ընդեմ, ես էլ քե նեղ տեղից կաղատեմ: Հերեկ իմ
նման մի տղա ա մեռել, դերեղման դիանեմ, ընդու

գլուխը վեկալ, կասես խեր չէր տալիս, դու էլ դո-
ռով գլխ կտրել բերել ես, ջանդակ թողել հիրան:

Տղին վաղիւր կրերա տուն, կնիկը կաննա,
կասա.—Արի՛, ալ մարդ, պախենք, շախենք,
մեղի տղա շիքենք:

Գիշեր կեթա էն դերեղման կբացի, էն
տղի դուխ կկարի, կտանի վաղիւր, կաա աղջ-
կան:

Աղջիկ կկանչա սիրածին, կասա.—էսի ա՛:
Տղեն կասա.—Հենց էտ էր որ կար:

Գլուխ կթալեն ծով:

Կանցնի մի առ ժամանակ, թողիք մի շաա
դեղեցիկ ձուկ կրոնեն, կասեն.—էսի որ էփենք,
ուտենք, ի՞նչ կխասկնանք, ավելի չավ է տանք
թաղավորին:

Թաղավոր կվերցու, թեշտ ջուր կլցա, ձուկ
կդցա մեղ, քեֆները կդա: Կկանչեն աղջկան, օր
դա աննա:

Աղջիկ կասա.—Թե որձ ա՛ չեմ դա, թե էդ ա՛
կդամ:

Կտեսնեն, օր ձուկ կկայնի պոչի վրա, պոչով
կղանա ջուշեն կկտարա, հիրան կթալա ծով:

Թաղավոր կասա.—Վաղի՛ր, րսաուն պաու-
ծող րերեք, անսենք էս ի՞նչ քախս ա:

Վեղիւր վերցուկ աղեն կասա.—Մի՛ մասածի,
ինձ աար, ես կպատմեմ:

Առավոր վեղիւր տղին կառնի, կեթա թա-
ղավորի կուշա:

Տղեն կասա.—էդ ձուկ ծծղացեր ա, փախեր
ա ընդու համար, որ թաղավորի աղջիկն ասեր է՛
ես որձ չեմ տեսնի: Դու քո թաղավորություն եա-
ռասուն օրով ինծի աու, որ պաամեմ էդ րոլորը:

Թաղավոր կաա, տղեն կնստի թախաին, կր-
հրամայա, վեց իարիւր ղինվոր րերեք: Զինվոր-
ներ կդան:

Տղեն կասա.—Թաղավո՛ր, քո դորքով դնում
ենք աղջկա մոա:

Օր կխասեն, աղջիկ լուր կառնի, կասա.—
Դարվղներ փակեք, ես որձեղենի հերես չեմ անս-
նի:

Դարրասներ կջարդեն, իրեք խարիւր ղինվոր
շարք կկանդնեն մի կողմ, իրեք խարիւր՝ մյուս կողմ:
Տղեն կհրամայա, օր աղջիկներ խանվեն, ակլող
անցնեն էա դորքի առաջ: Բոլորն հրնցան, մեկը
աղա էր:

— Էդի կո աղջկա սիրողն էր.—Տղեն ասավ.
—Հենց րսարա համար էլ աղջիկ կուղեր ընծի
սպաներ:

Թաղավոր կասա.—Դու պտի հրնես ընծի
ժառանգ, էդ աղջիկ ընծի աղջկություն չի անի,
ընդու վիղ կարելու ա:

Տղեն չհամաձայնավ, քնաց իր ծնողների կուշտ:

12(21). ԴԻՆԴԻՄԱԶ ԽԱՆՈՒՄ

Հառաջ ժամանակով մեկ հարուստ ընտանիքի կար, էս մարդ ունեւր մեկ որդի: Հերն ու մերը ծերացած են, աղին աված են ուսում: Գրին հիւրանց երեխուն ճիշտ ուսում առերես ընտանիքին, արի՛, մենք ծերացած ենք, արի՛, քեզ պատկենք, նոր մեռնենք:

էս մարդ էկավ, շատ ուրախացան, խերն ըսեց.

— Յավա՛շ ըստուն փորձեմ:

Սաբախաան ըսեց.— էս աաս մանեթ ա՛ւ, դնա քո խելքով ինչ օր կբերես աան խամար, ա՛ւ արի:

Տղեն առավ դնաց, աեսավ օր ուրանց հընդեր աղեքներ, նաղարեն հուրանց հառեչ, կուտեն, կխմեն, քեֆ կանեն.

— Բարո՛ւ, — ըսեց. —

— Վա՛յ, բարո՛ւ, բաղդոյանի աղա ջան:

Լցին արաղ, համեցեք էրեցին, էս մարդ վերցեց խմեց: Բա՛ւ նա խելքով աղա էր, հընդերացավ զրանց խեա, իրկուն արե մսավ, տաս ուրլին էլ կերան, խմեցին, հելավ էկավ տուն:

— Բալա՛ ջտն, — ըսեց. — հընչի՞ ուշացառ, ի՞նչ ես առեր:

— Հայրի՛կ ջան, — ըսեց. — Վերե աասված, ներքե դու, չըմ կարող քեզի խափել. ես օր դացի՛ իմ հընդերներ քեֆ կէնին, ինձ էլ կանչին, կլեր օր ես իմ ախալեր տղեկներից ձեռ քաշի՞:

Խասավ աղի ճակատ աղաքեց, ըսեց. — Շատ լավ էս ըրե, բալա՛ ջան:

Հառավոան հելավ, աաս ուրլի էլ խանեց ավեց, ըսեց, — Գնա՛, ինչ օր քու խելք կկղրա, առ աան խամար, արի:

Առավ դնաց, տեսավ օր քաղքից դուս լավ կազոնի ձիանք կա. ջեհել աղեքներ կնսաին, շափ կիաան ձիանք, աեսան՝ ո՞ն ա լավ ձի կքշա:

Մե գլուխ էրթան դան՝ հիթսուն կաքեդ ա:

էս մարդ դնաց մե ձի նստավ, էդ աաս մանեթն էլ ձիու վրեն խրջեց: Դնաց մեյդան, էկավ: Խերն էլի խարցուց, աղեն ըսեց ինչ հելել էր, էլի տղի ճակատ աղաքեց:

էս մարդ հելավ էն մյուս առավոտ, եռեսուն ուրլի ավեց. վերցուց դնաց:

էս առավ էկավ, եղեղեցու կշառվ հընցավ, աեսավ օր էրկու անաստված մարդ մեկ մեկ վզին շրիզ զրած՝ կքաջեն ու կզանեն, — Տո՛ շա՛նորդի, մենք աշխատանք խըդ իրար, արենք քրթինք թափինք, դու էկար աուն, ես աաս ուրլի

տվի քեզի, օր բերիր տուն. օր իմ երեխեք սոված չմնին շուր իմ գալ. դու մեռեր ես. մկա քու կընդնից կուղենք, կասա. — Ես փարա՛ եմ աեսել, վին օր ավել եք, ընդուց էլ առեք:

— Խո քե քրվենք, արորենք, դինջնանք:

Հասավ. — Դու էղիս՝ էսդոր մեղք քո վզին, քյանի՞ մանեթ ես ավել: Ըսեց. — աաս մանեթ, Խանեց ավեց ըսուն:

Դարձավ մեկելին, — Դո՛ւ:

Ըսեց. — Տասխինդ:

Խանեց, աասխինդ մանեթ ավեց:

Ըսեց. — Տղեքներ ջան, էս էրկու ուրբլին էլ՝ դացեք, ըտոր տեղ փորեք:

Գացին փորին, ըսեց. — Գնացե՛ք աերաեր բերեք:

Գնացին րերին, կարդը կատարեցին, հելան փողն էլ տվեց, հիրդուն էկավ աուն:

Խեր խարցուց. — Բալա՛ հեսավուր եռսուն մանեթն իմա՛լ էրիր:

Տղեն պատմեց: էլի աղի ճակատ աղաքեց, ըսեց, — Շատ լավութեն էս էրե, էղի գուքա քու դեմ:

— Դո՛ւ, բալա՛, հելի դնա մեյդան, մեր դուքնի, ճոթ իսկեր ա, մեր մուշտարին կէթա ուրիշ դուքնից առուաուր կէնա: Գնա՛ խրիա, առ աղի, մեր դուքներ լնանք, օր առուաուր էնինք: Կէթաս մեյդան, էն մարդ օր ջեկ կեղի, աղեր կապուտ կեղի, էնդոր չըռես նոքար, լավ էն՝ օր լավ դեղեցիկ, թուրսզ աղա կեղի, էնդոր կրերես: Խանեց փալան ավեց աղին, աղեն դնաց, աեսավ օր խոր ըսած էդ դաբուն, աղեր կապուտ, ջեկ աղեն ընդեղ էր, ըսեց. — Լա յավաշ փորձեմ:

— Բալա՛, — ըսեց. — նոքյար կեղի՞ս:

— Հընչի՞ չէ:

Ըսեց. — Արի՛:

Քամագից քեց, էկան մսան սենյակ, հլա խաղեյն շմաեր էր, աարուրաակեն համեցեք էդոր, — մոր րոռաց. — Մեզի էրկու աման կերադուր բե:

Լցեց բերեց տղի հառեչ, իացն օր կերավ պրծավ:

— Բալա՛, — ըսեց, — օր շուր հիրդուն փալտն թալիր՝ ինչքա՞ն փող կառնիր:

— Կարող ա մանեթ, հիցուն կապել:

Ըսեց. — էսա մանեթմ՝ քղի, հելի՛ թող դնա, դու մկաուրից էկեր ես, դու պաի նոքրութուն էնես, ես ա քղի նոքրութուն կէնեմ: Դու րնձի հարդավոր չես, իմ խոր իրսան էր կփորձի:

Հելավ մյուս հառավոտ, դնաց, աեսավ էն թուխիդ աղեն կայնուկ ա, բարեց:

Բարեն առավ, խարցուց. — Նոքար կէղի՞ս:

Ըսեց. — Կէղիմ:

— էրթանք:

Առավ Էկավ. մտավ. տաքուրեւեղեն համեցեք էրեց, ըսեց. Զա խաղեն ընծի ամոթանք ա կիդաս, յա, դու լա նստի տեղավորվի, նոր ես:

Հտոն էլ ըմալ, էլի հինք հսոեք չվերցուց:

Տղեն ըսեց,—էսի իմ խոր ըստծ նոքարն ա:

Հելան սարսիտան գացին խրիտ էնելու: Էս մարդ, օրենք ա, ռադրգյան մարզն օր էթա մի թաղավորանիստ քաղտը, պտի մեկ լավ հնձա (նվեր) աանա թագավորին, որ էսի իրավունք տու էդ մարդուն, քաղքի նե առուաուր էնա:

Վերցուց աղին, հընձան, գտցին թագավորին: Էսի շատ ուրախացավ: Էս մարդ՝ նոքարն, խրատեց տղին, ըսեց.—խաղեն շան, էգ թագավոր մե աղջիկ ունա, սնուն Դինդրմաղ ա: Թաքավոր քեղ կիսալնա, էնի էնքան տղի դուր ա տված կարել, չկրցած ընդոր պատասխանեն: Քեզի օր թագավոր կհամփա ընդու կուշտ, կէրթաս էնսեղ, էնի յորդան-դոշակով պառկուկ ա, էրկու խաա քե պես Լրիաասարդ աղա էլ նասուցե ուրին աանակալ: Օր կէրթաս, ընդոնց ոչ մեկին էլ բարով չտաս, կսես:

— Բարի լուս քեղի, Դինդրմաղ խանումի թեի ալի բալի:

Էնի կսա.—Բարով, հաղա՛ր ռարի, ռադրգնի տղա, համեցե՛ք, տարորատկեն քաշա, նստի:

Օր նստիս անձե-անձու, ու մարդիկ քեղի հուրց կուտան.—Բադրգնի տղա ջան, շաա աեղ-րանքն ես յղոդե, շատ կսա գինաս, մե խատ կսա էրա՛ լսենք: Դու վերցու ըսա.—Ես կսա չ՛գինամ, ոն օր իմ խաբարն աըե, թըխ էն էլ ղսա է-նա:

Էնի կսա,—էնե՛մ, էնե՛մ:

Ինչ բան օր ղսա կէնա, դու նաղղ կբոնես, օր նաղղ կղրուցես՝ էնդոր փոր կուռի, կղրուցա: Սորվցուց տղին:

Էն մարդ՝ թագավոր, թուղթ ավեց տղին, օղորկեց ուր աղջկա՝ Դինդրմաղ խանումի կուշտ:

Մանելուն պես ըսեց.—Բարո՛վ քեղ, Դինդրմալ խանումի թեի ալի բալի:

— Վա՛յ ռարո՛վ, հաղար ռարով, նստի:

Դինդրմաղ խանում հընգավ վրեն, մեկ շամ-տան ղլխու վերեն ա, մեկ օղնեռու աակն ա, մեկ՝ էն կողմ ա, մեկ՝ էս: Զխոսաց:

— Բադրգնի աղա՛, գիշերն հերդեն ա, մե ղսա էրա:

Ըսեց.—Տղեններ ջան, իմ ռարեն ոն օր առե կարող ա էնի ըսա ես ռան չգինամ, կարող ա էնի ղինա:

— Էնեմ, էնեմ: Ըսեց.—Բադրգնի աղա, մե սիրուն քաղքի մեջ մե ծիլունի քահանա, մե լավ թարվի, դուրգյալ, հելան քաղքից, հերար խեո հընգերացան, տվին ջողգեն հառեք հուրանց ու

կէրթան: Շատ էրթուց հետ, քիչ, խասան մեկ անտառի մոտ. ջաղդեն կհնգի անտառի միջով, մութ ա: Հիրար ըսեցին.—Մեր մոտ ղենք չկա, ջաղդեն էլ չգինանք, աըեք կրակ էնենք, լուս րացվի կլնինք, մեր ջաղդեն կշարունակենք:

Բերին փեզ քոմրն, գուրգար երիտասարդ ա, որոշին օր ամենք իրեք ժամ հընցուն պահակ: Դուրգար նեղեցե, քուն կուգա. հելավ, բերեց գե-րանյց մե խատ աղջիկ կուկլա շինեց, կայնըցուց վըր օղնեռուն, իըեք ժամ թըմավ:

Բարդուն ըսեց.—Հելի՛, իմ ժամ թմմե:

Հելավ տեսավ՝ մեկ խատ չիլաղ կտյնուկ ա:

— Յա՛ Հիսուսը Քրիստոս,—փեաը ղանեց, հնգավ,—ես էլ թարդի եմ,—ըսեց,—հելավ, ղըեց մաշինով կուկլին շոր կարեց իրեք ժամ թմմավ:

Տերաերին խսնին—Թե քո ժամն ա:

Հիշկեց տեսավ՝ աղջիկ կտյնուկ ա, ըսեց.—Հիսուս քրիստոս:

Վերցրեց գավազան, ղանեց, իցկեց, ըսեց.—Ըհ՛, էսի սուքովի ռան ա: Մունդրով տղոթք գրեց, սղոթեց, աղոթընի ղեմ աղջիկ հոգեորավ, աստ-ված հոգի իշուց:

Հելան էս իրեք, կպան հիրուր. թարդին կա-սա.—Ընձի կխասի:

Էն օր գուրգարն ա, կըսա.—Ընձի կխասի:

Էն օր աերաերն ա, կըսա.—Ընձի կխասի:

Որի՛ն կխասի, բադրգնի տղա՛:

Ըսեց.—Յարդե, դուրգարին:

Դինդրմաղ խանում առավ ըսեց.—Անխիդճ անաստվածնե՛ր, էղի տերտըրոջ կխասի, էնի խո-բի տվեց՝

Տղին տվին էգ աղջկան: Էկավ աղեն, նոքարն ըսեց.—Իմա՛լ ես, սաբախտան էլ կէրթաս. ի՛նչ կսես, մի վսխեցի, պառկի քնի:

Պառկան քնան, սարախատն հելան էկան թա-ղավորի մոտ: Տղեն էլի սովորցրեց ըսեց.—Էնի մկա ռալիշ վառեր ա, հեսօր կերթաս, էնդոր ալի յողկին ռարե կուտաս, էլի կնստիս, կիտան հի-րաը թե ըսա,—Ոն օր իմ ռարեն առե, թըխ էն էլ յըրիցա:

Էս մարդ էկավ թագավորի մոտ, թագավորն էլի թուղթ դրեց պահակին, պահակ իրավունք տվեց, աղեն գնաց Դինդրմալի մոտ:

— Բարե՛ք, Դինդրմալ խանումի տկի ղո-շակ:

— Վա՛յ բարո՛վ, հաղար ռարի, նստի՛:

Նսաավ, էս մարդիկ.—Օգնեբիգ մեռնինք, ռադրգնի տղա, հեսօր էլ դու ղսեմ՝ էրա:

— Դու էղ իմա՛լ մարդ ես, ոն օր իմ ռարե կառնի, էն էլ կէնա:

— Էնեմ, էնեմ, դու չավ լսեք:

— Մեկ աղջկա վրեն իրեք ախպեր ծուան. էն

մեկ ուր թղթեն ճամբիսց աղջկան մոտ, էն մեկ՝ ուր գանակ, էն մեկն էլ ուր այլուի ճամբիսց աղջկա մոտ:

Ըսեց.—Ես իրեքին էլ անուն չդնամ, լավն լ'ն, ոն օր գնաց մեկ տարի ժամանակ հուսում սովորավ, ես էլ նրան կառնեմ:

Հօլան իրեք ախպեր, վերցին հուրանց պաշար, էկան մեկ ջրու վրեն նստան, հաց կերան: Զաղդեն ճղղվավ, հելավ իրեք անդով, ըսեց.—Աստված էսի մեզ խամար ա որոշե, էկեք ամեն մեկ տեղով էլթանք:

Հելան ջոջ ախպեր ջոջ ջաղգով գնաց, միջնեկ ախպեր՝ միջնակ, պուճուր ախպերն էլ՝ քյասար ջաղգով:

Գացին, տարին թմավ, ի՞նչ սովբան. էն օր ջոջ ախպերն էր, գնաց ասաղաբաշութուն սովբավ, էն օր միջնակ ախպերն էր, գնաց լոխմանի հեքիմի մոտ՝ էն գեղեր սովբավ, օր որ մեռել կո հեաա հանգեն՝ հոգին կուգա, էդ գեղն օր կաթցուն բերան, կսաղնա: Պղտիկ տղեն սարի կսեն, սարի ըսած՝ էս շոքերի կսփղներ կխանեն, էսպես բան կիցկեն, որ արագ կփախեն, կվագեն:

Հիրար խոսք ին տված. աարին թմավ, էկան քոմոաան հիրար վրա.—Ախպրաի՛ք ջան, ի՞նչ էք սովբե:

Ջոջը ըսեց.—Ես ասաղաբաշութեն եմ սովբե: Միջնեկն ըսեց.—Ես հեքիմություն:

Պղտիկ ըսեց.—Ես իմալ գացեր եմ, ըղմալ էլ էկել եմ, իմ գլուխ բան չման:

Պղտիկ ախպերն ըսեց.—Լավ, մենք էսա մեկ տարի էկեր ենք, աղջիկ ա, բալիմ խիվանգցե, մեռեր ա, հլա դու ընդոր աստղն նայա:

Նայեց ըսեց.—Վա՛յ,—ըսեց.—աղջիկ խիվանդ ա:

Միջնեկն ըսեց.—Ախր, էս դեղ փշում՝ կաթցուցինք, աղջիկ կլավեն:

էն սարի աղեն ձեռնեն փախցուց ու խասուց: Մտավ ներս պղտիկ աղեն, մե շալի գգլով տվեց, աղջիկն նսաավ: Չուր էսի, էն էրկու ախպերն էլ դոնեն մտան, գիպան հիրուր: Աղջկա փոքն ուռավ:

Դինգրմաղ խանրմ ըսեց.—Յա՛ սարի գլուխ դեղ գան էր, օր խասցուցող չկար, աղջիկ կմեռներ, դեպ քանի կապեկ ածե, աղջիկ կխասի պղտիկ տղին: Դուն էլ խասիս աղջկան:

Երրորդ օր նյոքարն էլի անսավ խաղեցնը ուրախ ա, ըսեց.—էն գոջակն էլ կվառա Դինգրմաղ խանրմ: Լուսուն օր կերթաս, ընգուր կշաի շամդներուն րաբե կրսես.—բարի լուս ձեղի, ընդոնք կըսեն.—բարով նստի:

էլի կնստես:

էլի էկավ բազրնդի տղեն, էկավ մաավ բտրեեց, աթոռ քաշեց նստեց:

Տղեկներն էլի տվին խոսալ. ըսեց.—Իմ բարե առնողը կխոսա:

Շամդներն ըսին.—Բազրգնի տղա՛, էրկու ախպեր ըմալ սիրով ին իրար, մեկ հրոպե չեն կարա յուա էթին առանց հիրար. ջոջ ախպեր կարգուկ էր, պղտիկ ախպեր աղապ էր: էն մեկ օր ձին խեծավ աներձագ, քշեց էկավ.—Բարի իրդուն փեսա:

— Վա՛յ, բարով, հաղա՛ր բարի:

էկան տուն, նստան, ըսկսին խոսալ, ըսեց.

— Դինաս հորի եմ էկե, փեսա ջան. ես դինամ օր քո տուն մարդ չկա, բայց էկեր եմ քեղի, իմ քուրոջ տանեմ խառսնիս:

— Վա՛յ քու տուն սուքվի, գու գինաս օր իմ տուն մարդ չկա, օր էկեր ես՝ քեղի չմերժիմ, քո քուր կիատմ սուսես. հրմա խառսնիս ֆողավ, կառնիս էն մեկել օրն կիգաս:

— Խա՛:

Հելան սարախաան, խեծուց, ճամբիսց: Կնիկ ա, էրկօր հանքցավ խառսնից հեառ, ըսեց ջոջ ախպերն պղղիկ ախպորն:

— Հելի էնա մեկել ձին խեծի, գնա առ քու խառս, սրի՛:

— Խա՛, կէրթամ:

Մեկէլ ախպերն ըսեց.—Ախպե՛ր ջան, թըխ ես էրթամ իմ կնգան բերեմ, ըմա խասնելն ու դառնալը մեկ կլի:

— Խա՛,—ըսեց.—յամա՛ն, շուտ գաք, հա՛:

Հելավ խեծավ ձին, դե աներոջ առն ա, հարդին, հանդցավ: Պղտիկ ախպեր գելնի, կմտի, տեսավ օր ախպերն ու խարս հանքցան, հելավ դուռ փակեց, խանչալն կապեց ու հա՛յ՝ ջաղդեն տվեց հառեջ:

Մե խաա Թուխ Մանկան պես վանքմ՝ ջաղդի վրեն ա, էկավ մտավ վանք, համրուրեց.

— Վանք, ես օր իմ ախպոր կենգանի տեսա, իմ խանչով իմ վիգ կկարեմ, մաաաղ կէնեմ, հորի պտի իմ ախպեր հանքներ, ընդու գլուխ օյին ա էկե:

Խորոտ հելավ օր՝ ախպերն ու խարս հանգ են գուքան: Խասան փաթթվան, էկան օր պտի հընցին վանք, հինքն մտավ վանք, քամակից խանչալ քաշեց, վիղ կարեց, ախպերն էկավ անսավ օր ախպեր մըջ արնի կթպրտա:

— Վա՛յ իմ լուս քոռնա, իմ ախպերն հողին մաաաղ ու կանչե:

Վերցուց արնոտ խանչալ, հուր դլոխն էլ կտրեց:

Կնիկ անսավ էսմալ՝ լաց. թմբութուն թափավ վրեն, աչք կպավ պառկավ վանքի դորր հելավ կայնավ վրեն, խոսեց.—Նորախարս ջան, հելի՛, էս մեկ բրուկ կթողեմ, քու իրիկու գլուխ գի

հուր ջանդկին, տեքեր չլուխ հուր ջանդկին. ասասու հրամանքով բրուկ քսա. կսաղնան:

խարս հելավ աղալվալ, անքեր դլոխ դրեց հուր մարգու ջանդկին, իրկու գլոխ դրեց անքեր ջանդկին, երկուս հելան կկոպին: էն օր դլխու տւերն ա կըսա—իմ կնիկն ա:

Դինյորմաղ խանմն ըսեց.—Մարմնի աիրոջն ա, դու էլ կխասիս տղին:

Թաղավոր բերեց աղջիկ, ավեց ռալորգյանի տղին, խառսնիս էրեց, էն մե բեռ էլ օսկի ավեց, խեծան ձիանք, էկան:

Դեին խեծուցին, հուրանք էլ խեծան խըա իրար, էկան. տղեն աարով էր խոսկ ավե. խաղեյ խևան էլ ռարիշեր էր.—Խաղեն ջան, մեկ ես եմ, մեկ՝ քո աղեն, ու դու հաղար մանեթ մեր խեա փող դի. կէթամ կաշխատեմ, ըերեմ, քու կիդանք, ինչ օր օգուտ կա քու աղի խեա կկիսեմ:

Հմալ էլ համաձայնված ին:

էկան մե շայիբ իման անդ, բերեց Դինդըր-մապին նստցուց հովուն, օսկին կիսեց:

Ըսեց.—Ես էլ պաի կիսեմ, գինա՞ս Դինդըր-մապ խտնըմին:

— Իմա՛լ, ըա միասին ենք աշխատե:

Դնաց, էկավ, թուր քաջեց օր սպանա, պընչ-նեռուց երկու շահմար օձ դուս էկան. օձերին էլ սպանեց. ըսեց.—Ես էն մարդն եմ, օր էն մեռեյ դու աղատեցիր տալիքից, դնա՛, ուրախութենով վայելա Դինդըրմաղին, ես էլ խասիմ իմ տուն: Դուք էլ խասիք ձեր մուրաղին:

13(22). ՔՅԱԶԼՈՒ ԽԵՔԱԹ

Խին ժամանակ մեկ հարուստ մարդ կար: էդ մարդն մեռնելու էր, ուր աղջկան կանչեց բերեց, ըսեց.—Բալա՛, ես կմեռնեմ:

Նա կշռել էր աղջկա խելքն էլ, աղինն էլ, որ աղջիկն տղից խելոք ա:

էս մարդոնց վրեն նդովք դրեց, ըսեց.

— Տղե՛ք ջան, ինչ որ էնեք, ձեր քրոջ չուր չխարցուք, չէնեք: Թամա՛ր ջան, դու խորոա աղ-ջիկ ես, կկարգվես. պու հեղես քո ասաված, քո տղար կկարգես, նոր դու կկարգվես:

Հերթում կերսն ծնողի հատեջ քուր ու աղբեր: Օղորմի հիրան, մեռավ: Ինչպես օրենքն էր՝ քահանով, պաաարադով ուր խերն թաղեց. մացին քուր ու ախպեր:

Մեկ օր քուրն ախպոր հարց ավեց, ըսեց.— Դու քու հուսում ավարտել ես պրծել ես, ես էլ կջոջնամ. վի՛ աղջիկ կուղես՝ ուղենք, կարգվի, որ ես էլ կարգվեմ:

Ախպեր լսեց, հելավ դնաց, հարեանին մե լավ աղջիկ կէր, ուղեց կարգվալ: Օր ուղին ըերին,

խարսն մնաց էրեխով: Միայն, խարսն տեսավ, որ մարդն ամեն ինչ քուրոջն ա խարցնում:

էս խարսն մարդու խեա կկոպեր:

Դու հոր՞ի կենթարկվես քու քուրոջ:

— Ա՛յ կնիկ, տկլո՞ղ ես, չէ՛, բոբի՞կ ես, չէ՛, քու ի՞նչ հաշիվն ա:

Ին ամիս, ին ժամ՝ մե խաա տղա բերեց, կնքե-ցին, ուրախացավ:

էրեխի ձենն հելներ՝ քուր պտի օրոքեր. քուրը ճժուն կպահեր: Հարսի սրտի մեջ շար էր մտե, թե ի՞նչ թավուր էնեմ, օր քուր ախպոր կովցում:

Մեկ օր, էրկու օր—տղեն հելավ աարեկան աղա:

Մարիին կսեր.—Ես օր կերթամ ջրու, քու տղեն կպաղոի, քու քուր չի գա օրորա, տղին ըարա կշափա, կանիծա:

Տղեն շավաաեր, կսեր.—Թը՛խ էնա, իմ քուրն ա:

Շատ էնելուց հետո, էրկու սենյակ էր, մեկ՝ քուր կքներ, մեկ էլ՝ էրիկ-կնիկ: Ավալ էլ լուկա չկէր, փեաե օրորոց էր, աղեն էդ օրորոցի նե փաթթուկ:

էս քուրոջ ջեբ ուրին դանակ կար սովորա-կան: էս անասաված խոքեկորուս ախպոր կնիկ, գիշերվա մի վախա հելավ, աղջկա գանակ դսղ-ցավ, բերեց ուր էրեխեն մորթեց, արնոտ դանակ տարավ թալեց քուրոջ ջեր:

Մե էրկու-իրեք ըուպ մնաց, մարդուն ըսեց.— Մա՛րդ, իմ էրեխեն հընչի՞ ձեն չէնա:

Մարդ հելավ ճրադ կապուց, անսավ՝ օրորոց արուն, ճշաց, դանեց վըր գլխուն.—Կա՛յ մա՛րդ, —ըսեց,—էս ո՞ն ա էրե: Հելան անսան՝ դուռ փակ, հերթիս կալուկ:

— Իմ էրեխեն սպանող մեր մեջն ա, քո քուրն ա էրե:

Իրկան, ուրին օբիսկ էրեց, քուրն հելավ է-կավ, օր էրեխեն տեսավ, լաց հելավ, ծամեր կքաջա:

Դանակ խանեց:

— Իմա՛լ ա, խո՞ղ ասմ վըր պլխուդ, տեսա՞ր քուրդ ինչ էրեց:

Ախպերն էլ չհամփերելով ըսեց.—Քո՛ւր ջան, իմ ձեռ չըռնա ես քեզ վնասեմ, հելի իմ տնեն պնա:

Լալով հելավ էս օղլուջաղ հընդավ չու. օրմ՝ էստեղ, օրմ՝ էստեղ դնաց, դնաց մեկ անձանթ քաղքի ոսսա էկավ: Գիշեր էր, ծառն հափլիեց դրկավ, ջանավրի հախու հելավ ծառին նստավ: Դու ինչ կսես, որ էսի թաղավորի բաղն ա, թա-գավորին էլ տղեմ՝ ունի կարդելու: էս աղջիկ օր ելավ նսանց էդ ծառին, հավուդ էդ ծառի աակն ա, թաղավորի տղեն ձիու քուտակ կբերա ջրելու:

Տղեն էկավ բարի լուսուն, ճիւ բերեց, աղջկա սուրիաթն կերեալ Տղեն էկավ տեսավ էդ պատկերքն. օղբավ ծառին, տեսավ՝ մեկ զանաշու աղջիկ նստուկ աւ էս մարդ ուրախութենն շշմավ. ձեռքալեց, ծառի դիտուց հիշուց, առավ էկավ տուն։ Տղեն առանձին սենյակի մեջ կապրեր։ Աղջիկ բերեց տարավ ուր օթալս, էկավ. տղեն մարդու չէր ըսեւ։

— Բալա՛,— ըսեց թագավոր,— կուղենք քե կարգենք։

Տղեն ըսեց.— Իմ մեր, իմ խեր, իմ ուզած աղջիկ բերեր եմ, կարգվել եմ։

— Իմա՞՛ կարգվեր ես։

Կնիկն ուրեն տվե լտու տեղ, նեղացեր ա, որ մարդն ուր ուրախութենն չի խտրուցե կնկան՝ որդեղի՞ց ա, ին՞չ ա։

Ըսեց.— Կտրելի՞ ա մենք էլ տենանք, բալա՛ ջան։

— Իհարկե՛.— ըսեց։

— էկավ ըսեց.— Կնի՛կ, իմ խեր՝ թագավոր, թաղուհին կուղեն քե տեսնեն։

Կբերեն կպատրաստեն ճոխ սեղան սարքին. էկան տեսան օր՝ հուրի մալաք ա։

Կվվավ կիսրոջ, կեսրարի ձեռք պաղեց. օսկի կախին դոշ։ Կանչին դեղի քահանեն. նորվաց թագավոր հրատարակեց, թե իմ տղեն ուր սրտով կպսակվի էկան տեսան օր էդ տեսակ խողածին չին տեսած։ էս մարդիկ դժու վանին, պսակին, է՛, թագավոր ու մեկ տղա։

Տարին թմավ, թագավորի խարս շոք դարկեց գետին, մեկ խատ տղա բերեց։ Շատ ուրխցան։

Էրկու տարին թմավ՝ մե տղա էլ բերեց։ Ջոջ աղեն հեւավ հինգ տարեկան, պղդիկ տղեն հեւավ երկու տարեկիսկան, օր շուտե՛ս, շիմե՛ս, էդոնց աղ-ջամալին թամաշ էնես։ Դե՛ խարս հավալ կեսրերի խետ չպիտի խոսեր, էսա մեկ, կիսրոջ խետ չպիտի խոսեր, էսա երկու, խորոխպրտանց խետ չպիտի խոսեր, էս էլ իրեք։ Էդքան տարի, էս էրկու երեխեն էլ հեւավ, ոչ մեկ կտրծիք չէնեն, թե խարս մեր խետ չխոսա։

Տղեն կրաս.— Իմ կնիկ էս տեսակ խորոտ, իմ ձժեր ըսմալ խորոտ, մեկը պտի իմ կնգտ լեղուն լսա՛ թե չէ. էս մաքդ ընչի՞ լալ մնա։

Մեկ ահեւ մարդ թագավորի խեա շատ տ տղ ու հաց կերե, իշկեց՝ թագավորի աղի ունդը դիլ-խար ա։

— Բարե՛ քե, պարե ջան։

— Բարե՛. ես քու համբավ լսեր եմ, ես քու դիրքն կտեսնամ, ինձի դուր չի դա. դու արի՛ ինձի ճշմարիտ ըսա, ինչի՞ խամար դու դիլսոք ես։

Ըսեց.— Սրո օր ըսեմ, կպտխե՛ս։

— Կպախեմ մինչև մախս։

— Հայրի՛կ.— ըսեց.— իմ կնիկ լալ ա։

Ըսեց.— էնի լավ մարդու աղջիկ ա, դու կեր-թաս բալար. կառնես մի կիլո կարմիր խնձոր. մի կիլո սիւտակ. կերթաս, օր քո կնի՛ տուն չեղի. ձժերուց մեկուն՝ պղդկին. կարմիր խնձոր տուր, ջոջն՝ սիւտակ. Ջոջը կֆայմի օր կարմիր լալ ա. կխասի կտիա։ Ծծեր կսկսեն լալ, մեր կխասի կըսա.— Քյո խերն ա մեղավոր, թող պղտկին էլ կարմիր տա։

էն վախտ կխոսա. դու կտեսնաս։

Սովըցուց։

Պարե՛.— ըսեց.— օր էդ բան հլի, քե պալտո կառնեմ։

— Տո՛ շնորակալ եմ, որդի՛, ես մեռնելու եմ, ընձի պալտո ինչի՞ս ա։

Տղեն բերեց խնձոր, տվեց ձժերուն, հինք ապիւլ։ Ծճեր խասան հիրուր քաշքշին, կծծին հիրուր։ Մերն դոնեն մտավ, ըսեց.— Վա՛յ քյո-փողի, կմանես քո սնտեր խեր, որ չֆայմավ ընձի բարե տեր, բարի լուս տեր, դինա ես լալ եմ, ես մոտրի աղջիկ եմ։

Տղեն հեւավ ու փաթթվավ հինե։

— Տո քո ոտ պագեմ, դու էդ իմա՞՛ քեն պա-հող ես, որ լալ կմնաս։

Իմ սրտի ուղտխութենից էր։

էկան սաքախտան պարեյ կուշտ։

— Տո՛ պարե ջան, խոսեց։

Քաշեց մե դախ ժամանակ, աղջիկ ինչովավ, խոր տուն հընդե մտեն, «յարսա՛ք իմ ախար էլի էրեխա էղե»։

— Մա՛րդ, քեղի մեռիմ, դնա՛ թագավորից ժամանակ ուղտ, էրթտեք իմ խոր տուն, տեսնանք էնոնց ու դանք։

Տղեն խսրից-մորից իրավունք տոտու։

— Վա՛յ բալա ջան, մեր խարսին թող թրխ լթա։ Ան՛ քու կնիկ, դնա։

— Հայրի՛կ, արի, մեր ողորի խետ՝ քսան ձիավորով թրխ տանա, բերելուն՝ ես կերթամ։

Բերին կաղմին, կապին, չապի դրին, տեղտ-շոր, ուտելիք, հըմեն պատրաստութունով հընգան ջաղտա։

Բավական տեղ էկան, հիրկվտն Լեկեղեցու ժամն էր, խասան մե կտնալ ղուրան տեղ։ Հիջան շտար դանին, աղջկան շողըն ջոկ ա։ Մութն հընգավ, կերան-խաման, մարդիկ ամենք հուրտնց խտխդան, քնան, ողորն էկավ շաարի դուռ, շար մտավ ինա։

— Բաղավորի խա՛րո, բաց դամ, բան կսեմ։

— Ես քնուկ եմ, առավաւ կսեմ։

— Զէ՛, մկա կսեմ։

Մարդ շաղորի դուռ բացեց, մտավ ներս, խա-

սավ օր պտի գրկի, ձեռ դանեց գոշի.—Ախպե՛ր, էդ ինչ ա կէնես:

— Ընչի ախպեր, էսօր մենք սևտեղ պտի քնենք:

— Դու մեր ոգիրն ես, քեզի հավատ ա ըն-
ձայած:

— Ձէ՛ սք չէ՛, տղեղ կսպանեմ:

— Հսպանա՛, իմ վիզն էլ կտրա:

Ողիւր խանեց, վիզ կարեց:

— Էնա մեկն էլ կմորթեմ:

— Մորթա՛:

Էն պղտիկին էլ կզրեց: Թագավորի խարս իր-
րուի վերցուց ձեռ, հելավ.—Ջուր դանեմ իմ հե-
րեռ, դստ,—չարդի դուռ վերցեց: Հելավ դուռ սև
փախավ դիշերով, դնաց:

Ողիւր ուղտակ, սպասեց, տեսավ օր չկա,
հինքն հավար թաւեց, որ թագավորի թոռներին
սպանել են, խառոին էլ տարեւ են: Հելան, խառ-
վան հիրուր, է՛, գիշեր, դարիւր տեղ: Լուսն օր
րացավ, հետ դառան դացին, թագավոր ու աղեն
օր տեսան, աչքերուն լուս ուրանց քաշվավ: Պատ-
մին թե՛ քու խարսի միտի գալը էր, երևին մոր-
թուկ, խարս չկէր:

Էս խարս զնաղ հանդիպավ մեկ շորնի, քուրդ
չորսնր օր տեսավ դարմացավ, Բարս ավեց, բարե
առավ, ըսեց:

— Այ աղջի, իտյու աղջիկ ես, էս վախտ էս
ի՞նչ րան ա:

— Չորան ախպեր, իմ խեր հարստութենի
թամախ արեց, քնձի սովեց ոչինչ աղի, հելեր եմ
ծոցեն, փախեր եմ:

— Տո՛ քե մեռնիմ, ես քե կառնեմ:

— Կայնի, մեղի ջայրաթ կա, մենք եկեղե-
ցով կկարգվենք: Ես քե չմախ, քո քուրդ տու
ընձի, ձեր շորերից տու ինձ, խաքեմ, խառվեմ
քրուկերին:

— Լավ րսիր:

Քոյուր տվեց, հելավ դնաց տուն, շուր հետ
կզեր, էս աղջիկ հելավ դնաց, փախավ: Քրդերն
էկան անսան՝ ոչ ոք չկա: Կուռն ընդավ, թըխ
շուռ դա աղջկան: Աղջիկ էկավ ընդավ մե խոր
ձոր, ուր շորեր իւանեց, լողկցավ, գեան հնցավ,
նստավ՝ ուր շորերն ա կիւաղի, տեսավ օր էրկու
ջահել աղա, ձիեր րարծուկ գինի, էկան կայնան:
Էյոր դեղեկություն օր տեսան, դարմացան: Էս-
տոնք էլ բարե տվին. իմալ քրդուն ըսեց, էմալ էլ
էսոնց: Տղեկներից մեկը ըսեց.—Աստված ընձի
տվեց, ես կարգուկ չեմ, քեզի կառնեմ:

— Տղեկնէ՛ր ջան,—ըսեց,—էյ ի՞նչ բեռ ա:

— Գինի, արաղ ա:

— Ես անթի եմ, բերենք ուտենք, խմենք:

Բերին կոտորով էրաղ խմին, բեռներ հիջու-
շին. վլացվան. նստան կերան, խման, խուրդին
բերն բացին, գինի, էրաղ խմին:

Աղջիկ ըստոնց խմցուց. արե դանե, քար ու
թուփ կրակն հընդե կվառի: Ընդոնք քնան, հինքն
էլ հելավ շորերը փոխեց, տղամարդու շոր խա-
գավ, հելավ տղա, տկերու բերան բացեց, էրաղ,
գինին թափեց ու փախավ:

Տղեքները հելան հնգան ընգոր գտնելու:

Գալով՝ էկավ կայնավ խոր դուռ. մտնող
կմանի, հելնող կ՛նելի, չճանչնա, դե տղա յա
դառն:

Ախպերն հելավ.—Ա՛յ տղա, արի՛ նես, տե-
ղավորվի:

— Վերե աստված, ներքե դս, լսեր եմ որ քե
ղաղարած ա հարկավոր, ես անտեր տղա եմ:

Էկան աուն, կպախա ուր խոր դաղեր. հըմալ
ա մտե ուր ախպոր աչք, կըսեն՝ դու քո ոտ մի դի
դետին, դի՛ մեր, ոնչինչ:

Թագավոր կանչեց մարդ, ուղարկեց որ իր
խարսին գտնեն: Խեծան ձին թագավոր, աղեն, ո-
ղիւրն, հելան հնգան գուս. էկան, էկան՝ ախպոր
դոնախ հեղան: Էն օր հինքն ա՛ կճանչնան, Լնոնք
չճանչնան, տղի դեհատ ա իւաքի:

Ախպեր: հրամայեց.—Քյալա՛լ ջան, դաղմ,
մորթա, բեր պաավա մեր կոնխներուն:

Մութ տվեց, էս մարդ՝ ախպերն, հարց տվեց.

— Դու ի՞նչ մարդ եք:

— Է՛, մեր ցավ կանանչ-կապուտ ա, մեր
կորուսաի հետեն ա ման կիւսնք:

— Չորան դո՛ւ:

— Մեղ էլ գարդ կա:

— Յարուշիք դո՛ւք:

— Մեղ էլ:

Վերցուց ուր ախպեր ըսեց.—Էսի հերդեն գշեր
ա, ահանջ էնենք մեղի դսա էրեք:

Թագավորի տղեն, ողիւր, շորան, յարուշին հը-
մեն հրամարվան:

— Խաղեն,—ըսեց քյալալը.—ես կսեմ, մի-
այն ներսից դուռ պտի փակենք, նա՛ էստեղից
մարդ հելի դուս, նա՛ դրսից մարդ դա, իմ դսն
դիպչողական ա. քո կնիկն էլ պտի դա:

Էկան ժողվան նստան, կլսեն քյալուն:

Վերցուց ըսեց.—Չավուլա դաղի՛, յանմասն.
համ նասիաթ դր, համ հիքյաթ դր (իմ դաղ շուտ
չեփիս, համ էսի դանդատ ա, համ խեքաթ ա):

Ըսեց.—Խաղե՛յն ջան, դուրան ողիւր, օթուրան
բաղ (նստող ողիւր, թագավորի աղա). մեկ մարդ՝
մեկ աղջիկ, մեկ տղա կունենա: Խերն մեռնելու
կլի, կկանչա ժառանգներին կըսա որ.—Տղա ջան,
դու ինչ որ կրոնես, քու քուրդ խելքով կէնես:
— Կասա,—դու կկարգվես, հետո քրդդ կկարգես:

Ախպոր խելք գնաց, հընգավ. յաման, յաման, չուր թողին՝ հարավ:

Կնիկն հընգավ դիտու.—Քա՛ գըրու ա հա՛, քյալա՛լ:

Բագավորի տղեն էլ հընգավ դիտու:

— Էս մարդու խտրս տղտ բերեց, անաստված խարս տղին մորթեց, դանակ դրեց քուրոջ ջեր, քուր սուրգուն էրին, դնաց:

Էս խետ թագավորի տղի խելք գնաց, ըսեց.— Էտի ես եմ, իմ կնիկն էր:

Նասավ էնտեղ օր՝ ոգիրն սպանեց տղերքին, ըսեց.— Դուրան ողիր, իբի օղլան օղուրգի ողիր (երկու աղա սպանող ոգիր):

Ողիր սեցավ, Հըմեն մեկ-մեկ պաամեց. քըր-դուն հանդիպավ, դո՛ւ քո՛ւրդ, էնի խորոա աղջիկ, դու պագի՞ր էնոր:

Ըսեց.— Չէ՛, յաման, չէ՛:

— Յարուջի՛ք, դուք ըսկի չպալի՞ք էնոր:

— Չէ՛, յաման, մեղի խմցուց, քնցուց:

Գլխուց փափախ հիջուց.— Ծն քու քուրն եմ, թաղավորի տղա ջան, ես քու կնիկն եմ, էս էլ քո հարադատ ոգիրն ա, քո աղեկներ սպանողն ա: — Չորա՛ն, էսոր տիկը կխանես:

Ողրին ավեց տկլոցուցել, տվեց շորնին: Բավականի փող տվեց շորնին, ըսեց.— Տա՛ր, քո օշխարս առ:

Յարուջոնց խանեց արաղի, դինու փողը արվեց, Նոր թագավորի տղեն հելավ, Նոր կեր ու խում արին, ախպորն էլ չթողին կնկան սպանի:

Հելան խարսին առան, դացին թագավորի երգիր. սաղ քաղաք քաղքով էկան աչքալուս, յոթն օր, յոթ գիշեր քեֆ արին, տղին գրեց վըր հոր դա՛լին ու խասան հուրանց մուրաղին: Դուք էլ խասեք ձեր մուրաղին:

14(23). ՂԱՍԱՐԵ ԶՈՄԱՐԴ

Մե մարդ էնքան ըարեխիղջ դասար էր, ինչքան աղքատ դիմեր՝ կօգներ, կիդեր: Տալով, աալով, էնքան տվեց օր էսոր մնաց մեկ խաա ձի, էրկու խաա էլ տղա ունա, մեկն էրկու-իրեք ասուրեկան, մեկն էլ վեց ասուրեկան ա, էս մարդու կին խորոտ ա:

Գիշերվա մե վախտ ըսեց.— Կնի՛կ, ես տմոթու էլ չկոնամ ապրիմ, դոնե դնանք ուրիշ քաղաք ապրինք: Հըմեն դինան իմ խիղճ, մենք մացինք աղքատ: Գիշերվա մեկ վախա հելան, ճամբա հնդան: Գտցին, աղոթրան հլա չքացվեր էք, դացին: Մեկ ջահել տղա, նշանլու յա, դուղա որ նշանած բերա, ձեռք փող չկա: Էս մարդ Ղասարե Զոմարդի անուն լսել ա, հելավ գնաց էնոր կուշտ, աեսավ որ դուռ կողպուկ ա: Հիմցավ օր

նա գիշեր դացեր ա, հնգավ ջաղդեն ու խասավ.— Բարե՛.— ըսեց:

— Բարե՛, — ըսեց Ղասարե Զոմարդ:

— Ղասարե Զոմարդին կատտեմ, նշանլու եմ, կուշեմ փարա ուղեմ էնորից:

Ղասարե Զոմարդ խանեց ձին, տվեց էդոր. ըսեց՝ «Էս տղեն մուրաղի վրեն ա»: Տղեն խեծավ դնաց. ձին էլ յորովա էմալ կեթա օր՝ երկնքու դշերն էլ կամշնան մողե: Իրիկ, կնիկ մացին փիյաղա. ճժեր դրկին, շատ գտյով՝ մի քարվանի տեղ կտ, օրովհետե քուր կա էդ տեղ, էս մարդիկ էկան մտան էդտեղ, ջլեր փոխն, խաց կերան, քընան: Ինքն էլ կրակ արեց, օր շմսին: Էն կրակ դնելու ժամանակ մեկ հատ բաղրդան էկավ, ընենք տվեց թափել, կրակ կուղին էնին: Էրկու խոքու ջեհել տղի օղորկեց փետ ժողվեն ու կրակ բերեն: Էս մարդ էկավ կրակի մոտ, տեսավ օր կնիկ չէ օր՝ հուրի մալաք ա: Կրակ վերցուց, էկավ բաղրդանի մոտ: Բաղրդանն էլ երիասաարդ աղա յա, լա չի ամուսնացե, ըսեց.— Տղա՛, հընչի՛ հանքըցար:

Ըսեց.— Աստված քու տուն սուքա, աղքատ մարդ կա, կնիկ մը ունա, մե արեգակ ա:

— Տղեկնե՛ր, — ըսեց, — հելեք դացեք, ֆանտով ըսեք, մենք օր էկանք քեղնից կրակ աալանք, մեր բաղրդանի կնիկ աղաւալելու ա, թըխ քո կնիկ դա, իմ կնիկ ապաաա, հս՛մ ջորի կիտամ, հս՛մ փող կիտամ:

Հելան դացին:

— Բարի իրկուն, իմ ախտեր.— ըսեց.— քույրիկ ջան, ախպեր ջան, դուք խոքի ա կաղատեք, իմ խտղեյնի կնիկ խըտ ուրին ա, կաղատվի, ես էկա իմ քուրոջ տանենք, թըխ աղատա:

— Կնի՛կ, հելի՛, հելի՛ դնա:

— Ա՛յ մարդ, դու էդ ի՞նչ թալուր մարդ ես, կխափեն:

Ըսեց.— Հելի՛, քուփաղողու կնիկ:

Առան տալան: Բաղրդան օր աեսավ կնդա գեղեցկություն, դրին սնդուկն փակին, ըարձին ջորուն ու հայդե դացին:

Մարդ սպասեց, սպասեց, հելավ դնաց տեսավ՝ լալտ քյոշմ, յուրդի կալմ: Ելավ աղոթրանին հելավ խելքտթափ, ճժեր քնուց խանեց, հելավ ճժեր շլկեց, հընգավ ջաղտեն: Էկավ մեկ ջրու հանգիպով, կարմունջ չկեր վր ջրուն: Էս մարդ, լույս րացվավ, աեսավ՝ պտի հուղեն-չուղեն բուղկնան, օր էդ ջուրն անց կենան:

• Հինքն միաք էրեց ըսեց.— Զոջ աղեն թողե՛մ, վա՛յ թե հընգի ջուր, խեղդվի, տղդիկ թողե՛մ՝ էնի տնֆոյմ ա. չոջին հնցում, հետո Նոր պղդիկին հնցում:

Շլդեց ջլեր, տղին, էկավ դեստն մեջաեղ,

խելք մտղեղ, ջլերն էլ ու տղեն էլ հնդան ջուր, ջուր վերցուց քշեց, բերեց ջաղցի կուշաւ էն պղղ-տիկ տղին էլ ղել առավ օր փախի, շորնի շներ հառտն վեր դիւլուն, ղել քշեց, փախաւ: Զորան ու-րտխ-ուրախ վերցուց տղեն, տարաւ տուն: Զուրն հնդած տղեն ջուրը բերեց խանեց ջաղցի կուշաւ, ջաղցի քար կտնաւ: Զաղջպանն հելաւ ահսաւ շոր ա կերաւ: քաշեց խանեղ տղին, ուշքը բերեց, առաւ էկաւ ջաղաց: Տղին շորցուց, պախեց, ջոշը-ցուց: Տարի ընցաւ:

Ղասաբէ Զոսարոյ հելաւ ջրից, էկաւ մե թա-յաւորանիստ քաղքի մեջ, տեսաւ օր ժողով ա պա-լատի դուռ քոմած:

Դնաց խարցուց, ըսի՝.—Մեր թաղավոր վախ-ճանե, մեղի պալատ ղուշի կա, պտի թողենք. վի դիտու վրեն կայնաւ, էս մարդուն կօծեն՝ կտան մեղի թաղավոր:

էս մարդն էլ խառվաւ էգոնց խետ, կայնաւ: Ղուշին թողին, լիաւ կայնաւ Ղասաբէ Զոմարդի ոլլտուն: Բերին էս մարդուն որին պախին, ղուշ էլի թորդին. էկաւ կայնաւ Ղասաբէ Զոմարդի շներին:

Ըսին.—Ջանը՛մ, էսի զախոր մարդ ա, բերեք օծենք թաղավոր:

Հելաւ թաղավոր: էստեղ տարիք հնցան, հա-մարյաւ ջոջ տղեն հելաւ տասնութ տարեկան, պղտիկն էլ հելաւ առաւելեց տարեկան:

Զաղջպնի խաւեյն գնաց տեսաւ տղին, ըսեց.—Խ՛մն ա:

Զաղջպան ըսեց.—Ես եմ սղաաե, ի՛մն ա:

Ըսեց.—Ջանը՛մ, մեղի թաղավոր կա, հըլ-նենք էթանք, թաղավոր թըխ ըսա: Թաղավորը լսեց: Խոփիւն էլ ըսեց խաղեյնին.—է՛լ լըմ աանի տավար, ընծի աղա ունեմ, էնի ընծի կպախա:

էն էլ բերեց թաղավորի մոտ:

Ղասաբէ Զոմարդը ըսեց.—Խաղե՛յն, օրենքով ջաղջպնին կխասի, միայն ես կխնդրեմ էս աղեն տվեք ընծի:

Համաձայնան, ավին թաղավորին: Զորնին էլ հրմլա էրեց:

Մենք գառնանք էն բաղդգնի վրեն, օր կնիկն ա տարե: էսի պտոտելով էկաւ Ղասաբէ Զոմար-դի քաղաք, բռնեք թափեց, օր պախ առուաուր էնա: էս բաղդգաններ օր կիգան առուաուր կէնեն, պետք ա թաղավորին մե պարգե բերեն, որ թա-ղավոր իրավունք աա առուաուրի: Հելաւ եկաւ թաղավորի մոտ, նսաւ բաղդգան, ըսկսեց շտա-պել:

Թաղավորն ըսեց.—Հորի՞ հմլա կչաապես: —Թաղավո՛ր,—ըսեց,—մե թանկագին փող ու-նիմ, կարող ա գողանան:

— Որ էգսլես ա, էս աղեկներուն կուղարկեմ՝

մուղաթ կենան, գու մնա մի քիչ ղսա էնենք, հեր-դեն դիշեր ա:

Տղերքին ուղարկեց, շղինան օր հիրար ախ-սլեր են, գացին նստան ղութու կուշա:

— Ախպե՛ր ջան,—ըսեց ջոջ տղեն,—ես կը-հիշամ օր մեր մեր գողցան տարան, մենք էլ հե-լանք հնգանք ճամբա. ես հնգա ջուր, պղտիկ աղրերն էլ շորանն էր վերցե, բերին տվին Ղասա-բէ Զոմարդին: Մկա մենք ախպերներ ենք, մենք Ղասաբէ Զոմարդի աղեկներն ենք, հինքն էլ շղի-նա ինչ հելեր ա: Մերն աղեկներու ձեն լսեց սնդկի միջեն, ձեն ավեց.—Բալե՛ք, ես ձեր մերն եմ: Ղութին բացին, էրկու որդին գրկեց, քնեց:

էս մարդ շաապեց, հելաւ էկաւ, օր տեսաւ, էլ հախու շմոտեցաւ, խըտ վեր կրնգին գարձաւ թագավորի մոտ,—Քու տղեկներն նամուա ա կթա-փեն. իմ կնիկ գրկած, պառկած ա:

Թագավորն ըսեց.—Դացե՛ք բերեք:

Դնացին բերին, էկան, Զոմարդ տեսաւ, շը-ճանչցան, տղին հարցուց.—Ա՛յ բալա, էղ ի՞նչ բախա ա:

— Հայրի՛կ, մի ջղայնացիր, էնի մեր մերն ա:

Ու աղեն պատմեց ինչ որ կհիշեր: Նոր Ղա-սաբէ Զոմարդ խասկցաւ, ըսեց.—Դու տե ասու օղորմություն, հա՛մ իմ տղեկներն ա էկած ընծի դտած, հա՛մ էլ իմ կնիկն հանտի էկաւ, խասաւ ընծի: Խ՛նչ դիւան էնեմ:

Բերեցին ավին քրդի, ըսին.—Տա՛ր, օղնե-րուց քրդի-բրդի:

Հելաւ էկաւ, ըսեց.—Բաղդգնի ապրանք բա-ժանե՛ք:

Ուրախ-ուրախ հայտարարեց քաղքի մեջ.— էսի իմ կնիկն ա, էս էլ իմ աղեկներն են:

Բերին թաղադան օծեցին մարդ ու կնիկ թա-ղավոր, թագուհի:

Նրանք խասան հուրանց մուրաղին. լավու-թյուն գետին շմնաց:

15(24). Լ Պ Ո Ւ Տ

Մի քաղաքի մեջ մե մարդ կար, ունեք ջաա ղեղեցիկ կնիկ, էրկու աղա:

էս մարդը քեշա իցկող էր:

Կնիկն ըսեց.—Դու մեղի քեշով ա կպախես, քո քաղքի մեջ էլ ուղող չկա, գնա հուրիջ քաղաք-ներ աշխատի:

էս մարդու միտքը ձախ էր, կմաածեր օր՝ կնգա միաք ղալր ա:

Կնիկ տեսաւ մարդու գրություն, հերթում կուգեր:

— Քու խոնջինից հուրիշ խոնջան հարձկվի իմ վրեն:

էս մտրդ ավաղալով դնաց:

Թե մեկ, թե տաս ասարի մնաց, լպուտ հա՛ փարա կճամփեր տղեններուն էլ, կնգան էլ: Մենք ղառնանք քաղբի վրեն: Քաղաք դավաթ ղուշի կա: Թագավոր վախճանավ, էդ ղուշին կթողեն, որի ղլխուն կայնավ, էնոր կէնեն թաղավոր: Լպուտի ջոջ աղեն խորոտ էր: Ժողով հելավ, ղուշ թողին, ղուշ պառտավ, էկավ կայնավ լպուտի ջոջ տղի ղլխու վրեն:

Բռնին տղին հօդեն պախին, ղուշը էլի թողին. հերթսից դնաց, կայնավ լպուտի ջոջ տղի ղլխուն: Բերին օծին, կաղմին, կապին, էրին թագավոր:

Տղերք խառցուցին.— շո՛ւր ա մեր պապան, ագէ՛:

— Է՛, բալե՛ք ջան, մեր անվան իմար լավ չէ օր ըսենք, դացե գիղ կէնա: Գինա՞ս ինչ էրա, մի քյանի խոգի էթան քու պղախի ախպոր խետ, ըսեն թե քու խերն բաղրգյան ա, թըխ էթան խասկըցուն, քո խոր առնեն դան:

Բերին կաղմին, կաբին, դացին խասկըցուն կապուտին թե.— Աչքդ լուս հեղի, քու տղեն էրած թաղավոր:

էս մարդ թթվավ.— Ըրա հորի՞ ես չղինի, մեր թագավորի խետ ա հեղե, բսուց թագավոր հուր մեռնելուն ըսեր. ա.— Թրխ էս տղեն նստի թագավոր: Խաթրով, ղոռով՝ բերին, էրին բաղրգնի տեղ, բերին:

Լպուտ նիաթ շրտցվի, խոքին կողրա. կնիկ հերթվավ, հնարք չեղավ, կնկա ծոցն էլ չքնի: Թագավոր տեսավ, օր խոր նիաթ ըսկի շրտցվի, մոր խարցուց.

— Աղե՛ք ջան,— էս ի՞նչ ըսիս ա, մեր խոր նիաթ հո՞րի շրտցվի:

Կնիկ ըսեց. որ,— Արան տեղ ա մացե, կարող ա էստեղաց օլն սուր ա, ամառ ժամանակ ա, ագրիջի վախտ ա, չազր տուր մեզի, մեղի տար Ագրիջեն՝ հախպրի վրեն, ես աանեմ էս բիձեն, ըլեմ ղուլն դա աեղ:

Հրամայեց՝ հրմեն ինչ էրին, ասարան՝ աղեն իւտ, մեկ խատ ղուլուղչի աղջիկ էլ գրին: Էլի խալու նիաթ շրտցվի էդ աեղ մե գեա կա, կնիկն քսեց.— Արի տանեմ դետ, քեղ լողկցում:

Հելան դացին, տկլողցան, էդ շան աղա լպուտ դանեց լտնդեց, կնիկ հընգավ ջուր:

— Հավա՛ր, հավա՛ր, ջուր սալավ:

էկան լալով չալր քանդին, հելան, խետ դարձան էկան:

* Քրդերի ամառանոցային սարն է Մարտունիի շրջանում. Ժանոթ. կաղմողի:

Մենք ղառնանք վըր կնգան. կնիկն ջուլքընց, հասավ երկթե կարմնջի, ձեռ թալեց, հելավ պոպոպով վըր ափին: Մե քարվան բաշի երիտասարդ մարդ, տեսավ էդ կնգան, էկավ բաղրգան, կտրգաղրեց, չվան Թալին, կնգան խանին, տեսան՝ շատ սիրուն ա, առան տարան: Էս կնիկ օր տեսավ՝ սիրահարվում, ըմա՛լ զանալու շորեր խաքավ, խաց կերան, էս մարդ ուզեց խամրուրեր, կնիկն դարկեց, ըսեց.

— Դու իմ որդին ես, ես հերթում եմ կերե էդ բան չի, լպուտից բացի:

— Ա՛յ հա՛յ, յավա՛շ, ես դըրտբի չափ չկա՞մ, — կարգաղրեց, էդոր շորերով տարան թալին:

Ուրանց խաց-ջուր կերան, հելան բարձան յըրթան:

Հուրիշ բաղրգան կկավ, տեսավ թոռ են թալե, ձուկ հանե: Առան ձուկը, էկան հախպրի մոտ, ուր էդ կնիկն ա, թըվեր ա: Հրամայեց խինդ-վեց իշիան Լփին, ցախ ժողվողի օղորկեց ցախ ժողվելու, մե քանիսն էլ փորերը թափին, օր դենն ջուրը լվան: Ըմալ օր դրին ջուրը՝ ձկներ սաղցան ու թոռն էդ խոտերու մեջ, էս մարդիկ զարմացան, մի էրկու իրեք ձուկ մնացեր էր, հելան դացին խալկենին ըսին օր— ձկները սաղացան:

Չավղալով՝ հելավ էկավ, էդ կրկու-իրեք ձրկներ փորձին, էլի հըմլա հեղավ:

— Տղեկենե՛ր,— ըսեց,— տկլողցե՛ք, էստեղ մեր սուրը, հրեշտակ կա: Մասն ջուրը, դացին հանդիպան էգ կնգտն, որ ջրուց սառեր ա, քաշին բերին խաղենի մոտ:

— Էս ի՞նչ ըսան ա:

Թալու շորեր տվին, խելք բերին ղլխի, էս մարդ էլի ըսեց, օր ես լպուտի համար երթում եմ կերե:

— Այ հա՛յ,— ըսեց,— էս խորոտութուն ղեմ լպուտն ի՞նչ ա:

էս էլ բարկացավ, տվեց մեկ դախ ջուրու ափի խանին, դրին դրան մեջ, թալին արեու տակ: Է՛, ամովա օր, կաշին արեու տակ շորցավ, ըմա՛լ ա քամե էդ օղլուշաղին: Հուրիշ բաղրգան էկավ, կրակ էրին, տեսան օր մե ծառի քոք, բերին անսան՝ կտքա: Ճղին խանին, մե հրեշտակ ա, հուշաթափ ա: Էլի բաղրգնի միտք փոխվավ, կնիկն էլի ըսեց օր երդում ա կերե:

էս մարդ շաա բարկացավ.— Մեկ ջոջ խոթու մեջ դրեք, ասարեք թալեք դետը, թըխ էրթա խախ լպուտի:

Դետ բերեց, խասուց հուր աղի քաղտը: Իրեք խոքի թաղավորի պղպիկ տղի խեա ջրի ափին քեֆ կէնեն, տեսան՝ դութի ա, բսին.— Թոռի ախ՛կ ա, չգինամ:

էկավ, ըսին.— Թե ղութու մեջ աղջիկ ա՛,

իսն ա, ինձի մեր չկա՛ր թե շոր ա, ընձի կիսապո-
րեքին բացին՝ սեկ խաա արե կնիկ:

էս մարթ հերթում կերավ ասածու ղեմ.—հս
կսոր տանեմ, ինձ ծնող մոր պես պախեմ:

Առուն կկան, քաղքին ի հրնգավ խոսալ, էս
աղեն ուր աչից լուսու պես կպախա, հաջողու-
թուներ բացվե՛ր աւ էն մեկ օր, թաղավորի աղեն
սրա հրնդներն էր, մեր աղին ըսեց:

— Որդի՛ ջան, հըմնօր դու կեթաս Կնոնց
աուն. միս բե, ես էլ սեղան բացեմ, ընկերներդ
բեր դոնախ, թաղավորին էլ, խորն էլ բեր:

Տղեն լսեց մոր, առավ հըմեն բան, էս մարդ
օր զնաց բաղառ, էս իրեք բաղորդան էկած ա էա
քաղաք, էկավ մորն րսեց.—Երեք բաղորդան էլ
կա:

Ըսեց.—Նրանց էլ կանչա, բալա՛ ջան:

Գնաց, հըմնուն ժողկց բերեց փայտոտնով:

Թաղավորն ուրախությամբ ընդունեց հրա-
վերբը, կկան, ի՛նչ սեղան, դինա թաղավորին ի՛նչ
ա լալսոգ, լպուա ինչ ա կսիրեր: Բաղորդաններն էլ
կկան, թաղավոր առաջարկեց.—Մե բան պաա-
մեք, լսե՛ք:

Ջոջն բսեց.—է՛, օր կսես, քու խաթրին կը-
րառամեմ. մեկ օր իմ բեռներ բարձուկ մենք դու-
րանք, մե դեախ մոա կարմնջի ալից ձայն դու-
բա. ջով թալի խանի՛ մի սիրուն կնիկ էր. խաբու-
ցինք, կերցրինք, ես ուլեցա ամուսնանամ, էնի
ընձի ըսեց.—Չէ՛:

Լպուա բսեց.—Կերջացուցե՛ք, քունս կիդա:

— Չէ՛, պապա՛, կայնի:

Կնիկն ըսեց.—Ես իմ լպուտից վաա մարդ
չաենամ:

Ես էլ ջղայնացա, ուր ջոբերով թալի հաղպրի
ջրեր, հեկա դացի:

Մեկ բաղորդանը ըսեց.—Ես էլ եմ աեսե էդ
կնիկ:

էդ էլ պատմեց, բսեց.—էկա, ձկներ առանք,
մորթինք օր ուսենք, սաղցան, թոան հախպուր:
Նոքյարներս հաղպրի մջից էդ կնիկ խանին: Խաբ-
ցուցինք, կերցուցինք, ուլեցա ամուսնանամ, էլի
հմլա ըսեց: Ջղայնացա, զրի ալի մեջ, դացինք:

— Հեաո՛, հեաո՛,—ըսեց թաղավոր:

— Է՛, հերի՛ք, քնե՛ք,—ըսեց լպուա:

Չէ՛, խասկցե՛ր ա, թե ինչ ա կպաամեն:

Երրորդ բաղորդան էկավ, պաամեց իր գլխու
էկածը:

— Յամա՛ն, բա իմա՛լ հեղավ:

Օր իմալ բսեց, էս իրեք հնդեղ տղեք վար-
մացած թաղմենցին հիրար:

էս իրեքով պաամին.—էս կնիկն ա, օր մենք
դանք ենք, ջրուց խաներ ենք, բերեր ընձի մեր ա

կպախեմ: Իմ ճակախ մեռունի պես, իմ սրբութե-
նի պես պախեմ եմ:

— Մալրիկ, դո՛ւդ ա:

— Շա՛ա դուդ ա:

— Ես էն լպուաի կնիկն եմ, ձեր մերն եմ.
Լպուա ընձի դանեց, թալեց ջուր: Մկա ինչ կու-
ղեք արեք ձեր խոր:

Խնդրվան թե ծեր մարդ ա, սխալվել ա. կնի-
րես: Հաշավան, բեֆ կրին ուրախացան, հասան
հուրանց մուրաղին:

16(25). Կ Ձ Օ Ղ Լ Ա Ն

Դիլի, շիլի մի թաղավոր, էս թաղավորին աղա
չունենա, մե խաա աղջիկ դիլի, կինն էլ էրեխա
չրերա: Կորոշեն աղջկան աղամարդու շոր կիա-
քուն: Մաղշուց աղի շոր կիադուն, կէնեն կլօղ-
չան: Բաղավորի հառեջ լալա կա, էս լալուն խրդ-
մաթ էրող ա, ջաա շանորդի օյաղ ա, դինա օր էս
թաղավորի աղջիկն աղջիկ ա, աղա շի, կխասկը-
նա: Էսի հեղե ջհել, ուրին թաղաշ ընդերներն ա
բոնե, ամեն աղջիկ օր կերթա ուր խոր բաղչի մեջ,
լավ սեղան կպաարասուա՝ ուսեկ-խմել: Էս լա-
լեն ա էսաոր խղմաթ կրող, սեղան դրող-վերցող
լալեն ա:

Շաա խմեց լալեն, բսեց.—Փոփակօղլու կը-
ղօղլան էլ չթողա ես սթրիմ:

էս թաղավորն աղջիկ լսեց.—Օհո՛, էսի դեկ-
նի լուսուն կաարածա, իմ խոր արուն կկորի:

էս խես կերան, խմին, քեֆ ցվրավ, էս լալին
ուզանեց, խորից դողաու: Խաղնասարին կանչեց
բերեց, մի մեծ խուրջին օսկի բերեց ավեց, ըսեղ.
— Մաի թավեն թամբյա, դումա ձին, բե աու ըն-
ձի, ես աեղ կերթամ:

Ձին էլ ավեց, խեծավ ու հա՛յդե. շատ զնաց,
բիչ զնաց, դնաց մե քաղաք դուս էկավ, ուրին ու-
րին միաք էրեց: —էն էլ իմ պես երիասարդ էր,
մեկ խոսկի խմար սպանի. էս օսկին պաի բա-
ժանեմ, օր իմ ցավին փարասութուն ըլի, էն
հանդեն չեթամ դժոխք:

էս մարդ սեղան բացեց, ձրի խաց ավեց, ու-
աողներուն էլ մե օսկի կիզեր: Մեկ մարդ աղահ
էր, շաա թմախքար էր, բսեց.—էրկու սնղամ է-
թամ:

Մեկ մտավ, կերավ, օսկին առավ դնաց. հլե
կես ժամ շթմերեր, աեսավ՝ ճո՛ւկ, էն մարդն է-
կավ:

Ձեռ թալեց բոնեց.—Դու նոր էկար, հլա
ժամն էլ չթմեմ:

— Վա՛յ խող դա քու արեուն, մթամ հինք
խերաղլամա յա բացել, քվամ հուրին ձեացուցե՛ք,
օսկի ա կիաա: Այսինչ քաղաք մե մարդ ուսող

կիզա, կուզես տաս անգամ դառնաս, երկու օսկի ա կիզա:

— Ի՞նչ քաղաք:

— Այսինչ քաղաք:

Հելավ ձին խեծեց, ուր ճաշարան փակեց ու էկավ էգ քաղաք: Գնաց էգ մարդուն գտավ, բարև տվեց, բարե առավ, իրոք օր գուքան կուտեն, օսկիք կառնեն, կէթան:

էգ մարդն ըսեց.— Ծա էսօր քու գոնախն եմ: Ըսեց.— Բարով ես էկե:

Հելան ճաշարտն փակին, հելան էկան տուն. գու մի բսե էգ էլ ա թաքավորի աղա:

— Մայրի՛կ, — ըսեց, — մեղի գոնաղ ունենք, սեղան բացեք:

Բերին ճուս սեղան, էս մարդ խտբցուց.— էս ի՞նչ բտիս ա:

Ըսեց.— Ծս սիրահարվա մեկ աղքատ աղջկա վրա, ըսի՛ պտի ես առնիմ, բերիմ խաքում, դարձում ինձ կնիկ: Միայն իմ կնիկ, ուր էրթամ, կկախվի իմ մոռեն: Դաս մե բան կա, մտածեցի ես, բսի, — Ընձի կճամբեն Բիֆլիդ:

Կնիկս դարմացավ, ըսեց.— Դու գինաս:

էս մարդ խաբեց, հելավ էկավ ուր խոր խաս բախի մեջ քնավ, շուր մութն հնդավ: էկտվ, դսղտնի կանգնեց ակոջկի առաջ, աեսավ՝ սեղան ա բացե, ջահել տղեկների հետ քեֆ ա կէնա: Պախ պտի ի, ես մաա՝ երբ ակլողցան պտոկան, խանջալն քաշի, հառաջ իմ կնդա վիղ կտրի, նոր էս մարդկանց: Ծս էլ հելեր եմ, իմ խոր խազինից էս օսկին բերել եմ, իմ մեղքի թողության համար՝ էրկու եմ սպանել, էրկու օսկին էլ կրածանեմ էնոնց սրընթի աեղ:

— Ծս էլ եմ մարդ սպանե, մեկ խատ եմ սպանե: Դու քոնն ես պաամում. այսինչ քաղաք՝ չինտրի ծառի աակ մեկ փինալի կա, շուր հերկուն հաշկ պրծեր ա էն ծառին, գնա նրա դարդ հիմցի, ես էլ կպամամեմ:

Հելավ գնաց էգ քաղաք, աեսավ օր՝ փինաչին կնայա ծառի գլխուն:

Կհարցու.— էգ ի՞նչ ա:

— է՛, մեռնիմ քե, իմ ցավից վաղն արի, — ըսեց, — ըմ ըսե, գնա՛ այսինչ քաղաք, մե բաղրդան կա, մե սինի օսկի կգնա վըր գլխուն, կսս: — Աստված սիրո՞դ, էկեք ինձ սպանեք, էս օսկին էլ տարեք: Մեկը ոխկ չի անա: Գնա ինդոր ցավն հիմցի, արի, ես էլ ըսեմ:

Հելավ գնաց բաղրդանի կուշտ:

Տեսավ բաղրդանին, կողոռ, կկանչա մարդ շմտենա:

Գնաց էս մարդուն բարեեց, խարցուց.— էս ի՞նչ բան ա: — Ըսեց.— Կհեաքըքովեմ. ես ծոռկ եմ մե աղջկա, աղջկան հուղնգան շաա կա, —

(խափեց). — մկտ էգոր խեր քո մասին լսե. կըսա. — Եթե բաղրդանի եղելութուն հիմցար, էկաք ինձ պագմիր. իմ աղջիկ կիտամ քեզի, չպատմիր, ըմ իղա:

էս կուշր բաղրդան լաց եղավ, էկան տուն, հստան, ըսեց.— Իմ տղա՛ ջան, աստված չըլ էսի քիչ ա էրե. ես բաղրդան եմ, ընձի լավ գեք ունի, յոթ խոքի աշխատող ունի, կէթինք բաղրդնութուն կէնինք, կհարսաանինք: էս մեկ օր, հերիգուն ա, մեկ խատ աղեմ դոնեն մտավ, ըսեց.— Լսեր եմ գու բաղրդան ես, քեզի գեա ունիս. մե սարի գըլտի պայեստ ունեմ, էրթանք բառնանք, բերենք՝ կեսր քեղ:

Հելանք գացինք, դեք առանք, աաս ջորի վերցինք, գացինք գշերով: Մեկն ես խեծա, մեկ՝ հինքն: Ծաա ենք գացե, քիչ՝ աստված դինս, կայնանք մեկ հէրի գուռ: Բացինք. ներս, ես ի՛նչ գինամ, մարքրիտ, անգին քար, օսկի բռնեբը կլլանք: Տաս բեռ լցինք, բարձանք, հնդանք ճանապարհ: Տան պղղիկ պատուխան կէր: Տղեն մե պղտիկ բան վերցուց, դրեց հուր ծոց: Հելանք հնդանք ճամբախ, ջաղդի կեսին՝ հնդա ես: — Հորի՞ հնդտր հեա:

Ըսեց.— Ա՛յ հայ, էսքան ապրանք աամ հուրին:

Ըսի.— Ընձի քեչ ես տվ:

Ըսեց.— Արի՛, էրկու բեռ էլ կիտամ, կէնեմ շուրս բեռ:

էկա խասա հուրին: էլի հընգա ես, էլի բոռաց:

Ըսի.— Ընձի քի՛չ ա:

Հա՛ հընգա ես, հա՛ բռնեբս ավելացրեց, տաա բեռն էլ ջորիքներով տվեց ինձի:

էլի հընգա եա, ըսի.— էն ի՞նչ էր որիոր բուծոց, էն էլ աուր ինձի:

Ըսեց.— Անաստված՛, ես խսովկուր եմ, բան չանեամ, ալքիս դեղն էր:

— Յա՛, էգ էլ տուր ընձի: — Իմո՛ւ կէնեա:

Ըսեց.— Տո՛ւր լցնեմ:

Լցրեց ձեռս, լցի ալքերս, քյոոցա, ջորիքն էլ շտեսա: Ըսեց, — մեկ դարդակ ջորի թողել էր, ընձի բերեց առն:

էպի հրեշաակ ա հել, իմ խոգին ու փորցե, ընձի անիծե— Եա քե մախ հէլի, նա էլ քո ունեցա՞ծին թմախ էնեն:

էկավ փինաչու մոտ:

Փինաչին ըսեց.— Արի խող ու փոշի ուս իմ արեւուն: Ծս քսան տարեկտն եմ, էս ծառի տակ գործ ա կէնեմ, մեկ էլ օր իրիշկի, օր ըմալ նխշուն դուշ ա կայնուկ, փայլ կիդա: Ըսի իմա՛ւ էնեմ, իմա՛ւ չէնեմ. գողտու փաթթվի ծառն, դուշը բռնի, ընձի վերցուց, շաա աարավ, քիչ՝ մեկ էլ էն դգա—

ցի օր՝ տարե անժանոթ երկիրը ինձի իջացրեւ. իրեք
օր առ իրարից հեռու, իջացրեց, տեսքը փոփոխեց,
հեղափոխեց մի Լեւոնաւարդ աղջիկ, նիշուան:

Ըսեց.—Տղա՛, ես հուրի եմ, իրեք քուր Լեւոն,
ես թե պաշտօնի Լեւոն եմ բերեւ իմ բուրմանցից: Ընձի
բաւ կ'ս, ամեն ինչ անջը կա, հաղբուրը կա.
միայն ես կ'սնդարման՝ բաղից պուրս չգաս, քույ-
րերս թե էլ, ինձ էլ կ'սպանեն:

Մեկ ամիս պախեց ընձի. դեմքիմ բաղի նե,
բաւ. «Էսի պղղիկ քուրն ա, հըմլա յա, բա մեծի
բաղը իմա՛լ ա»:

Հեւա դացի բաղըրը՝ նույն բաղն ա, մեկ էլ
տեսաւ էկաւ, քուրը իստ ա առել:

Ըսեց.—Տղա՛, անառաւած, էդ ի՞նչ էրիր, դու
հեկըր ես նրանց բաղը, դե՛ հեկի, կիղչաս քեղի.
տաննմ քե հիշուցեմ, կիղան քե սպանեն:

Բերեց իշուց ըսաւդ: Մկա հըմնօր կապեմ իմ
ղիւտուն:

Էս մարդն հեւալ ղնաց մեկկի մոտ էրկու
օսկի տոլոն էլ սլատմեց իր ղիւտուն Լկածը:

Էս մարդիկ առսն հիրար լողողան ղղեստ
փոխեց, դառաւ աղջիկ, ամուսնացան, կերան,
իմին, քեք արին: Էկալ թաղաւոր, նստաւ հուր
իսր դահի վընն, յոթ օր յոթ դիշեր իստնիս էրին.
նրանք իստան հուրանց մուրաղին, դուք էլ՝ ձեր:

17(26). ԱՂՔԱՏԻ ԽԵՔԱԹ

Մե մարդ, հուր մեր, էրեխեք, կնիղն էլ երկու
իսրքով էր, Լկսն նսաան, որոշեցին էթան ճանա-
պարհ: Էկան, Լկան, կնիկն հողներ էր, ծանդրա-
ստք էր:

— Հլա լուս ա, գու նսաի էսա բաղի պատի
կուշտ, եո կիգաւ:

Ցավեր բոնեց, էնպեո դմար լալ կիլա—«Տեր
իմ, յա իմ իսղին առ, յա աղատա ինձ»: Աստուծ
է՛ մարդու ձայնը լսեց, մե հրեշաակի էրեց մա-
մեյ կերպարանքի, օղորկեց, էկաւ տեսաւ էս
կնիկան.—բարե, —ըսեց, —որդի ջան:

— Վա՛յ, նանե ջան, դու աստծուց իջա՛ր:

Էս կնիկան աղատեց, մի աղջիկմ բերեց, է-
րեց կոնդաղ:

Ըսեց.—Բալա ջան, գուղեմ օր էսօր քաւոր
բերեմ, աերտեր բերեմ, սամ մկըաեւ, նոր էր-
թամ: Գնաց բերեց նանեն, էրեխեն սկիւղցուց,
կնքին ճմուն, ինչ որ հարկաւոր էր բրեց:

Մկրանցին, ըսեց.—Մենք օր քո էրեխեն մը-
կըրտեցինք, աստծուց ուղենք, էրեխեն օր հեւալ
քեւեց՝ էսօր օղնեբաց տակ անմահական ծաղկը-
ներ բուսի. դրա սենակի մեջ մտնող՝ հարբենա:

— Ես էլ կամեմ, —ըսեց քահանան, —որ ինչ-
քան լողկցուն՝ ջուրը օսկի ու աղծաթ դառնա:

Քաւորն էլ ըսեց.—Ես էլ կ'սնդարմ, իմ սա-
նիկ օր լա, արցունքի տեղ մարքորի թափի: Անուն
էլ ղնենք Դունա իստուն:

Էս մարդիկ հեւան գացին: Կնիկ երեխին գըր-
կեց, մարդն էկաւ, Եկեղեցու հայաթ մե հայրիկ
ա պաաախե, խնդրեւր ա, էնի ըսել ա ուր տուն,
տվել ա նշանց, ասել ա՛ դնա բեր: Կնիկ պատմեց
ողջ էղած: Մարդն առաւ կնիկ, էկան էս մարդու
տուն: Է՛, ճիժ օր գիլա՝ մարքորա կիլ, լողկցնեն՝
ջուր օսկի, արծաթ ա: Հեւալ տարեկան, էս մարդ
հեւալ ղնաց քաղբի մեջ, ֆայլեք բոնեց, մե իստ
լաւ տուն շիքեց, լաւ շենքեր շիքեց, որ թաքա-
վորի պալաա իեղճ մնաց. հասար քաշեց, էկաւ
խալեխին փող տվեց, օսկի, արծաթ տվեց, էկան
էսաեղ ապրելու: Էրեխեն ոաքի հեւալ՝ էլ օդ կո-
խած աեղը անուշ անմահական իստու կիգա: Հե-
ւալ սաալոթ տարեկան աղջիկ, աղջիկ մի՛ ըսա,
մեկ նշի իստ ըսա, սիւրուն, խորոտ ա: Թաղաւոր
հուր աղեն կուղեր կաքպեր, աղջիկ լին ճաւի: Տղին
սովսրոթուն կա՝ ֆայառն կիւծի, կպտտա: Օրե-
րից մեկ օր դուռ տփին, մե պառաւ էր:

Կնիկն ըսեց.—Օղորմոթուն աուր թըր էթա,
էսպեա պառմաներից շառ կիգա:

Կնիկն ըսեց, պառմուն բերին ներս, իստու-
ցին, դուրուղ էրեց, մաաւ հըմնի հաշկ:

Աղջկան կտանա դետ, կլողկցու, կբերա:
Տղեն աեսե, իաւնե աղջկան: Ամառն էկաւ,
իարսնսի ժամանակ Լկաւ, թաղաւորն իարար
օղորկեց: Պառաւ կֆոֆոեր: Դհու ու դուռնեն է-
կաւ, ձիաւոր ու ֆայտոնով էկած հըմն տեղա-
վորան: Նանեն ղնաց, աղջիկ բերեց պախեց բա-
ղի մեջ, պնաց, աղջկան տարաւ դետ լողկցնելու.
տարաւ դետ, աղջկան աղկողցուց, պառաւ վըր պլին
կայնցուց, պոշաեց թալեց ջուր: Աղջիկ թըր էր-
թա, ջուր հընդնող ձեռ կթալա փշեր, բեր, ղնաց
խասաւ կարմունջի. էրկթե կարմունջ էր, մեկ
ցաի ժողվող ջեհել տղա ջլկել էր ցաի, օր կար-
մընջով հընցի, դյա աուն: Էս աղջիկը ձեռ թալեց
մաուրի բուն, կդոռա հաւար: Տղեն իստաւ, պա-
ռան թալեց ջուր, աղջիկ բոնեց, քաշեց իստնեց: Մի-
այն պառաւ ժամացուց աոեր էր, օսկի կալիցոք
հըլը վրեն էր, տղեն ուր շոբեր իստնեց իստուցեց:

Պառաւ աղջկա շոբեր տարաւ, իստուց հուր
աղջկան:

— Խա՛րս, իա՛րս,—գոռացին:

Բերին պառաւ աղջկան, տղի կշտի իստ
դրին ֆայտոն ու քշին, ինչպես կարդն ա տարան:
Մենք դառնանք աղջկան: Տղեն իստնեց հիւր շո-
բեր ավեց աղջկան, աղջիկ մե կալիցոն տվեց
տղին, ըսեց.—Ես քու քուր, դու ինձ ախպեր, ես
օր ագատաւ, քե կկանչեմ:

Աղջիկ էկաւ կայնաւ իստսնսի դուռ. իստս-

նիս պրծավ, աղջիկ կայնուկ ա, գիշերվա մի վախտ թագավորի տղեն հեղավ դուս, տեսավ չեհել տղին, ըսեց.— Ի՞նչ ա կուգես:

— Կուգեմ մե աշխատանք:

Տարավ թավին զաղարած կարգեց: Տղեն մըտավ խարսի կուշտ, էս դարձվոր էլավ կայնավ, վատ խոտ էկավ: Տղեն, վա՛յ էն քնելուն, քնավ, սարախտան հելավ քիթ բերան իշկեց, զգվեց:

— Վա՛վիւն, Ի՞նչ էնեմ: Պառավն ա էրե էս րան, ու Դինքն էլ հելավ գնաց տեղեն:

Աղջիկն էղավ զաղարած, կաանա չու, լավ կպախա, մտել ա թագավորի աչք: Մենք դառնանք թագավորի տղի վրեն—տղեն հուր մատնիք կճանչնա:

Ողիւր ուր տղի համար աղջիկ ա ուղե, դրա խառնիսն ա: Թագավորի տղեն մոր պատվիրեց.— էնպես րաներ թխա, ստրբա, դիւ իմ խորջին, կերթանք ճամփա:

Մեր կրթիսա Մե պաթի մեջ կոնա էն նշանի մատնիք զաղարած, կոնեն խորջին: Միջինի նման դրեց էփեց: Գաթեք խանին տեղավորին, սաքախտան հելան դրին խորջին, աղեն առավ, յնաց, աղեն առավ զաղեր թողնել: Դազարած կնայա թագավորի աղին, զուտենն զանեց, աղեն բացեց խորջին, տեսաւ զաղարածի պաթեն, կիսեց՝ տեսավ մատնիքը: Տղեն զլիւու հրնգավ, դարձավ կլավ տուն, մահանա փորցավ: Դաղարածը կնայա:

Տղեն էկավ սուն, մոր խորցուց թե.— էն մի դաթեն ո՞ն էր դրե իմ խորջին:

— Յաման ես ի դրե:

— Ձէ, պաթի ըսես ո՞ն դրեց, կղանեմ կպալանեմ: Շատ օր դոռաց, ըսեց.— Դաղարածն ա:

Մութ տվեց, զաղարած էկավ, աղեն զաղարածին քաշեց տուն, քոլոդ խանեց, տեսավ՝ կոսըն ա, իմտլ օր կոսն էրուկ տեսեր ա: Իմալ պեաք էր՝ աղջիկ ուր զլիւու էկածն պամեց մարդուն, բերեց զանայլու շորեր խաքուց: Պառվուն ու իր աղջկան էլ փրթեց, լցեց շնեքու հատեջ:

Բերին նոր խառնիս էրին, յոթ օր, յոթ դիշեր դհուլ զարկեց, էնոնք խասան հուրանց մուրաղին, դուք էլ խասեք ձեր մուրաղին:

18(27). ԽՈՐԹ ՄԵՐԸ

Գլի, չի, մե էրիկ-կնիկ զլին, հարուսա դլին, մենակ մի աղջիկ կունենան: Էդ մարդու կնիկ կմեռնի: Մարդ զնաց ուրին նոր կնիկ ճարեց, Խորթ մերը չսիրեր ուր խորթ աղջկան, կծծեք, աղջիկ կդիմաներ:

Հարեաններ աղջկան խղճում են.— Խեղճ որր, հընչի՞ կստնջվիս:

Աղջիկ մեկ օր հանկարցուկի գնաց բոնձի արտ քաղհանքի, աչքն առավ օր տղեկներ ձուկ ա կրոնեն. մե խատ ձուկ ավղներու վրեն էնքան ա կշարչրվի, խորին չիտա, պոչ վիրավորվեր ա, արուն հելե, կեթա, ձուկ կթրփա էստեղ. էնդեղ: Աղջիկն օր տեսավ ձկան շարչարանք,— Խսպկրտի՛նք մեղք ա. ձուկ բաց թողեք. իմ մոր փելումալ ձեղ կրամ:

— Հա՛, թրխ հմալ ըլի:

Աղջիկն գնաց. ձուկն դրեց հուր փեշ, տարավ հուրանց տան մոտ մե խատ փոքր հոռու կար, թալեց էդ հոռուն:

— Ձո՛ւկ ջան, էլ մի վախեցի, էս տղեկներ քեզի ձեռ չիտան:

Էկավ տուն ամենը, կերի մնացորդներ տարավ հոռուն վաց, լցեց էնտեղ, բոռաց,— Ձկնիկ՛, արի կե՛ր:

Հեղե սովորական, ձկնիկ ամեն օր էդ ժամուն դուքա էդ մնացորդներ կուտա, կուտա, կշատնա:

Խորթ մեր տեսավ, օր աղջիկ կեթա հոռուի ափ:

Ձեռ կոնա վրը ճակտին, կրոռա.— Աղջի՛, անտե՛ր, դու էդ Ի՞նչ ա կրթիս ջրի մեջ:

Խորթ մեր մտածեց թե Ի՞նչ անեմ, Ի՞նչ չէնեմ, էդ աղջկան կարցում: Լսե օր՝ լեռներում մե փոս կա, մեջն էլ մի գտղան կա, շատ լավ ծողկըներ կան, մարդիկ կերթան ծողկների, ետ չիղան:

Կանչեց աղջկան, ըսեց.

Դու լսե՛ր ես, օր լեռներում մե խատ լճափոս կա, դրա մեջ լավ ծողկներ կան, ծուռ կա, կնստես կհանդստանաս, հետո կհիշես էդ լճափոսից ամենավառ ծողկներ քաղես, բերես րնձի համար:

Աղջկան դլի փող, խաց կիտա, կեթա:

Հասավ անառ, մեկ էլ տեսնա՝ մեկ խատ որսորդ կրոռա,— Աղջի՛, կայնի՛, կայնի՛, կապիկ ծառի վրեն ա, ես կսպիկին կկրակեմ, վախենամ դիպլի քեզի:

Աղջիկ կօղրի կրսա.— Քեռի՛ ջան, մի՛ սպանա կապիկին, մեղք ա:

— Յա՛, հընչի՞ չսպանեմ, ես որսորդ եմ:

— Ես քեզի փող կիտամ:

Փողն առավ, զնաց:

Աղջիկն էկավ, ըսեց.— Էսօր իմ էստեղ պալը հաջողվավ, էլ վաղը չգաս էստեղ, քեզ փրկող չի լինի: Որսորդն կիգա, կկրակա: Կապիկ շնորհակալ էղավ:

Աղջիկ զնաց, զնաց հասավ էդ տեղ՝ ծառն ս. լճափոսի մեջ նայեց՝ վա՛յ խոր, կղղոռ ջրեր, ձկներ կան, Ի՞նչ ծաղիկ, Ի՞նչ րան: Աղջիկ պնաց

Հասավ էդ տանտիրոջ.—Տանտե՛ր
Տանտեր հելավ,—Դու ո՞ն էս:

— Ես էկեր եմ իմ խորթ մոր հրաման կա-
տարեմ:

Կրտս.—Դարձի՛ր դնա, լճափոսի մեջ գաղան
կա, դարձի դնա՛, քեզ կուղա:

— Չէ՛, ի՛նչ թավոր հեղինի, ես պոտի ծաղիկ
ուանեմ:

Աղջիկ կեթա լճափոսի մոտ, կնայա, կսենա
հուր աղատուկի ձուկն էնտեղ ա: էկավ ծառի տակ
հանդստացավ, ծաղիկ քաղեց, հելավ: Կսպիկն
ծառի վրա էր. կսպիկ կթոններ, որ դադան տար-
վեր կտպկտվ, չգեր դադան ուտեր աղջկան: Աղ-
ջիկն հելավ վառ ծաղիկներ քաղեց, տարավ:

Մեր տեսավ, ասաց.—Դու էդ իմա՛լ էկար
կուտվ ծաղիկներ, շարահեց:

Կուտվուտ հելավ մանձու թխեց, մեր աղջկա
մանձուի (դաթայի) մեջ թուլն լցեց:

— Վաղ առավոտ տո էս մանձուն, դնա՛,
կանաչի բև լեռներին: Աղջիկն առավ դնաց, դնաց
հառավ լեռ, քաղեց կանաչի: Դնաց, դնաց առվի
հանդիսեց ճգավոր ծառի տակ, տեսավ որ մե
խաա ձուկ դուրս կիտանա դուս ու կքաշա, ինչ օր
րան կուղա հասկցաւ: Նստավ, մանձուն կերավ,
բուն իջավ վրեն՝ քնավ շուր հիրիկուն. քամին
ալեց, աղջիկ չկունա հելի, մե խատ ա՛րի քաշեց:
Կսպիկ լիք կթոնի ծառի վրեն, կնայա դուր շորս
կող, արծաթ ու ու օտկի: Կանաչին առավ, օսկին
ու արծաթը, էկավ տուն, մեր ահասով՝ աչքեր շոցեց.
— Այդո՛ւ, բուրբ հավաքե՛լ ես:

— Մամա՛ ջան, դնացի մանձուն կերա, քնա,
հելա, տեսա օսկի, արծաթ էր թիկրի աղի:

— Էլ կա՛:

— Խա՛:

— Վաղ հառավոտ ես կեթամ:

Կուտվուտ մե թունոտ մանձու վերցուց, դնաց
խոսավ պեխին, կերավ մանձուն, քնավ. էն քնելն
էր օր քնավ, ջոջ քուն քնավ, տլիս չի պարթնի:
Աղջկա լույս հողին էլ աղատվեց խորթ մոր ձեռ-
քից:

19(28). ՊԱՌԼՈՒ ՏՂԵՆ

Մի թաղավորի քաղքում կապրեր մե աղքատ
պառավ. տղավուն մե աղա կհրլնի էս աղեն պա-
րան կվերցու հրմեն օր հուր ձեռն, կերթա անտառ,
ցախ կհամաքա. օրական մե ջլտկ կհամաքա, կր-
տանա րադար, խինդ կուպեկի կծախա, մեր ու աղա
էդ խինդ կուպեկով կտպրեն: Թաղավորի աղջիկն
կտենա որ՝ մե օր էլ էս աղեն կեթա, ձուկ կրոնա,
փող կտա իր նաժիշտին, կաստ.—Տա՛ր փողը
տուր, ձուկն կքերես, հիրգուն ժարիտ կէնենք:

էս մարդն օսկին պախից, մե մանեթմ՝ տվեց

աղին, ձուկն առավ, մե լավ սիլա էլ տվեց աղի
հերեսի մեջ:

Տղեն փողն տարավ տուն, նանեն ուրիցավ:
Թաղավորի աղջիկն մեկել օրն տեսավ, օր
էրկու ձուգ ա բոնե, էրկու օսկի տվեց: Էդ մարդն
օսկիքը պախեց, էրկու մանեթ տվեց, էրկու սիլա
էլ իսկեց աղի հերեսի մեջ ու գնաց: Նանեն շատ
կուրխնա....

Շելավ էն մեկ էլ օրն գնաց, իրեք ձուկ որսեց:
Թաղավորի աղջիկն պոստ ա կպախա. աշնան
ցրտեր, հետօր-հեղուց ա ձուն պտի դա: Տղեն
թոշված, լիկած, կապուտցած իրեք ձկներն ձեռն՝
կուգա: Աղջիկ իրեք օսկի տվեց ծառային. էս
մարդն էլմա օսկիք պախեց, իրեք մանեթ փող
տվեց, իրեք խատ էլ սիլա քյաշեց, ձկներ առավ,
էկավ:

Տղեն խոտուով էդ սիլեքներուց, էլ չգնաց
ձկի:

Ըսեց.—Վեց մանեթ փող եմ սշխատե, կուտ-
նեմ առուտուր կտենեմ, ավելի լավ ա, քան թե լս-
մալ իսկեն հերսով:

Կուտվուտն թուշ հելավ մորն, ասեց.

— Նանե՛, փող տու:

— Քս սրեն մեռնի, էրգու կապեկ փող ա
բերե, էն էլ կուգա տանա փշացու: Հեղուց ձմեռ
ա, ձուն կիգա, վառելիք շունինք, ուտելիք շու-
նինք, խաբենլիք շունինք, զո՞ր ա կտանես:

Փողն կտանի, կեթա:

Բաղարից մե կարպինկա առավ, կվաղի էն
վաճառականի խանութ, էս խանութ, դուգա ապ-
րանք ուղի:

— Տղա՛ ջան, աղբանք ա կտանի՛ս, արի՛
դառի մեկ մուշասուրի, մենք նիսիա կիտանք:

Կոճակ, ասեղ, խունկ, մամ, մտանոց, ուլինք
առավ, լցեց կարպինգն ու հելավ գնաց բոշի
թաղ: Գնաց, բոշեք լցվան վրեն, առուտուր ա կէ-
նա: Մի շարաթ էս աղեն չլնաց ձգնորսի:

Թաղավորի աղջիկ կանչեց ծառային, ըսեց.

— Էն աղին օր կիգեր ձուկ որսալու, Խ՛նչ հեղավ:

Ըսեց.—Թաղավորի աղջի՛կ, ես տեղեկու-

թեն շունիմ, ես շա՛տ դինամ դոր դնաց:

Թե.—Չդինամ, դու աղին խրացուցիր, կեր-
թա կդտենես, կտունիս կիդաս: Էն սիլեք օր պո

դանիր, օսկիք պախիր, ես հրմեն աեսել եմ:

Ըսեց.—Էդ պլնջոսին հո՛ւստ պանեմ, ես էնոր
ման էկող չեմ:

Թաղավորի աղջիկն ըսեց.—Քեղ պես ծառան
ընծի պետք չէ:

Կանչեց մե ֆայսուն, նստեց, ըսեց.—Քշա՛
պառանք:

Առավոտնեց մինչե հիրիկուն էս ֆայսուն
քշին, էկան խասան բոշի մալլի քուլին: Քշին

թիւս բոշի մայլեն, հեւան բոշի թաղն, մեկ էլ տեսան՝ բոշեք լցված մե մարդի վրա. տղեն մտնորունքի առուտուր ա կէնա:

Ըսեց.—Տղա՛ ջան, էս մատնըքնեբու աբժեքն ի՞նչ ա:

Ըսեց.—Վերցո՛ւ, կըսեմ:

Թագավորն աղջիկն ըսեց.—Ես տաս մատնիք եմ վերցն, վեր կաց գնանք մեր տուն, քո մատնիքնեքն աբժեք տամ:

Տղեն ըսեց.—Թագավորի աղջիկ, պետք չի, էգ իմ նվերն ա քեզի. շնորհավոր հեղի, տա՛ր:

— Զէ՛, — ըսեց, — տղա՛ ջան, ես նվերի փափագ չեմ, վե՛ր գնանք:

Մի ձեռ քցեց տղի թէն, մյուսն էլ՝ կարդինգեն վերցուց, նստտն ֆայտոն, քշին հուրանց տուն: Տղին տարավ հուր սենյակը, հիմցավ աղի կենսագրութիւնն, որ աղքատի աղա յա, որբ ա, մի ծեր մեր ունեւ:

— Դպրոց սովորե՛ր ես:

— Խա՛, դպրոց սովորեի եմ:

— Դե՛ հիմա օր ես քեզի օղարկեմ սորվելու, կերթա՛ս.— ըսեց թագավորի աղջիկը:

— Ա՛խր մերս մեղք ա:

— Ես կօգնեմ, թող քո մերն էլ ապրի:

Էրկու օսկի ավեց տղին, ըսեց.— էսի քու մոր, չըսես օր կերթաս սովորելու, ըստ՝ կերթամ տղիստանքի:

Թագավորի աղջիկը իրեք տարի սըռն օղորկեց սովորելու: Դարձավ էկավ, ըսեց.— Տղա՛ ջան, օր քեզի մե հաա խանութ բացեմ, կբաշարե՞ս առուտուր կենս:

Տղեն ծիծղաց.— Էսքան սովորելուց հետո օր ես մի հասարակ դործակաար էլ չգտնամ, ուրեմն պտի մեռնեմ:

Թագավորի աղջիկն որոջեց ամուսնանալ տղի խեա: Տղեն առուտուր ա կէնա, քաղքի վաճառականների առուտուր կանգ ա առն, ինչքան օր քաղաքն մարդ կա, դարձեի են էս աղի իսանութի վրեն, որովհետեւ տաս մանեթանոց կտորն մե մանեթով ա կծախա: Վաճառականներ կատողան, հեւան դացին օր աղին ափեն, եղո հեւան կտղմակերպան, օր էթան թագավորի մոտ:

Թագավորի աղջկա լրտեսն էս բտները ջուտ խարար տտրավ աղջկան: Աղջիկն հելավ պախ պախեց, աեսավ որ վաճառականներից մեկն եկավ թիւս թագավոր:

— Վա՛յ, վաճառակտն ջան, բարով ես եկե, գլխուս արեուս, հտմեցե՛ք տուն:

— Թագավորի մոտ բողոք ա կերթամ, վոաղն եմ:

— Արի՛, մե խորուրդ էլ ես կիտամ:

Մտավ տուն, նստան կերան, խման, աղջիկը

դուս հելավ. խասավ խանութն տղին սովորուց.

— Թագավորն օր քեզի կկանչա, կ՛եննիս կերթաս կսես օր՝ օտար երկրից ես: «Հընչի՞» թանգ առուտուր կէնես», — կըսես.— Ես ունիմ էղքան բանվոր ծառայող. պտի թանգ առուտուր անեմ, օր մե բտն էլ մնա. աանեմ տուն:

Սովորուց տղուն, չինքն եկավ, ջուր բերեց գրեց, կերցուց, խմցուց վաճառականին, դրեց շտղղի:

Թագավորն տղին կանչեց, ըսեց, — Հընչի՞ ես էկե իմ էրդիր:

— Մե քի՛ տպրանք կար, բերել եմ ծախեմ:

— Հընչի՞ էղքան թանգ առուտուր կէնես:

— Թագավոր, — ըսեց, — օր թտնդ առուտուր չէնեմ, շահն չխանա: Բանվոր-ծառայող շատ ունեմ, հուրանոց գիշերեմ, ճաշարանին խաց կուտեմ օրական, օր թտնդ չէնեմ՝ կոպեք չ՛ենվենա, — ըսեց.— քու թագավորութիւն մեջ պալատիդ հետե մե անկուն հող կա, տու ինձ՝ մե տուն շիրեմ, բնակվեմ, իմ առուտուր վերջացավ, կթողեմ քեզ:

— Խա՛.— ըսավ, — տղա՛ ջան, կն խող կուրան հեղի քեզի, դնա՛ սարքա:

Տղեն գնաց ուրտխ-ուրախ, աղջկան ըսեց:

Հտուսվտուն գտցին տուն շիրին, մե ամսավ մեջ վերջացուցին: Թագավորի աղջիկ ըսեց.— Տղա՛, քեզի կուտամ իրեք կիլո օսկի, կուտես տասվերկու ձեռք բաժտկ-աալերք կպատբաստես, որից տասվերկ ծաղկով, մեկն առանց ծաղիկ, մե ամիս քեզի ժամտնակ:

Տղեն դարգարներուն տվեց պատրաստել, աաւավ տվեց աղջկան:

— Հէղուց կերթաւ թաղավորին, հուր պալատականներուն կհրավիրես հուր Թագավոր կհրաժարվի, ոգիր կջղայնանա կասա՝ «գնանք, դաւրիր մտրդ ա»:

Հեւան էկան, աղեն բերեց, ներս մտան, տեսավ հուր պալատի նման պալատ ա սարքե. «էս տղի մեջ շատ բան կա, ես պաի չթողիմ էսի իմ քաղքից էթա», — կմտածա թաղավորն:

Օր նստան ճաշելու, կերան, խման, աղեն կմատակարարա. որ վերջացան, աղջիկն օսկե բաժակներով շտյ ավեց:

— Էս անծաղիկ բաժակով թագավորին տուր, ծաղիկներով մյուսներին. ողիւ ծաղկով բաժակ կտա թագավորին, գու չթողես, — կըսա աղջիկ:

— Թագավորի ոիրտը էս բաժակի նման մաքուր ա կնայա ժողովրդին, ձեռ սիրտ, ողիւր, կեղծ տ էս ծաղկավոր բաժակի նման: Էս բաժակը թագավորին ա պատկան:

Թագավոր, ուր պալատականներ ջշման, Թագավոր սկսեց մտածել. թագավորի շայր մնաց անխմել:

— Էս բառն բոողի մեջ շնորք շաա կա, ես
բստուն չպտի թողնես՝ իմ քաղքից դուրս գա, իմ
սողքիկ կտամ կտոր, կպահանմ:

Հելան ղնացին: Լուս բաղի բացվի վրո ձեւ,
բացվաւ տղի վրեն:

Թաղավորը կանչեց տղին, ըսեց.— Կմնաս իմ
թաղավորութեան մեջ, իմ աղջիկ կառնես, կթաղա-
վարես:

Տղեն ղնաց, պսամեց աղչկան: Խառսնիս է-
րին. յոթ օր, յոթ դիշեր խառնիս էրին, կերան-
խմին:

Գիշեր օր աղեն ղնաց մաաւ օթաղ, աեսաւ
օր մեկ պղպիկ կոաֆաթ, մե խատ էլ մեծ կառա-
ֆաա ա ղրուկ. խանեյ շորեր, մտաւ տեղերու Աղ-
ջիկ օր աեսաւ ըսեց.— Յա՛, ինչքան չլի՛ պառվու
աղեն ա, մարիֆաթս ի՛նչ պտի հրլի, առանց
թուլատրելու հելաւ պառկաւ:

Էս աղեն հելաւ շորեր խաբաւ, դու էկաւ.
հա՛ կսպասա աղջիկ՝ աղա չկա:

Տղեն դու էկե ու դացե ուրիշ թաղավորի
երկիր, դառցաւ ձիու սեյիղ, քալի գղակ գրեց:

Աղջիկն ըսեց.— Թաղավորն օր հելաւ, ընծի
չհաւաա:

Գիշեր ղնաց, խորն պսամեց: Բայց ըսեց օր
ըսել ա՛ թինչքան չհեղի, պատլի տղեն ա, մարի-
ֆաթ ի՛նչ աա:

Թաղավորն ըսեց.— Մե պաաճառ կա, դու
արի ճիշան բաա. քեյի կկառնեմ ծառից, բեզ աղ
ու բիրար կլնեմ, կսպանեմ:

Աղջիկն ըսեց.— Թաղավոր՛, դու ինձի՛ աուր
իւրեք ձեռ կինո-թատրոն, կեթամ հերկեր-երկիր
ման կիզամ, կդանեմ կրերեմ: Դու ինձ մե օսկի
նաւ աու, ես ղնամ դոնեմ՝ դոնեմ, չդանեմ՝ իմ
սրուն քե խալալ:

Թաղավորն ամեն ինչ տվեց, աղջիկն իսծաւ
նաւ ու հայլի ղնաց:

Կերթա կխասի մե երկիր: Թաղավորին իմաց
ալին, հելաւ ղնաց դիմավորեց, թաղավորն առաւ
ղնաց իր պալաա ե սկսեց քեֆ անել:

Աղջիկ ըսեց.— Էս իրեք սուտկա յա մենք բս-
անղ ենք, դու մեղ կհուրտսիրես, բայց չես խար-
ցու որաե՛ղն ա կեթաք, ի՛նչ մարդ եք, ի՛նչ դարդ
ունեք:— Աղջիկն ըսեց.— Մենք համերդ ցույց
տվող ենք, ես առմս կծախեմ, ժողովուրդ հաշվա
տու ինձ, որ ես տոմս աամ. թե մե առմս հաւել-
դաւ կամ պակսաւ, պաաասխան պիտի տաա:
Դուռն վրեն ես կայնեմ ծախեմ:

Թաղավորն ըսեց.— Ա՛յ հա՛յ, կովու հաշիւ ա:
Ես ո՛նց անեմ, օր ճիշա հաշվեմ, կովի չիդա իմ
վրեն:

Թաղավոր կարդագրեց, հաշվին, բերին ցու-
ցակներ տվին աղչկան, աղչիկ ցուցակներով առմս

ա՛ խաա: Ծախին պրծան, սկսեցին համերդը՝ մե
առմս հելեցաւ:

Աղջիկ հելաւ էկաւ թաղավորին ըսեց.— Էս
մեկ տոմսի խամար դուխչ պատասխան կիաաա:
Թաղավորի աղջիկն ըսեց.— Արքա հա՛յր,
կարո՞ղ ա պաաահի մեր ձիու սեյիղ չդացե:

Գացին խարցուցին, աեսան օր չդացե: Կան-
չեց աղչկան թաղավորն ըսեց.— Քո բանաարպալ
էսի ա:

Աղջիկ աեսաւ. ճանչցաւ օր աղեն ա, ըսեց.—
Թաղավոր՛, էս մարդ ինչքան ծամանաւ ա, որ քո
մոտ ա:

Ըսեց.— Էկաւ տարին կլրանա:

— Բա՛ էս մարդ չլաա, չխոսա, էդ ո՛նց ա քո
անասունի խետ կաշխաաի:

Ըսեց.— Էսի համր ա:

— Դե՛ լաւ, եթե ես էս աղին խոսցուցի, ես էս
աղին կանեմ. եթե չխոսցուցի՝ իմ իրեք ձեռք կի-
նո-թատրոն ձեղի հեղի:

Թաղավորն ուրիցաւ, ու էս աղչիկ չկրցաւ
խոսրցուցեր, տարվաւ:

Աղջիկ ըսեց.— Թաղավոր՛, դու, էս աղեն, էս
կինո-թատրոն ես կյնամ օսկե նաւն, եթե խոսր-
ցուցի՝ կանեմ, թե որ չխոսրցուցի, էս հրմենք
քեղի հեղի:

Էլի չկրցաւ, օսկե նաւն էլ տարվաւ:

Աղջիկն ղնաց նսուեց, սկսեց լալ:

Գնաց ըսեց.— Թաղավոր՛, դու կղենս էս աղեն,
կինո-թատրոն, օսկե նաւ, ես կղենեմ իմ կյանք:
Եթե խոսրցուցի՝ իմ եղածն կվերցնեմ կեթամ, օր
չխոսրցուցի՝ ընծի կախաղան խան:

Հելաւ ղնաց, էս էլ տարվաւ, չխոսաց: Թաղա-
վոր կարդագրեց օր էդ աղչկան կախաղան խա-
նեն:

Սարքեցին կախաղան, մե աթոռ աարան դր-
րին, աղչկան կայնրցուցին շրղի սակ: Տղեն էլ
դացե շուկան տաա խատ պոպոկ ա առե, լցե ջես,
ղնաց կայնաւ էդտեղ:

Աղչկան բսին.— Ըսա՛ քու վերջին խոսք:

Աղջիկն ըսեց աղին.— Տո՛ քու առն սուքվի,
դու չխոսաա՝ ընծի կախաղան ա կխանեն, դոնե
լեղուդ իա՛ն, համբուրեմ ու մեռնեմ:

Տղեն լեղուն չխանեց: Աթոռ քաշին, աղեն
պոպոկներ լցեց քաշողի ձեռք, շրիդ թալեց կրա-
րեց, աղչիկն խոխոալով հրնդաւ դեաին: Աղջիկն
ըսեց.— Տունդ քանդվի, հրնչի՛ ինձ կտանջես,
մրկա թաղավոր ընծի կղխաաա:

Ըսեց.— Ես պառվու աղեն եմ. դու դինաս օր
ես սովորա, առուաուր արի, հարսաացա, մարդ
չլաա, օր ընծի մարդ չհաշվիր խա՛, սլառվու
աղա բսիր, աե՛ս քո կյանք էս աաա ողպոքով եմ
առե. ես մարդ եմ:

Աղջիկն ներողութիւն խնդրեց, առան էկան։
Թագավորն հիմցավ, օր աղեն մեջն ա, ուրախա-
ցավ, նորրց քեֆ-ուրախութիւն էրեց։ Էնոնք խա-
սան հուրանց մուրաղին, դուք խասնեք ձեր մու-
րագին։

20(29). ԽՈՒՆԱՐՈՎ ԱՂՋԻԿ

Թագավորն աչքն քցեւ էր ողորի կնգան։

Ողորին ասավ.— Էս մի ղոչն կաանես, հա՛մ
միսն կբերես, հա՛մ բուրդն կբերես, շիշմ քյա-
րաբ կբերես, հինքն էլ սաղ կբերես։ Հելավ էդ
մարդն տարակուսով հընդավ ճամփի, գնաց, մե
մաըդի ոսսա էկավ։ Հիմար մարդմ էր էկան մո-
անցան մի գետի, ողորն ըսավ.— Ա՛յ մարդ, արի
յա՛ հս էղնիմ կարմունջ, դու հընցի, յա՛ դու հե-
դի կարմունջ, ես հընցիմ։

Դսեց.— Դու ծո՛ւտ ես, ուրեմ մա՛րդ էլ կար-
մունջ կեղի։

Ճխասկցավ թե ինչ ըսեց։ Գնացին խասան մի
կի, լսեց.— Ա՛յ մարդ, արի յա՛ դու ընձի շալկա
էս ես հելիք, յա՛՛ ես։

Դսեց.— Դու խենթ էս, մարդ էս ելն կանա
շալկա՛։

Իլի շխասկցավ թե ինչ ըսեց էս մարդն. դար-
դըլու մարդ էր, դիներ օր ըսի, դարդին դարման
կենա։

Կացին խասան մի արդի, ցորենի արդի։

Կսա.— Մասալա, առ մաշալա,

Տերդ կերե, թե նո՛ր կուա։

Դսեց.— Որչափ դու հիմար էս, օր էսի նոր
լա շխասե, աերն հո՛ւսա ա կերե։

Դացին խասան էդ մարդու դուղը։ Ողորն
ըսավ.— Սղարայր, ձեր եկեղեցու ճամփեն ո՛ր կող-
մով ա։

Դսեց.— Խո քոռ չէս, հանա՛...

Դե,— ըսեց.— Դը լալ, ղը դնա։

Գնաց տուն մի աղջիկ ունեւ։

Խերն ըսեց.— Մի ծոու ես ոսսա էկա,— ըսեց,
— էկանք ջրու խասանք, ըսեց.— Յա դու հեղի կա-
մուրջ, յա՛ ես. էկանք մի ելի ոսսա էկանք, ըսեց.
— յա ես քե շլկեմ, յա ղու՛ ինձ. էկանք արաի մոա,
կըսա. մասալա, տերդ կերե՛, թե նոր կուա։
Աղջիկ կսա.— էլ ի՞նչ ըսեց, բա հինք դո՛ր դնաց։

Դսեց.— Խասանք մամու ղուտ, ճամփա խսոր-
ցուց, ըսի.— Խո քոռ չէս էնա հա՛...

Աղջիկն ըսեց.— Հիմա՛ր դու էս, նա օր էն շուրն
անսեր ա, ըսե՛ կամ դու բոպկցի, կամ ես, հընչի՛
երկուսս բորկնանք. էն ելն օր անսե, դարդու
մարդ ա հեղե, ըսե սլաամութիւն մը էրա, էս ճա-
նապարհ կարճնա վրեներս, ցորենին օր եկե խա-
սեը ա, ցորենի թե սերն ուր անեն ա ցանե՛ կե-

րել ա եթե տնուց ի ցանե, առե ցանե, ըտուց
չկերեր ա. ժամու ճանապարհն օր խարցուցե, ան-
ծանոթ մարդ ա հեղե, մնալու տուն չի գիցե։ Դե՛
շուա գնա՛ գաի, բե։

Գնաց սեսավ, ժամու սլաութի տակ նստուկ,
ա, բերեց, խաց կերավ։ Դսեց.— Դու քո խաց կե,
ես քու դարդին դարման կէնեմ։

Կերավ մե քիչ։

Դսեց.— Քու ղարդ պատմա։

Դսեց.— Ողոր՛, Թագավորն ըսեր ա ղոչից
հա՛մ քյարար, հա՛մ բուրդ, հա՛մ ղոչն էլ սաղ ա
կուա։

Դսեց.— Էդի պարաստի, ես կէնեմ։ Հառա-
վառ կէթաւ, մի մարդ կերես, կիտանք էսա
բուրդն կարել, ես էլ բուրդ կմանեմ, կղործեմ,
կոսնեմ կծախես, էրկու ղոչի ղին կենա, ես քյա-
բսըն կէնեմ, կիտամ, կաանես։

Հելավ մե մարդ բերեց, խուզեցին, լվացին,
գարծեց։

Դսեց.— Տա՛ր ծախա։

Տարավ ծախեց, աղջիկն ըսեց.— Ա՛ռ էս քե
ղաչու ղին, էս էլ քեղի։

Դսեց.— Աղջի՛կ ջսն, ես ինչ կէնեմ, թող մնա
քեղ։

Դսեց.— Դե՛ դնա մե խաս էլ մարդ քե, ղոչին
տամ կրկել։

Բերեց ավեց կրկել, ղոչու ձվել խանեց, էրեց
խորոված, փաթաթեց մըջ թղթին, ավեց ողլի ձեռ,
ըսեց.— Դը տար։

Ողորն ղնաց, քյարար դրեց վրը թաղաւորի սե-
ղանին, փողն ղրեց սեղանին, ղոչն կայնցուց։

Դսեց.— Էդի քու բան չի, էդ ո՛վ ա, ըն՛ր.

Դսեց.— Քեղն սլախեմ, ասածուց ի՞նչ, էդի
մե խաս աղջիկ ա։

— Դե՛,— ըսեց,— էրթանք։

Հելան ողորի խա էկան, աղջիկ անսավ օր
էկան, բերեց իմալ որ պեարն էր, թաղաւորական
պատալ ու հարգանք ավեց։

Թագավորն ըսեց.— Բուխերիկ շատ լալն ա,
րայց մի քիչ ծուտն ա (աղջկա աչքերը օղոր էր)։

— Ոչինչ.— ըսեց.— Բուխերիկ ծուտն ա, մուլի
ղուղ կբաշա։

Էյ սլախան թաղաւորն կայնավ թե.— Էս աղ-
ջիկ պտի տանեմ ընձի։

Իհարդե ալ մաքով ա կաանու, որ ողորն
փրկել։

Դսեց.— Խե՛ր, Թագավորն ընձի կաանու, ղու
քեղի բաղաւկանին օսկի կուլես։

Էկավ խոր խա խոսաց։

Խերն ըսեց.— Աղջիկն ա ընձի կպախա, ես
իմա՛լ կաղորիմ։

Դսեց.— Քե օսկի կիտամ։

Բաւականին օսկի տվեց, առավ աղջիկ գընաց:

Աղջիկ խաւացուց տուն, հինք կայնավ դուռ, ըսեց.— Ես կերթամ հանդիս կոխի, պատահեալմ ա. հաս յարդակ քիսիկ կիտամ քո մոտ (փեշաա դրեց ուր ջեր), էս քիսիկ լիք օսկի հեղի, փեշատն էլ վրեն յարկուկ հեղի: Էս երկու զաղար կտանեմ, էս սնկ զաղարն ցնդինի, իմ մեծ զաղարից բերա. զարուկ կթողեմ քու կուշտ, ձին կտանեմ, զամ տենամ, օր զարաղին քուռիկ հեղի. Էս էլ կլթամ, կիյում, տենամ՝ ինձնե տղա հեղի:

Ըսեց.— Գնա՛:

Գնաց: Թաղավորն հլա դեռ ճանապարհին ա, աղջիկն հեղավ ծանոյր Դաղարդան, հեղավ հընդավ թաղավորի քամիկից ու դնաց:

Թաղավորն որոնող շտր զարկեց, հինքն էլ զարկեց, նստավ: Հեղավ սինին տարավ թաղավորի մոտ:

— Թույլ տուր օր ես առուտուր էնեմ:

Նստան, ըսեց.— Գիշեր կրկար ա, չկոնանք սթրինր էլ, իտղալ զինա՛ս:

Ըսեց.— Գինամ:

Ըսեց.— Մաղջուլ ողաի խողա՛ք:

Ըսեց.— Ես բաղարդան մարդ եմ, ինձ էլ փշակ ունեմ, քե էլ ունիս, ես կղնամ իմր, դու էլ բունր, որն աւրամ՝ տարավ: Աղջիկն զանեց աւրամ, զրեց ջեր: Մեկ էլ իտղցան զաղարի վրեն. էլ էլ տարավ: Մեկ էլ՝ ձիու վրեն, էն էլ տարավ:

Ըսեց.— Էլ ի՞նչ:

Ըսեց.— Ես իմ կյանք, դու քու կյանք:

— Լավ:

Թաղավորին էլ տարավ:

— Դե, — ըսեց. — հեղի՛:

Հեղավ թաղավորին էրեց հաւեջն ու դնաց զրեց շտր, ձին աւրամ թալեց զսեղի մոտ, զաղար թալեց էգի մոտ, քիսիկ լիք օսկի լցեց, փեշատն էլ զարկեց, կկավ շարերը փոխեց, էկավ մըւամ թաղավորի ծոց: Աղթաբանն առավ, աղամամութն ա, հեղավ դնաց:

Թաղավորին ըսեց.— Տամա՛ն, մութ ա, հեղի, էսա. քո ձին, էսա քս փեշատ, էսա քո զաղար, զնա՛, քանի քո ժողովորդ չէկած ա:

Թաղավորն ուրիցավ:

Աղջիկն հեղավ բերը բարձեց, զարձավ: Ինն յամիո թմամալ՝ մե աղա բերեց, զաղարն ցնդնալ, ձին քուռիկ բերեց: Յոթ աւրին թմամ, թաղավորն էկավ: Հեղավ ինծավ ձին, աղին քուռիկ վրա նըստրցուց, զաղարն էլ հիցկեց հեղին, դնաց:

Թաղավորն մոռութ-մոռութ ա, նոտուլ, սինողներ լցված: Մնաց, ուր ժողովորդ զարձավ, ըսեց.— Զալլա՛թ:

Ըսեց.— Հընչի՛:

Ըսեց.— Օր քու զլուխ կտրի:

Ըսեց.— Հորի՛:

Ըսեց.— Դու բիշ էս բերե:

Ըսեց.— Ես բիշ չեմ բերե, քու տղեն ա:

Ըսեց.— Ես յոթ տարի շեմն էլ չեմ մտե:

Ըսեց.— Գինա՛ս, էն բաղարդան օր էկավ խաղցավ, էն աղջիկ գիշեր քնավ քո ծոց, էդ ես ի:

Թաղավորն մաա կկծա, կըսա: — Արրիս, դու կարող ես իմ աեղ թաղավորել: Ընգոք խասան՝ Դերանց մուրաղին, դու էլ խասես քո մուրաղին:

21(30). ԼԱՎՆ ՈՒ ՎԱՏԸ

Մե օր թաղավոր հայտարարութուն կուաա, օր քաղքի մեջ լուս չվառեն: Լալան՝ թաղավորի խեռ կհեղին կերթա պտոտելու: Իրեք օր կպտոտեն, գութան, կտշեն՝ մե փոքր սենյակի մեջ լուս կվառեն:

Կմտնեն ներս, կսեն: — Ա՛յ մարդ, Էս հրաման տվի, որ լույս չվառեն, էս ինչդ է կվառե՛ս:

Թաղավոր կտննա օր՝ մի երիտասարդ՝ զլուխ զրե կնդա ծնկին, կնիկ երես կշիւա:

Թաղավորը կսե.— Լա՛ւ, էթանք:

Հստավուս մե պառվում կգտնե, կուղարկե, կսե,— Գնա՛, Էն կնկան ըսե, թաղավոր քեղ գուղե առնե:

Ինչ կոն՝ կնիկ կհամաձայնի:

Թաղավոր կսե.— Թող մարդուն փշացնե, նոր առնիմ:

Պառավ կերթա կսե կնգան, կնիկ կսե.— Լավ, սարախաան թաղավոր թող իդա:

— Լալա՛, — կսե թաղավոր, — հասի՛, թե չէ էն անառակ կնիկ հուր մարդ կփշացնե:

Լալեն կերթա, կտննա կնիկ մարդուն սպաւնիւր ա:

Գութա կսե.— Թաղավոր ապրտծ կենաս, հարի ես գնացի, մարդուն փշացրեր էր:

— Լալա՛, — կսե թաղավոր, — հըմեն կանանց զլուխ պոի կարես:

Էդ օր լսավ լալի հերը (էսիկ թաղավորի հոր լալեն է եղել), կսե.— Տղա՛, ընձի տար թաղավորի՛ կուշտ:

Կերթա կսե.— Ես քո հոր լալեն էի, կերթի իմ սենակս կպառգեի, մեկըմ դութար կճվար, հարի, ես կերթի, կերթի կանանի՛ մարդ չկեր. մե օրմ՝ չէր, էր՛ս օր չէր: Օրմ՝ էլ ձին պառաասա կուսհեի, էսի էկավ ճվաց, ես ինծա, հեղեից ընդա, դնացի խասա մե դարբասի:

— Ա՛յ մարդ, սմի՛, կայնի, ասավ.— Էս էս զարբասեն ներս կմաիմ, թե հեղա դուս՝ լավ, թե չէ՝ էս օսկին ա՛ռ, դնա:

¹ Լալա—թաղավորի օգնականը (ծանոթ. ասացողի):

էտի մտաւ, մե ժամ հետո մե մարդու գը-
լուխ առաւ էկաւ, տոտնք դլացինք մե մեշու մեջ,
նստանք, մե դերեզման կար, բացինք, ջանտակը
խանեց, ըսաւ.—Ա՛յ մարդ, էսիկ իմ նշանածս է,
էն օր օր մեզի պսակին, էս դլխու աերն էկաւ իմ
գլուխ կտրեց, ինձ թողեց մոմաւին: Էսիկ իմ
նշանածս է, էս էլ ուխտ եմ էրե, օր էտոր գլուխ
կտրեմ, հետո ինձ սպանեմ, ջանդակս կդնես իմ
նշանածի խետ: Էտի ըզմալ էլ կէնա: Էդ մարդ կը-
թաղա հուր նշանածի խետ, օսկին կառնի կեր-
թաւ:—Բա թաղաւոր, էման վատն էլ կա, էման
լաւն էլ կա, հրնջի՞ դուղես թաց ու շոր մի աեղ
վտոես:

22(31). ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱԴ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ԽԵՔԱԹԸ

Սուլթան Մուրադ իր ողորին կկանչա, դաւ-
րեշ գլղի կխաքեն, կհենեն քաղբի մեջ, Հեւան
էկան քաղբի մեջ, ուլիցով հընցան, տեսան օր
մեկ հարուստ մարդու շենք, իրիկ-կնիկ նստած
հիրար խեա դսա կէնեն, իրար խետ տոռա կե-
նեն:

Թաղաւոր խարցուց,—Ուլի՛ր, ըսառնց սիրու-
թյուն որի՞ց ա:

— Թաղաւոր ապրած կենա մարդուց ա,
կնգան խիղճ չկաւ:—Ըսեց.—Ուլի՛ր, իս էաի կփոր-
ձեմ. թե քու խոսքն էղաւ, քեղի մե լաւ խալաթ
կխամ:

Դարձան էկան, թաղաւոր բերեց նամակի
մեջ գրեց. «Ես աեսա՝ դուք իրիկ-կնիկ քաղբի սեւ
կէնիք, ես էլ կուղէմ իմ կնգան վերջացուցեմ, դու
էլ քո մարդու գլուխ վերցու, քե բերեմ Լենեմ
ընձի թաղուհի: Ես քեզի շաա խաւնա»:

Նամակ աւեց, ըսեց.—Կաանես, ախուշկեն
կթխկցու, խանում կհենի, կսես.—Խանո՛ւմ, ա՛ռ
նամակ, կարդտ, տատասխան մեջ դրա:

Լալեն նամակ կրերա, կաա էդ կնգան: Կնիկ
խասկցաւ, օր Սուլթան Մուրադ թաղաւորն ա,
աշխարհի տերն սւ աիրակալն ա:

— Հըբը խող ու իռշին վր իմ գլխուն, հո՛րի
չէրթամ հըլեմ թաղուհի:

Գրեց մըջ թղթին. «Սուլթան Մուրադ թաղա-
ւոր ջան, ես ալսինչ օր, ալսինչ ժամին իմ մար-
դուն կվերջացում, դու էլ քու կնգան, արի ընձի
տար, էրա քեզի թաղուհի»:

Պատասխան գրեց տվեց, լալեն աարաւ: Սուլ-
թան Մուրադ կարգաց, տեսաւ օր ուրի խոսքն ա:

Ամեն թաղաւորի ուլի թողաւորից խելոք
ա հեղե:

Էս մարդ միտք երեց ըսեց. «Հա՛յ, հա՛յ, էս
ինչ անխիղճ դործ բռնի, էդ կնիկ անաստված ա,
կարող ա սպանա հուր մարդուն»:

Կեսօրին մարդը էկաւ ճաշի. տեսաւ զատ
էլ չի էփե:

— Մ՛յ կնիկ, էս ինչ բախս ա՛:

— Դու կերթաս դուքան դուքան կրանաս,
խորոտ կնդտիք դուքան, առևտուր կէնես խըտ
հուրտնց կգրաղվես: Ես կնստիմ տուն, կիշկեմ
դուտ: Կնիկ կսի.—Քեք անենք, ուանք խմենք,
օր մենք իրար իրիկ-կնիկ ենք, վայելչություն ա
կէնենք:

— Ա՛յ կնիկ, դե էդ ի՞նչ ա կոսես, խելագար-
վեր էս, ի՞նչ ա, գուգես քեք, քեք տնենք: Մենք
էրեխա շունենք, էս տալուստ վի՛ իսամար ա, ես
ու դու արի ուտենք:

Մարդ միամիա ա, քեքի պատրաստություն
ա կանա:

Դառնանք Սուլթան Մուրադ թաղաւորին:

Ուր արած իռշմնաւ, ըսեց.—Ուլի՛ր:

Ուլիքն էկաւ կայնաւ, հուրանց դարվեշական
շորեր խաքան, իրա ըռնտձ դաղտնի դործն ա,
ըսեց ողորին, խաքան գացին:

Էդ կնիկ էրկու խաա փալնչի եղղու բերե,
փողով դրաւ, թե. «Հիրիկվտն քաղաքն օր կխա-
խընդի, արեք կայնեք իմ լուսամուտի տակ, ես
ձձմի շրիդ կսաղոնեմ, թալեմ իմ իրկու վիդ, կը-
խեղղեմ, դուք քաշեք կորսուցեք»:

Էդ մարդ օր ըսեմ, օր էկաւ աուն, կնիկն ը-
սեց.—Մար՛դ, կերթաս դուքան կրանստ, կու-
տես, կխմես, հետո քեքի թաղարեք կտենաս:

Ըզմաւ էլ էրեց, հըմեն բան բերեց, կնիկ
սլաարսասեց, մուրդուն էլ խմցուց, հալից քցեց:
Թաղաւորն, իր ուլիքն էկան գաղղի աեղ
կայնան, աեսան օր էրկու ջեհեղ աղա էկան, լու-
սամուա թխկցուցին: Էս կնիկն լուսամուտն բա-
ցեց, շրիդ թալեց իրկու վիդ.—Դ՛ր քաշեք,—ըսեց.
Տղեկ քաշին, խոխստն ընդաւ մըջ իրկուն:

— Ուլի՛ր, իռղղին, խասի՛:

Ուլիք խասաւ, էդ էրկուն փախան, էո մտոյ
հընդաւ, կնիկ շաա վախեցաւ թե՛ էս ի՞նչ բախս
էր:

Էդ դարվեշներն էկան, դուռ ծեծին:

— Տանա՛ն, տանտե՛ն,—էկան կայնուն
դուս հետե:

Տանտե՛ն, վերե տուտված, ներքն դու, մենք
պտտուղ դարվեշներ ենք, եկանք օր էթինք Սուլ-
թան Մուրադ թաղաւորի կուշա, դացինք, մամից
դուրս էր: Մըկը էկեր ենք, տեղ շունենք, մի դիշեր
մեղի տեղ տու, սարախտան հըլինք էթանք:

Էս մարդն էլ միաք էրեց. «Էստն կարիր
դարվեշ են, նա դինան իմ մարդու գլուխ ի՞նչ ա
կիւանեմ, բերեմ աեղաւորեմ, շուր լուս րացվի, էդ
թխափուկի քեքն էլ կթողա, մենք էղինք էլի է-
րիկ-կնիկ»:

Դուռ բացեց:

— Բարի հիւրգուն. քույրիկ ջան:

— Վա՛յ, բարով ղալընքներ ջան:

— Քույրի՛կ ջան, մենք հանդստանանք, լուս
րադովի վըր մեզ, էրթանք թաղավորի մոտ: — Էս
ի՞նչ մարդ ա պոլին հնդուկ:

— Է՛, ի՞նչ ցավ մի ավելք հիրուր:

— Հորի՞:

— Էսի հուրիշ մարդ ա, աչք դուս մարդ ա,
դործակատար ա, ընծի աչքաթող ա էրե, սիրող-
ներ բերած խմած, թալած ա դուռ, գացած ա.
Երկու խորի նոր բերին թալին, մնա վըր պոլերուն,
չուր ստակի:

— Ա՛յ քույրիկ, քե մեռիմ, քո վարձ թըխ
չկորի, չի՞ քո մաղըն ա, արի ըտու օղներ իսան,
չորեր խան, քիթ ու բերան րե փշում պաղ ջրով
լվտ, պառկեցու թըխ քնի:

— Շէ՛, կարեմ էդոր պատանք, թըխ մնա
ստակի, էլոր խորի չկա: Հեկավ ողի դրեց տեղ:

— Քույրի՛կ, մե րան կխնդրենք, մենք էկանք
քու տուն հիմցանք, քո մարդն էլ հիմցանք, թե
էսուց րեն քու մարդուն վնաս պատահի, մենք
կեղնինք վկա, րե կիսանք կախարան կախել
հաա՛ա...

— Հորի՞:

— Ը՛րա քո մարդն ա.

Թաղավորն րսեց.— Ողի, լսա՛ր:

Էս ողի իւրն էլ թաղավորի խոր հառեջ ա
եղե ողի, սնուն Ասկիկ ողի ա, խարիր տարե-
կան ա, պառկուկ ա տեղաց նե:

Ողին ըսեց.— Հառեջ կէրթտս քու առն, քո
կնիկ կսպանես, երկրորդն էլ քաղաք ինքքան էգե-
ղն կա՛ կկտրես:

— Հընչի՞ թաղավոր:

— Քե հրաման կիսամ:

Ողի կնիկն էլ շատ խռոտ ա, ողի հերն էլ,
իմալ օր ողիւն ա, Ասկիկ ողիւն էլ շաա ուժեղ ա
հեղե, էլոր գեաին դնող շհեղե: Ողի օր դուբա,
կնիկ կնի հառեջ, թուր քաշա օր ոսկանա, կնիկ
փախի մտի կեսրերի քամակ:

— Ա՛յ տղա,— ըսեց.— էդի ի՞նչ րան ա:

Ըսեց.— Հայրի՛կ, թաղավորի հրաման ա:

Պատմեց խորն:

— Ա՛յ բաւա, չի կտրելի յա, դարձի թաղա-
վորին ըսա իմ խեղ՝ Ասկիկ ողի կուդա խոսա
հուր խեա:

Թաղավորն կանչեց Ասկիկ ողին, բերեց, ր-
սեց.— Թաղավոր ջան, բարկացեր էս, բան չկա,
որպի ջան:— Ըսեց.— Իմ մեջք գետին դնող չի հե-
ղե, Ալափաշա ձին Արարսաանա գալիս էի խե-
ծուկ, բուխարի փափախ գլխուս ա, կէրթամ ավ-
ղուշի, կբերեմ, էրկու բաժին կիտամ քո խոր, մեկ

բաժին կտանեմ իմ առն: Էն մեկ էլ օր խեծուկ եմ
իմ Ալափաշա ձին, համ ուժեղ եմ. համ ողի եմ,
համ էլ ավչի եմ, մեկ էլ տեսա մե խատ ձիավոր
էկավ ընծի, անբարե, անբարիլուս հընցավ:

— Յա՛, բարեն օր կէր, տստուն էր, էս ի՞նչ
մարդ էր, օր էկավ ընծի բանի տեղ չորեց:

Ձին քշեցի խաստ, դանի չբոնավ: Գորդ
վերցի, քշի խաստ, դանի, հուշիկ շորերուն բոնեց:
Մեկ էլ տեսա էս մարդ ձին քշեց կայնցուց, ձեռ
թալեց էս իմ վիղ, կուզա ընծի ձիուց վերցա: Իմ
օտներ դանդուկ մեջն ա, ես չկոնամ օր իմ օտներ
աղատեմ զանդուից: Դողուն ընդավ իմ ջանս,
ընծի խանեց դրեց հուր հառեջ, իմ ձին բերեց
կապեց հուր դանդուից ու քշեց: Յարաք էս ընծի
ղո՛ր ա կտանա: Գացինք մե խատ քաղաք, քաղ-
քի դուխ մե խաա թաղա ննջեցելի գերեղմնի
կուշա կայնավ, ընծի վերցուց հիշուց գետինն,
հինքն իշավ ձիուց, խուրջին լիքը ապրանք ա: Է-
լոր ձին իմ Ալափաշից լավ ձին ա, էգոր մաղեր
օսկու պես կփելիլա, ըդոր թամք ու գլամ հմեն
օսկուց ա:

— Տղա՛.— ըսեց.— էս ձիանք կբոնես, կկայ-
նես էսա տեղ, չշարժվես. դոր էթաս, քե կբոնեմ,
ես էրկու ժամից կգամ:

Էս էգոր ղաղլան անսեր եմ, գիջինա՛մ լըբ-
տամ, րոնի կայնա: Էղ հիշավ մըջ քաղքի, էրկու
ժամ եղ էկավ.— Տղա՛, կայնո՛ւկ էս.— ըսեց.

— Բը ինչ:

Ըսեց.— Մե խատ րախ, քլունդ ա՛ր, էսա նրն-
չեցյալի գերեղման բաց:

Բախով, թաղա գերեղման էր, քանդի, հա՛
լացեց, հա՛ քանդեցի, մե խատ դորու չբացե՛ց.
երիտասարդ տղեմ, քիթ ու բերան բոլորնուկ,
չուաես—չիմես, էգոր երիտասարդութենին նայես:

— Տղա՛, տեսա՞ր էսա երիտասարդ, քո սիրտ
կամո՞րս վրեն:

— Ես մկա կմեռնիմ:

— Տղա, ես էսաոր կնիկն եմ, ես աղջիկ եմ,
հլա իմ ծծեր աես (ծծեր տվեց նշանց), սեին-
սգին ընծի տարան դարձ, իմ խոր տուն, իմ խուր-
ջընի մեջ իմ շորերն ա, իմ օսկին ու իմ խացն ա,
էսի ծոուկ էր վըր ընծի, ես աստծու առեջ հուխա
ենք էրե, ոն որ իմ քամակ դներ դետին, ես ըն-
դոր առնիմ: Էս տղեն ընծի դրեց դեղնի: Էս քաղ-
քի նե յոթ ախպեր են, օր ես դացեր եմ իմ խուր
տուն, իմ մարդու խետ կոիվ են էրած, իմ մարդ
դանե էրկսին սպանե, ընդունք էլ զանած իմ մար-
դուն են սպանած, բերած խողին ամանաթ ա աը-
ված: Ա՛ր իմ խանչալ, դա՛ն իմ սրտին, իմ թի-
կընքից թըխ հըլնի դուս, ինձ դի իմ մարդու մոտ,
մեղի ծածկա, մեր վրեն մի կուճղին կասլա, օր

անձրև, ձուն չի գա վըր մեզի. էդ ձին էլ քեզի, էս իուրջինս էլ, իմ շորերն էլ, օսկիքն էլ:

Ծն չկրցա էրի:

Հինք խանչլով զանեց սպանեց հուրին, շաբալամիշ հեկավ:

Ծն էդ թաուր կնիկ անսա, դու էլ էդ թաուր էս տեսի: Ըբա մեկ կնգա համար քաղաքի էդեղեն կկտրեն, մնա որձեղեն:

— Մկա, մեռնիմ ձեզի, էն թավուր էլ կա, էն թավուր էլ:

23(32). ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱԴԻ ԽԵՔԱԹԸ

Մե թագավոր գլնի՝ անուն Սուլթան Մուրադ: Մի օր կկանչա հիրա ոգրին, կասա.— Քեզի վեց աաբի ժամանակ, դու պառաա, մեր դաաավոր-նևրի բարք ու վարքի մասին ընծի ղեկուցա:

Ողիւր ըսեց.— Լա՛վ:

Դարձավ էկավ առն, նիաթ կախուկ, կնիկ ըսեց.

— Հը՛, ի՞նչ կա, հընչի՞ ես նիաթդ կախի:

— Կնի՛կ,— ըսեց.— ինձ վեց Խարի ժամանակ են տվե, ուտի անից բացակայեմ. ես ուտի վեց տարի քաղաքե-քաղաք ուղառանմ, գյուղից գյուղ, թագավորի խոսք կատարեմ:

Ըսեց.— Ի՞նչ ա թագավորի խոսք:

Ըսեց.— Կասա. գնա գյուղեր, ոռններ, գլավեքներու, սրիտալներու խիղճ ու խոքին հիմացի սե՛, ինչպե՛ս ա կկառավարեն ժողովուրդ:

— Մա՛րդ,— ըսեց.— ըսկի ժամանակ առեր ես,— ըսեց.— Գնա՛, համ ժամանակ առ, հա՛մ էլ ըսա՛՝ քու ղորքով իմ ասն ըռլոր թուփով, ջարախանով կփաղես, սավալի ընծի՛ իմ ասն ըռլոր ոչ ոք իրավունք չունենա կթա, ես էլ դամ վեց աարի հետո, ինչ տեսիլ եմ, քեզի հայղենմ:

էկավ ըսեց, սինոզներ կային, ըսին,— Ողիւր ուսալ խոսք չըսեց:

էդպես էլ էրեց: էս մարդ հեկավ ձին ինծավ, վերցեց իրան փող բոլ, հընգավ ղեղրանք: Քջելով՝ կկավ իսառով մի ծանոթ քաղաք, գնաց մե տուն:

— Տանսե՛ր, տանսե՛ր:

Տանուեր մե իսա քյասիր կծկուկ մարդ, հեկավ կկավ, անսավ՝ էս մարդ ողիւր ա, դեսան էլ լավ ա, ձին, թամբ հըմեն րան սարքի յա:

— Է՛,— ըսեց,— գալող ղոնաղ ջան, ես դուռ կրանսով՝ քեզի կանգավորցենմ, միալն քո լալաղին չէ, աղքատ մարդ եմ, կամչնամ:

— Մի՛ ամչցի, իմ ուտելիք իմ ինտն ա, իմ յափունջն իմ ինտն ա, իմ ձիուն եմ կա, առավոտ հլեմ կթամ:

Բացեց դուռ. մտան թավլեն. ըմալ պուրակ ա սալով. ինչ որ օթաղի պուլ հեղի. հլա դուռմ՝ էլ մըջ թավլին կա: Իրեշկեց էս մարդու տեսքին, էս մարդու գեստին, էս մարդու թավլեն, ողիւր դարմըցավ: Զին կապին, ձիուն խոռոմ՝ խոտ դրին, եկան տուն: Ծծեր, յոթ-ութ ձիթ, ալկոդ են, բերին էս մարդին նսացուցին վըր քեշին, էս մարդ ըմալ փիս խոքոց խանեց, ըսեց.— Ծն կիրիշկեմ էս քու հայաթ, քու թավլեն, դու իսկակաւ մարդ ես հեղե:

էս մարդ, էս կնիկ, լացին, հուրանց թալին վըր էս մարդու օաաց:

— Է՛, մեր ցավից վա՛զն արի. իմ ինք շատ իարուսա էր, իմ ինք մեռավ՝ իմ ձախուրպաթյուն պաանց ընծի, աղղերս հընգե խղի ձեռ: Իմ րուսթինն էլ րեքեր եմ, կանչուտ կերել եմ, հոգս հընգե խղի ձեռ, ես էլ էս օրի մեջ եմ: Տուրք ու սալիքն էլ հնգե վրես:

— Ա՛յ մարդ, ես քո ինա որ կանդրախտ կապեմ, քեզի ջուխամ՝ լավ եղ առնիմ, քս աղ-սերն առնիմ՝ քե տամ, քեզի տարին սերմացու ստնիմ ասամ, ես քու ինտ պահման կկապեմ. էրկու եղն, դուլթան կառնիմ կանձենմ քե, վեց տարի չի գամ. դու հեղիս՝ քու ասաված, դարման քու վարելեն դանելեն՝ իմ եղներուն, իմ իաց բալմացուս, լցես քու ամբրներ, քու րուսթին իաց կվերցուս, վեց տարուց հեա նոր ես դուքամ:

Պահման բերին կապին, իստացին. էն օր մարդու կնիկն էր, դսեր.— Էաի երազ ա, էդի հշդրիդ չի...

Հեկան սուալոա, րարի լուս բացվի վըր ձղի, բացվավ վըր էդ մարդկանց, հմլա օր ասել ին, կկան րազառ, եղներ, դուլթանն էր, իսարոր էր, հըմեն սուալ, ավեց հիրուն, սերմացուն ասալ, ուսակալ իացն էլ ջոկ:

Ու էս մարդ ձին ինծավ, պաղտնի հեա եկավ ուր առն, վեց աարի ուր կնգա ինտ սեղերկ արրին, թագավորից թաքուն: Վեց տարին հա՛, էրկօր-իրեք օր մնաց օր ուրի թըմի, ձին ինծավ էկավ, տեսավ էս մարդ հարսաացե՛, դոմ լցե օլ-իա՛ր, թավլեն լցե ասվա՛ր, էդոր եզներ թալե բուրդաղլի, րալա եղներ ա առե, էրկու խաա էլ կծասող ա բոնե, պսթնի ժնջլներ ղրե՛ ձին ձիու-վորից բերեն ցած: էկավ, դուռ տփեց. օր շալ-սա՛վ էս մարդու, իմա՛լ ուտի գա հառեջ, շոքեշաք էկավ.— Ի՛մ աստված, ի՛մ կյտնք աղաաող ուսանք:

Կնիկ խաքուկ, աղեքներ ուսում ա կսովրեն, ըմալ ուրիցան, ըմալ ուրիցան:

Զին կապեց,— Դը՛,— ըսեց,— հեկի էրթանք, իմ եղներ աենանք, նստինք գանք, նոր սկսենք դսա էնենք:

Հելան, եղներ ավեց նշանց, ձեռ քցեց՝ ըմալ
են չաղցե, երկու կոտոշն ա կերեա.

— Լա՛վ, — ռսեց, — էս մալ քեղ ղորբուսն, էս
իմ եղ, աւորին էրկու հորթիկ կրերե, իմ ասվերկու
հորթիկն հո՛ւր են:

— Վա՛յ, ա՛յ մարդ, ծռա՛ր, եղն էլ հորթիկ
րերի՞:

Ըսեց. — Քա եղ ասարեկան մե հորթիկ կրերա,
Ղալմաղալ ղորին թափլի մեջ:

Կնիկ տնից լսեց. — Ա՛յ մարդ, — ռսեց, — էս
ի՞նչ ղալմաղալ ա:

— Տո՛ կնիկ, — ռսեց. — Լա՛ւ արի տե՛ս, Լա՛ւ ա-
րի աես, մեր կոնտիս ծռալ, կսա՛ն ձղներու հորթեր
դո՛ր են:

— Բան չկա, բան չկա, — ռսեց. — իմ ախուեր
ջտն, արի՛, սարախտան դացեք ռեսի մոա, յո
ռեսն ըսի՛ եղ կծնի հորթիկ, մենք էլ կիաանք:

Սարախտան հելան դացին ռեսի կուշա, աան-
տիրոջից ղաղանի մե խաա իրեքնոց խսնեց մըջ
ձեռաց, էկան ռեսի հողեն: Հողեն լիք լցվուկ,
ռես վերին տես նոաուկ, պլեթներ պաաից կա-
խուկ, բարե ավին:

— Համեցե՛ք, — ռսեց:

Իրեքնաց ղաղաու ճխտեց ռեսի ձեռ:

— Նոան՛ք, նոան՛ք, — քաշեց հօղի վերին դը-
լսխ, նոացուց:

— Հա՛ւ, — ռսեց. — էկեր ենք քու մոա դան-
դաու: Վեց ասարուց հառեջ էդ մարդ հա՛յ-հա՛յ
էլ սովի մատնվեր, պաանր խողից էր, անաա-
վար, տնլուս, ղոնախո՛ւ էկե ես մարդու առն, դու-
թանա՛մ տվե, խարուր ա տվե, ուանլիք, ցանքի խաց
ա ավե:

Ըսեց. — Լավ մարդ էր էդ մարդ, աանուտեր,
— Ըսեց. — էսուց էլ Լա՛ւ, կո՛ւ ես եմ:

— Տանաանր ջան, ջաա ջնորհակալ եմ էս
մարդուց. իմ խաց բալմացուցեր ա, դարին՝ դա-
րու աեղ, ցորեն՝ ցորենու տեղ, կաավաա՛ կոա-
վտալի աեղ, հրմեն բան. Հաա ջնորհակալ եմ, իմ
եղ օր վեց աարին մեկ՝ մեկ հորթիկ րերա, աարին
մե խաա, էլ եղան կենա՛ վեց հորթիկ:

— Խա ա՛...

— Երկու եղան կենա՞ տըսվերկու հորթիկ:

— Խա՛ ա...

— Իմ հորթեր կայնե, չիտա:

— Տո՛ ջան աղա, էղ էլ էղոր լավութե՞ն:

Պլեթ իջուց, դանեց՝ կոպանա:

— Ցամա՛ն, տանուան՛ր, քո ոտքն պաշեմ,
բոլ ա, կերթանք, կիաա:

Հելան, նիաթ կախ հնդան հեռե, կնիկ տե-
սով օր մարթ հալից իցեկ ռես:

— Հր՛ էղոր պատանք կարեմ, էղի մեր իսա

չունի. լուսուն դացեք Աղիաման Մնոյ մոտ, ղալի
յա էնի. դիվան կենա:

Հելան սաբախաան, խնդնոցմ խանեց, իե-
ծան ձիեր, դե ղալիներ բանցր պաշտոնի ա, օ-
դեք լցվուկ. էղոր պլեթն էլ իրեք ճղեն ա, մարալի
օդն էլ պլեթի կոթն ա:

Իմալ օր էնտեղ ռեսին ըսեց, էդ թավուր խոս-
տովանալ ղալուին, խնդնոց ճխտեց ջեր:

Ըսեց. — Տո՛ ջան որդի, էս մարդու էսքան լա-
վութենի դեմ դու հորի՞ ա վաղութեն կենես, էս
մարդու հորթեր չիաաա:

Պլեթն հիջուց, որ սապկներով կզանա, որ
պլեթով:

— Լա՛վ, Լա՛վ, — ռսեց. — արի՛ հէրթանք, էս
էլ ձեր ղալին:

էկան առն:

— Մա՛րդ, — ըսեց. — քու յաք պաքեմ, ախ-
պեր ջան, ղալիին էլ մեր խեա շունի. սաբախտան
դացեք Քյաւառ, պրիսաավն թրի վճռա, կիաանք:
Լուս րացվալ, հելան:

Մենք դառնանք վի՞ վրեն, մենք դառնանք
մեկ աղի վրե, — ուրին աանակալ բռնե, պախակ
բռնե, ղալուդ-էկուդի դեմ կկդրա, կասա. — էկեք մեր
խոտաղ թագավորի մոտ:

էս մարդիկ էկան, — Ա՛յ հա՛յ, դո՛ր ա կէրթաք:

— Արի քե փարա աամ, մենք կէթանք քա-
ղաք՝ պրիսաավի մոտ:

— Տո՛ ջան աղեք, հորի՞ թագավորն ա մեծ,
թե՛ պրիսաավ:

Ուլի պոունդ կծեց, հրնդալ հետե, էկավ թա-
գավորի մոտ, թամանդար էղալ, դողտու աաա-
նոցն ճխտեց ձեռ:

— Հա, հորի՞ կէրթաք պրիսաավի մոտ:

Իմալ օր էղել էր, էնթավուր րացաարեց, թա-
գավորն ռսեց. — Կայնեք ընծի խելո՛ւ կա, պրեր եմ
իմ աբաին պախապան:

Ըսեց. — Հորի՞:

Ըսեց. — Իմ արա ծովուց մե կիլոմեար հեռու
ա՛ սեավոր խող, ուժեղ արա ա, ցորեն ղոխ չը-
րոռնա, դարի կցանեմ: Կցանեմ, հրմեն աարի ծո-
վու ձկներ դենին, կիքան կուանե. ծոփերն ա կէր-
թանք քաշենք րերենք, իմ խերն պախակ ա, թրխ
իմ խեր դա, ձեր դաա կկարեմ:

Ուլի փորն առաւ. — Ա՛յ մարդ, սութ էլ կա՛
սութ, ձուկն օր խանեն ափ, խրեղեն ա, ալրալ
կսաակի. իմա՛լ չորով սողացին մեկ կիլոմետր,
էկան, քու դարին կերան:

Թագավոր աարաւ-րերով՝ մե՛ խաա շափա-
լաիմ վըր րաոր բերին, ռսեց. — Քու ֆլան բեհ-
վան, ըր իմա՛լ էս աանոց դրե իմ ձեռ, եղ կծըն-
ցուա: Ես դինամ՝ դու Սուլթան Մուրադ թագավո-
րի ողիւն էս, կէրթաա կըսես. Խոաաղ թագավորն

կասա՝ էնտեղ օր հինգ դիվան չկանա էնա. ընձի տանա, ես դիվան էնեմ. հինք թամաշա էնա:

Գրեց.—Դը՛ դարցեք, դացեք:

էկան, էս մարդ վեց տարին թմե, հըսն ինչ գրեց, առավ էկավ, տվեց թագավորին:

Թագավոր հարմացավ, ըսեց.—Կեցցե՛ս դու, խոտաղ թագավոր, էս իմա՛լ դատ էս էրե:

Մնաց, Մենք հո՛ւսա խաբար տանք՝ էս մարդու թագավորի քաղքից. մեկ կին, մեկ մարդ ծառանդութիւն շունին, կապրին խըա իրար՝ ասսու ծանոթ մարդ. թագավորի քաղքի մեջն են, դանդն էլ կգանա, գուղե եղ հեղի կնգա ձեռի մեջ, պտի իրիկ-կնիկ դուռ կոխպեն, մալ թողեն, էրթան, ուրանց ծունդը-աղոթք էրկանով գնան ու դան:

Չար հեղավ մարդու օրինակին, հիրգուն ա, կին գացե թավլեն կով կթելու, մարդ առն նրատուկ ա՝ էս չար: Մարդ դոնեն մտավ, սաաանեն ըսեց.—Բարով քե, անտե՛ր, դարիր մարդ եմ, փարա էլ չունեմ, էկեր եմ, ստի տեղ տաս ընձի, էսօր սթրվեմ:

Հինք ոահմով մարդ էր, հելավ օր գնաց ծալքից քեշեն բերեր, էս մարդ ալբալ ուր չարոխ խանեց, նստեց վրո էղ մարգի աեղաց: Էն մարդ քեշեն բերեց, ըսեց.—Ղոնախ ջան, հելի նստի քո տեղաց վրեն:

— Յա՛, քյոփողլի՛ր,—ըսեց.—կոնախ ես ե՛մ թե գու ես: Կոնախ դու ես:

— Յա՛,—ըսեց.—Կոնախ դու ես:

էղ երկուս վժվժացին, կնիկ էլի թավլեն լսեց. ըսեց.—էս հորի՛ ա կվժվժան, էս ո՛ն ա մտե մեր տուն:

էս սատանեն էս մարդու օրինակին ա, էղ մարդու ջորերից ա վրեն: Էկավ, րսկի շխանեց թե ո՛ն ա իրա մարդ. կնիկ խելոք էր, ըսեց.—Դու երկուսդ էլ էսօր իմ ախպերն եք, ընձի ջուլ ջատ ունիմ, իրեք տեղ կթալեմ, կքենք: Սաբախտան հել-նինք էրթանք Սուլթան Մուրադ թագավորի կուշտ, թաղավոր ընձի որիգ սովեց, էս րնդոր կնիկն եմ: Խա ա՛:

Սարախտան հելան էկան թագավորի մոտ:

— Թագավորն ապրտծ կենա,—ըսեց.—դու ընձի կճանչնաս, ես քու երգրից եմ. մկա էս մարդ էկե ընձի դոնախ, մկա տուն էլ, կնիկն էլ ընձնից կիլա:

Թագավորը էն մեկին սովեց խոսալ, էն էլ խեղճ-խեղճ էլի էաս կսա:

Թագավոր շիրքավ էղոնց դիվանն էներ, ըսեց.

— Տարեք էղոնց ջոկ-ջոկ րոնեք:

Տարան, ըսեց.—Չուր լուս սալդթու սլես կէթաք, դուքաք, շուր առավոտ ես դրանց դաար էնեմ:

էկավ, խոտաղ թագավոր հընգավ մաեն, ըսեց.

— էստուց էլ զոո դատ չկա, էս ըսոնց դատ էնեմ կասա կտրի:

Սաբախտան ոգրին ըսեց.—Գնա՛, խոտաղ թագավորին բեր:

— Վա՛յ, — թագավո՛ր, — ըսեց,—էնի ըմալ խիտրի թագավոր ա. շուր քու գեստ չի տաս, շուր էնոր սինոտներուն գեստ չիտաս, էնի չի գա: Բերեց հըմնու դեստները, էկավ կայնավ րոտաց, քըշին էկան, խոտաղ թագավոր նստուկ ա:

— Հա՛,—ըսեց.—ոգի՛ր, հորի՛ ես էկե:

Ըսեց.—էկեր եմ քեղի կտանեմ:

Ըսեց.—Բերե՛լ ես շոր:

Ըսավ.—Խա՛:

Խաքան էկան, թագավորին խոնարալ, թագավոր կանչեց ուր կուշտ, ըսեց.—էս դատ գու կտրա:

Գացին թագավորներ րերին: խոտաղ թագավոր տվեց խոսալ՝ ալբալ հիմցավ.—Թագավո՛ր, ջատ հեշա գատ ա:—Ըսեց.—Տո՛ւ, քո դուան հառեջ քյաոսուն գյագ խոր փորեն:

Բերին փորին:

Ըսեց.—Ճամփա՛ սլողպտե ձցում բե:

Բերին:

— Ըսեց.—Ճամփա, մե ջոջ դալան քլթթթն ալջիջ բե:

Ժողովուրդ հելած սլտլաաի դուռ կայնած են. կանչեց էղ երկու մարդկանց, ըսեց.—Ով որ էս խոր թոավ հնցավ էն յան, էն յանից թաւլ հնցավ էս յան, կնիկն էնդսրն ա:

է՛, խողածին շի կանա. սատանեն թոավ էն յան, թաւլ էս յան:

Ըսեց.—Կնիկ քոնն ա—Ըսավ.—Ոն օր բարկրցավ մտավ էոա ձձմի նե, կնիկ էնդորն ա:

Սատանեն րարկցավ մտավ:

Ըսեց.—Ալջիջ լցեք վրեն, թալեք խոր, քար դրեք վրեն:

Ղփրաուն հնդավ ու դնոց անդունդ:

Հըմեն տեսան էնի շար էր:

— Բա դու իմա՛լ թաղավոր ես, օր չկոնաս պատ ու զիվան էնեա:

— խոտաղ թագավո՛ր,—ըսեց.—կստորադրեմ, անուն իմ եղի, դատ ու դիվան քուն հեղի: Ըղմալ էլ էրին: Հըմեն խաստն իրունց մուրաղին, դու էլ ուրախութենով էթաս քո քոմ ու քոշի վրեն, խասես քո մուրաղին:

24(33). ԱՂՔԱՏՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեկ մարդուն ունեյ էրկու տղա, էրկու տղից մեկը գրագես, ուժեղ առեւտրական էր, խոնսթ ուներ, էն մեկն՝ րոնջալար էր, վար ու ցանք կէներ: Զոջ աղպերն պսակվուկ էր, աղեքներ էլ ու-

ներ, աղջիկներ էլ ուներ. միայն մերն մահացած էր. մենակ խերն էլ մե ժեր մարդ էր:

Էն մէկ օր չնիկ մտալ մարդու բնագ.—Ա՛յ մարդ,—ըսեց,—դու հորի՞ շոքաժի քո ախար մողեն. հիմա պիտի քո ախարն էլ կարդես, ահա—դին ծախո լեննք. դու առուտուր կէնես, փարեն մեր մոտ ա, բու ախարն չդինա. էրեխեն մերն ա, հողն կրհնդնի մեղիկ, շենքերու շատն մերն ա: Էսա ծեր ա, Լսօր—Լիդուց ա կմենի, մկա հորի չբաժ—վի՛նք:

— Ա՛յ կնիկ, ա՛յ անասված կնիկ, ուսող մենք, հասուն մենք, իմ խեղճ ախար կեթա շուր հիւղուն շուր, դուքա խրա մըշկուն. ինչ էփես, էնի կուտա անձեն—անձու, կնիկ կպառկի, իմա՛ն ես թուլ աամ ընծի անասավածութուն կենեմ, օր րաժ—վիմ:

— Ձէ՛, ես րմալ ա՛ քեդի կնիկութուն չէնեմ: Վերջ, էնելով, էնելով, ըսեց, համողեց մարդուն:

Հիրդուն օր էկավ, ըոնջար օր ցիքեր, շուր իր աղեր, ճմեր շնսաին, խաց չէր ուտի. էդքան րարեխիղճ էլ:

Հիրդուն օր էկավ, սաւլին բան ավին, էկան նստան խոս ուսելու, ջոջ ախարն չէկավ վեր խացին: Օր չէկավ վեր խացին, էս մարդ ըսեց.

— Հընչի՞ չի դա խացի վրեն:

Ըսեց.—Ինչ դամ խացի վրեն, մեր խաց իարմեր ա:

— Հորի՞:

— Հորի՞,—ըսեց,—իարմեր ա մեր խաց:

— Ա՛յ ախար, ընչի՞, աստուն փառք, դու կաշիաւես, ես կաշիաւում, նոքարն ունինք, մեր խերն հլա մեր զխու վրեն. աստուն փառք՝ քե տղա էլ ունիս, աղջիկ էլ ունիս, իմ խարս լավ հաղուսա, լավ օսկէ, արծաթն երեք վիղ, քյամար մեջք:

— Ձէ՛, չէ՛, ես կբաժվիմ:

Մեկ օր ըսելով, երկօր ըսելով, հելավ ամոթն էս մարդ թողեց դնաց հողեն քնավ: Օրըմ, երկու, էն մեկել հիրդուն նստան հուրանց արրուսան ա՝ կկիսեն:

Էն ջոջ ախարն էլ ըսեց.—Փոքր ախար ջան, ինչ կիտաս՝ ես վերցում. ես օր կիսեմ, իրեքի շաան իմն ա, ապրուստի շաան իմն ա, դու կիսա, իմալ կկիսես, կիսա:

Ըսեց.—Ես ինչ օր կէնեմ, չիոսաք, իմ ըսած դրա:

— Թուղթ վերցեց, կալամն առաւ ուր ձեռք, ըսեց.—Քու գուրան ուր պարագայքով, մեր օլխար դոմուց չենի, մնա, տավար մնա, էս շենքեր մնա, էն ձին, իմ խեր, ուր ձեռք ջուլ, իմ ձեռք ջուլ մե փայ, էս ունեցած մե փայ, որ կվերցուս՝ վերցու:

Ախար ըսեց.—Իմ ախար խելք թոուց, էս ի՞նչ ա կէնա, ուրին ապրուստ չվերցա:

Կնիկ մարդուն խփեց սեղրետ.

— Տո վերցու,—ըսեց,—թըխ տանա աեսնեք էդ խայուց ինչ կխասկնա:

Բերին րաժանութուն հասաատեցին:

— Խա՛րս,—ըսեց պղղիկ տեքըն,—մուննադ կէնեմ, հելի մեղի խմոր շաղա, պաշար թխա, օր իմ խեր առնեմ, քու՛նմ դեղից:

Խառսն հելավ ուրախ—ուրախ, խմոր շաղեց, դաթա էլ թիւց, խավ էլ մորթեց. ուրախութունից հելավ դիշերով ջեր կապեց, խետ դրեց վեր ձիուն: Փոքր ախարն լալով ախար մոտեն, ձծերուն իամրուրեց, ուր խերն առավ, անից դուրս էկավ:

Մենք խասունք րասոր թաղավորանիստ քաղաքի կրաղ.

— Է խեր ջան սոված ենք.—ըսեց,—դու էլ ջեր թալ դեաին, նսաի վրեն, հիրդան ես մաիմ մեջ քաղքին, մե մարդ ջարիմ, աանեմ քե տեղավորեմ: Քե առնեմ քաղքի մեջ պառտեմ, ամո՛թ ա:

Խոր դրեց դեաին, ջեր թալեց խոր տակ, բնցուց, ձին լարեց թըխ էթա, մենք դանք քաղքի մեջ: Էկավ քաղքի մեջ, եկեղեցուց ժողովուրդ սուն կեթա: Մե լավ մարդ՝ տեսքով, բուխարի փափախ դլոխ, խասավ հառեջ, րարե ավեց:

— Բարի հիրդուն,—ըսեց.—հայրի՛կ ջան:

— Բարո՛ւ, որթի ջան:

— Հայրիկ ջան, ընծի մե ծնող կա, քե պես հասակով մարթ ա, մե խատ էլ ձի ունեմ, բերել եմ քաղքի դլոխ. խնդրում եմ քե՝ մե տեղ աաս, աեղավորինք, ես ֆայլութուն կէնեմ, բերեմ, իմ խոր կպաշապանեմ:

Խղջով մարդ էր էս մարդ.

— Արի էթանք,—ըսեց,—իմ աուն տամ նըշանց, դնա՛,—ըսեց:

Էկավ, ուր աուն սվեց նշանց: Տղեն ուրախ—ուրախ դարձավ խոր յան:

Բերեց.

— Մի թավլի աանք հուրեն:

Էս մարթուն ըսեց.—Էս հողեն փեշքեշ հեղի ձեղի, կաշխաախս՝ դու դինաս, շաշխատիս՝ դու դինաս:

Էս մարթուն էլ աղա շունի, համա մե լավ աղջիկ ունի: Էս մարդ էնքան իղճով մարդ էր՝ ուր օղլուշաղին, ուր էրեխին թամբաի էրեց.—Բիծի աեղաշոր թախտպա, բիծի տախա ջրջնա, ավա:

Ինչ ճաշ էփեն, առաշին քյասեն պաի կնիկ ճամփա՝ րիձեն ուտա, նոր հիրանք լնան էս կերակուրից, կուտեն:

Տղեն կերթա քաղքի նե կաշխատի, օր կա՝

կեղի, որ կա՝ չի էղի: Էն մեկ օր էնքան պտտեց, մեկ բռնող չեղավ, մեկ տտնող չեղավ: Էս քողերին մեկ խատ եկեղեցի կա, շուտով խոնարակ եկեղեցի, դնաց էդ եկեղեցու դուռ նստավ, լաց: Էս մարդ լաց, աստված կանչեց—է՛, եկեղեցի ջան, էս ի՞նչ բան էր էրի ես իմ ծերունի խոր գլխիս, դրդի հուր տպրուստեց, բերի էս օտար տեղ, ես մե կիլո խտցի փող էլ չվաստկի էսօր:

Էնքան լաց, օր թմրութուն թափեց վրեն, դրլսխ դրեց մեկ խատ ննջեցելի բարի վրեն ու բընավ:

Օր քնավ, մեռնիմ էնդոր դորբին, դորբ կանդնավ եղվնեկի պես տղի գլխի վերե, տղին ձեն տվեց.—Բալա՛, —ըսեց,—քո ձեն, բու աղմուկ հասավ առ աստված, բնդունեց աստված: Գնելիս 10 բայլ էդ դերեղմանաբարից կշափես, մեկ մաղմառ բար կա, մե խատ տաանոց օսկի վրո էն բարին ա, վերցուս կբերես, կստանես քո խոր ինչ որ ուղես՝ կստանիս, կնա տաանոցն էլի կհանելնա:

Տղեն հանկարծ դորթնտվ, օր տղոթրան ա: Հեկավ խաչ խանեց հերես, ծունդր աղոթք դրեց էդ եկեղեցու դուռ.—Եկեղեցի՛, —ըսեց,—թե էս բան ճշդրիտ էղավ, ես բեղի շիբեմ էլ ավելի լավ եկեղեցի:

Հեկավ դնաց, տեսավ օր՝ ճիշտ օսկին դրուկ ա, հերթվավ եկեղեցու դեմ:

Էս խոսկն է՛լ ըսեց: Էկավ դնաց ճաշարան, մե լավ շանախ առավ, էդ տաանոց օսկին տվեց փոնշուն, ուր խասանելիքն առավ, խաց առավ, էլի տաանոց օսկին տվեց: Տղեն առավ էկավ, իսերն շատ էր իշկե ճամբարիս հաղեն րսեց, թե.—Հայրի՛կ, մի դեմ հընդի, քս տղեն կղա:

Մեկ էլ տեսավ, տղեն տման ձեռ, խացն հունթ՝ ներս մտավ:

— Է՛, հայրի՛կ, —ըսեց,—մեկ խտտ խաղեն էկավ ինձի ոտստ, դիշերվա բան էր, գտցեր եմ բաներ եմ, տաս մանեթ առեր եմ, դացեր եմ փուռ բեղի խաց ու ճաշ եմ բերե:

Խանեց խաց կերան: Խանեց փարեն հտնձնեց խոր մոտ, տաանոց օսկին էլ աակը:

Խերն րսեց.—Է՛ բալա՛, դու գողութուն էս դիբեր էս, արի՛ դու ճշմտրիտ բնձի րստ:

Խոր խոսք շմերժեց.—Հայրի՛կ, —ըսեց,—բեկնե պախում, ասուծ իմալ պախեմ. հերեկ շուր հերկուն, պտտեցի, մեկը բնձի բռնող չեղավ. ա՛յ հա՛յ րսի, դացի եկեղեցու դուռ, մեկ խատ խին եկեղեցի կտ, դացեր եմ խամրուրեր եմ էդ եկեղեցին, բունս քտշել ա, բնել եմ, էլ խաբար չրմ եղե: Պատմեց ուր խոր իր գլխի էկած, ըսեց.—Հայրի՛կ ջան, որոշեր եմ եղեղեցին էլ շիբեմ, վերանորոշեմ ու անունն էլ տը դրեն «Աղքատաց եկեղեցի»:

Խեր ըսեց.—Բալա՛, իմ սոլեր րեր. տաանոց օսկին տու ինձ. քե փորձեմ՝ ճի՛շտ ա կասես:

Խերն առավ էկավ մե գուբան:

Ըսեց.—Հայրի՛կ ջան, քո արխալուղ կտրտուկ ա, բեղի մե պալտո սլտի առիմ, շուշտ առնիմ:

Առան հրմեն ինչ, տաանոց ձգեց բիձեն հինբր հուր ձեռով, վերջ խուրդեց, հեկելի փող տվեց րիձին հիբր հուր ձեռով, րիձեն դրեց հուր ծոց, էկավ տուն: Էկտն տուն, նստան:

— Հայրի՛կ, —ըսեց,—հլտ քու խուրդեն իան:

Խանին օր՝ էն տաանոց օսկին էլի էն ա խասավ տղի ճակտտ պաղեց: Էն տեղ խտսավ, եկեղեցին իմալ կառուցեց, անուն դրին Աղքատոց եկեղեցի. ժողովրդից շատն օր կերթան, ծունդր աղոթք են տալի և կաղաղակեն, կաղոթեն:

Էս մարդն ըսեց.—Հայրի՛կ ջան, առսուն փառք, մեր փողն կա, չխսի, մե լավ շենբեր սարբեն:

Հեկավ խոսեց, խնդրվավ, լալով էո մարդիկ իրարից անջատվան, հուրանց տուն դացին:

Էս մարդն ըսեց ուր խոր.—Էորան տաբի էն մարդիկ մեքի լավութուն ևրին, ես կեթամ լավ պալտոմ՝ էդ մարդու խամար կառնիմ, լավ դեյր, շալ կնդտն կառնեմ. օստմաման ու շոր աղջկտն կառնեմ, ֆայտոն կտանենք, բնոնց բերենք մեր տուն պտտիլ:

Ըլմալ էլ ևրին, րերին խալաթեցին, տղեն դնաց րերեց, պատրաստեց:

Մարդն տաց.—Ա՛յ մարդ, —ըսեց,—հորի՛ ա դու ծախսի տակ կմտիս:

Հեկան իրերով ևկտն էս մարդի տուն, կերտն, խմեցին, էս մարթ րերեց խալոթնի դրեց ևղանց հառեջ: Էս մարդիկ դարմացան, առան, հեկան ևկտն հուրանց տուն, հրդան մարթի տակ:

— Էս աղեն լավ աղա յա, շուր մեռնի՛ խաց շմուրա, պտի մեր աղջիկ տանք րատն:

Հեկան էկան տղի տուն:

Ըսեց.—Հեկի ևրթանք, մեր կոնախն ևր:

Հեկան էկան, լավ սեղտն էր պատրաստե, բեթ ևրին:

Աղջկտ խերն ըսեց.—Իմ աղջիկ աղապ է, մենք կցանկանանք իմ աղջիկ տանք րու աղին:

Համաձայնվան, խարս րերին, նշանին: Էկտն տուլով, դուռնով տոտն դացին:

Մենք խաբար հո՛ւտտ տոնինք, խարապ սունինք ախպոր մոտեն:

Էն օրի հրդան մտն էլ սատկավ, դուրանն էլ փտկվավ, էս խետ տկուղ, բորիկ, էն տեղ խասավ.—Ո՛ւր էրթանք,—ըսին:

Տղեն դուքներ րերե յցե ապրանք, տոտուտուր ա կենա:

Էս մարդ պտոտելով էկավ ուր տխպուր քա-

դար, ձմերուկն օր կերած թալած, կվերցի կկրծա, հրնդև ուլիցի խեաւ էն օր հինքն էր՝ ախոյոր-ճանչալով, էն օր ախալերն էր՝ հո՛ւստ ճանչնար, իսկն էլ ջոջցեր աւ:

Ձնն ալկեց.—Ո՛հ, ախքատ, արի էստեղ, էկալ:

Ըսեց.—էս հո՛րի էդ կոճոններ կվերցուաւ:

Ըսեց.—Նաչաւու հմ:

Ըսեց.—էդ իմալ աղքատ էս, օր ջվալ էս քցե
րու վիզ:

Ըջերու մեկին կանչեց, փող ալկեց, ըսեց.—
Ըստուր կոտանեք բողոնիս, լալ քիսա կեղաք դա-
նել, աանեք պախրիմախրի մոա կթրաշեք, շորեք
հրմեն կփոխեք, կիւարուկ ու կտոնեք կդաք:

Ինչ որ խաղեն ըսեր էր՝ Լրեց ու առաւ է-
կալ, հանձնեց ախոյոր:

Մե ոթաղ տարաւ, ըսեց.—Պալուն օր կերա-
կուրներ կեփա, բնձի կոնախ ունիմ, առաւոտ էս
ճաշն կտանես, հրկուսն՝ էո, ճաշին՝ էս: Ջլերն էլ
առաւոտից ու դումաշից քցի:

էս սրան առաւ, հրմեն ինչ աղեց, մեկ ամիս
ախոյորն պախեց, էն մեկն էլալ ալալալ ախալեա
էն մեկն օրն խորն ըսեց.—Մենք դոնախ ունենք,
հիւի դնա խլաւ էնոր դոա Լրա, մինչև դսմ:

Խեր օր մտաւ օթաղ, խեր ողին ճանչալով,
աղեն խոր, լացին, փաթթվան իրար, խարս աե-
սալ.—Վա՛յ,—ըսեց,—էս ի՞նչ ա էլի:

Մարդը կկալ, կնիկն ըսեց.—Մա՛րդ, օյին
էկե մեր զլիխն,—քո խեր ու մեր կոնախ փա-
թթվան հիրար, հիրար քիթ ու բերան ա կկրծին:
Ըսեց.—Յա՛ւ:

Մտաւ, նոր հինքն էլ խառաւ ախոյոր: Փող
ալկեց խոր, ախոյոր ըսեց.—Կերթաւ իմ խարս,
իմ ճվեր կխաքուտ, կոտնիս դուպաս:

Դնաց, բերեց առն:

Հրմեն կանչեց քեֆի, պոքաք, աներ հեւան
էկան, քեֆ Լրին:

Մեկ կարճ ժամանակ հետո, իր աներ ալկեց
ախոյորն, հինքն պնաց տներոջ ստուն: Նստան էն-
անդ ուրանց դովաթ վայելցին: Վայելն՝ ձեր
որդիք:

25(34). ԱՂԲԱՏ ՄԱՐԻՇ

Շաա վաղ ժամանակով մի աղքատ մարդ ա
հչնում, ունենում ա մի կին, էրկու աղա. էդոնց
դրութուն շաա ծանր կլի: Ըստիպված մարդ զլի
սր էթա օտարություն: Մարախաան զլի կեթա ճա-
նապարհ, շաա կեթա, քիչ կեթա, կհնցի աշխրե-
աշխար, կհասնի մե խաղենի, կպաամա հուր
դրութունը:

Խաղեն կասա.—Ես աաս աարով կընդունեմ:

Տարի խարիր մանեթ պայմանագիր կկնքա.
մարդն կվերցու խինգ խարիր մանեթ. կուղարկա
հրանց դեղ, ժամանակ Լրո կլրանա, գուքյա
կասա.

— Խաղեն ջան, իմ ժամանակ լրացեր ա,
մունեթ կէնեմ՝ իմ հաշիվ փակես, ես էթամ:

Խաղեն կըսա.—Շաա լալ, նսախ խաց կե,
խաղենի կնիկ դյաթա կշաղա, կսղեն թխեն,
խաղեն կասա.

— Վայ կնիկ, հիւի դյնա հարեանից էս ինչ
բանը բեր:

Կնիկ զլի կեթա, խաղենը կըրա, հիրա
սնտուկ կրացա, մե քիչ օսկի կլցա գյաթի գնախ
մեջ, կշանա թունդրա կող, կնիկ դուքյա, կասա.

— Իյ մա՛րդ, էդ ի՞նչ ա կէնես:

Կասա.—Չոր դու կկա՛ր՝ մե դյաթա էլ իմ
կողմից թող հընի նվեր:

Խաղեն կէթա, կնիկ գյաթեն կպուա, կոե-
նա օսկին. մե դյաթի մեջ մե կուց օսկի էլ հինքն
կլցա, կլուա թունդրան կող: Կնիկն կպրծնի, մե
խուրջին կըրեն, թե թայ ճամբու խաց, մե թա-
լըն էլ էրեխերի համար կլցեն, օր տունա տուն:
Ու կպարաավորցուն, օր էս էրկու դյաթեն նվեր
կտաա քո աղերքին. փողն էլ կաա, ճամբու կը-
դնա: Մե ձի, մե հրացան, մե յափուռի կաա,
կհնդի ճամբա, մե բանի մետր հլա չի հեռացե,
խաղեն կկանչա.

— Հլա դարձի՛, բան ասեմ:

Կղառնա կղա, կառա.—Ինձ,—կասա,—խա-
րիր մանեթ առ, քե մե խելոք բան տեսմ:

Խանա կաա. խաղեն կըսա.—Ինչ կլի կլի, դու
քու դուղ ջաղդեն շոռես, զե՛ տեր խըա քեղի, դնա՛:

էս մարթ կեթա կմտածա, որ խարիր մանեթ
խափեց առաւ: Հլա մե հարիր մետր շհեռացե, նո-
րից կկանչա, կասա.—Խարիր մանեթ տո՛ւ, քեղ
մե խելոք բան էլ ասեմ:

Կառնի, կասա.—Ինչ օր կլի, կլի, ուրիշի
գործերուն շխառնվես:

էլի կեթա, կմաածա.—Խարիր մանեթ էլ տա-
րալ:

Մեկ էլ կկանչա, խարիր մանեթ էլ կառնի,
կասա.—Ինչ կանաս, համփերա:

Կեթա էլի կմաածա.—Իրեք խարիր մանեթ
ստալ:

Կեթա, մեջի կխաախ, կանսնա մարդիկ են
դալիս, ասում են.—Ղաղաղներ կան, թեքվենք էս
ջաղդից: Ժողովուրդ կօլովի հուրիշ ջաղդով, էսի
կհիշա հուր խաղենի խոսքերը, հուր ջաղդով
կեթա. դուղ ջաղդով մեջից զլի դուա, կնսախ կհան-
գըսաանա, կանա էն մարդիկ թալանված էկան,
բսին.—էդ ասողներ հենց դաղներ են, մեզ խա-
փին, աարան էդ ջաղդով, թալին:

կգա, կգա, կհասի մի գյուղ, կեթտ մի խաղ-
ղենի մոտ կքնի: Կտենա մե կնիկ կա, արարու
գլոխ կախած վղից՝ շոքով ա, շունն հեղե ջերու
վրեն, գլոխ գրե վրո բարձին, էս ի՞նչ բան ա,—
կմտածա, կհիշա հուր խաղենի խոսքեր, օր
հուրիշի գործին լսառնվես: Իմ ի՞նչ գործն ա,
հուրանք գինան: Տեսավ՝ մե օշխրի ջանդակ էլ ա
կախուկ, խաղենին էլ կկանչա ծառային թե.—
Մե օշխար մորթա:

Կգարմանա, համա ձեն լխանա:
Օշխարը կտորթե, կերխում կանեն, կքեն,
ստրախտան գլի, օր էթա, խաղենը կըսա.— Բա
դու ինչի՞ լխարցուցիր, էս ի՞նչ ա կտեսնես:

— Է՛, ախպե՛ր ջան, էգ քյո գործն ա, իմ
ի՞նչ դործն ա:

Կասա.— Արի գնանք մարաք:
Կեթան կտենա՝ լիք մարդու ջանգակ, կասա.
— Կտեսնա՞ս էսոնց, էսոնք քյո նման կոնախ ա է-
կած. էկել են, առել են. Ա՛յ մարգ, էս ի՞նչ ա, էն
ինչ ա, ես էլ հրմնուն մորթեր եմ: Դու օր իմ
դործին լսառնվար, էսոնց հարստությունից քեղ
էլ կտամ: Դու լավ մարդ ես:

Կգա, կգա հուր խաղենից շատ շնորհակալ,
կխտսնի իրենց տուն: Մութ տվեր ա, կտենա, էր-
կու խստ ջահել տղա, մեկ էլ կնիկն կախվեր են
թունդիր, կազավին: Մոռացեր ա, օր տղաներ քը-
սան-քսանխինգ տարեկան են հեղե, հրացան կը-
խանա, օր էտոնց խիա, մեկ էլ կհիշա խաղենի
խոսքերը. «Ի՛նչ կաննաս, համիբերա»:

Չըկրակա, մեկ էլ կլսա օր՝ աղեն կասա
«մամա»:

— Վտ՛յ, էս իմ տղերն են:
Կուտամուտ կծծտ, կմտնի ներս, կըսա.—
խորշին բաղ՛ք:

Կրերեն կրացեն, դաթեք կտա տղերքին, կը-
կիսեն, կուտեն, ոսկին միջից կթափվի:

26(35). ԱԽԱԿԵՐ ԹՈՒՄՈ

— Կուղեմ էթամ Ստամբուլ:

— Վտ՛յ, մի՛ գնա, Ախպեր Թումո, մի՛ գնա.
աե՛ս, ինչ էկավ իմ գլխին: Ես էլ կուզի էթի, հմա
ես մացի մի տախտկի, ծովն ընձի վերցեց ու
տարավ, իրեք օր ընձի պտուցուց, իրեք օրից
հետո տարավ քցեց ծովու կրաղ: Իմ աշխատած
օսկին մե տոպրակ էր, դրի վեճ էղ տախտկին, հե-
լա՛ էգ ծովու քնարի խեա մե մեծ պալ կա, ոչ կտ-
նամ հլնեմ, ոչ բան, մացի լալով, մոմալով: Մե
խատ խտնչալ կար վրես, քաշի էգ խտնչալ, էղ
պալի հերես ծալի, օտուց տեղ շիթեցի, բարձրա-
ցա հեղա գլուխ: Հեղա գլուխ, տեսա՝ մե խատ
քաղաք ա, մեծ քաղաք. էղ քաղաքի նե պտտի,
ոչ մե հաա ընակիչ չկա, բոլոր խտնութենք լիքը,

համա ընակիչ չկա: Գնացի. գնացի՝ տեսա գետ-
նի տկից ծուխ ա կրարձրանա, քանգեցի մտա նե,
տեսա մե հատ աղջիկ նստուկ ա էնտեղ:

— Ախչի՛, էս ի՞նչ բան ա, էս գետնի տակ
դու ի՞նչ գործ ունես:

Բա.— Մեր քաղաքի վիշապն բոլորին կուլ
ա տվե, ես թնգավորի աղջիկն եմ. իմ խեր գետ-
նի տակ շինություն սարքեց, ես ըստեղ ա կապ-
րեմ:

(Ախպեր Թումո՛, դու հանդաճ էրա տես, էն
ցավերն եմ տեսե, օր սիվտկեր եմ. դու արի ընձի
հանգստ էրա, Ստամբուլ մի գնա,— ըսեց):

Մացի էգ ախճկա կուշու, սամուսնացա, յոթ-
ութ տարի ապրանք, մեղի էրկու երեսա հեղալ՝
մե աղա, մե տղիկ: Էն մե օր ես տղի ձեռն եմ
բռնե, իմ կնիկ աղջկա ձեռն ա բռնե, գացինք
պալի կուշու. ծովուն ա թամաշա կենենք, հան-
կարծ աշկա տոավ տախտկին, օր իմ օսկին էղ
տախտկինն էր:

Ըսեցի.— Կնի՛կ, պտի հիճիմ էթամ իմ տշ-
խատանք բերեմ, շթողեմ կիտ խետ ջրուն:

Կնիկս ըսեց.— Չէ՛, մի գնա, էս քաղաք քե
չրավարարա՞, մի՛ գնա:

— Չէ՛,— ըսի.— պտի էթամ:

Հիջա, ոտներս դրի հիջա, դացի խոսա սախ-
տրկի մոտ, ոտս դրի վրո տախտկին, պետր տ իմ
տորրակն վերցեմ. շրիդն փթեց էր մըջ ջրուն, ութ
տարի ա տնցե, շրիդ կտրավ, տախտակն ընձի
քաշեց ու տարավ մըջ ծովուն: Տարավ մըջ ծո-
վուն, ես էգանդնա գիլամ, կինս էնտեղ դուլա,
ծամերն ս կիտա (Ախպեր Թումո՛, դու հանդաճ
էրա): Ծովն ընձի վերցեց տարավ, տարավ ու
տարավ: Գացի իրեք օր էգ տախտակն ընձի պը-
տուցուց, էն մե օր քեշեց տարավ մե կողմից
դուս տվեց: Հեղա դուս, տախտակ կալի, օսկին
թողի վրեն, մե հեռու քաղաք կերեեր, դեմ էրի
էղ քաղաքն ու գնացի: Խաաա քաղաք՝ էլի ըղմալ
ընակիչ չկա, էգ քաղաքն էլ ա վիշապն տվերե,
էս յան պտտի, էն յան պտտի, դացի մտա խա-
նութենք, սիրտս կմոմա իմ կնգա, էրեւերեն-
րուն խամա: Գացի մտա մե խանութ, աեսա՝
մե լավ ըլուկ կա, ես էլ շորան շատ եմ հեղե,
վերցեցի ըլուկ, ըսկսեցի փշել: Տեսա՝ իրեք խատ
փտրի զոռալեն էկան հիջտն իմ դեմ, բրկեկեն
շապիկներ խտնին, էղան իրեք խատ աղջիկ, ըս-
կըսեցին պտրել: Ես փշի, նրանք պարին, էկան
ընձի մոտս, ձեռ թալի էն մեկին բռնի, էն էր-
կուն փտխան, հուրանց շապիկներ խտրան ու
գնացին: Էտրտն բռնեցի, շապիկը պտի, նորից
էղրա իտա մոմանացա: Վեց-յոթ տարի էլ կորա
խետ ապրա, էլման երկու երեսա հեղալ, էլի
գնացինք ծովու դուղ պտտեցու: Էլի պատայա էգ

տախտկին՝ իմ օսկին էլ վրեն, հիշա դացի օր բերւում, էլի յրիզ փառուկ էր, տախտակն ընծի վերցնեց զրու վրեն, աւարով ու աւարով, խտնեց կտնալ. աւար, օշխար կարածան: Դեմ էրի էդ դոլին, դադի տեսա մե խառ մարդ, շոքեր բշաե, էրկու հառ թաղի լծե, շորոյ վար ա կէնա:

— Բարե, ախպեր:

— Վա՛յ,— ըսեց,— խաղար րարի, Թումո՛:

— Ախպեր, գու ի՞նչ դիտես, որ իմ անուն Թումո յաւ:

— Իս Ոկոսն հեղիմ, շղինա՛մ օր դու Թումոն էս.— Դո՛ր ա կեթաս:

— Անաւր, տնաիրական կպտոտեմ:

— Ախպեր Թումո՛, կեթաս մեր տուն, ես հիրկուն դիրամ՝ բե կկարդեմ:

— Ա՛յ մարդ, ես պարիբ, անաւր մարդ եմ:

— Չէ՛, անաւրման ուսի էթաս մեր տուն: Հելալ դացի զեղի մեջ, մաա աուն, բարե տվի, կնիկ մոսես առաւ, բերեց խաց տվեց, կերա, նստա մինչե հիրկուն:

Ոկոսն էկավ ըսեց.— Քեղի կարգեմ, ախպեր Թումո:

Հելալ զնուց, ախպեր ճարեց, կարդեց, տուն աղեց, մնացի, հելա էդ զտուղացի, սկսեցի ապրել: Աշխատա, էդ զեղի մեջ ապրա, էդ զեղի շայրաթն ինչ ա, զինա՛ւ. օր կնիկ մահանա, մարդն կաանեն իւսա, կհիշուն, օր մարդն մահանա՝ կնիկ կտանեն իւսա, կհիշուն: Մնաց մի առ ժամանակ՝ իմ կնիկ մնաւ: Է՛հ, օրենք ա, բերեցին ինձ էլ կնուս իւսա թաղին, իմ ուղարն իմ իւսա, դտաւեն հիշա դացի զեղին տուկ, օր ուղ մեռել տ: Վա՛յ լըմն, էս զեղին աակ ես իմա՛լ պոի ապրի, մացի էդաեղ մոմաղլով: Կերա էն պաշարն մի ամիս, երկու, պաշարն վերջացավ, անթոթութուն ինձի հաղթեա ա, հա՛, հա՛՝ մեռնելու եմ: Էն մե օր անաւ՝ վերեից իոսելու ձեն ա կիզաւ: Հա՛, ըսի, մարդ ա մեռե: Բերին հիշուցին, կնիկ ուղ հիշուցին. թաղավորի աղեն մեռե, կնիկ հիշուցին, արի տե՛ ինչ ուղար ա պած հեա: Սկսեցի էդաեղ լավ ապրել, խարսի հեա ուսակվանք: Մնաց, օրերից մի օր էդ կնիկն էլ մեռավ, մացի մեռակ, շաա առնջվա: (Ախպեր Թումո, շաա տանջվա, դու արի ընծի լսա, Ըսաամբոլ մի դընա, ես դացեա եմ, էդ ցավեք անսեր եմ): Մնաց մի առ ժամանակ, մի օր դիշեր էդ մեռելներ հա կցածրանան, կհիշին դեռնի աակ, ես էլ խեաներ, կհիշին, մեկ էլ անա, գտաւեն դացի անդունդ, մեռելներ կթափին դեա, պաի ես էլ հընդի, իմ կնիկ փարին, առաւ ընծի հուր թեւերին, խանեց դեց շոր, ըսեց.— Իմ լավութուն էսի թըխ հըլնի, հելի դնա, ապրի. ես կերթամ իմ աղվերամի խես:

Պառկա քնա, քունս առա, հելա անաւ՝ ոչինչ

չկա, ամայի երկիր ա: Դնացի, դնացի անաւ մե խաա վայրենի թափաղոյոք-քալլաղոյոք՝ մե խաա ծառ բլորախան էր, դրե վըր ուսին, մե ճղից՝ զել, մեկից՝ արջ ու դաղան ա կախե ու դուքա: Էկավ ծառն շարժեց, ես հընդա, իմ օաներ-ձեռներ կապեց, թալեց մե ճղի վրեն, դրեց վըր թեին ու էկավ խասավ հուր ընակարան: Դուր բացեց, էդ ջանավարներին լուկեց, խորովեց, կերավ ու վըր քամկին պառկավ ու քնավ: Առավոտ լուս բացվաւ, հելավ, իրեք խողի էլ էդաեղ դրել ա մանդալեն. ինձ էլ դրեց մանդալեն. էն մեկին օջախի վրեն խորովեց, բերեց կերավ: Գնաց, հիրկուն էկավ, շիջ խթեց վըր օռուց՝ բերնից հելավ, էն մեկ խորովեց կերավ, վըր քամկին պառկավ, քնավ: Մնաց, էն մյուս օր մնացի ես մեռակ. ըսեցի՝ հիրկուն էկավ, ընծի կուտա: Ի՞նչ էնեմ, քաշեցի օտա խանի, բայց ձիթի ջար ավե դուտն դեմ, քառուն մարդ չկանա հիրար աա, չըկանամ դուրս դամ: Ի՞նչ միջոց գտնեմ. մե աաս տորխինդ խաա օշխար ուներ, մե խաա էլ ների կա մեծ կոտորներով: Հելա դացի էդ ներին մորթի, տիկ խանի, մտա մըջ էդ տկին, օշխար խեա կպառաեմ: Թափաղոյոք հելավ տեսա՛լ չկամ, ըսեց.— Ցավալ քե ըռնեմ, օրական մե թիքա ուտեմ: Է՛հ հա՛, չմոռնամ ըսեմ, քնուկ անդ հաշկն խաներ եմ, փշացրեր եմ: Էկավ մաավ մըջ օշխարին, չգտավ, էկավ ձիթի ջար ավեց դեն, մածեց, թուեց դուս, նորից դուս փակեց: Օր փակեց ըսի.

— Թափաղոյո՛ք, ես քո ըսեց-ընեցը, ես աղի մեջ ի, փախա՛ւ:

Թափաղոյոք կսկծու. թոավ ելավ վեր, ափավ դեռին ու սատկավ: Ես հելա ու դացի: Գացի մե անդ անաւ մե խաա ձիավոր դուլլի նման դուքա: Էկավ խասավ.— Բարե:

— Աստու րարին:

— Ախպեր, ըսկի օշխար շոքեմ ես. ինձ արսիինդ օշխար, մե խաա ների քալլաղոյոք տարել ա:

Տեղն ըսեցի, պաամեցի:

Ըսեց.— Ես Իմանի Զիլախն եմ, կեթաս մեր տուն, շուր ես իդամ,

Գացի աուն, նստա, կնիկն էկավ, մե խաա խաանի շոր կոա կախուկ ա վղից, մե խաա ըիձա էլ կապուկ ա սնից՝ մե սլա խաց դիլին ա դուրկ, մի սլա խաց էլ հառեցն ա դուրկ: Գնացի ըդրանց զոմ, անաւ՝ քառսուն-հիցուն խավի մե օդ կդուրկ, մե օան ա թողուկ:

— Խաց կերեր ե՛ս, ախպեր:

Ըսի.— Ա՛յ մարդ, քո խաց կուտվի օր ուտեմ,

— Ընչի՞, ախպեր:

— Բա՛ էս կնիկ ի՞նչ մեղաց տեր ա, օր իսնի շոր կոա կախեր ես վղից:

— Է՛, ախպեր Թումո՛, օր պատմեմ դու ըն-
ծի մեղադրեալ է՞ր իմ կնիկն ա. էսի իմ ձիարած
սեյիսի խեա սիրողությունն կէնեք: Ըսեցի կայնի՛.
րեւեցի է՞ր սեյիսին սպանի, կոտ շորցուցի, կախի
վրեն, օր իշկա վրեն, խավես խանաւ էս բիձեն օր
կապուկ ա սնուց, իմ խերն ա, իմ խաց երկիր կու-
տեն, կեթեր հարեանի տնից խաց կուզեր: Մկա
կապեր եմ սնից, մե սլա դրեր եմ դլխուն, մեկ՝
հառեց, օր հառեցին սւտա, դլխի վրին կհիշու կու-
տաւ: Է՞ր խավերի օտր կտրեր եմ, որովհեանց ցո-
րեն կլցեմ հառեց հուրանց՝ շուան, կեթան հուրի-
շի բոստենի, ընձի կքրֆեն, օաները կարեր եմ,
ցորեն լցեր եմ առաջ, ուտեն, ընձի խավկիթ ա-
ծան:

— Լալ ես էրե, բա՛:

Նստան, խաց կերան:

Ախպեր Թումո՛, տեսա՞ր իմ դլխի էկած, արի՛
դու Ստամբուլ մի, դնա՛:

Ըամալ էլ էրեց, չդնաց: Չար դնաց հնդի,
բարին վըր ձեպի:

27(36). ԱԽՊԵՐ ԹՈՒՄՈՆ

Ժամանակով մի մարդ դլի, ծանր բնանիքի
տեր. կտենա օր ղժար ա ապրել, կստա կնդան.—
էս էրեխեքին յուլա տտր, ես էթամ աշխարհ-աշ-
խարհ ֆայլություն անեմ, փող աշխատեմ:

Կնիկ դլին մե էրկու խատ դյարե խաց կթրա,
կդնա մարդու խեա, մարդ կթթա, կհասնի մի քա-
ղաք:

Ման կդա, արե կմանի, կեթա մե դուռ կափա:
Կրնդունին, կիտսան դեսից-դենից, խաց կդնեն
կստեն, էսի կըտենա՝ վեց խաա ջահել քեֆ կա-
նեն, էս ծեր մարդ էտունց հառեց կծառայաւ Կա-
սա.—Ախպեր՛ ջան, խաց կե:

Կասա.—Ձեր խաց ուտելու չէ, ասեք տենամ,
ինչի՛ համար դուք ջահել տղաներ, դուք նստած
եք, էս ծեր մարդը ձեպի կծառայաւ, էսի մեղք չէ՞,
օր կաանջեք:

Ծերը մոռեցավ, ասաց.—Ախպեր՛ ջան, ա-
նունդ ի՞նչ ա:

— Իմ անուն Թումո յա:

Ասաց.—Թումո՛ ջան, դու խաց կե պրծի, ես
իմ դլխու դյալած քե պաամեմ, դու աես:

— Չէ՛, չեմ ուտե, մինչե շասես՝ չեմ ուտե:

— Դու խաց կե, պրծի, ես կպատմեմ:

Խաց կերան վերջացուցին, էն մյուս ջահել
ախպրներ դյացին քնելու:

— Արի, ախպեր Թումո՛, ես քե պատմեմ
իմ դլխու դյալած, դու դո՞ր ա կեթաս:

— Ես կեթամ ֆայլության:

— Եթե դու ընձի կլես, դու արի մի՛ դյնա

ֆայլության. ես կպատմեմ դու լսի. դու տենաս
մեր ապրուստ, մենք հարուստ ենք, էս իմ վեց
ախպեր ինչ էրին, չկրցան իմ վրեն, ես հելա
դյացի ֆայլության: Մենք իրեք հնդյեր ինք. դյնա-
ցինք աշխարհ-աշխար. մի քաղաք հանդիպանք:
Աշխատեցինք մե էրկու-իրեք աարի. բավականին
ոսկի ստեղծեցինք, ու որոշինք տուն դառնալ:
Հելանք էկանք, նստանք մի լոտկա, էկանք հա-
սանք ծովու մեջահղ, մե փոթորիկ բռնեց. մեղի
փոխադեն բերա ափ, տարալ հեռու. հելանք մի
քաղաք՝ լի առատ խանութներով, բայց ոչ մի մարդ
չկա, տներ դատարկ, վա՛յ վավելեր, ա՛յ մարդ,
էս ի՞նչ բան ա:

Չում հիրկուն ման էկանք, հիրկուն դյնա-
ցինք մե աուն քյանք, առավոտ վեր կեցանք տե-
սանք՝ մեր մի հնդյեր չկա: Վա՛յ վավելեր, վա-
վելեր, էս ի՞նչ օյին էր էկալ մեր դլխու: Ախպեր
Թումո, դու լալ լսի. օր չեթաս ֆայլություն: Հե-
լանք էս յան ման էկանք, էն յան ման էկանք, մեր
հնդեր չդտյանք: Գյացինք մտանք մե պայեռտ,
լիբր կտոր, հրմա փղուկ ա, վա՛յ վավելեր, վա-
վելեր: Հողնանք, հիրկուն էկանք քյանք: Հա-
ռավոտ հելա տեսա՝ իմ մի հնդերն էլ չկա, մաղեր
եմ ես մենակ: Չում իրկուն ինչքյան շուռ կկա
իմ հնդերոջ, չդտա, հիրկուն դյացի մի հուրիշ
տուն քնեմ: Մե ձեռս կտրի, աղ լցի, օր չքնեմ, մե
խանչալ քյաշի դրի կողքս, սպասեցի: Ապստեցի,
մեկ էլ հերթից նայեցի աեսա, տեսա՝ մե վի-
շապ լեղուն պարզեց, որ ընձի աանա. բրթեցի է՞ր
վիշապ, էտոր արուն դեա հելալ դյնաց: Լուս
բացվալ, հելա դյնացի, մե շուշաբանդ հանդիպաւ,
խանչալս լալի՝ շուշաբանդի մե յան քանդի, տե-
սա մի խեղեն աղջիկ դուս էկալ:

Առաց.—Իմ յոթ ախպրից ինչ խաբար:

— Էս քաղաք մարդ չկա, մե ճնջուղ էլ չկա,
յուրդդ քանդվի:

Վերջապես, մե էրկու օր մացի էդտեղ, է՞ր
աղջկա հետ ամուսնացա, մեղի մի աղջիկ ունե-
ցանք, էս աշխրքի հարստություն իմ աչք չի դա, էն
լողկի օսկին օր մնաց, իմ հաշկ մացե է՞ր օսկու
վրեն. կնդաս կասեմ, որ էթանք է՞ր օսկին բերենք:

— Հեսա քեղի ջվլներով օսկի կա, ինչի՞դ ա
հարկավոր:

Մեր աղջիկ հելալ իրեք տարեկան: Մի օր
հելանք դացինք ման դյալու, դյացինք խասանք
լողկին:

— Այ կնի՛կ, լա՛ աես, յավաշ հրնեմ էն օս-
կին բերեմ:

— Այ մարդ, դյործ չունես, քյո սոսալած,
չյործ չունես:

Չլաւ կնդաս, հելա ոտ թալի լոտկեն, մե
քիսկն բերի, մե ոտ էլ դրի՝ մեկն էլ բերի, է՞ր հրն-

դերներու օսկին էր. կայնի, ասի, հելեր եմ, հելեր
եմ, իմն էլ բերեմ: Մե ոս էլ թալի, դու մի օսի,
էդ յոսկեն փառուկ ա, լոտկեն փրխալ, ես մացի
մե տախտկին նստուկ, քյամին կայնալ ընծի
տարտուլ, իմ կնիկ, աղջիկ լալով մնացին, ես էլ
լալով կեթաւ, չեմ դինա դոր ա կեթամ:

Ախպեր Թումո, հանդաճ էրա, ընծի լսի, օր
չեթառ ֆայլութուն: Կերջապես տարալ, տարալ
աղխրհի մե ծերից խանեց. ահա՛ մե մարդ էրկու
շուն չժե, վար կէնա: Գյացի բարեւ տվի, ըսեց.—
Ռարս՝, խաղար բարի, ախպեր Թումո՛:

Ըսի.—Վա՛յ վալիլեր, վալիլեր, էս ինչ դի-
ներ, օր իմ անուն Թումո էր:

— Ախպեր Թումո՛, տրի դու մաճ բոնա՛ վար
երա, ես էթամ քիզի կնիկ ուզելու:

— Ա՛յ մաղդ,—ասի,—բալի ես չեմ կարողի:

— Չէ՛, բիզի կկարդեմ, իրիկուն դու չորոց
թողես չժան հեան, դու հնդի շներս հետե արի,
կտոնր դուքան, մեր դուռ կկայնեն:

— Շատ լավ:

Արեմտայ ա, բերի չորոցն անշատեցի, էկանք
խասանք մե դուռ: Էդ մարդ հելալ, ընծի աարալ
նկրս, ըսեց.—էսի քեզ կնիկ:

Տեսա մի կնիկ, ամաներ թուրած: Ընծի տվին
մե սենյակ, իմ կնդա խեա կապրենք, ֆայլութուն
կէնեմ:

Սի օր հիրիկուն ասաց.—Ախպեր Թումո՛,
դինաս ի՞նչ կա, մեր երկիր էսպես ա՛ մարդ մե-
ռալ կնիկ խեա կթաղենք, կնիկ մեռալ՝ մարդը
խեար սաղ-սաղ կթաղենք, էս բան հիմացի:

Վա՛յ վալիլեր, վալիլեր, ախպեր Թումո,
դու լալ լսի, որ դու չեթաս ֆայլութեն:

Էրկու ասորի հնցալ՝ իմ կնիկ մեռալ: Ուրին
մե քսան օրվա հոց թիւին, ճաշ դրին, ջուր դրին,
ինձ էլ խնոր թաղին. աարան խանին մե սարի
դրիս, քանդին ծակ բացին, խացն հիջուցին, ինծի
իջուցին, հետո էլ կնդան հիջուցին, ծակ փակին,
դնացին:

Անցալ մի քանի վախտ, տեսա էլի մեռել
հիջուցին, կնիկն սաղ ա: Մարդն դրինք էն յան,
էդ կնդա խեա սամուսնացա: Տեսա ձեն դուքա,
դու մի սուս, աղվսներ սար ծակած, դուքան ջան-
դրկներուց կուտեն:

Ասի.—Արի էտ ծակից դուրս գանք լուս աշ-
խարհ:

Սղվսներ էկան ջանդակ քյաշելու, ես ջանդակ
պոշտի, ես էլ հելա դուս, փակեցի ծակ ու յալա
փախա: Գյնացի, գյնացի՝ ահա մի սուրու օշ-
խար, գյացի խասա օշխրին, ահա մի քոռ քյա-
լադոդ ընծի բոնեց, թեքս կապեց, թալեց ծա-
ռի վրեն, ծառ խանեց դրեց ուսին աարալ: Տա-
րալ խասուց Ահերի դուռ, աարալ էրի մեջ, ըն-

անդ էլ էրկու խոքի կային, օշխարն էրեց ներս,
քյար տվեց հերի դեմ: Մառը ջարդեց. կրակ տը-
վեց փուռն, էն մեկին կարմրեցուց, կերալ, ջուր
խմեց, էկալ պառկալ ու քյնալ: Սոսվոտ վեր
կացալ, օշխար քյաշեց գյնաց: Էդ հնդերոջս խեա
ատմներով մեր կապեր բացինք, նստանք: Արեւն
առալ մտել, քյալադոդն էկալ, էն հնդերոջս խո-
րովեց, կերալ, քյնալ: Մտածեցի հլենմ Թամոյ
մորթեմ (օշխրի մերին ա). տիկ խանի, շիշը դա-
ղի, խթի հաշկը, քյոռուցի:

Բոռաց.—Հա՛յ, քե խոսխում կուտեմ:

Տիկը խյաքա, լուս բացվալ, հելալ էթելու.
դուսն մեջ կայնալ, ես որպես Թամո՛ հնցա փա-
խա, դոռուցի.—Քյոռ քյալադոդ, Թամոյ ես
մորթի, հաշկդ ես խանի, հելա դուս:

Էդ թոալ երկինք, հիջալ դեպին, պլթաց: Ախ-
պեր Թումո՛, դու լալ հանդաճ էրա, օր ինծի լսես,
չեթաս ֆայլութուն:

Փախա, մեկ էլ տեսա մե կապուա ձիալդը
հընդե իմ հեան. էկով, էկալ բարեեց,—դո՛ր ա
կեթաս.—Դու քյոռ քյալադոդի ի՞նչն ես:

— Ըսացի.—Ուրին էլ չեմ:

— Էն հառաջի սիւլաակ օշխարն ցանսնե՛ս,
էն օշխրներն իմն են:

— Ես սպանել եմ ընդուն:

— Օր ըմալ ա, դու նսաի իմ ձին, դնա մեր
տուն, Սուրաթան՝ Իմանի Չփլախի աուն:

Նստա, խեծա դյացի Սուրաթան, դաա Իմանի
Չփլախի տուն: Տեսա օր էդ աուն խալեր հըմեն
մե ունեն են, մե բիձա կապած սնին՝ խաց սղով
լիք, ջուրն կողի խետ, մե կնիկ էլ կա արաբի դը-
լոի վղից կախուկ ա: Սպասի շուր հիրիկուն, տե-
սա Իմանի Չփլախն էկալ: Նստանք սկսինք խո-
սել,—էս կնիկ իմ կնիկն ա, իմ կնիկ ինծի կթո-
ղեր, կեթեր արաբու խեա սիրող կէնեմ: Ես էլ նրա
դրիս կտրեր, կախեր եմ վղից: Էսա մարդ իմ
խերն ա, ես հարուսա մարդ եմ: Էս մարդ իմ հե-
լած չեւած կթողեր, կերթեր իւղի աուն, վոկիկ
կխմեր. էնաոնք էլ ընծի կանալալին, կըսին.—
Գեպին մտնես դու, քո խոր հընչի՛ չես պախի, օր
կդա մեր վոկներ կուաա:

Ես էլ կապեր եմ սնից, թող սաա, նսաի:
Տենաս մեր խալեր՝ մե ունեն են. մեր կուա կթո-
ղին, կեթին հարեանների խալերու կուա կու-
աին: Ես էլ հմնու ոտներ կարի, որ մնան մեր
դռանը:

— Թումո ախպեր, ես իմ կապուտ ձին կը-
րախշեմ քե, դու նսաի դնա ձեր դեղ:

Էդ մե ձին ալեց ինձ, նսաա էկա մեր դեղ:
Ես ըմալ ի ծերացեր ի՛ ոչ ոք չճանչցալ ինձ: Էս

1. Աղբրեջանական գյուղ Վարդենիսի շրջանում (ժ. 4.)

իմ ախպերներն՝ ճոշ ախպերներն են, ես պատիկն եմ, դու արի, իմ ճիւղն տես:

Ընծի տարաւ ղյում, ասաց.—Դու ընծի լսի, մի ղյնա ֆայլության, ես էլ էս ձին կտամ քեզ, դարձի ձեր ղեղ, ձին ծախսա բյո երեխերին պախա:

Ես լսա էդ մարդուն, դարձա էկա, կարողացա միջոց ստեղծել ապրել: Ասուց իրեք խնձոր՝ պտտմողին կհեղի, մնացածն էլ ու՛ր հտվանություն կտա, թող նրանք ուտեն էդ խնձոր:

28(37). ԷՐԿՈՒ ԱԽՊԵՐ

Ավալ ժամտնակ էրկու ախպեր ղյնն, մեկը բյասիր, մեկն էլ հարուստ: Ձմեռ էդ բյասիր ախպերն ասաց.—Ախպեր՝ ջան, մուննտթ կէնեմ՝ ձին ասա, էթամ տշխատեմ:

Ախպեր տվեց, ասաց աա՛ր. իսկ ընդհանրապես սոսոված բյասիրի խելք կառնի հառեջ, նոր հետո ապրուստ: Բյասիր ձին տարավ մեշեն, մե խատ ծառի բյաթուկ կապեց ձիու պոչից, շատ էկավ, թե քիչ, հնդկավ մե փոսի մեջ, ձիու պոչ բյոբից կարավ, թողեց ըսե, էկավ ախպերն ասաց:

Ախպերն ասաց.—Դու իմ տուն բյանդեցիր: Բռնեց ղյոռոն տվեց դատարան: Էդ ժամանակ էլ դատարան հուրիշ ուսյոն էր, կանչեցին դատարան: Վեր կացան էրկու ախպերով դատարան էթալու, ղյացին խասան մե ուրիշ ուսյոն, մութ տվեց. դո՛ր էթան. ղյացին մե տերտերի տուն՝ հեղան կոնախ: Էդ տերտերի կինն էլ պաուկե, թաղա տղա յա բերե: Էն օր հարուստ ախպերն էր, բերին ճաշ տվին, կարգին հարգեցին, ինչ օր բյասիր ախպերն էր՝ խացի փշրանք, ժտմիկմաժիկ ղրին ըտոր հառեջ, կերավ: Տեղեւը թալին փոփ ղյոխ, ջոջ ախպերն էլ կարգին տեղաշոր բյցին, բյնան:

Պղղի ախպերն շատ մասածեց, արորվտվ, ղլորվավ հընդավ էրեխու օրոցին, էրեխեն մեռավ: Տերտերն էլ տվեց դատարան: Հասան մե մեծ կարմունջ, կարմունջի բարձրություն մոտ խարիր հիցուն մետր տ, ասաց.

— Էսպուց լավ բան չկա, յավա՛շ ընծի թալեմ էս կարմունջից, մեռնեմ, վերջանամ:

Դու մի ասա էդ դեղի ղլավու խեր հիվանդ ա, ղրտծ սել, կարմնջի տակով կտտենն: Էդ մարդ թոնելու բաշան՝ հընդավ էդ մարդու վրեն, էսի մեռավ: Էդ էլ հուր դործ տվտվ դաաարան: Ախրատր մտածեց, օր հուրին կզնդակահարեն, ճամփուց մի հատ կլոր ջոջ բյար դաավ, դրեց մե շորի մեջ, ղանեց ղոլթուղ: Դատարան լսավ, էդ մարդը

բարը հանեց շորով ցույց տվեց. դատավորն հիմացավ օսկի յա, հաշկով էրեց. յանի պախա: Դատավոր լսավ բոլոր ղործերը, ասաց.—Ձին մնա էս մարդու մոտ. շուր պո: բուսի (այսինքն ձին մնաց բյասիրն):

Տերտերը դործ լսավ. ասեց.—Թող էթա. քնի տիրութնու կուշտ, շուր աղա հեղի:

Ռեսի տղեն էլ ասաց.—Թող էս մարդ էթա կարմունջի տակ կայնի. դու կարմունջից քեզ թալ էտոր ղլիսի վրա, սպանա: Որոշում վերջնական ա:

Ռեսի տղեն տսաց.—Էս մի քսան օսկին կրտամ դրան, ես չեմ կանա կարմունջից ինձ թալեմ. բալթի չհնդա էդ մարդու վրա, հընդա գետին:

Ախպերն ասաց.—Էսա մե ճանդ օսկին ա՛ռ, իմ ձին տու, պոչն հո՛ւստ բուսի:

Տերտերն էլ ասաց.—Էս մի քիտուկ օսկին առ. ես նամուսի աեր մարդ եմ. էյ խալաւաւաւությունից վաղն արի:

Տվին էյ մարդուն:

Դատավորն կանչեց էյ մարդուն.—Արի տե՛նամ, ախպեր՝ ջան:

Ասաց.—Պարոն դատավոր, եթե դու ընծի որոշիր ղնդակահարություն, հուրիշ իլլաճ չկար. ես բյար դրեր ի ծոցս, պտի տի բյո ճայտի մեջ, ղանի բեղի սպանի:

Դատավորն ասաց.—Փա՛ռք քե սոսոված, օր ես փրկվեք եմ: Ա՛յ տղա, արի մի քիսիկ օսկի տամ քե, ղնա բյո կրեխեք պախա, յլ ես փրկվա:

Էս աղքատը հարստացավ, սկսեց լտվ տպրել: Չարն ընդե, բարին բոտե:

29(38). ՆՐԿՈՒ ԱԽՊԵՐ

Էն օր մեծ ախպերն ա, կարգված ա, էն օր փոքր տիպերն ա՛ տպր տ: Զոջ տիպեր տուն կկատավարա, պղտիկ ախպերն խոսաց վրեն.—Բու տուն ալոլի, դու կտանես մեր մալ կժտն կկորցուս, կիպա:

— Ախպեր՝, էսա մեկ եղն էլ դու կտանես ծախես:

Հեւավ աարավ մի քաղքի մեջ: Դու մի ասա՛ ըղտեղ իրեք ախպեր են, քոսսթեն կէնեն, պտուլ են, կժտն ապրտնք կտոնեն:

Էն օր մեկ քոսեն հտնդիպավ, բուց.—Ախպեր ջան, էն հորթիկ չծախե՞ս:—Իմա՛լ,—բսեց,—հորթիկ:

Բա էտի հորթիկ ա՛:

Չծախեց. առաջ անցավ: Էն մեկել տիպերն բսեց.—Էտ կովը չծախե՞ս:—Իմալ,—բսեց,—կո՛ւլ ա:

Էն մեկել պղղիկ տիպերն բսեց.—Ախպեր, էդ էծ չծախե՞ս:

Ի՛նչ, է՞դ մարդու խելքն առան. էժան ավեց, Լկավ:

Ախպերն ըսեց.— Իմա՛լ ծախիր:

— Էժան:

Հելավ դնաց մեկ հարուստ մարդու մոտ խընդրվավ, ըսեց.— Ինձի մեկ խաա օսկի առուր, խինդ օրից ևզնա կրերեմ:

Էս մարդ մեկ խաա աասնոց օսկի ավեց, դրնաց մեկ քյավառու հանդիւլավ, որ մեկ խաա լավ էշ կծախաւ: Առավ Լկավ թաղա փախնով: Հելավ սարախտան էկավ:

Ջոջ քոսեն հելավ հառեց, ըսեց.— էշ ծախու յա՛ւ — Ի՛նչ ա դին:

— Երկու խաւիր օսկի:

— Հորի քու էշ օսկի յա կթրքա՛ւ:

— Այո՛ւ:

Ինաց ախպրոսցը կանչեց, շուր կզան, էս մարդ օսկին դրեց էշու ոռ, ևկան քոման վրեն: Էշին զանեց, էշ աղոնեց, օսկին օռնն թոսով, վերցին՝ օղորթ օր օսկի յա:

Ըսեց.— Այլադացի՛ր:

Ըսին.— Խա՛ւ:

Ի՛նչ մի ըսե օր էդոնք թաղավորի խաղինեն կողոնան կրերին: Տարան, շուտ խամբրին, էրկու խաւիր օսկին տվին, էշն սուսն: Բերին ջոջ ախպր առն, ըսեց.— Տարեք լավ յոնչա դրեք հառեք, կուշա ուղտ, նսր օռկին կիտա, ունսթի չիդա:

Բերին Լմա՛լ կերցուցին, էշ կանդլա, սուսն վարացն հընդան վրեն: Է՛, օսկին դոր՛ա կթրքա, օսկին չկա ինեւ.— Հելեք էրթանք, բռնենք տիրոջ սողաններ: Էշ ծախողը դնաց, աեսավ մոարներ աղվես ա բռնած, էրկու աղվես առավ, Լկավ առն: Էսի եղ Լլ առավ: Մե աղվես սարավ խեա, մեկն Լլ կաղեց սմարա: Էդ իրեք քոսեն դոնեն մասն, կնիկն ա տուն,— բարի լա՛ւս, քո մարդ հո՛ւր ա:

— Գացե վար կէնա: Դարի դլսին ա, մեռնիմ իմ աղվսուն, խսքնուկ ա, թե չէ՝ կճամբխի, կկանչի (հինք սովորցուցեր ա կնդան):

Ըսեց.— Աղվես ջան, դնա՛ւ:

Քաղրի շուր հընդան աղվսու հեան: Էդ մարդ խաաղեցավ, աղվես շլքեց, ևզներ ավեց հառեք էկան: Տեսան, աղվեսն, հավառացին:

— Ումուդ ջան, քու աղվես տաի աաա բնձի:

— Ա՛յ մարդ, իմ ձեռ ու ոտ իմ աղվեսն ա, ես իմա՛լ կիդամ:

Էրկու խաւիր օսկի ավին, առան:

— Ըսեց.— Սի՛ քեցուցեք, նեղուցուկ ա, դրկեք տարեք:

Առան աարան, հիրդուն մութ տվեց, ըսեց.— Ախպեր, մենք էրթանք մեշուկ զանենք, խաղինեն կլլնանք, աղվսուն դու ճամփա, առնենք դանք:

Էնտոնք գացին. աղվես թողեց. գնաց՝, գրնաց: Էս մարդիկ հելան Լկան,— տեսան՝ աղվես կուրիսուկ ա:

Էս մարդն էլ դնաց մեկ խաա եղան փուլիկ առավ, արուն լցեց, առավ էկավ, նխշուն դուդուկ մ՝ առավ, ըսեց.— Կնի՛կ, ես դինամ, էնդոնք մկա կիզան. օր դուքան, ես էս փուլիկ կկապեմ քո վրի լաշիկներու աակ. օր էկան, դու խաուլի հիւսուր, ես կերսոսեմ, քե կմորթեմ, դու խոխոա, հետո ես դուդուկ դնեմ քո օռուն, կիշեմ, դու թռի հելի նսաի:

Հմլա, հմլա էրեց:

— Ախպեր ջան, էդ դուդուկ ծախա մեղի:

Առան Լկան, աարան ջոջ ախպր կնդան մորթին, դուդուկ փիին. Ի՛նչ սաղնալ, Ի՛նչ բան: Հելան Լկան դոր մոս:

Սա փախավ, էդոնք հընդան հեանից:

— Հորի՛ ա կփախես,— մի հովիվ խարցուց:

— Մեր թաղավոր մեռե, էսոնք հնդած իմ հեան օր բռնեն, աանեն Լնեն թաղավոր, ես շուղեմ:

— Ա՛յ մարդ, արի դու հելի շորան, ինձի թխ սանեն:

Շորերը փոխին: Չորնին բռնին, կզանեն կըսուանեն: Հեառ դարձան Լկան շորնի կուշա, տեսան էդ մարդն ա, ըսին.— Յա՛, քե թալինք ջո՛ւր:

— Ձեր աուն սուբվի, պտի օրմ՝ էլ հառեք թալիք, խրեղեն թաղավոր ծովու սակ օլխար էր կցովեր, ավեց ինձ առա, Լկա:

— Դը՛ արի, մեղ էլ տար թալ ջուր:

Տարավ թալեց, սրկան, խեղդվան, պրծավ դրանցից:

30(39). ԱԼԵԲԱՆԻ ՀԵՔԻԱՔԸ

Առաջ ժամանակով մե խաա քյասիւր տառավ կլլի էնի կունենա մե աղա, անուն Ալեքսան, երկու խաա էլ դաւ: Էդ Ալեքսանի սովորութունն Ի՛նչ էր. հմնօր սարախտան դնեք, իր երկու դադն կասներ շու կարածցուցեր, կրերեր: Մե օր Լլ հեղավ, կախավ թունդի, շղնաց:

Մերն սաց.— Բալա՛ ջան, սիւար օրն հելավ կեսօր, հելի էդ դադերն աար շու:

Տղեն սաց.— Ջայնմուն հչնի, իմ հնդրներ հեսօր կթան քեֆի, դու կասես դադեր սար տախու, շն՛մ էթա:

Մերն աեսավ օր հնարք չկա, սաց.— Օր թար ա, հելի էս մի դադ աար ծախա, դնա քո հնդերներու խես քեֆ էրա:

Ալեքսան հելավ, ուրախ-ուրախ դադու մեկն վերցեց, աարավ բաղառ, օր ծախա: Բաղառով մեկ բոռաց.— Լավ դա՛ղ, լավ դա՛ղ:

Վաճառականները սեկը կանչեց հուր խանութ, սոսաց.—Տղա՛, դադ քանի՞ ա, կասես:

Ալեքսանն ասաց.—Խազե՛ն, դու գիտես, ինչ կտաս՝ տու:

Վաճառական զազն վերցեց, տնտղեց, գրեց գախլի աակ, ձեռն տարավ հետև, բերեց՝ մե՛ սիլա տվեց տղի հերեսին: Ալեքսան լալակթնուկ թողեց հելավ գուս: Գնաց էստեղ, էնտեղ, մի կտոր խաց ճարեց, կերավ, չուրի օր մթնավ, գնաց. տուն:

Մերը ասաց.—Բալա՛ ջան, կերխումդ անուշ հլնի:

Ալեքսան ասեց.—Ադե՛ ջան, սաղ հլնես, լավ կերա-խմեցի:

էն մեկել սարախաան մերն ասեց.—Ալեքսո՛ւն ջան, ղը՛ եկի էս մե դադ բոնե, աար պախա:

Ալեքսան ասաց.—Ջալնմուն հլնի, էն վախա հլա երկու խաա էր, կտանի. մկա էս իմ եքա ջան-գալն առնեմ, հնգնեմ էա մե դադու հետևի՞ց. չե՛մ էթա, հեսօր իմ հնգերներ կէթան ֆռալու:

Մերն տեսավ օր հնարք չկա, Ալեքսանին ա-սաց.—Օր էթար ա, հելի էս մե դադն էլ աար ծախա, գնա՛ քո հնգերներու խեա ֆռա:

Ալեքսանն հելավ դադ վերցեց, գնաց համան վաճառականի մոտ, ասաց.—Լավ, դա՛դ, լավ դա՛դ:

Վաճառական ասաց.—Տղա՛, դադն քանի՞ս կասես:

Տղեն ասաց.—Խազե՛ն, դու դիդես, ի՛նչ կու-տաս՝ տուր:

Վաճառական զազն առավ, դրեց գախլի աակ, ձեռն աարավ, բերեց՝ մե՛ սիլա տվեց տղի հե-րեսին:

Ալեքսան լալակթնուկ դուս եկավ, մե կտոր խաց ճարեց, կերավ, կալնավ իրիշկեց, չուրի վա-ճառական խանութ փակեց: Վաճառական խանութ փակեց, էդ երկու դադն վերցեց, գնաց առնու Ա-լեքսան ընգսով վաճառականի հետևից, դնաց մր-աավ վաճառականի առնու՝ սրախ: Վաճառական յր մսավ տուն, կնգան կանչեց, ասաց.—Կնի՛կ, էս էրկու դադն սարախատան կմորթես, մեկն թաքտ-վորի լայաղի կեփես, մեկն էլ վալիլի լայաղին կէփես, կդնես ոսկե թասի մեշ, արոշումե շորն էլ կքաշես վրեն: Ըս սարախատն խանութի աշ-կերտներուց մեկին կուղարկեմ, կստաս, բերեն:

Ալեքսան էս խոսակցությունն օր լսավ, թո-ղեց հելավ դուս: Սաքախաան, երբ օր մե քիչ արև բանցրցավ, Ալեքսան գնաց վաճառականի տուն, վաճառականի կնգան տաց.—Խանր՛մ, խաղեն կասեր հէրեկվա դադեր, օր տվեր եմ էփելու, եթե հաղը ա թս՝ աա:

Խանրմն հելավ դադերն դրեց ոսկե թասի մեջ, արոշումե շորն էլ քաշեց վրեն, տվեց աղին: Ա-

լեքսանն էլ հելավ դուս. մտածեց. ասեց.—Օր էս ձեկ էթամ տուն, ճամփեն կարող ա ծողովուրց տփեն, ձեռիցս տանն: Լավն էն ա՝ թասն ու շորը գնեմ ծոցս, դադերն էլ բոնեմ ձեռներս, էթամ. Թասն, մեկ էլ շոր գրեց ծոց, դադերու մեկն բոնեց մե ձեռ, մեկն էլ մեկել ձեռ, վաղավ առնու. տվեց մորն ու ասաց.—Ագե՛, բոնա. դադերու մե մաս բերեր եմ:

Թո Ալեքսան զազերն ուտա, մենք խարար տանք վաճառականին: Վաճառականն էլ հելավ. ծառաներուց մեկին օղորկեց տուն, օր դադեր բե-րա, հինքն էլ գնաց թաքավորի ու վաղիրի հե-տևից: Գնաց վաղիրին, մեկ էլ թաքավորին կան-չեց, բերեց խանութ: Էկավ ի՛նչ տեսավ. աեսավ օր ծառան դադեր չրեր: Կանչեց ծառային, կե-լուծյուն հիմցավ, մե թարով թաքավորին, վաղի-րին հարգեց, պաավեց, ճամփու դրեց:

Ալեքսանն էլ դադեր կերավ, հելավ կտավ մոր յախեն, մորն ասաց.—Ընձի մե ձեռք ախկա շոր ճարա:

Մերն էլ հելավ էս հարեանից, էն հարեանից, մե ձեռք ախկա շոր ճարեց, բերեց տվեց աղին: Տղեն շորեր խաքավ, դառցավ մե շտեսնված ախ-չիկ, գնաց մտավ համան վաճառականի խանութ: Վաճառական տեսավ էդ աղջկան՝ աղլիման զնաց, ասաց.—Ախչի՛ ջան, ի՛նչ ա կուղես:

Ախչիկն ասաց.—Ի՛նչ պտի ուղեմ, եկեր եմ օր հիրուր խեռ էթանք Դադնիս, լողկնանք, հիրուր առնենք:

Վաճառականն էլ շտեսով, հելան աղրանք առնողներուն շուտ ճամփու դրեց, ախկան տաց.—Ի՛նչ կուղես, ասա:

Ախչիկն մե քսնի աարեղ լավ դեյրի կտոր վերցեց, մե դալիլ սաղոն, վաճառականի խեա զնաց բաղնիս: Կողկնալու վախտ վաճառականին լավ ափեց, ջանդակ կաղտոցուց, շորեր խաքուց, խանեց դուս, բերեց խալեց բողնու բուշեն, հինք էկավ առնու:

Վաճառականի կնիկ շուտ բանդ հելավ, տե-սավ օր հուր մարթն չկա, հելավ զնաց թաքավո-րին խարար տվեց, օր մարթն չուրի մկա չէկե առնու: Թաքավոր հուր պահակներուն օգորկեց վա-ճառականին շուտ դալու: Պահակներ հէլան բնդան շուտ պալու, էկան տեսնու՝ բաղնիս մոտից մե մար-թու տքոց ա կուքա. լուս վառին տեսնու օր վա-ճառականն ու, վերցին, տարան, տվին վաճառու-կանի կնդան: Սարախատուն լուս բացվելու պես, Ա-լեքսանն հելավ կտավ մոր յախեն, թե.—Ընձի մե ձեռք բժշկի շոր ճարա:

Մերն հելավ բնկավ էս հարեանի, էն հարեա-նի առնու, մե ձեռք բժշկի շոր ճարեց, բերեց տվեց աղին: Ալեքսան շորեր խաքավ, հելավ զնաց վա-

ճառականի դռան մոտով ֆոնացի էդ վախտ վաճառականի կնիք հեղափոխում, տեսավ որ ճամփով լճիկի ա կնիքն, ձեն տվեց բժշկին, բժիշկ հետ դառնալով, խառցուց.— Ի՞նչ ա կասես:

Կնիքն ասաց.— Պարոն բժիշկ, մե խիվանդ ունեմ, էրթանք, տե՛ս:

Բժիշկն ասաց.— Մենակ տենալու խամսուր հարկու մտնեթ փող պաի տաս: Կնիքն ասաց.— Ի՞նչ կույնս՝ կստամ, մենակ արի, տե՛ս:

Բժիշկն մալ նկատ, խիվանդն անալ, առուց.— Եթե կուլես էս խիվանդ լավնա, պաի հիցսն օր ընծի վախտ աաս, քաղաքից էլ դու մե խոտ շենք քրեհես, հիցուն խաա էլ պահակ աաս, օր քո մորթան լավցում, աամ քեզի:

Կնիքն համաձայնվալով, քաղաքից դու մե խաա շենք քրեհես, էրկու ձեռք տեղաշոր աարալ դրեց շենքի մեջ, հիցուն խոքի էլ սալգաթ վերցեց պահակություն նկատ խամսուր: Դե խիվանդն ի՞նչ խիվանդ էր, օր Ալեքսան չկանար սաղցուցեր. հինք ուիեր էր, հինքն էլ պաի լավցուցեր: Խիվանդն սարալ քաղաքից դու, քառսունին օր պախեց, հիցսն քաղաքից օրվա վրեն սալգաթներուն ասաց.— Գացե՛ք վաճառականի կնիքն խաբար տվեք, թո սարախտուն դս, հուր մարդուն սաղ-սալսամթ տանս:

Սալգաթներ եկան քաղաք, զե հիցուն օր հուրտեց աներ չին դադած, հիբար խետ պայմանավորվան, օր սարախտան շուա ժողվենք մեկեաղ, էթանք վաճառականի կնիքն ասենք, օր վաճառական լավցեր ա, դե՛ս բեր:

Թս սալգաթներ էթան հուրտեց փործին, մենք խաբար տանք Ալեքսանից:

Ալեքսանին էլ, օր սալգաթներուն ճամփու դրեց, հեղափոխ մե խաա առծի լուվ սրեց, բերեց վաճառականին մոտեց կտոր-կտոր էրեց, կախեց շենքի պատերուց, աղաշորեր, կառավարներ կապեց հիբարից, շիկեց, դնաց տուն, տվեց մոր:

Սարախտան շուա, բարի լուս բացվալ ձեր վրեն, գուր-գուրում, լաց-կոծ վաճառականի կնիքն, վաճառականի կնիքն էլ հեղափոխ ուրախ-ուրախ գուրադարձեցին վերցեց, դնաց մարթուն բերեցին Գնաց, ինչ սեսալ, օր մարթուն մոթած ա, կտոր-կտոր կախած ա պատերուց: Լուրվ հետ դարձալ, էկտվ թաքսուրին դսա էրեց: Թաքսուր շատ հոստատալ, հեղափոխ դնաց խաղին դուր բացեց, ընդամեն սթ խաա անգին քար ուներ, բերեց ավեց ութ սալգաթի ձեռ, ասաց.— Էս քարեր կասենք, դենք ճամփաներու վրեն, կկայենք. ոն օր էկալ, կղալ վերցեց, կուտաք հոսե՛նք կրեքեք, մեր դողն էնիկ ա:

Սալգաթներ հեղափոխ քարեր վերցին, աարան դրին ճամփաներու վրեն, կայանս: Ալեքսան էկալ,

տեսալ ժողովուրդ բոմած ա. թամաշայա կենն: Մեկից խառցուց. թե.— Էս ի՞նչ պատմություն ա: Ասեցին օր՝ թաքսուր հրաման ա տվե սալգաթներուն, ոն օր էս քարերուց կզի վերցա, էնի թաքսուրի դողն ա, ընդոր կրոնեն, կտանեն:

Ալեքսան դնաց մե ջուխտ քոթոթ շարիս ճարեց, աարալ ճիտեց մաղութի մեջ, խաբալ, էկալ ութ սալգաթի հառեղով հնցալ, ութ անգին քարն էլ դողցալ, դնաց մե խաղաթ աղ ոտներու տկից պոծուց, տարալ ավեց մոր:

Հիբիկուն օր օրը մթնալ, սալգաթներ իբիշկին տեսան՝ անգին քարեր չկա, շուտ դարձացան: Հեղափոխ, շաա տխուր գացին, թաքսուրին եղբուկուն ասացին: Թաքսուր շաա յոստատալ էտ սալգաթներու վրեն, անպատվեց, սալգաթներից աղատեց, կարգադրեց, օր ըտուն բոնեն, թալեն դառնե: Հիբիկուն օր ժողովուրդ քաղաքից խախտեղան, դացին քնան:

Թաքսուր մե խաա սինոյ դալա ուներ, դավեն խանեց թողեց դուս: Դավի սովորությունն էլ էն էր, ոն օր էդ օր դողություն էր էրե, կէթեր, կնստեր եղ մարթու դու:

Գիշերվա մե վախա Ալեքսան քնուց հեղափոխ, մոր խանեց վեր, ասաց.— Աղե, կուլեմ հլենմ դու, բաց շաա ա կվախենամ:

Աղեն ասաց.— Բալա՛ ջան, ինչի՞ յա կվախենաս, լուսնակ դիշեր ա, հեղի, արի: Տղեն մոր շաա դողեց, թե կվախենամ, մենակ չեմ կանա հլեն դու, մերը ստիպված հեղափոխ, աղին տարալ դու: Օր դու բացին, տեսան դավեն շոքուկ ա հուրտեց շեման հառեղ: Մերն ասաց.— Բալա՛ ջան, հլեն էսի ի՞նչ ա, օր կվախենաս:

Տղեն ասաց.— Աղե՛, էսի թաքսուրի սինոյ դավեն ա, սարախտան օր տեսան դավեն մեր յուրն ա, ընծի կղանեն կսպանեն:

Մերն ասաց.— Բալա՛ ջան, իմա՛լ էնենք:

Տղեն ասաց.— Աղե՛, պաի մոտեցնեք:

Ալեքսան բերեց դավեն, մոտեց, տարալ լցեց սան մջի խոր, էկտվ, դինջ քնալ: Սարախտան լուս օր բացվալ, թաքսուր հեղափոխ տեսալ՝ դավեն էլ չկա, հրաման ավեց.— Ոն օր հուր դավու մսից մե կտոր բերա, բերողին հուր կշոռվ մեկ օսկի կուտամ:

Դու մի առա, աղի մորթուր խաբար էր, օր թաքսուրի դավեն հուր քոջ աղա Ալեքսանն ա մոտեց, ասեց.— Հլենմ էթամ, իմ քոջ խափեմ, մե կտոր միս բերեմ սամ թաքսուրին, էդքան օսկի առնեմ. ընդուց հետո ինչ կլնի, թո հլենի:

Ալեքսանն էտ վախտ բաղաո կֆոթեր, բաց հաշկն տան յանն էր. մեկ էլ իբիշկեց տեսալ, օր հուր մորթուր վաղ-վաղ կէթա հուրանց յան:

Տղեն հնցալ կառկածի տակ, ասաց.— Էս

ի՞նչ բան ա, որ հետոք իմ մորքուր գնաց մեր տուն, էսքան վախտ հնչի՞ չէր էթի:

Թո տղեն հուրըն խամտը ֆռա ու մտածա, մենք խարար առնենք տնից: Էրկու քրեր, որ հանգիպան հիրուր, շաա ուրիցան: Ալեքսանի մորքուր հուր քրոշ շատ ստիպեց թե.—Պտի մե քանի կտոր միս աաս, աանեմ՝ խառսն խիվանգ ա, միս ա կուգա:

Քուրն շտվեց, ասեց.—Չունեմ:

Օր շտտ ստիպեց, սիրան մոմոաց, մաավ խորից մե քիշ միս կտրեց, ավեց քրոշ ու թամ-խեց օր հանգարծ Ալեքսանին նշանց չիտա: Ալեքսան մեկ իրիշկեց անսավ, օր մորքուր անից հելավ, կկավ հուրանց ասն յան:

Ալեքսան գնաց հառեշ կտրեց, ասաց.—Մորքուր ջան, էտ ի՞նչ ա թեխտ տտկ: Մորքուրն ասաց.—Հե՛ն, րալա՛ ջան, խարսն շատ խիվանդ ա, հելա գացի մեր էս քամրախ րաղառ, րան չկառցա ճարի, մե քանի խատ քիշմիշ եմ առե, աանեմ խարս շայ խմա:

Ալեքսան ասաց.—Մորքուր ջան, դաթի սիրարս քիշմիշ էր կուգեր, մե երկու իաա աուր՝ թալեմ բերանս:

Մորքուր շտվեց, օր Ալեքսան շաա ղոռեց՝ մորքուրն ասաց.—Ալեքսա՛ն, քեղնից պախեմ՝ ասուց ի՞նչ պախեմ, ձեր անից ա գուքամ, մե էրկու կտոր միս ա կաանեմ:

Ալեքսան ասաց.—Ի՞նչ միս:

Մորքուրն ասաց.—Դավի մսից ա:

Ալեքսան իրիշկեց կող-կուշա, տեսավ՝ մարթ չկա, շաա եոսոսավ մոր վրեն, ասաց.—Քուր եք, րայց քաֆր եք. ես հիրիկուն թաքավորե դավեն մորթի, լցի խոր, ուսող ո՞ն ս, օր էտ մի թիքեն ա տվի: Դառցի էթանք, մե րուղ գնեմ թեխտ սուկ. սուր թո ճժեր ուտեն:

Մորքուր ղառցուց տարավ տուն, մոր վրեն հեռոտտավ, ասաց.—Ես ձեր պես քաֆր քուր չի տես, րա՛ էտ եքա գավի միս ո՞ն ա կուտա, օր ղու րո քրոշ մե թիքա միս ես տվի:

Անրն ասաց.—Րալա՛ ջան, գույն ասած՝ րեգնից եմ վտխեցե, րսոր խամուր քիշ եմ տվի:

Ալեքսան ասաց.—Դո՛ մտի, խորից միս կորա խան, ես մեքիշ իմ մորքուր խեա իռսամ:

Մեր օր մաավ միս խանելու, Ալեքսան մորքուր յախալամիշ էրեց թե՛ պտի լեղուտ խանես պաքեմ: Շաա օր րոտիպեց, մորքուր լեզուն իաանեց, Ալեքսան րերան թալեց լեղուն, քոքանց կտրեց, միս ձեռից առավ, լավ տիեց, տնից խանեց ղուս: Մորքուր լալով, րերնից արուն չալով ղնաց կայնավ թաքավորի դանգաքարի մոտ: Պահտկնեղ ղացին թաքավորին ղլոխ վեր րերին, կայնան, ասին.—Թաքավոր ապրած կենա, մե

կնիկ լալով էկե կայնե գանգտաքարի մոտ. բերնից էլ արուն ա գուգա. կուգա գա քո մոտ. մկա ի՞նչ կտես, թողենք գա՛, թե՛ չէ:

Թաքավոր ասաց.—Գացե՛ք, մե էրկու խատ էլ գուք գարկեք վզին, թո թողա էթա, էս իմ սըրտի փիս վախտ՝ ըտոր գանգատ կնգնի՞ հիրուր:

էտ ձեն գնաց իասավ հուրիշ թաքավորու-թյուն:

Հնցավ մե առամանակ, հուրիշ թաքավորու-թյուններուց անրեհատ ուսմակ ա գուրա էա թաքավորի վրեն, թե՛ ա՛ու իմա՛լ թաքավոր էս, օր մե խատ գող շեա կանա րոնես:

էտ թաքավոր ստիպված հրաման տվեց. «Ոն սր էտ գողություն էրեր ա. ղա պարղ ասա, իմ ախիկ կուտամ հուրին»:

Ալեքսան հիմցավ օր թաքավոր հրաման տավ, հելավ գնաց թաքավորի մոտ, մսիրսմաս ինչ օր ես ձեպի եմ պատմե, հինրն էլ էա հմեն պատմեց թաքավորին:

Թաքավորն ասեց.—Ալեքսա՛ն, եթե էտ հմեն ղու էս էրե, էն վախա ղնա, էս մեր հարեան թաքավորի խողից մե խատ գոնե քար ղողցի րեր, ես օր հտվատամ:

Ալեքսան ասաց.—Թաքավոր, կույես հուրին գողնում րերեմ, րայց մենակ իմ պահանջ պտի րավարարես:

Թաքավորն ասաց.—Քո պահանջն ի՞նչ ա, սուս:

Ալեքսան ասաց.—Ես կուղեմ մե խատ լծու փոսա, օր ամեր մե մուրից մե խատ ղանղուտի կախուկ հչնի:

Րերին էտ փոսան շինեցին, տվին Ալեքսա-նին: Ալեքսան հելավ մե ձեաք խին շոր իաքսով, էտ փոստն ղրեց մեշոկի մեշ, բուրիկ րնկավ ճամ-փա, ղնաց՝ արեմսուց խոստով էտ թաքավորի շենքի մոտ: էտ վախտ, էտ թաքավոր հուր րալ-կոն կայնուկ էր. տեսավ օր րասի րաղա յա, կան-չեց րերեց աուն, խաց տվեց, կերավ, վտուրին կարրաղրեց՝ րուիերիկի մաա ղու թալեն, ինք սա-րախաան թողա էթա: Րերին ղու թալին, աղին տարան քնցուցին, հուրանք էլ ղալին քնան: Գի-շերվա մե վախտ աղեն հիմցավ, տեսավ օր տա-լաաի մողովուրղ րնուկ են, մտով թաքավորի րնե-լու տեղ, տեսավ օր թաքավոր րնուկ ա, յավաշ մեշոկի մից փոստ խտնեց քաշեց ղլոխ, մե խտտ միշվավ, օր վիշվավ՝ ղանղուտկեն քնե տվին:

էտ վախտ թաքավոր ասաց.—Հիսո՛ւս քրիո-տոս:

Տղեն տասց.—Ձարհումա՛ր, սուս մաց, Դաիերի խիշտակն եմ, կկեր եմ րո խորին կտու-նեմ:

Բաքավորն ասաց.— Գաբրիել խրեշտակ ջան, զսնն թող տան օսյաթ Լենն, նոր խորիս առ:

Տղեն առաց.— Զի՛, ոչ մե օռլաթ, արգեն խորիզ կառնեն:

Էս վաղդ տղեն իրիշկեց ակսավ՝ մե խառ ջոջ սնդուկ ա Լտաւղ. բերեց թաքավորին, դրեց ոնդկո մեջ, շալակեց ու շենքից դուռ եկավ դուռ իրանց յերկիր: Յերեկ հասավ ուրանց ժամու մոտ: Գնացին թարավորին առին, յն.— Ալերսան եկեր ա ժամու մոտ, քնդի կկանչա:

Թարավոր հելավ հուր ժողովրդին ժողվեց, եկավ ժամի մոտ: Ալերսան էտ վախտ փոստ քաշեց զլսի, ժխշվավ. որ ժխշվավ՝ թաքավորն տոտոց.— Հիտո՛ւ քրիստոս: Բաքավորն որ ասաց հիտոս քրիստոս, Ալերսան ասաց.— Յա՛, դա՛հըրմո՛ր, մե հաչրերա բաց աեն՝ որտեղ ես:

Էս թարավոր աչրեր բացեց, աեսավ հուրիշ երկիր ա. էս վախտ էս մեկել թաքավոր մոտցավ էս սնդկո մեջ պտուկած թարավորին, առաց.— Տեսա՞ր, էս էլ մեր բաղբի զոդն ա, որ զու ամոթանք կուտիր ընծի, կուտիր, թե ի՞նչ մարդ ես, որ մե զոդ չեռ կանտ բռնե:

Էս թարավորն առաց.— Ապրի՛ էս աեսակ զոդ, ի՞նչ օր խոսք ես տվե, Էրս՛:

Բերին թարավորի աղջկան ալին էս աղին, յոթ օր, յոթ դիշեր խառնիտ էրին, Ալերսանին պառցուցին թարավոր: Բնդսնք խառն հուրանց մուրադին, դար էլ խոսնեք ձեր մուրադին:

31(40). Է Բ Ի Կ

Գլին-չլին, յոթ ախարեր զլին: Էն մեկն ուրստիկ զլին. ջոջ ախարներ դոր կեթան, գրնդնի հեալներ, ընդոնք էլ չեն թողն: Կեթան մե խառ շուլ-չիման աւղ, շալիքն կքաղեն:

Մե խառ զե զուրա (դա զեին էր սլաուկուտում), աղեներուն կառա.— Էղ ի՞նչ ա կէնեք:

Տղեներ կասեն.— Լալ ա կէնենք:

Կառա.— Ձեր մեջ զրադեա չկա՛:

Կառեն.— Զէ՛:

Մե խառ նամակ կգրա, պսախ ախար՝ էրկին, կառա.— Էս նամակ սար, սուր իմ կնդան:

Էրիկ կարթալ դիտեր, ճամփին կկարթա օր՝ զրուկ ա. «Հիրկուն խասի՛ հիրկուն մորթա, ոտրախոտուն խասի՛ ոտրախոտուն մորթա»:

Տղեն նամակն կփխա. «Հիրկուն խասի, բալաք եղ հիրկուն մորթա, ոտրախոտուն խոտի՛ ոտրախոտուն կմորթես, կեփես, կօղորկես»:

Էյ կնիկ եղ կմորթա, կեփա, աղեն կրերա:

Դե կառա.— Էյ ի՞նչ բան ա:

Տղեն կասա.— Էփեր էր, բերի: Հետո քնելու:

վախտ դե յորդան կթալա յոթ քոռ վրեն, կարուկա՛ յոթ ախար. որ ջոկվեն. դիշեր մորթա:

Էրիկ ախարներուն կասա.— Հեղե՛ք փախենք, դե դիշեր մեղ կմորթա: Ախարներ չեն համաձայնվե: Էրիկ զլնի կարպետ կփխա ախարներու վրեկ յորդնի խետ: Դե չիմնալով՝ քրերուն կսպանա, կեթա յոթ օր կքնի:

Էրիկ կասա.— Հեղե՛ք փախենք, դե հելավ, մեկի կսպանա:

Կփախեն ըսեղից կեթան: Էրիկի ջոջ ախար կնախանծի ընդօր դոշաղության վրեն, կուղա դլոխ ուտա:

Կեթա թաքավորի մոտ, կասա.— Դիվուն մե ձի կա, իսկական բոլալաղին ա, էն էլ մինակ էրիկ կանա բերա:

Բաքավոր դժամայա էրիկին, օր ձին բերա: Էրիկ կեթա աենա, ձին դիվու հօդեն կսուլուկ ա: Կիանա ճար, ոտներուն քեշա կկապա, օր ձեն չլին: Դոտան մոտ ձին կիրխնջա: Դե կասա.— Պառա՛վ, էրիկ ձին սարավ:

Էրիկ ձին կթողա, կփախի կմանի փուտերու տակ: Դե զլնի աենա, ձին հուր սեղ կայնուկ ա, ձիուն կտփա, թե հնչի՞ սթից ձեն խանիր: Նրկրորդ անգամ էրիկ ձին կխանա, կիւծնի, նոր ձին ձեն կիւծնա:

Դե կասա.— Նոր աարավ:

Գլնի աենա՝ էրիկ աարավ, կասա.— Կերար շալիքս, բալաք եղս, կերար յոթ քուր, կերար ձիս, իմուն քոնուն թո մնա:

Էլման ախարեր կեթա թարավորի մոտ, կասա.— Բա՛ որ համայիլ բերա՛:

Թաքավոր դժամայա որ բերա:

Կառա. ծոց զրուկ ա, իմա՛լ բերեմ: Ատիպված կեթա, աենա՝ լույս հնցուկ ա, հուշիկ ձեռ կմաու ռիվու ծոց, դե պառվուն կասա.— Պառա՛վ, բո խերն անիծես, հեղի, էրիկ համայիլ տարավ: Էրիկ կփախի: Մեկ էլ զեն սութ քուն կգնա: Հմա՛ էրիկ ձեռ կմոտցու, սր վերցա, զե կրոնա: Կապեն սնից: Սաքախոտան զեն համայիլ կզնա տուն, կնդան կասա.— Էտոր լավ կեփես, որ քրքրվի, զամ՝ ուտեմ:

Կնիկ փուտ կզնա, զաղսն թալա վրեն, էրիկին սնից կհարձկա, կուղա թալա մեջ, էրիկ կասա.— Նանե՛, եռման զլնի, կկոտեմ, հլա աենա:

Կուղա հմա՛ տենա, էրիկ ողառվուն կթալա ջուր, կեփի, խանա փեանրով, կտնդա պտաի հերև: Կառնի համայիլ կտանա, կուտա թարավորին:

Դե դուքա կնդուն կտենա, կասա.— Շան աղի կնիկ էրիկին իմա՛լ ա կերե, աամեներ մաղե դուա: Ձեռ կուտա, պառավ զնդնի, կասա.— Վա՛յ, էրիկ, կերար շալիքս, կերար բալաք եղս, կերար

յոթ քուրս, կերար ձիս, կերար համայիւս, կերար պառակաւս. իմուն քոնուն թո մնաս:

Ախպեր կեթա թաղավորէ մոա, կասա.—Բա՛ որ դիվուն բերա՛:

Վերջ, տղեն սաիպված կեթա, թաքավորից կվերցու մըխ, մե խատ ուրաք, մե խատ սղոց, հուր շորերն էլ կփոխա, կմանի դիվու մեշեն, կշխկշխկցու: Դե գուքա, կասա.—Յա՛, դուշն հուր թեով ըստեղ շեկեր, դու ի՞նչ դործ ունես ըստեղ:

Կասա.—Մե խատ կոտն անիծած էրիկ ա մեռե, կասեն դիվու մեշից դագաղ շինա:

Դե կկորա բետ-բետ ծառներ, տղեն կսարբա, բայց կասա.—Ասես ինչքա՞ն հլնի ընդօր ըոյ: Դե կասա.—Իսկական իմ ըոյին ա, ես կճանշնամ:

Տղեն կասա.—Դ՛ը մե խաա մտի մեջ, աւնամ:

Հմա՛ դե կմանի մեջ, աղեն կմիռնա:

Դե կասա.—Դո՛ր բաց, հլնեմ:

Կասա.—Դո՛ր բացեմ, կո՛ էկեր եմ, քե աւնամ: Ճոպան կթալա, կշլկա, կեթա կղնա թաքավորի հառեղ: Հաշկի տեղ էլ էր թողե, թաքավոր հաշկեր որ կանա, կվախենա, կասա.—Տարե՛ք:

Տղեն կաանա, բնիլին կլցա, կվառա:

Էրկու խնձոր հրնդավ, մեկն ընձի, մեկն էլ քե:

32(41). ՔԱՉԱԼ ՏՂԵՆ

Դեղի, շեղի, մե կնիկ դեղի, ըսոր Քաշալ անվոր աղա դեղի: Էա տղի քառու կնիկ սիրող կէնա, հուր աան լավ ուաւիքներ կվեցու սիրողին, իսկ փշրներ կլին մարդուն: Քաշալի քառին դուքա քորոշ մոտ կպատմա, որ հինքն ինչքան ալուր կբերա, կնիկ կէնա կուա-փշուր:

Քուր կասա.—Ի՛ն քիլի ճաը էնա, Քաշալն կէնա:

Քաշալն քառին կտանա հուրանց տուն:

Էտի դուքա կասա.—Քառու կնիկ, հաշկերս րան շտենա, որ կեթաս ժամ, ասա րաւն հաշկերս րացվի:

Քառու կնիկ կեթա ժամ, Քաշալն էլ ղսխտու կեթա հետեից:

Քառու կնիկ կասա.—Ժա՛մ, ջան, Քաշալու հաշկեր լրիվ բովի, էլ ըսկի րան շտենա:

Քաշալ ցածր կասա.—Բովավ, բովավ, դտա շտենա:

Վալի դուքա սուն, մեկ էլ քառու կնիկ կասա.—Ասեցի ժամուն, հաշկերա կբացվի:

Քաշալ կասա.—Աաղ հլնես:

Մե օր էլ քառու կնիկ հուր սիրողին կրերա աուն, Քաշալուն կասա.—Նստի թունդրա շուրթ:

Հետո եղ կղնա թունդրան շուրթ, կեթա քու, օր գա սիրողին ճաշ էփա: Քաշալ գլնի թունդրա վրեի տայցուկ եղ կլցա քնուկ սիրողի ըերնի մեջ. սիրող, հեսօր էս մեռե, թե վաղ. կմեռնի:

Քառու կնիկ գուքա ճաշ կեփա, կուգա սիրողին խանա վեր. կտենա՝ մեռուկ ա:

Կասա.—Քաշա՛լ, էս ի՞նչ բան ա, մեր հերթսից մե խաա մեռուկ մարթ ա բերած թալած. իմա՛լ էնենք. րա էս ի՞նչ շիվարութեն էր:

Քաշալ կասա.—Քառու կնի՛կ, հաշկերս րացվան, ես կանամ օղնեմ: Քառու կնիկ էա լավ ճաշեր կղնա տղի հառեղ, լա՛վ կուտա:

Քառու կնիկան կասա.—Տե՛ս չիմա թալեմ հերթսից, մի վախեցի:

Քաշալ դիշերվա ժամու 12-ին էղ սիրածին, կառնի կեթա ըտոց դոան կուշտ, կասա.—Դուռ րացեք, ես Ալոն եմ, թե չէ՝ հերթսից ընձի կթալեմ:

Կտանա, վոսղ հերթսից կթալա, կիսիսի:

Սարսխտան կեթան հմեն ժամ, կասեն.—Ախլի՛, Ալոն հուրին հերթսից թալե, դուռ շուա չրացած:

Կնթներուն էլ էտ պիաի:

Լուս օր կրացվի քաշալ քյառու կնիկան կտասա.—Բեր դիշրիա տկրց փոստ կապենք շոքերտ, օր լաս. աաս շոքերտտ, կասեն.—Էս ի՞նչ ջիդերով կնիկ ա, շոքեր ջառթեց:

Քառու կնիկ կեթա մեռի աուն, կսկսա լալ, շոքեր տփել:

Քաշալ կեթա ըտէղ, կասա.—Դոան մոտ մեկտ կայնեք, րան սսեմ. ոչ ներսից դուս էկող հլնի, ոչ էլ դրսից ներս մտնող, րան կասեմ.—Կասա.—Ոն էրեց, ոն չէրեց, փոստով շոքեր կնիկն էրեց:

Քառու կնիկ կասա.—Դենե՛ք, դենե՛ք, ես կեթամ:

— Կասեն,—նսալի-նսալի Գուքան կստուղեն՝ րսուղ կրոնեն: Քաշալն էլ քառուն կալրծու ըսրուց, ներն ընդեղ, բարին կլ րստեղ:

33(42). ԱԿԱՀ ՏԵՐԴԵՐ

Ավալ ժամանակ մե աւրդեր ղլնի, շատ ժլատ, համ էլ աղահ:

Օրերուց մե օր դուկա տիրութնուն կասա.—Տիրութնի, ես կեթամ հուրիշ ալխտր տշխաանմ, րստեղից րան դուս չիղա:

Տիրութնին կուլա խաց սարքա, օր դնա լոեռ, տերղեր հուր ժլատութնունից հուրանց անից իտոյ շվերու, կասա. «Ուրեմ, չկարցա մեկին խափի, խաց սունի, օր անից տանե՛մ»: Անոթի-ծալուլ դընդի ջաղղեն: Շատ կեթա, թե քիչ կեթա, մեկ

էլ հանգճին ձեն կառնի, օր մեկն կբռա.—Տեր-
պէ՛ր, տերղե՛ր, կայնի էթանք:

Տերղեր կկայնի, էտ մարդ դուկա խասի՛, կա-
ռա.—Օրշնա ի տեր:

—Տերղեր կասա,—Ասալած օրշնա:

Տերղեր կխարցու ըտոր.—Խնշ սարթ ես, ղո՞ր
ա կեթաս:

—Կասա,—Ես բժիշկ եմ, կեթամ աշխատե-
լու: Տերղեր՝—Բա ես էլ կեթամ աշխատանք:

Կնդերանան, շարունակեն շաղղեն:

Տերղեր կխառցու.—Խնշ խունար ունես, օր
բժիշկ ես:

Դոխտուր կասա,—Ես որ ուղևո՛մ, մեռել էլ կը-
սողցում, մինակլ ցու աղոթես:

Տերղեր հուր մարի մեջ կասա.—էս ի՞նչ լավ
հեղալ, բոլ փալա կաշխատենք:

Մե քիշ էթալուց հետո էտ մարթ կասա.—
Տերղեր, տերղե՛ր, էսա իացեր բոնա քո մոա,
փորս ցալաց, դու յավաշ-յավաշ դնա, ես դուկամ
կիսասեմ: Տերղեր իաց կվերցու, մեկ էլ դիշկա՝
էտ մարթ չկա, լալլող բացա, աննա օր իրեք բո-
րոն ա:

Տերղեր վրադ-վրալ մեկն կուտա, կասա.—
էնի դիսա,—մե յանեն էլ կքելա, մեկ էլ կտենա՝
հրդերն էկալ: Մե քիշ էթալուց հետո իսասան մե
հախալի:

Դոխտուրն առաց.—Տերպէ՛ր, անսթի չե՞նք,
մե քիշ իաց ուտենք, էթանք: Նստան հախալի
մոա, իաց բացին, օր ուտեն, մարթն տեսալ, օր
էրկու բոքոն ա, մեկն չկա:

Ասաց.—Տերաե՛ր, ես անից իրեք բոքոն ի
վերցե, մեկն հուր ա՞, դու կերա՞ր:

—Որթի՛, վալա-բիլա, ասալած, քրիստոս,
իմ կարք վկա, ես խարալ չեմ:—Տերղե՛ր, բոքոն-
ներս ես եմ վերցե, կտայե բերե, մեր մոտն էլ հու-
րիշ մարթ չելե, օր ուտա, բոքոններն էլ ալեր եմ
բո մոտ:

—Վալա-բիլա, իմ կարք վկա, ես խարալ
չեմ:

Վերջապես, ջաղցին շարունակին: Գացին խա-
ռան մե ծովու, սլտի ծովու վրալուլ հնդնեն, բալց
ու լուկա ունեն, ոչ նալ:

Բժիշկն ասաց.—Տերղե՛ր, սլտի ծովու հերեսով
քելանք, էթանք:

Տերղեր ասաց.—Խխալուլենք որթի:

—Չէ՛,—ասաց,—տերղե՛ր, ես էթամ, դու իմ
հետևից արի, քո դործ չէ: Խասան ծովու մեջտեղ,
աերղեր առաւ, օր չթաղվի:—Ասաց.—Որթի՛, էս
ինչ դուրան շաղղա ա, ոչ քար կա, ոչ էլ թուփ: Հրն-
դերն կայնալ ասաց.—Տերղե՛ր, ղուղն ասա, բոքոն
դու ես կերե՞, թե չէ՝ կխխալենք քե:

Ասաց.—Որթի՛, իմ կարք վկա, ես խարալ չեմ:

էրկու անգամ տերղերն մտուց ջրու տակ.
խանեց խխալալալա էնկուլ. ասաց.—Տերղե՛ր,
մի՛ հորթվա, ճիշտն ասա, թե չէ՝ կխխալենք:

—Տերղեր կխախխալալա նորից հորթված,—
Ասալած, քրիստոս վկա, ես խարալ չեմ:

Շարունակին ճամփեն: Ծովուց դուս եկան,
մտան քաղաք, տեսան օր խաղարալոր մարդիկ
ժողված՝ մեռել ա կտանեն թաղելու: Խառցուցին,
թե ի՞նչ բան ա, պատասխանին, օր լաքալորի
թաք տղեն նաղաստան մեռե: Գացին դերիմներ:

Բժիշկ տերղերն ասաց.—Տերղե՛ր, ես ըտոր
կլալցում, միայն, որ ապերացի էնեմ, դու աղո-
թա:

—Հո՞ր ա ըթա բան էնես, որթի՛,—ասաց
տերղերն: Բժիշկն մոտցալ թաքալորին, ասաց.—
Ես քո աղին կաղցում, ես բժիշկ եմ:

Թաքալորն ասաց.—Եթե դու իմ աղին սաղ-
ցուս, իրեք ղանդուլուկ ղալա բեռ օսկի, ղալեքն
էլ իւտ, կուտամ:

Տերղեր քիշ էր մացե ուրախությունից տաղ-
ոնք:

Բժիշկն բերեց տղի փոր ճղեց, ինչ-որ բաներ
հեռացուց ու փորն կարեց: Տերղն ասաց.—Արի՛
աղոթա:

Տերղն աղոթեց հետո թաքալորի տղեն հե-
լալ նստալ: Քեք-ուրախությունից հետո թաք-
ալորն իրեք նիշուն ղալարեռ օսկի ալեց, վերցին
ղացին:

Տարրեր քաղաքներու, մեկել դեղերու թաղա
մեռներ սկսեցին սաղցուցել ու ստացան յաքա
փող-փարա:

Ժլատ տերղեր հուրին-հուրին միաք էրեց, թե
որ ես պաի աղոթեմ, օր մեռել սաղնա էլ հն՛չի եմ
բասր էրե ինձի հընդեր, հազր ես փորն էլ կճղեմ,
կկարեմ: Բաժվան հիւարուց:

Մե դեղի մեջ իշխանի աղա էր մեռե, տեր-
ղեր դնաց, առաց.—Ես կլալցում:

Բալալանին մեծ դումար իրաւացան ու
սկսեց մեռլի փոր ճղել: Ծղեց հիշկեց ժողվեց
կարեց, սկսեց աղոթել, ինչքան աղոթեց, ինչքան
չորալ հեւալ, մեռել շատցալ: Իշխան կարդա-
ղեց բառ կախել, ասելով՝ քանի օր մեղի խայ-
տաւտկեց: Տերղն տարտն կախաղանի մոտ, շրիդ
քցին վիդ, տերղեր մնաց կախ թփրաւալեն: Էս մո-
մենտին հուր հնդեր բժիշկ խասալ բռնեց, բանցր-
ցուց, ասաց.—Տերղե՛ր, ղուզն ասա, բոքոն դու ես
կերե՞, օր ճիշտն ասես, քե կփրկեմ:

Տերղերն ասեց.—Ասալած, քրիստոս, երկինք,
դեպին ես խարալ չեմ, մունաթ կէնեմ՝ ընձի փըր-
կես:

Նրիդ կղերեց, աերղն ձեռ բռնեց, աարալ իշ-
խանի մոա, ինթրեց, որ առանց հուրին ա էրե

էտ գործողութիւնն: դուք չփրկվեալ տղեն. մկա ինքն կսաղցու: Բերեց թաղա տղի փոր ճղեց. հիշեց, ինչ որ բան հեռացուց, նորից կարեց: Տերոշ ասաց.—Աղոթա՛ւ:

Տերդերն աղոթեց, տղեն ծմրկտաց, հելավ վեր ասելով.—Վա՛յ էս ինչքան եմ քնե:

Ուրախութիւն հընդամով գեղով մեկ, մեծ դու-մար ավին տիրուն ու բժշկին ու դացին:

Բժիշկն ասաց.—Բո՛ւ ա, ինչ օր աշխատեցինք, էթանք մեր երկիր:

Տերդերն ասաց.—Ա՛յ բալա, հաղը կաշխա-տենք, զո՞ր եթանք:

Տերոշ ծակ հաշկ լա չէր լցվե:

էկան, սաղ փող-փարեն ըսողքին դավաքին ա: հընդամ ամփա: էկան, էկան խասան ծովափ, օր ծովուց հընցնեն:

Բժիշկն ասաց.—Տերդե՛ր, հիճի՛, դավաքի բեռներ հիճունք, դավաք բաց թողենք էթան, օս-կին էլ մենք առնենք էթանք, քանի օր դավաք չեն կանա ծովն հընցնեն, կթաղվեն, կխեխտվեն:

Քիչ էր մացե ժլատ տերոշ սիրտ պալթեր, ա-մեց.—Գոնե մարթ ճարինք ծախինք, ախոս չե՞ն:

Բժիշկն ասաց.—Մարթ հո՞ւր ա ըսաեղ, փո՞ղ ենք սվե, սիրտդ կցաւա:

— Բա օսկին իմալ աանենք,—ասաց տերդեր:

Բժիշկն ասաց.—Նս կշլկեմ, քեղ էլ կգնեմ վրեն, կառնեմ կեթամ:

Բերին սաղ օսկիք ջվլներով կապոց էրին, բժիշկ շլկեց, տերդերն էլ նստավ վրեն, ծովու հե-րեսով կան:

Տերոշ հաշկ մնաց դավաք.—Վա՛յ որթի, էս ինչ օլին էր խանի իմ զլոխ, լուսս քոռներ:

Բժիշկն հաշվի շառավ, էկան մինչև ծովու հոլթլախ, բժիշկ աերող մե քանի դան մոտուց ծո-վու մեջ խեխտամախ էնելով, խանեց, ասաց.—Տերդե՛ր, դույն ասա, բոքոն դո՞ւ ես կերե, րե կխեխտեմ:

— Իմ կարք վկա, ասալուծ, քրիստոս փկա, ես խաբար չեմ, մառաթ կլնեմ՝ ընծի չխեխտա:

Մովուց՝ դուս էկան, դացին մինչև խասան հուրանց հանգիստով աեղ:

Բժիշկ բեռ շլկեն զրեց դետին, ասաց.—Տեր-դե՛ր, մենք ըսաեղ հիրուր հանգիստանք, ճի՞շտ ա. զը՝ բեր կիսենք, ես առնեմ իմ բաժինք էթամ, դու էլ բոնն, որովհետե տարրեր ա արդեն մեր ջաղ-վեն:

Տերդերն ասաց.—Որթի՛, բա ես կանա՞մ աանեմ,—ասաց.—էդ քո գործն ա: Բժիշկն ըսկսեց կիսել փող-փարեն, օսկին: Բայց իրեք աեղով ա կիսա: Տերդեր դընդի մաքի տակ, թե հնչի՞ ա իրեք տեղով կկիսա, մեկն ընծի, էրկու հուրի՞ն ա կիսա,

թե ինչ ա կէնա, չեմ գիտե. դոյնե երկուսն ընծր տերոշ:

Կիսելուց հետո տերդեր խարցուց.—Որթի. մենք էրկու մարթ ենք. հնչա՞ իրեք տեղով կիսե: Բժիշկն ասաց.—Չէ՛, մենք իրեք մարդ ենք:

Տերդեր խառցուց.—Ո՞ն ես էտ իրեք մարդ: — Տերդեր, մեկ դու, մեկ ես, մեկն էլ բոքոն

դողցող:

Տերդերն ասաց.—Որդի՛, քեղնից պախեմ. ասուց ինչ, իմ կաբք վկա, քրիստոս, ասալուծ, բոքոն ես եմ դողցե կերե:

Մեկ էլ աերդեր հիշեց աեսալ՝ բժիշկ չկա. հինքն ա, իրեք կուճկա էլ ավաղ: Տերոշ սիրտ պաղտավ, աեղստեղ մեռավ:

Չարը՝ աերդեր տարավ, բարին մնաց մեղի: Իսկ էդ-բժիշկն հրեշաակ էր:

34(43). ԽՈՐ ԽՐԱՏՆԵՐԸ ՓՈՐՁՈՂ ՏՂՆՆ

Մե հարուստ մարդ կանչեց տղին, խրատ պախ տա: Մե լավ խորոտ խարս ուներ, շատ խորոտ էր:

Ուր որդուն կանչեց.—Բալա ջան,—ըսեց.—ես մեռնելու եմ, ես խրատներ կխաամ քեղի. իմ խրատ պախես մահդ.—ըսեց.—քո կնիկ շթողես էթա խոր տուն, էս մեկ. քո աղի ձին չի տաս ու-րիշ խեծի, էս էրկու. թաղա փողի տիրոջ մոտեն շլթա փող վերցուս. քո խին բարեկամ քավորն, չիողես, էթա թաղա բոնես:

էս խրատներ սվեց տղին:

Տալուց հետո էս մարդ մեռավ:

Տղի օղլուշաղ մնաց երկու խոքով. ինն ամիս, ինն բոսկ, ինն պաղաղեն՝ շոք դարկեց գետին, մեկ խաա բալարան ողա բերեց:

Դու ինչ կասես օր՝ հրեղեր տղեկներից մեկը թուշ եղավ էղոր, թե.—Իմ խոր քավորմ՝ կա, լավ աննվոր, հարուստ մարդ ու, վեց խաա էլ լավ տղա ունի:

էս մարդը թուշ էղալ էղ տղին թե.—Քու ողեն զնես վր իմ թեկուն, ես էղիմ քե քավոր:

Ըսեց.—Ջանրմ, իմ խեր բոնե ա, բայց լո՛ կալնի փարձեմ:

Ճմուռ տվեց էղ մարդու ցիրկ, կրին հուրանց քավոր: Թո տղեն մեռնա, էս հեղի քավոր:

Մենք դառնանք թաղա փողաւիրս զրեն:

Տղեն կրսե.—Կա՛ յավաշ, էթամ տենամ՝ ինչ-բա՞ն փող կիղա շախալ:

Գնաց, առավ բոթիկիւմ էրտղ, դնաց.

— Բարի իրիկուն.—բացա:

— Ասուտ խեր ու բարին, հր հուրի՞ կա էկե, էս լ՞նչ էրաղ ա:

Թե.—Քավորսթեկն էմ, ձեռս, ցինա՞ն, փող

չկա, ինձի տաս մանկ թ փարա ձեռ բռնա, էդո իմ մոլ-օրիսար կծախեմ, բերեմ կխաւմ:

— Է՛ր, — րսեց. — Տաս մանկ թ փարա յա մայն, մեհակ թաղա փարա յա, տասնոց ա, շուղեմ ծախսեմ. դու կտանես, խին ու մին կրերես, կփշտա կեթա:

Ինիկ խրոտ մարդուն կովալ. — Ա՛յ մարդ, — րսաւ. — փարեն փարա յա, զնա, բե, տու:

Դնաց, Հաւտլ կոտոր կար, անուն տիգոս կսին, սե հմալ կոտոր էր, կտրմիր պուտ-պուտ ուներ մեջ, էլի կտունին կնոյա ախլղցու, զնաց, էլոր նե փաթթաւ, բերեց, ուր անունն էլ զրե վըր էլոր ճաթուն, տվեց աղին, աղեն առաջ կկալ, էլ տասնոց զրեց տուն:

Երան մե լալ կսրաղ կա, օր հա-հա յա ծնելու ա, ոտա սախ թմեմ, աղսվմեմ ամսվան ա, կսրաղ կծախի Ախալոր աղեն կկալ, թե՛ քաւոր ա, կեթա, խոսկի Ախալման խոր, կկալ կրաղ տրեց, րսեց:

— Հոռեջ պաի րու շորեր, րու յափունջեն, քու րյամար, րու խոնջալ, րու փափաղ, շտեր, սապ-նեք պաի առա իաքնեմ, ձին էլ տաս ինծեմ, էթամ:

— Ա՛յ մարդ, — րսեց. — Ինչ օր ուղիս կիաամ, հոմա ձիո չի կտրելի յա, կտանես կքշես, ձի ա, կրցա քառակ. ստանես էնդեմ կտան մսուր, ձիս կքուակաի:

— Դու էլ ի՞նչ ա կքես, ես աղ ու հոց ուսող մարդ, շոր հիրդուն քո սեղանի վրեն. ես ոտ-ոտ դհալու, պուռնալու ինա կերթամ:

Ձին էլ սովեց, րսեց. — Կայնի խորա խրոտ փործեմ:

էս մարդ ձին էլ տարաւ, էմալ էրեց:

էս մարդ մշկուն թամբեց, րսեց. — Մշա՛կ, հառաւստուն ձին շուա կկսմտես, թամբես, դյամես, էս մարդն օր կուլա, ձին կքաշես տակ, թըի խեծի, կթա խուր:

Մշակ հելալ, դիշեր ձիուն եմ սովեց, առավոտ թիմրեց, բերեց թամբեց, խորոտ դյամ զրեց դըլուխ Դհուլի ձեն հելալ Դհուլ դանեց, քոման խրվորներ էկան: Էս մարդն էլ էկալ, շորեր խաքալ, ծանրաքաւոր ա, հելալ, խեծալ: Էս մարդ հելալ կայնալ խոր օթաղի աանիս, թաղմնա՝ ձին իմալ ա կքաշա: Ձին օր հելալ դուս գեղից, էրկու պեթ քաշեց վր ձիու օտուն, ու դանդուլ սովեց, ձին լցեց, էրկու դուխ դնաց, էկալ, ձին ճալղալ, կարմիր րաշ քուռակը քցեց: Ձին խանեց շաղղից դուս, մեկ արա կար, նշնով արա էր, թալեց էդոր կորին ու խեծալ ձին դնաց:

Ուր մշկուն կանչեց, րսեց. — Էսա մեծ ջալ վերցու, էն արաի մեջ դսրաղ քուռակալ, անխիղճ ի աղեն շարացուց դսրաղ բերեց, դսրաղն էլ կփիցու:

քուռակ. մուննաթ կէնեմ, դի ջալ. բերան կապա, շլկա. խլղը օր կխարցու, ըսա՝ տարեր եմ Ադիա-ման աղուն եմ աղցե:

Խոքար վերցուց ջալ, դնաց, քուռակ դրեց. բերեց ըդոր օթաղի հառիք մըլս էր դարկեր էր. ուր կախան էնին, կախեց քուռկուն ըդուց, էն տաս մանկն օր տուր էր, էն էլ րացեց, կապեց քուռկու պոչից: Մնաց էդ հրկուն րսեց. — Կայնի. ես իմ թաղա րաւորոջն էլ փործեմ, տեմամ՝ իմ սըռ կալաիա՞, իմա՞լ ա, իմա՞լ չի:

Հուրանց հին քաւոր, ինչքան վատ բան հեղի, դա՛ծ, խասած ա, օղնած տ:

Ղանչեց ուր շորնին, րսեց. — Ֆլան ըստերջ տար տուր փուռ, փունչուն էսքան փարա տուր կարմրցու, առ տրի:

Չորտն աարալ, ինչ օր կարդն էր էրեց, բերեց: Դնաց էրաղ առաւ, բիշմիշ կամփետ, ճամփին վերցուց, էդ կարմրցու օշխար դրեց շի մեջ, բերան կապեց, զրեց նոքրի շլակ, էկան կայնան թառ քաւորոջ դուս Դուռ դանին:

— Քաւոր, քաւոր, քաւոր:

Քաւոր հելալառկե շապիկ-փախանով.

— Հա, ի՞նչ ա.

— Քաւոր, վերե աստված ներքե դու, զիմեր եմ քե, դու ես իմ սըռ պախող, իմ կանաչ մեռուն դու էու Բասարդեշարա Չոթ ընձի ծանոթմ՝ կա՛ւ, էկե հիրդուն իմ աուն, օշխար էլ մորթեցի. բեռի լալ հարքի, պաալի Մկա քու սանամերն օր տեսեր ա, դու դինաս օր թուրքն վըր խալուն դռա, մկա կսա դիշեր պաի բերես իմ մոա քնի Մկա մշակա թասիւր ու հրնդե, ինչ էրեցի, չկրցա վրեն, բերանդեն առե, հելե հօդի հերթից պանե, թուրքին սպանե: Մկա ձեռ ու օղն շորնա, օր անսանք դո՛ր պախենք: Ես ըսի իմ հաւաաարիմ օր կա, իմ քաւորն ա, իմ հաւաաարիմն օր չկա՝ իմ քաւորն ա, տանեմ տանանք իմա՞լ կորցունք էդոր ջանպալ: Ձին էլ կրախենք դուս, զիլանք կստեն, ինչ կեղնի, թըի եղնի, էդ շառն իմ դունն կհեռանա:

— Տո՛ք քոփօղի, դու մարդ սպանես, շառ էլ քո քաւորն եմ, դու բերես արուն թալն՝ իմ անձ, դան իմ անեն խանեն, ընձի աանեն քո անդ րանաարկեն՝, դնա՛:

Կալալ, մե լալ քֆրտեց, ի՞նչ էրեց, պուռ շրացեց. դարձալ դնաց: Դինա, օր ուր ջոջ քաւորն հօղեն ա կքնի, իսկ աղեկներն աուն ա կքնեն, վեցն էլ կարողով երեխա, հարգանքով, պաալով: Դնաց էդա օշխար վըր շալակ, հերթիկի դեմ քաշեց ձեն, — Քաւոր, քաւոր. — րսեց:

— Վա՛յ, դո՛ւ ես սանախեր ջան:

— Խա.

իման էդտեղ պատմեց. ըոտուն էլ պատմեց:
— Վա՛յ.— ըսավ,— յաւաշ հողի դուռ բա-
նամ:

Շուտ-շուտ դուռ բացեց.

— Տուր ջվալ ներս, մինչև ես խաքեմ:

Հեկան էկան, մատակ բշին դեն, ըսեց.— Թուոր
ա, պուպուռմանց խորենք:

Ջվլի բերան րացին, տեսան օշխար ա. կերան,
խմին, շուր լուս քեֆ արին: էդ քաւորին էլ փոր-
ձեց, հուր հավատարիմն հիմցավ, էկավ տուն:

էքսի օրն աներձադն էկավ, ըսեց.— Փեսա
ջտն, էկեր եմ իմ քուր տանեմ խառնիս:

— է՛, աներձադ ջան, ես քու խաթր շեմ
կոտրի, համա շուտ կօղորկես հեա, ես էլ եղու
փող կխալաթեմ:

Տարավ լավ հարգեց աներձադին, ջոկ օթաղմ
քնցուց, իրիկ-կնիկն էլ ջոգ օթաղ քնան:

Կնդան ըսեց.— Կնիկ ջան, դու բանից խո պա-
կաս շես, կերթաս քո խոր տուն, հուրիշ բան չը-
լսեմ, թե լսեմ՝ քո ծծեր մըջ քո ծոցուն կկարեմ,
քեզ էլ կթողեմ:

— Վա՛յ մարդ, էդ ի՞նչ ա կասես, հըմեն
դուրբան կէնեմ քո էնա օղաց ադի խողուն, հորի՞,
բու ի՞նչն ա պակաս, որ ես աչք ղնամ, դու ար-
խային մնա. շատ էլ իմ խորանց տուն ա, ծանդր
կնստիմ, ծանդր կկայնիմ, բա էս իմ նիշուն
տարեկան տղե՞ն...

Ստրախաան հելուն, էլի խրատեց կնդան:
Ձին քաշեց դուս, թամրխեց, հելավ խեծավ, խըռ
տիպորդ դացին: Մնաց, էդ հիրիկուն հարսդաս
մշկուն ու խովվին կանչեց, ըսեց.— Տուն կթողեմ
ձեռ իրավունքին, ես էլ էրթամ էդ քեֆին մասնակ-
ցեմ, իմ աներձադ դիխոր շհընդի:

Հեկավ դեսա փոխեց, խեծավ ձին, դիաց, հա-
սավ աներոջ քաղաք. անսավ՝ մե պառավ նանե
դուռ կայնուկ ա, բարե ավեց, բարե առավ. Ըսեց.
— Նանե՛, դիշերս ընձի աեղ կիաա՞ս:

— Խա՛, բալա ջտն:

Ձին կապեց, նստան կերան, իման, աներոջ
ահողի ձեն կիդա:

— Նանե ջան, էս ի՞նչ դհուրի ձեն ա:

— Աեոիմ արեուդ, մեր դեղից մե սեավսը
աղջիկ մարտունեցու խարս ա, էդ իմա՞լ շորեր
ա, արծաթ, օսկի ա էդոր վրեն, յարաք էդ մար-
տունեցին էլ հմլա յա՞:

— Տո նանե, էդ օր ըսիր, իմ դուղումն էլ
կոյրավ, նանե, քո բախտն հընդեմ:

Ըսեց.— Թողած խարսնիս, էդ սեավսրին ա
թումաշա կէնեն, նիշուն տարեկանմ՝ տղեն էլ
դիրկն ա:

— Վա՛յ նանե, էդա խարսնիս ընձի աար:

— Խա՛, մեոիմ քե, կէթանք:

Հեկան դացին.

Նանե, էդա աղջիկն օր կսեն, մուննաթ կէ-
նեմ քենե, տաս իմ նշանց: էկան խաղտուն լցվան,
խարսի մեր շալեր ոսնդ-ոսնդ կապե, էն նիշուն
տղեն գրկե, ուր մարդու ու քաւորոջ հետե նըս-
տե: Պար ա բոնած ուր կնգա ձեռ էն մեկ կճըխ-
տա վըր ընդոր, էն մեկ կճխտա վըր ընդոր, խը-
մացուցած, կարմրեր ա՞:

Դարձան էկան տուն ըսեց.— Նանե՛.

— Ջանե,

— Նանե՛. ըսկի աղջիկ տղա ծովըցուցե՞ր ես
վըր հիրար:

— Վա՛յ, մեոնիմ քե:

— Նանե՛, իմ դուղում կոյրավ. նանե, կեղիս
ընձի պարտական, օր էդ բան չէնես:

— Ի՞նչ:

— Տասնոց օսկին կխսնեմ կիտամ քե, գնա՞
տուր թաղավորի մորը, ըսա՞ լուսուն կեղիս խար-
սի տեր, կոնախ տղեն իմ տուն ա, դու էլ գինաս՝
իմ տուն քաղքից կրաղ ա, աղջիկն հիջու, բե,
աանեմ իշում ջեկ են, հորի՞ մե ծառ հեղի. բամի
չառնի՞, քալամոստես բերես, իշում քնեմ ըտու
ծոց, առավոտուն հելնի, դնամ:

— Եսի՛մ. լաո՛, հլա փող առու:

Առավ, դնաց:

— Դենե՛ք, դենե՛ք, կեթամ թաղավորու մա-
մու մոտ, բան ա կսեմ, դենեք: Դե՛, ծեր կնպո
պաաիվ կպախեն ջեհելներ. հելան ճաթախ տվին:
Հտսավ թաղավորու մամու մոտ, ըսեց ինչ օր տետր
էր:

— Իմ դիխով էլ ա հելե, քո դիխով էլ, մկա
բա... մարաունեցու ֆլան-բեհլանին, էնի Մար-
տունի, բո աղջիկ մեր դեղ, հինքն տարուկ աղջիկ
խա՛, աաս մանեթն առ. լուսուն խառադ օր հելավ,
հացի բալնիս էլ կառնի քու ձեռից. հըմա իրիղունն
էլ քու ձեռնեն կառնի, քո աասնոց կպահես քեղի,
հեաին ավալ պեռք դուքս, տանեմ իմ տուն,
իշում քեֆ անեն, դամ:

— Նտնե՛, հմլա բան եեղի՞:

— Վա՛յ, հորի՞ շհեղի, ես հըմլա էնիմ, հի-
ճում բերեմ ախճիկ: Աղջիկն օր գուքս, աղի ճուռ
կճմլթա, աղեն օր վժա, մոր ջիդլտր ա, կհնցի
կիդա: Առա՛ արի, աղին ծիծ տու:

Ըղմալ էլ էրեց:

Աղեն առավ քարողել:

— Նանե՛, հմլա բան կհեղի՞:

— Վա՛յ, սեավոր, հորի՞ շհեղի, հորի՞ Մար-
տունեցին տրաֆեսոր ա, խո՞տ կառնի: Տղեն էլ
ա՛ո, էթանք:

* Ավալ օր աղար աղջիկներ խարսնիս կէթին, շալե ջեղիմ
կար, կարին, օր թիթ ու բերեն նրանց. թշներ, կփիւրու Սան.
բանասացի:

Տղեն տեսավ օր կնիկն էկավ. հինքն հելավ
տարտրեակն վերցուց, հելավ զուսւ էկան, նանեյ
յոտո բաղեյ, կնիւս ձեռ ղոնեց, բաշեց նանեյ ոլըս-
տի ստրուն, նանեյն զնաց տաք թունդրա շուրթ
յոմխալալ. Բերեյ զրեց հօղի թմրան վրեն, հելավ
հուր տղեն վերցուց, հուր ձին խեծավ, ղոնեյ զրեց
ու հտւ ուր տուն, նոքարն հելավ զուս բացեց,
ձին կտուց, տղեն առավ ստավ օթաղ: Տղեն խոր
կճանչներ, ատրեկան երա տղա էր, կքելը սա-
րի, կեցուց պառկեցուց:

Իտոնանր թրխ նանեյ:

Նանեյն բունն առավ, փշում՝ օռն էլ ճանդեց,
հելավ.—վա՛յ,—բուց.—բներ, մացեր եմ քնուկ:
Հելավ վտղավ տեսավ օր՝ ախշիկ լիկուկ
քնուկ ա, նա ձին կա, նա տղեն կա, նա էլ զս-
նտի, կա:

— Քտ ալլի՛, աղջի, սևավոր,—բուց.—Հո՛ւր
ու քո տղեն:

— Վա՛յ նանե, հո՛ւր ե:

— Իր՛, սևավոր, ձեն մի՛ էնա, ես տառմեր
շատ եմ հեղե, ես խորուսա կէնեմ, կհնցի կէթա:
Ինե՛ք,—բուց.—Դենե՛ք: Բերեց առն:

Մերն բուց.—Ախշի՛, հո՛ւր ա քո աղեն:

Լտց, մար դանդուլալ:

— Դը՛ ձեն մի կնա,—բուց.—կտոր-մտոր
շտոտ ունե, սարքենք, զնենք օրորոց, կրսենք մեր՝
աղեն ծծով ա էրե, խեղղեր ու, տանենք թաղենք:

Ստրտխաան հելան, նանեյն էկավ կոնաախ
սարքեց, տերտրոջ բերին:

— Տերտե՛ր,—բսին.—աղեն ծծով ա հեղե,
տանենք խորենք, զստիկ կա, չիղա վրո մեռլին:

Տերտերն զլոխ բացեց, աղոթք բուց.

Ձեր աղոթուսա խլուավ, զնաց:

Տեր սղորմյա՛, աեր, սղորմյա՛,

Տեր սղորմյա՛,

Դր՛ վերցեք:

Վերցին, ասարան խորին, կարողը կտտարեցին:

Մեկէլ օրն աղեն հելավ զնաց կնղա հետեից:
էկավ տեսավ՝ լաց ու կոծծի մեջ, մեր կուլա:

— Քտ լաո՛ ջան, լաո ջա՛ն:

Բսեց.—Աղե էս ինչ բախս ա:

Բսեց.—Մեռիմ քե՛, Իեոա ջան:

Բսեց.—Ձեն մի՛ էրա, ես աղա եմ, զու էլ աղ-
ջիկ:

Մեկ էլ ակրաերն էկավ, բսեց կարղալ:

— Տերտեր ջան,—բսեց.—բալա առ էս 10
մանեթ, էթանք իմ մեռլի զերեզման տենանք, է-
թում տուն:

Առան էկան, կնիկ ու մերն էլ հրնղան վրո
թմրան, կպտտեն քեթ-միթ, կխնչեն, կքսեն վրո
ուրանց օռ:

— Վա՛յ լաո ջան, իմալ մուսալ մնաց մըջ
քո փոր, վա՛յ լաո ջան, վա՛յ լաո ջան:

Տերտերոջ դրին ջաղղի:

Բսեց.—Աղե:

Բսեց.—Ի՛նչ ա:

— Աղե՛ ջան, զու դինաս՝ քո աղջիկն էլ շա-
բաթմ՝ շաթրի, դիլա, թաղա մեռլի տեր ա: Ես էլ
իմ թաղավոր: Խալաթ, իմ ձեռով չըմ տվեր իմ.
Հէլ զու իմ թաղա թաղավոր, իմ կնիկ, օղորմի
մեռնողին, էնի զուրրան հեղի իմ բալա թագավո-
րին: Հելեք խեծենք էթանք իմ առն, շաբթմ էլ,
աղե ջան, մնա իմ տուն, բու աղջկա սիրտ թրխ
կայնի, դիլա շատ լավ էլ չի մեր զեղացիք լսեն,
ամոթ ա, ու փեսին էլ կըխալաթեմ, թրխ դառնու
դա:

Խեծուց հըմնուն, էկան իջան տուն:

— Չորա՛ն,—բոռաց.—Չորա՛ն, ֆլախ կար-
միր զսր մորթա, մորթա՝ ախի խան, բրթա, էնա
չոջ կապան դի, լից նե:

— Աղե՛ն, հելի էնա մեռնկի ալուր, քյանի օր
կաանա, խմոր շաղա, քեֆ կէնեմ, բա՛ ես տներ-
ձաղ կարդեմ, քեֆ չէնե՛մ: —Կնիկ՛, բե թունդի
վառա:

Գնաց էն փողի տիրոջ մարդ բերեց, ձի խեծ-
նողին, բավորին, օր զուս չրացեց վրեն, բերեց,
հուր խին քավոր բերեց, ջերողով նստուց, կերսոն,
խամա:

— Կնիկ՛, առ օթղի բալնիք, դնա՛ ձմերուկ էլ
բեր:

Կնիկն առավ զնաց, զուսը բացեց, տղին աե-
ռավ, զրկեց տղին ու նստավ:

— Աղե՛—բսեց.—աղե՛, հորի՛ օթաղ զո՛ր ա,
հելի զնա աե՛, ի՛նչ հելավ:

Մերն էկավ զուս բացեց, տեսավ տղեն աղջկա
դիրկ՝ ծիծ ա կուսա:

— Արի՛.—բսեց.—խեղը լսողաց, արի՛ ք...
քու մեռլին, արի՛, էս ի՛նչ սեհերեսութուն էր բե-
րիր իմ զլոխ:

— Սեավո՛ր,—բսեց.—բսիկ բա չճանչցա՛ր,
օր քո մարդն էր:

— Մութ տվեց, ի՛նչ ճանչինք, զեստ փո-
խուկ, հինք փոխուկ:

— Բա բսիկ բանից չհիմցա՛ր:

— Ձէ՛:

— Է՛, աներձաղ ջան, քո մեր, քո քուր ի՛նչ
հելան. հելի՛, հելի՛ զնա, բե:

էն էլ զնաց, մնաց:

— Հելի՛,—բսեց քուկատիրոջը,—զու զնա
բե:

էն էլ էկավ՝ քուռակ աեսավ, սեցավ:

— Փողի տեր՛.—բսեց.—զո՛ւ զնա բե՛:

էն էլ էկավ՝ տեսավ իր աասնոցն քուկի տո-

չից կախուկ, էն էլ հելավ սեներես:

Տղեն հելավ էկավ, հրմնուն ժողվեց. բերեց:

— Արեք նստեք սեղան: Զոջ քավոր, այսինչ օր այսինչ գիշեր օր էկա քո հերթի վրեն, քեզի ձեն տվի, օր ըսի Զոթա թուրք ա էկե, գաներ ենք սպաներ ենք, դու էլ հելար քո տղեկներ խանիր, քու մաաակ քաշիր, ծալքը շտկիր, դու հեղիս քու էն կանաչ մեռոն, էսա քու վեց տղի զոխ, ի՞նչ թուրք էր:

— Ես հեղիմ իմ կանաչ մեռոն, մե կարմրացուկ օշխար էր ջվլի նե, շուր լուս կերեր ենք, խմեր ենք:

— Տո՛, բա, թագա քավոր, հլա դուռ չրացիր, հորի՞ իմ խեր ու մեր կրավիր: Դե հելի՛, քո ոտ մեկ էլ իմ շեմք չդնես, ես իմ խոր խրատն եմ կատարեր եմ:

— Փողի տե՛ր, բալի մենք քո փող հանքցուցինք, ուշ տինք, դո՛ւ էլ ընծի խայաառակ կէնիր: Դե հելի՛, էս ա քու փող, էս իրեքնոցն էլ հելվել:

— Զի իւեծնո՛ղ, շաա էլ ես իմ ձին ավի բե, իմ ձին հորի՞ խարկցիր օր քուռկտավ, իմ զսրաղն էլ կատակցուցիր: Դու էլ հելի՛ իմ տնեն: Նոր դարձավ աներձաղին.— Գու քուր կթողեմ, մենակ թե անվնաս խմար չթողեմ: Ադե՛, դու իմա՛լ քու նամուս, ըլըմ խղի տղա եմ, իմա՛լ քու էրեխեն կիզիր խղի ձեռ. կթողեմ, մենակ իմ անվան չթողեմ, օր ես եմ էրե, գամիերեմ: էսդուց դեն հելի իւեծի ձին, սո քո տղին, դարձի, մեկել քու աղջկա սնուն չիտաս, իմ դուռն էլ չճանչնաս: Ընդորն էլ դրեց ճամփու:

Զուր հիրիկուն հինդն, իր խին քաւոր կերան, խման: Քավորն էլ գնաց, կնի նստավ հուր դովլըթին. քու որդիր նստին քու դովլթին, ի՞նչ նպատակ ունես, բարին կատարվի:

35(44). ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՎՈՐ

Մե երիասարդ տղտ մե մարդու տուն մշակ էր. խինդ տարի կծառտայա, կիզա կզանա ջախչի բարին, կասա.— Աստված, էս քյարի զատա ընծի օսկի տու:

էդ մարդ կզանա ըտոր մեջքին, կասա.— Տո՛ շուն տղա՛, բեւ աստված էնքան օսկի հո՛ւստ տա, էդի կհոկի, կասա.— էլ չեմ մնա քո կուշտ, կէթամ:

Կէթա Պոլիս, ճամփին կտենա մե մարդ:

Կասա.— Տղա՛, էդ հո՛ւր կէթաս:

— Հորի՞ կխարցուս,— կասա տղեն:

— Կխարցում, ի՞նչ կեղնի:

— Կէթամ Ըսամարու:

— Տղա՛, ես էլ կիզամ, էդինք հընդեր, էթանք:

Կէթան. կէթան կխասին Բագավորի պալատ. կնստին շենքի հառեջ:

— Տղե՛ք, դստ էրեք. շուտ լուանա:

Մի աղեն կվերցու կասա.

— Երանի Բագավոր հուր աղջիկը տար ընծի. հըլի ընգոր փեսա:

էն մեկը թե՛

— Երանի ընծը Բագավոր տեր, օղորկեր Մուղաշտ փաշա:

Մեկն էլ կասա.

— Օր աստված տա, ձեր ուղին ի՞նչ:

Հառավոտ Բագավոր կանչա, կխարցու ըտոնց.

— Դու ի՞նչ ուղեցիր:

— Բագավոր, մեղա,— կասա տղեն,— ես քո աղջիկն ուղեցի:

— Վեղի՛ր.— կասա Բագավոր.— կանչա աղջեկան:

Աղջիկ դուբա:

— Աղջի՛, դու էսա տղին ուտի սոնես:

Մյուսին կխարցու, էդ էլ կասա:

Հերթ կխասի ուսուկին, կասա.— Օր աստված չտվեց, քո աւալն հեւ, թագավորն ապրած կենա:

Թագավոր կհրամայա էսա ուսուկին բոնել, բցել ջրու մեջ: Իրեր օր էդի ջրում մեջ կմնա, վրա չորորդ օրը կզանչա, կերեա կխարցու:

— Ա՛յ տղա, դր ուղա, ի՞նչ կուզես, ասա՛ տամ, տեսար ջրի մեջն իր:

Տղեն կասա.— Չեմ ուզե, ես ջրի մեջ չի:

Թագավոր կառա կախարան տանել: Ըմալ փոթորիկ կկայնի, որ փաշութուն ուսուկին կխուսնեն էտա տղի իւտ կառնեն, վիզ կխուցեն:

Թագավորի աղջիկն էլ կէնի կասա.— Ես կեթամ Մուշ:

Ըսառ մարթ կառնի կէթա, պատիկ տղեն էլ կլի կէթա, ախուր կճանչնա կխարցու:

— էդ հո՛ւր ի կեթաս:

— Կէթամ Մշու երկիր:

— Արի իմ ձիապտին եղի, ես թագավորի փեսա եմ, քեզ էլ կպտիւնեմ: Կէթան կխասին Մշու մեջ: Տղեն ձիանք կանա զաշա:

Աղջիկ, տղեն նստան շաղրի տակ:

— Տղա՛, քո անուն ինչ ա,— կասա տղիկ:

— Արշակ:

— Արի մե բան կնինք, մարդս մեռի, արի ընծի առ:

— Զէ՛,— կասա տղեն,— դու իմ մերն ես, իմ բուրն ես:

Աղջիկն էլ խելոր աղջիկ էր, տառալ.— Ես էլ ընդուն քուր ըլնեմ, սենամ մտքին ի՞նչ ա:

Հեառ հելուն խասան Մշու զաշա, անսուն մե խաա խելառ մարդ դուբա:

— Արի իմ ձիանները ուզա,— կասա.— ես

էրթամ տուն ճարեմ, դամ բրոշտ տանեմ, քչի մէ խառ օսկի կուտամ:

Կլթա կտենա՝ դալալ աուն կծախա, կէթաւ րլանիր կվերցու, կտունի, կէթա բլրոշ կրերա, ձիապան կառաւ իր մարում:

— Ախոսս էս տղին, կմեռնի:

— Արշակ, կինդրեմ էրթամ իմ տուն, քնեմ, նորին իզամ:

Բաի, էսի օր դնաց, պառկան բառնի: Գիշերվա մէ վախա տղչիկ դլոռաց.—Արար մեկի կրոպանա:

Տղին ձկորաւ արաբին:

Արար ասաւ.—Տղա՛, դու զոջախ աղա էս, դե արի տանեմ, թե դու ինձ չլսիր, բլո վիկ կթոցեմ:

Շինքի մեջ մաաւ.—Տղա՛, դու ճիրուր տուր: Դսու րացին, օսկին պատից իջաւ:

— Տղա՛, ձեր երկիր ձիթխծի բլարն ա՞ քանը, թե էս օսկին:

— Էս օսկին ասծու օղորմություն ա:

Կլթան, արարր կպանա, դետնից կեղնի բաղ սլ րախլա:

— Տղա՛, ձեր երկիր կա՞ րտենց րաղ ու րախլա:

— Արա՛ր, էսի սոսու օղորմություն ա:

Տղին ասաւ, շոքվեցաւ, աեսաւ՝ արար չկա:

Կլթա կնդան կողաամա, կնիկ կսւղա փորձա, կխորցա:

— Էս օսկին, րաղ ու րախլեն ա լաւ, թե՛ քո իւր:

— Էս աոծու ավածն ա, աղչի:

Առաւոր ձիապանն էկաւ, աեսաւ օր աղեն սաղ ու, մոռածեց. թե «էս մարդ ո՞նց է սաղ պրծեր ա»: Էկաւ մտաւ ներս, տսեց.

— Ձիապա՛ն, սալտմաթ կկա՞ր:

Կառա.—էկա:

Բալորն հիմդան, օր էս մարդ չի մեռնի: Մարդն կսկսա ուղին օղնեկ, փող րաժնել ու Մշո պաշո շենդնել, ինքն էլ պառաւ թաղավոր:

Հարեան թաղավոր օր լաւ, սուեց.—Վաղի՛ր, դերվաւ ջորեր խաքի, աենանք ո՞նց ա, օր Արշակ թաղավոր րդմալ հարուսա ա:

Կիաքեն, կեթան Մշու դաշո, կտենան մե դլուղացի փոր կէնա:

— Էդ ի՞նչ կէնես,—կխարցուն:

— Հող է կվարեմ հարորով:

— Ընչո՞ւ դոմեջ չառիս, քեզ ինչքա՞ն օսկի տամ, որ սունիս:

— Է՛, րդմալ րան չասիս, սաղ մնա մեր Արշակ թաղավոր:

Վեղի՛ր, թաղավոր դնացին մաան թաղավորի տուն, տեսան օսկի կրածնեն:

Թաղավորն րաւ.—Վաղի՛ր, էս ինչքա՞ն ունեն, օր կրածնին:

Աղչիկ տեսաւ, օր էդ թաղավորն հուրա խերըն ա, ասաւ.—Աաբախաան էդ դերվիշներուն ուղարկա իմ կուջտ:

Դերվիշներ դլացին նստան մե քիչ, շուրի աղչկա մարդն՝ Արշակ թաղավորն էկաւ, թաղավորն ուղեցաւ կանչել: Աբշակ շթողեց:

— Վաղի՛ր, էստեղ սատանայ բան կա, արի փախիք,—ասաւ թաղավոր (Աղչիկ կասա Արշակին, որ հուր խերն ա):

Աղչիկ կտանա հորն ու վազրին ցույց կուտա կասա.—էս իսկխեն ասծու օղորմություն ինչքան վերցու կլցվի:

Կտանա րդմալ բաղ ու րաղչեն ցույց կուտա, աղչիկ կասա, օր ինքն հուր խերն ա, ու կպատմա դլխու էկածր:

Կանցնի րավական ժամանակ էդ հարուստը դուքա թաղավորի կուջտ օղորմություն կուղա, էդի կասա դնա բե խմար ապրի խաղաղությամր:

36(45). ԿԻՐՈՒԿ ՈՏԵՆՐՈՎԻ ԱՍՏՎԱՍ

Իրեք հարեան դելին աշխաաանքի կերթան.

Ջաղղին կըսեն.—Ուր էրթանք աշխաանք, դանք էսանղ, հանդիպենք հիրար խեա:

Մե աղեն դնաց աշխաաաւ, օր տաս, բսան շայով աշխաաաւ:

Էս մլուսներն դացին, հրարտացած ին, թե տաս շայով շաշխատենք, մենք պդի րերթով-րարով էթանք աուն, էդոնք դացին:

Էս մեկը դանանդուն խելոք, էս կրկուսը՝ շորուղլուի, կորիս, անաաշ քար, դացսծ կերած խմած, դողու տված, բոլու տված, իսկ էս խեղճ խելոք տղեն էնքան փող ու փարա յա ճամփել ուր տուն, լաւ կերե, իմե, խադե:

Իրեք տարի լրացաւ, էկան հանդիպցին:

— Իմա՞լ ես:

— Ըհր աեսեք, էնքան փող ու փարա եմ ճամփե, էս էլ կաանեմ տուն:

Էս էրկուսը կպարմանան, կրսեն.—Մենք դացինք դեղ, կլինք խայտառակ, արի էդ մարդուն սպանենք:

— Չէ՛, շուղա,—խղջով կլի, կըսի,—արի՛ տանենք անաաո, օտներ շարղենք, ասնք դիլաներուն, հլենք էրթանք:

Տարան օղներ շարղին, թողին էդ տեղ: Էդ մարդ կրոռա.—Հաւա՛ր, փրկություն:

Բաղրդան ուր բեռով էկաւ, որ էրթա ուր առուտուրին, մե նոքար լաւ, էաի կերթա կվազա, կտենա մե մարդ՝ օղներ շարղած ա, դրկած կրերա շաղղի վրան: Բաղրդան տեսաւ՝ մե նոքար չկա,

շուտ էկան տեսան դրանց, Վերցին դրին քորու վրեն, կտանեն կիսան վաճառականին:

— Լավ աեղ դրեք, էրթանք:

Կանա ա ուր աուն, կսաղցու, հըմա կմնա թուիալ, էս մարդ կնայա բազրդան կաշխաաա, խորհուրդներ կիաա, վաճառականից դլխով ա, կնշանակա էսոր պայխսաաակտ, յոթ տեղով աշխատանք կէնա: Վաճառական շատ կարդալորվեց, հարսաացաւ: Վաճառական կմեոնի, աշխաաողներ կուգեն վաճառականի կնդան:

էսի էլ կայնաւ ըսեց.— Իս կաոնիմ էնոր, էն մարդին, բոնենք թե իմ բախաից ալիբլու յա, իմ վաճառականն ա:

Աղա լա, էլի յոթ տեսակի դործ ա կիսնա, իւլացի մարդ ա: Թանդություն հընդաւ, ուրիշ քաղաքներից կիդան դրանից իաց ա կտանեն, բոլոր սերմեր բաց ա կթողա: Էրկու մարդ իշվանքով էկան էդաեղ, կսի աեսաւ՝ ճանչցաւ, ըսեց.— Էսոր ուշ ա, առաւորտ մնաց:

Տարսւլ աուն, հարդեց, պաաւեց, կերցուց, խմցուց շուր առաւորտ: Ամեն ինչ էրին, լավ շորեր խաղուցին: Ախպերն էկաւ, կնիկ թոսւլ հելաւ կանաւ, նստան կերան, խման, հելան քնան: Հառաւորտն հելան, ոարի սոբախսան էդ մարդն հելաւ, առաւ դրանց, աարաւ էշերին բաոցեց, մի կոտ էլ հեւկէլ լցրեց, դարձաւ փողն էլ կնդան ըսեց.— Դիր բոնեների մեշ, աստու մոտ չկորի:

Յնիկը լցրեց, փողն էլ դրեց մեշ, էաոնք հելան, էկսն աուն: Կնիկը հեա դարձաւ, հետեններից հընդաւ, խարցուց.— Դուք իմ մարդու ի՞նչն եք, որ իմ մարդը ձեզի կերցուց խմցուց, հըմեն ձեր փողեր ձեր բոնեներու մեշ. թող վերևի կապուղ աստուածն դաան էնա (էսոնք էլ ին ճանչցած):

Օր էղմալ ըսեց, դեաին ճղաւ, էդ մարդիկ դացին դեանի տակ:

էդ կնիկն էկաւ եղ. լաց, մոմոաց, իմ մարդու ձեռից իմա՛լ պրծեմ, իմ օղորմութուն ընչի կորցուցի:

Աղեն էկաւ, կնիկն հելաւ հմա լաց կլի. հիմցաւ.— Վա՛յ էս ինչ էրիր, հընչի իմ խեր կորցուցիր, բարին՝ բարով, շարին՝ բարով, հընչի խարցուցիր, էդի էն մարդիկն ին, օր իմ օղներ ջարդած ա:

Մկա ուր մեկի դաղա, կլսեն.

— Վա՛յ, կորուկ օաներովի աստուած խառի մեղի:

37(46). ՆՃԱԼԵՒ ԶԱԼԵՂ ՂՈՒՍ ԿԳԱ.

Իրեք խոբի մի դյուղից դուրս են դալիս, որ դնան աշխատանքի, ճանապարհին հնդերներով

խոսում են.— Միաւին դատենք, բանենք, կիսենք, դաոնանք մեր տներ:

Մեկը կասա.— Քանի՞ աշխատենք, օրական ինչքա՞ն աոնենք:

Մյուսը կասա.— Մե մանեթ:

էն մեկը կասա.— Բալքի 50 կոպեկ կաոնենք. հընչի՞ մե մանեթ:

էդ մարդիկ էթում են ֆալլա բաղար, բտոնց 50 կոպեկ են աալում օրական, մե մանեթ տվող չի հըլում: Ըաոնցից մեկը համաձայնվում ա ու սկսում ա աշխատել. իրեք տարի կաշխաաա: Իրեք տարուց եղը դալիս ա դեղը. տենում ա՛ հընդերները բրջոա, խացի կարոտ, դարմանում ա:

Ասում ա.— Հընչի՞ եք էդ օրի:

Կասեն.— Մե մանեթ տվող չեղաւ, մենք էլ չաշխատեցինք:

էն մեկն կասա.— Ես 10 կոպեկով էլ ա աշխատել եմ: Հիմի 3000 ո. փող ունեմ, էկեր կիսենք, ձեզ էլ տաւ, դնացեք տուն, տղիս շատ եմ կարոաեր:

Ըտենց էլ անում են: Գնում են, բիշ կեթան, թե շատ, հայտնի չի, հընդեր կտենա, որ էնոնք հեա կհնդեն:

Կասեն.— Քեզի պոի սպանենք:

էդի կասա.— Հընչի՞, թե դիաում եք, օր ես հաւկէլ եմ վերցրել ինձ, էկեր սառուղեր:

Կասեն.— Չէ՛, դյուղ տեղ ա, կեթաւ հմնուն կպատմես, մեզի սեւերես կոնես:

էդի կասա.— Չէ՛, կուզեք բոլորը աուեր, ես կդաոնամ քաղաք, էլի կբանեմ:

Դրանք կասեն.— Չէ՛, պաի սողանենք:

— Որ սպանում եք,— կոտու կնի,— ես կբխնդրեմ՝ տղիս սովորցրեք էս երդը.

Վար արողը կանում ա

Շահին շահ դու խաոեո մեղ,

Աստուած էլ ասում ա,

Նճախին հախր հասեի

Հոսովել. հոս՝

Դրանք պալիս են դյուղ, կնկտիր կուրախան, իսկ էն մեկն էլ կնիկ իր սղի խետ դուքա ջուղարի: Ըասնք երդը կասեն աղին ու հուրիշ ոչինչ:

Գարուն կբացվի, հարեան կաա տղին խետ կաանա նաքարության:

Տղեն հոր երդը սովորած ա ըլում, հարիկ բշխիս կերդա: Մեկ օր էլ թաղաւորը անցնելիս կլաա, վազրին կուղարկա, աղին կրերա պալաու: Բաղաւոր կերդացաւ աղին.

— Ումա՛ղ,— կասա,— էդ ի՞նչ սովորեցրեց բեղ:

Կասա.— Իմ սղեն:

Կողորկա, աղուն կրերա, աղեն կպամա, օր խոր հնդերտինքն են սովորցրել:

Բազմաթիւ կողորկա հնդերտներին կրերա էր-կուտին առանձին-առանձին կիսոցու, կպարղա, օր բոտնք սողանա՞ծ են երեխու խորը: Ջինվորներ կղնա՞ տիկ կիսանա ու կթալա: Ըտունց աշխատան-րուն էլ կաան կնղան, ու ըաւնց նհաիի հախը դուռ կկալ, անիւղճ մարդու հաիից էկալ:

38(47). ԻՐԵՔ ԸՆՆԳԵՐ

Կեղի, չեղի, իրեր խառ հրնդեր կհեղին: Էղ իրեր հրնդերն դեղին, կրսեն.—էթանք աշխա-տանքի:

Կեննե պաշար կվերցուն, կեթան. էղ էրկուս հմեն պաշար կուտեն, էն մեկին չի ան, կտփեն, կղնեն համփու: Մեկի տնուն Ծիծե, մեկին Ֆասըլ, մեկին Քյոթալ: Էղ Ծիծե կտփեն, կեղնի մե յա-նով կեթտ, բարունք էրկուսով՝ մե յանով: Էղ Ծի-ծեն դնաց, դնաց մտով մի հէրի մեջ, տափալ, չոր լուս բացվի: Մեկ էլ տեսով՝ հիւրիսուն մե խառ տղվես, մե խառ արջ, մե խառ դեղ էկան, նստան կդուկ:

Էղ տղվեսն ըսեց.—Ա՛րջ տապեր, դու հորի՞ կամալ դվարթ ես:

Ըսեց.—Քու ի՞նչ դործն ա, թուի մայիւ.—Ը-ռեց.—Սո դվարթ եմ, օր Ֆլուն թաղավորի դուլի լաղի մեջ մե խառ խոր կա, էն խորու մեջ ոսկի կա. ես կերթամ էնտեղ կղառկեմ, կիշկեմ, կուր-խրնամ, կիղամ, էնտուր զլվարթ եմ:

Գիտուն կրսա.—Բա դո՞ւ:

Գեղն կրստ.—Ֆլան խովվու դասակի տակ մե խառ կարմիր մարի կու. էղ մայուն կիշկամ, կուրխնամ, կսպասեմ, օր մորթեն, ֆլան թագա-վորի աղեն խիվանդ ա, էտու թոք-պլոճիկ օր տա-նեմ ուրան, կիւրկիլի:

— Բա՞ թուի մայի աղվես, դու հորի՞ հըմլա ես:

Կըսա.—Սո էլ օր դեղեմ մեր տան ետե, մե խառ մուկ կա, օսկի կիսանա ծակից, կկոլունա, կղաւնա մե խառ բիշի-բիւիք կղնա էղ օսկուն: Սո կիշկամ էղ օսկուն, էդով ես ուրախ եմ:

Էղի կլսի, առավոտ կեղնի կեթա, կաւսնա տղվսուն տան հետե մուկն օսկին կկոլունու: Հա-սալ էղ օսկիք ծողվեց, հեղալ դնաց, դնաց տե-սալ՝ խովիվն էկալ:

Ըսեց.—Խովի՛վ, էղա քու դասակի տկի մա-րին մորթա, մե շիշ խորոված ուտեմ էթամ, քե օսկի կիսամ:

Մե ճանդ օսկի տվեց, մորթեց, էղրա սիրտը, պլոճիկը վերցեց ու գնաց: Գնաց խասալ էղ ֆլան թաղավորի երգիրը, դնաց կայնալ թաղավորի պա-

լաւ, խիվանդ տղին սիրտ-պլոճիկ տվեց, սաղա-ցալ: Թաղավոր ուրախութունից աղչիկ տվեց դրան, թաղավորության կեսն էլ խնոր:

Ըսեց.—Թաղավո՛ր, էս քու գուլի բաղի մեջ ընծի շենքմ՝ կիցկես:

(Օր էդ խորի օսկին մնա շենքի մեջ):

Շիքին, էղի հարսացալ. հեղալ լորդ:

Խաբար անք էն էրկու հրնդերոջ. ֆոացին, ֆուային, էկան հիւան հորթարած՝ բոշոտ, կեղ-առու:

Մեկ օր տղեն կայնե կնայա, կտեսնա նա-խիրը բերին:

Կհիջնի կրսա.—Դուք ընծի կճանչնա՞ք:

Ըսին.—Ա՛յ մարդ, դու թաղավոր, թաղավորի աղա, թող մեր հորթեր տանենք, մեր խաց կկըա-րեն:

— Չէ՛, — ըսեց, — կայնեք, ես ձեր հրնդեր Ծի-ծեն եմ:

Էդանք դարմացան: Բերեց էդոնց շոր ալեց, կերցուց, խոցուց, պատմեց: Էդոնք հեղան դացին, հէրի մեջ ապփան, օր հիրանք էլ հարսանան: Դիշերվա մե վախտ տեսան արջն էկալ մե յան ըն-դալ, դեղ՝ մե յան, աղվես՝ մե յան:

Էման տղվսուն խարցուց:

Գեղն ըսեց.—Շուն աղի աղվի՛ս, էն օրն էլ մենք քե լսինք, հեղանք դացինք՝ օսկին չէր, մարին մորթած, խորի վրա էլ շենք ա շիքած:

Ըսեց.—Հեղե՛ք, ըստե ըմալ ա, մարդ կա տա-փուկ:

Հեղան ջուռ էկան, դաան էդոնց, քյաշին բե-րին, էդոնց ճղեցին, կերտն, դնացին հեղան շան դիւր բաժին: Մաղը դիւտն կուրիսի:

Դու ինչ կամենաս ընծի, ստտված էլ կկամե-նա քեղի:

39(48). ԿՇԵՌՔԻ ՈՐ ՅԱՆ ԾԱՆՏՐ Ա, ԷՆ ՅԱՆ ԿՔՅԱՇԵՆ

Դեղի, չեղի, մե թաղավոր դեղի, մե տղա կու-նենա: Տղեն սաղ օր հուր հրնդերներ կբերա, կեր-խում կենա:

Խերն կհերսոտի, կասա.—Ա՛յ տղա, ըթա-րան չլնի, սաղ օր բերես, կերցուս, խոցուս, օղոր-կէու:

Խեր մեռնելուց հետե աղին կասա,—Որ ես կմեռնեմ, դու կքասպնաս, կեթաս հօգեն, ժըն-չիլ կա կախուկ, կթալես վիղդ, կխեխալես:

Խոր մեռնելուց հետո, աղեն էլի հնդերտուն կբերա հուրանց տուն, կուտեն, կխմեն,—կասա.—Տղենե՛ր, հեսօր դիշեր մեր դութին խոփ ի՛մալ մկնէր կերած:

Կասեն.—Օղորթ ա, օղորթ, կուտեն, կուտեն:

Մե վախտ դնցնի, տղեն կրքսապնա, հնգրնեք էլ հաշվի չեն առնե տղին: Մե օր տղի հրնդրնեք կեթան քեֆի, հուրին չեն ասե: Կնիկ հուրանց մե խավ կմորթա, տղեն կվերցա, օր էթտ քեֆի:

Ճամփան կծարվնա, կուղա հախպրից ջուր խմա, խավ կղնա դետին, մինչև կխմա, կուրվի, տենտ՝ բաղեն խավ տտրավ: Ամոթ-զամոթ կեթա հրնդրնեքու մոտ:

Օր քեֆն կսկսվի, տղեն կասա.—Մե խատ խտվ ի բերե, էն էլ ճամփեն բաղեն խավ տտրավ: Հրնդրնեք չեն ավտտտ, կասեն,—էկեր ես կե՛ր, էլ ինչի՞ սուտ կխոսաս:

Տղեն կեթա տուն, կմտնի հօգեն, ձեռ կթալտ ժնջիլ, կուղա կախվի, կպրծի՝ մե յաշիկ օսկի գրնգր դլխուն, խելք կեթա: Կնիկ գուքա աննա մտրդու վիճակ, ջուր կթալա մառդու հերես, կրնստի: Ըտոնք էլի կհտրստանտն: Տղեն էլի հրնդրնեք կգանչտ հուրանց տուն:

Կնիկ կտսա.—Սե դա վրետ, հլտ շե՛ս խըրատվէ:

Հրնդրնեք դուքան տուն:

Տղեն կտսա.—Տղենե՛ր, մեր խոփի մեկն էլ հեսօր տ մկենեք կերած:

Կասէն.—Օղորթ ա, օղորթ, կուտե՛ն:

Տղեն կասա.—Հելեք, ես ձեր...

Ըտոնց կլարա:

Բա՛, կշեռքի որ յան ծանդր ա, էն յան կբաշեն:

40(49). ՇԱՆ ԶԻԳՅԱՐ

Մե մարդ մեռնելիս՝ իր բեֆի տղին կկանչա, կրսա.—Իմ դսուր քրտինք ավիր քամուն, վերջ տուր, որ ապրես:

էդ մարդ կսկծից տմբլա կապեց, մեռավ:

Ըսեց.—Ծա օր մեռա՞ տու աղբատցար, հինքնասպանություն կկատարես, դու չկանաս ապրես. կեթաս էստեղ, ես մե շրիդ կկախեմ, տու էդ շրիդով խեղզվի:

Հերն մահացավ, արե տվեց ձեղի: Մե մուկ ժամանակ էլ կերավ խոր փողեր, վերջ տվեց: Էկավ, հուր հրնդրնեք պտի քեֆ էնին բախչեն, էկավ հրնդավ սնդուկ քանդրտեց, դատ էլ չգտավ: Ճանդ մը դռը գտավ, տարավ առավ օխշրի ջիդյար, կփեց խորովեց, մե դավ էլ դինի առավ, տարավ հնդերների մոտ: Սրանք հուրանց քեֆ կերե, խմել էին: Էդ աղեն դնաց, դարվաղի դուռ փակ էր, բսեց.—Հելնիմ պատուվ, դուռ բանամ, երթամ նես:

Հեւավ, շուր դուռ կրացեր, շունն էկավ վերցեց ջիդյարն ու փտխավ: Տղեն հնդավ շան հեռե, ի՛նչ էրեց, չկրցավ առնեք, դարձավ էկավ դնաց

հրնդրնեքի մոտ. պատմեց գործի եղելություն: Գինին դրեց. էդոնք կծծղան, կսեն.—Շուն քիզյար կուտա՞, շուն ջիդյար չուտա:

Մծղացին. տղեն առավ հիրա գավ դինին էկավ տուն: Մատ տվեց, շատ առավ. բսեց.—Հե՛ր ջան, ես քու օսյաթ կորցուցի, էթամ իմ հոր օսիաթն էնեմ, շրիդից կախվեմ:

Տղեն դնաց, դմրլներ շարեց. հելավ կայնավ.—Շոֆթ թալեց վիդր օր խեղզվի: Հելավ կայնավ ձեռ թալեց շրդին. իմա՛լ օր ձեռ թալեց շրդին, օսկին լցվավ գետին:—Հա՛յ.—բսեց.—հեր ջան:

Օսկիք հավաքեց, էս օսկիքը պտի կանչու հոր տուն: Մատ աշխատեց. տունը կարգավորեց, մեկ օր մտածեց՝ ոխը հանեմ իմ հրնդրնեքից:

Տղեն բերեց քեֆ սարքեց, հմնուն հավաքեց բնկերներին:

էդոնք բսին.—սղա՛, էդ իմա՛լ հելավ, քո հոր օսկիք պրծեր էր:

Տղեն դնաց, եկավ, մոմոաց:

Տղերքը բսին.—Ի՛նչ ա հեղե, ախպեր ջան, որ լղմալ կմոմոաս, բսա՛ օգնենք:

—Տո՛ մուկն մեր դուքնի բնատին ա կելե, ժնջիլն ա ծամե:

—Հա՛, հա՛, էդ մուկ կուտա ժնջիլ. կուտա ժնջիլ:

Կասա.—Տո՛ շան որդինե՛ր, հելեք իմ անեն դստեք, հրնչի՞ շուն օխշրի ջիդյար չուտեք, հրնչի՞ մուկն դուքնի ժնջիլ կուտեք, հր՞ Դե՛ հելեք ու՛դ հեղեք մեր տնից:

Հարուստի խոփը մուկը կուտա, քյասրի սաղոն մուկ չուղա:

41(50). ՀԱՐՈՒՍՏԻ ԽՈՓ ՄՐՈՒԻ ԿՈՒՏԱ, ՓԱՍՊԻ ՀԱՎ ԽՈՒՆ ԶՈՒՏԱ

Մե հարուստ մարդ զինի. ու մե խտտ գովաթի փչացնող աղա կունենա:

էս տղեն տուս-սուսերկա սղա կպտխա հուր խոր հաշվին, բեֆ կէնեն, կուտեն, կխմեն: Էդ հարուստ մարթ ինչ կէնա-չէնա՝ տղի վրեն չկարա: Վերջը կմստծտ, հինքն հուրին կասա.—Ծա ջոջերեմ, որ մեռա, էդ բեղավաթ աղեն իմ սող կտրսդուքեն կփջցնա, ինրն էլ անոթի կմեռնի, ի՛նչ էնեմ, ի՛նչ չէնեմ: Կրեա օսկին կլցա մե ջոջ փարչ, բերտն շրդով կկապա, շրդի ծեր կկապա հտուրից, Տղին կասա.—Տղա՛, ես դինտմ, օր դու առն դրող շես, ես ջոջերեմ եմ, կմեռնեմ: Ինձնից եղ ար շաա նեղ հրնդես, էսա շրիդ քցտ վիզի, խեղզվի, բե էլ հուրիշ ճար չունես:

Մնա, էս տղի խեռ կմեռնի: Էս տղեն խոր կարք ու կալսպութեն հուր հրնդեր տղերքի խեռ

կուտա, կիմա, հրմեն կրփչցու, կսնա օրվա խացի կարոտ: Մե ջոջ տոնական օր էս տղի հրնդերները կեթան դեղից դուս բեք կէնեն, էս աղին մարթ լեն հաշվի, որ բխարցեր ա էս տղեն դուրքա կրնդան կասա.—Բա ես ի՞նչ էնեմ, իմ ախպեր-տղերդ դացեր են բեքի, ընծի բան չունիմ որ է-թաւ:

Կնիկ կտտա.—Մա՛րթ, ի՞նչ էնեմ, սաղ խա-րստութեն կերցուցիր ընդոնց, մկա մե խաա խտփ ունենք, մորթա, էփեմ, առ դնա:

էս տղեն կփուկ խավ կառնա, կեթա կխասի դեղի կրտղ, խտփ կդնա դեաին, կնստի, օր դուս հրնի, նոր էթաւ: Հանկարծ մե ջուն խավ կառնի կփախի: էս տղեն կմառծի. «էթս՛մ, թե եղ դառ-նում» Լուրին-Հուրին կմտածա, կասա.—Իմ սաղ պոլտթ ընստոնց եմ կերցուցե, պաի էթամ:

Նիտթ-դիտթ կեթա, հրնդեր աղերքն կասեն.—Խա՛, էկա՛ր, տրի՛:

էղ աղեն կասա.—Մե խավ ի էփեր, անտեր շուն առավ, փախավ:

Հնդեր տղեր կծծղան, կասեն.—Ա՛յ մարթ, է-կեկ ես, էկեկ ես, էլ հրնչի՛ սուա կասես, բա հա-վատտլու՛ բան ա, որ շուն խավ աանա:

էգ տղին թոանա կէնեն, կծծղան:

Տղեն ընտեղից նիաթ-նիաթ դըյա տուն, կըն-դրնից պոխտու կեթա կմանի էն օթախ, որտեղ խեք շրիա կախե: Տղեն շրիտ թալա վիղ, օր կախ-վի, շրիպ օր կծղվի, հառքից օսկին կլցվի աղի դլխուն: Տղեն կծղվա օսկիք, դուքա կյնդան կտտա.—էս շրիպ իմ խոր խաղինի բալնիսն էր:

Ստարախտան դեկնի ճոխ սեղան կրացա, էս բեք էրող տղերքին հրմեն կկանչա, հնդեր տղերք կպարմանան, կնսան սեղանի բոլոր:

Տղեն կասա.—Մեր դուրթնի խտփ դարկել էի հտսիք, մկներ հրմեն կներեր ես:

Հրմեն խըա հիրուր կասեն.—Խա՛, մուկ կու-տա, ճի՛շա ա:

էս հարուտտի տղեն կասա.—Տո՛ քյոփօղլիք, հրնչի՛ խտփ շուն շուտա, հրնչի՛ դուրթնի խտփ մուկ կուտա: Իմ սեղնից ոչ մի բանի ձեռք չաք, պե՛ հայպա, հեկեք պաղցեք:

Ըղմալ ա՛ քյոտիլի խտփ շուն շուտա, հա-րուտտի կրկաթ մուկ կուտա:

42(51). ԽԵԼՔ ՊՏԻ ԸԼԻ, ՈՐ ՂՍՍԱԹ ԸԼԻ

էրկու կույր մարդ ղնում են թաղավորի պա-տի աուկը-փող հավաքելու: Թաղավորն անունն էլ Մահմուդ ա ըլում: էղի կլաա, օր ըստոնք ամեն օր դբան հիրա պաաի տակ, կնստեն. մեկը հիրա անունով ա երգվում:

Ծառալին կկանչա. կասա.—Գնա՛ էն մի քո-տին բե, օր իմ անունով հերթում կուտա:

Երկու ղազ կմորթա, մեկի փոր լիք օսկի կլցա, կկարա, մեկն էլ ղատարկ կլի. փլավ կլցա, կկարա:

Կկայնի բալկոն, կտա ծառալին, կասա.— էս ծանր ղազ էղ մարդին կասա, օր իմ անունով հերթում կուտա, էղ մեկել ղաղն էլ հնդերոջ կտաս: էղ ջոռեր կառնեն ղաղեր, ճամփա կհնգեն տուն:

էղ ծանր ղազու տեր ճամփին կասա.—էսա ղազ ես կծախեմ, կառնե՛ս:

Հընգեր կասա.—Վեց շաիով կառնեմ.—մոտ կնայա կտենա՝ խինդ շաի ա, կասա.—Մե շաին էլ վազ կտամ:

Կտանա տուն, կնիկ ղազ կջարդա օր ուտեն, միջից օսկրն կշոա դետին:

Աւազոտ էսի շի էթա ողորմության: Մյուս՝ առավոտ ափալ-թափալ կեթա ժողովրդունութենի, հիր աեղ կխասի, կասա.—Յա՛ Մահմուդ, դու օդ-նական կայնես: Ու կուղա նսաի, թագավոր կը-դարմանա, կկանչա պրան դիվանխանա:

Կասա.—Հերեկ ես բեղի ղազ ի օղորկե, կե-րա՛ր:

Կասա.—Չէ՛, ծախեը եմ քոո հնդերոջ վրեն: Ըաե թաղավոր կասա:

Որ շիտա աստված,
Ինչ անա թագավոր:

Ես քեղի օսկի սվի, դու ավիր հնդերոջդ, թա-ղավորն ի՞նչ անա. խեկը տղաի բլի, որ ղամաթ բլի:

43(52). ՃԻՇՏ ԽՈՍՈՂԻ ԲԵՐԱՆԸ ԲԱՑ Ա

Մե թագավորի մե աղա դլի, հա՛մ կուր, հա՛մ կլաո, հա՛մ էլ լալ: Թագավոր շաա դարդ կէնա, կմաածա՝ մե ծառանդ, էն էլ էս օրի՛:

Մե դարվիշ կդա բաու կուշտ, կաննա թագա-վոր նիաթնեք կախուկ, կխարցու.—Ի՞նչ ա հեկե, ի՞նչ դարդ կաանչա բեղ:

Կասա.—Բա ես ի՞նչ հող տամ իմ դլխին, մե աղա ունեմ, էն էլ էս օրի:

Դարվիշ կասա.—Թագավորն ապրած կենա, եթե դու, թագուհին սւ վաղիր ճիշտ խոսաք, ձեր տղի հաշկերն էլ, հանգջներն էլ, լեղուն էլ կրաց-վի:

Թագավոր կասա.—Ի՞նչ ասեմ բե, ես դան-ձերի, կարողության, մալ ու մուլքի աեր եմ, համա սր դոնից մե մարդ ա դալիս, հաշկս նրա ձեռն ա: Տղի հաշկեր աեղ-րա-աեղ կրացվեն:

Դորը վաղիրինն ա:

Սա էլ կասա.—Ես էլ վաղիր եմ, չէ՛, համա

հաշկս էն ա թե իմ թագավոր երբ պտի մեռնի. օր նրա տեղ նստեմ:

Տղի հանդիմանք կրացվի:

— Բաղդուհի՛, հերթ քունն ա, խիղճ ունես ճիշտ խոստ ուր, աղի լեզուն բացվի:

Թագուհին կասա. — Դերվիշ բարա՛, օր մի ղո-րավոր ա դալիս, ասում եմ՝ թաքլի էդ ըլեր իմ մարդը:

Տղի լեզուն էլ կրացվի:

Ճիշտ խոսողի բերանը բաց ա:

44(53). ԱՍՏՄՈՒ ԳՐԱԾՐ ԶՆՋԵԼ ՁԻ ԼԻՆԻ

Մի մարդ երեխա չի ունենա, շատ կտրորվի, շատ դաբդ կէնա:

Օրերից մեկ օր դարձել կդա ըստնց կուշա, կասա. — Ի՞նչ ա քո դարդ, հընչի՞ էս պիլիոր:

էդ մարդ կասա. — Օր ծերություն, անտերություն, մե էրեխա էլ չունեմ, բա ի՞նչ անեմ:

Դերվիշ կասա. — Դարդ մի արա, ես քեզ մի խնձոր կամ, դու էլ, քու կնիկն էլ կուտեք, մե աղա կունենաք, համա ասվերկու ասրեկան սր դառնա, կհնդնի ջրիոր, կմեռնի:

— Է՛, — կասա էդ մարդ, — թող հըլի, թող հընդնի մեռնի:

Ըսոց մե նախշուն աղա կըլի, ասվերկու ասրի դրանք ուրախ, երջանիկ կապրեն: Տավեր-կու ասրին, օր կթմի, հենց հիրան ծնվելու օրը, էրեխեն կհեղի կմաի, շաա անհանդիսա կլի: Խեր մի ամիս առաջ ջրիորի բերան փակ-րալնիք ա դրած հըլում, բալնիքն էլ հիրա մոտ պախած ա հըլում:

Մե խելի վախա էրեխեն չի երեում, խեր ղլի կաննա, աղեն դըլի արե ջրիորի կափաղին ու մեռեր ա:

Ըսենց ա՛ ասածու դրածը ջնջել չի լինի: Մաի որ դա, բալնիքով էլ փակես, կիդա:

45(54). ԻՆՉ ԱՆԵՍ, ՔԵՉ ԿԱՆԵՍ

Մի դարձել զլի, էդ դարձել դեղի մեջ չուր հիրիկուն ման կիդա, չում հիրիկուն կասի. — Ե՛նչ անես, քեզ կանես, ինչ անես, քեզ կանես:

Մե խաա կնիկ դըլա, կասա. — Ի՞նչ անեմ ը-սա ձեն կարեմ, յավաշ ես դրա դըլին ինչ օյին դնեմ:

էտա կնիկ խաց. կթխա, մե խաա կլոճ կա-նա, էս կլոճի մեջ թուլն կլցա, կեփա, կպախա, որ դարձել իդա առն, աա ընդուն: Դարձել կի-դա, կշոքա թունդրա շրթին, կնիկ թունդրա կլոճ կխանա, կոճա դարձելին:

էդ օր էդ կնգա մարդ կեթա հուր մեկուճար աղին նոքարությունից տուն բերելու:

Տղին կառնի կիդա, ճամփիին կխոբյնեն, մե օրթլուղ աեղ կնսանն, որ գինջանան:

Տղեն կասա. — Ա՛յ խեր, ես անոթի կտտորվա, էնգեխեն դարձել գալում ա, կասա. — էդ աը-ղեն ի՞նչ ա կասա, ընչի՞ ա նստե:

Խեր կասա. — Անոթի ա, խաց կուղա:

էդ դերվիշ կլոճ կիտանա, կիտա էդ աղին:

Տղեն կուտա էդա կլոճ, կհեղին խոր խես առն կեթան:

Տղի փորի սանջուն կրոնա, կրոռա. — Ես մեռ-նում եմ, յաման օգնեք...

— Ա՛յ բալա, — մեր կասա, — հընչի՛, ի՞նչ ա հելե...

Տղեն կասա. — Ծամրիին խոյնած ի ու սոված, դարձելն էկավ, կլոճ ավեց, կըլա ու հիմա փորա-ցավ ա:

Մեր կասա. — Վա՛յ, վա՛յ, ես իմ առն քան-դի իմ ձեռով, իմ աղին սպանի, կուպի դարձելին սոգանի, ձենը կտրի էո պեղի միջից, էդ սե ղու-լումն էկավ իմ վրեն:

Ըստեղ են ասե օր ռ՞նչ կանես՝ քեզ կանես, ինչ փրթես հուրիշի քյասեն, կիդա քյո դղսպ...

46(55). ԼՍՈՒՐ ՆԱՅԱՐԻ ԽԵՔԱԹԸ

Մեկ մարդ, թագավոր էս մարդու վրեն կա-ղար կաանա, կասա. — Ինձի իրեք դեռ բեռ ֆեր-խու թեփ պտի քաշես, աաս. օր չավիր ինձի, հա-ռավաս քե կկախեմ:

էս Հաբիր ձեռներ կղնա ծոց, կուզա առն, կնիկ կխարցու. — Հաբի՛ր, հորի՛ ըղմալ ես էսօր ախուր:

— Է՛, կնիկ, — կասա, — իմ ցավից վաղն արի. թագավոր վըր ընձի կաղար արե, եթե ես չկատա-րեմ, հառավոտ ընձի կաանա կախարան:

— Ի՞նչ կախարան:

Կրսե.

— Է՛, մարդ ջան, ասաված օղորմած ա:

Հաբիր հելավ, Հաբրի քուն գուքա: Մեկ էլ տեսան, կես դիշեր ա, էրկու խոթի էկան Հաբրի վրեն..

— Հաբի՛ր, Հաբի՛ր:

— Վա՛յ էգոր յուրդ ու յուվեն քանդվի, չթո-ղեց լուսն էլ բացվի:

Հաբիր. — Հա՛, ի՞նչ ա:

— Հաբի՛ր, — ըսեց. — քո աստվածն եմ կան-չի, հելի արի, թագավոր մեռեր ա, հելի արի, դա-դաղ շիքա:

Ընդուց ա կասեն՝ Հաբիր նաջարի աստված ղանչա:

Ավտո վախտին կրկու քասիր ախպեր ղլնեն, մեկն ալար, մեկն կարբուկ: Կարբուկ ախպոր ճիծ շատ գլնը, համարյա թև աղբուկ միջոցն կկղլվի: Պատի ախպեր ճոշին կասա.— Ընձի տար ծախա, րե քու ճժեր պախա:

Ջոշ ախպեր կասա.— Ի՞նչ ա կասեն, րթավու րան զեղի՞:

Որ նեղություն շատ կասալի, ստիպված ոլրստի ախպոր կասնա րաղար: Իրեք օր ասնա րաղար, րերա, մինակ մե մարթ ղլնի ուղող, էն էլ կասա.— Տանեմ եզան խետ լծեմ, եզան թայ չունեմ: Պատի ախպեր կուտիպա ջոշին, որ ծախա,— Ըսխա էլ չմնա:

Ջոշ ախպեր պատի ախպոր կծախա էա մարթուն, մե քանե օսկի կառնի, կէթա:

Ախպոր առնողն կասնա կասա եզան մոտ, ինչ վախտ եզան դար կուտա, էն վախա էլ աղին կեր կուտա, ինչ վախա եզան ջուր կուտա, աղին էլ ջուր կուտա: Գարուն էղ աղին կլծա եզան խեա, կեթա վար կէնա: Մե օր վար անելու ժամանակ մե դավրեղ գուկա ջաղղով ղնցի, կտենա, խիղձն շանա, կմոտենա րարես:

Կասա.— Ախպեր ջան, էա մարթ ի՞նչ ա էրե, որ ամվրի խետ լծեր ես, կաշխատցու:

Կասա.— Օսկի ես ամլե տոե, վար էլ կէնեմ, ցանք էլ կէնեմ:

Դավրեղ կասա.— Մե կով ունեմ, մե եզ, իմ եզ կուտամ քեղի, էտ տղին րաց թող, թեկուղ ես քասիր եմ:

էղ մտղ չամաձայնվի:

Դավրեղ կասա.— Կովն տամ, ասու խաթրին թաք րաց թող:

էլի մարթ չամաձայնվի:

Տղեն լծան ալից վիղ կոլրա կասա.— Շնորալալ եմ, դավրեղ րարա, ղնա, էսպես էլ չմնա:

Դավրեղ կեթա, մե երկու տարի հետո էլի ղանդիլի րտեղրանք: Ջաղպեն հնցնելուց կանա՛նս՝ համան տրտ կքաղեն: Կասա. «Մոտ ղնամ խարցում աննամ՝ էն աղեն սա՞ղ ա, թե մեռեր տա: Մոտնա խարց-փորձ էնելու խամար, աղեն դավրեղին խախտուն կճաշնա, գուկա.— Վա՛յ դավրեղ րարա, րարով ես էկե, ֆլան-թեխվան:

Դավրեղ կասա.— Տղա՛, էն վախտ ասուրի տեղ կլծվիր, մկա խաղեն ես ղաոցե, ֆայլեք կաշխատցու:

Կասա.— Ըա՛, դավրեղ ախպեր, շնորակալ եմ: էն խաղեն մեռավ, րնդոր կնիկն առեր եմ, մկա ասնաեր ես եմ:

Դավրեղին կհարղա, կպատվա, կասա.— Գնա՛, ըսթավու էլ չմնա:

Դավրեղ կեթա: Մե էրկու տարի ղնցի, թաղալտն գուկա էա երկիր Գուկտ, ըսոնց առն խարց-փորց կէնա, որ տենա էա տղի ղրություն իմա՛ր ա, ղրկցներ կասեն.— Դավրեղ ախպեր, թաքավորի վաղիր մեռավ, ըսօր տարած էրած վաղիր:

Դավրեղ ղնտց քաղաք, մարթերու միջոցով խարար էրեց թաքավորի վաղիրին, որ ըսթա դավրեղ էկե, քեղի կխարցու:

Վաղիր ալրալ կղորկա, դավրեղին կասնա մոտ, սրովհեաե ուրին աեր ա կայնե նեղ օրին:

— Վա՛յ,— կասա,— վաղիր սողրած կէնա, էս ի՞նչ րանա:

Վաղիր դավրեղին մեծ սլաաիվ, փող, փարա կուտա, խեսն էլ կասա.— Գնա՛, րսթավու էլ չմնա:

Դավրեղ հուրին-հուրին կասա.— Եղից էկե հեղե վաղիր, հեա կասա րսթավու էլ չմնա:

Դավրեղ կեթա հուր ղրոժին, շաա, քիչ վախտ ղնցի, թաղան կգառնա գուկա վաղիրին տենալու: Խարց-փորցի ժամանակ կասեն,— Թաքավոր մեռավ, վաղիրին րնարին թաքավոր:

Դավրեղն նորից խարար կէնա թաքավորին, օր հինք էկեր ա, ընթունա:

Թաքավոր ալրալ կզանչա դավրեղին:

Դավրեղ խրս մոնել կասա.— Վա՛յ, փառք ասու, էս ի՞նչ լավ րախտի ես աիրացե, ես շատ ուրախ եմ:

Թաքավոր ղրամտյա՛ դավրեղին րու փող-փարա կուտան, կասա.— Գնա՛, ըսթավու էլ չմնա:

Դավրեղ կեթա: Բավականի ժամանակից հետո, ղառնա գուքա, թաքավորին տենալու, կիարցու, կուտեն թաքավոր մեռեր ա:

Դավրեղ կասա.— Մոնեաթ կէնեմ՝ րնդոր դեղեմնի տեղն ասեք, էթամ ընդոր գերեղմնին:

Տանեն գերեղմնի վրեն: Դավրեղ շատ գուլա, վերչապես գիշկա գերեղմնին, կկարթա. «Ըսթավու էլ չմնա»:

Կասա.— Մեռնելուց հետո էլ իմա՛ րսթավու չմնա, էս ի՞նչ ա ղրե:

Դավրեղ կեթա: Մե վախտ ղնցի, թողղան գուկա էա երկիր, կասա.— Յավաշ էթամ, թաքավորն գերեղման մե խաա էլ տենամ, էթամ:

Կեթա տենա՛ սելալին էկե, թաքավորի գերեղմանն էլ ա աուրե, րարն էլ ա տարե, ըսեղով էլ ղեա կեթա:

Ինչ ղինսու մարթու ալալն ի՞նչ ղեղի, ախրն ի՞նչ ղեղի:

48(57). ԳԱՆԱԳԱՆ ԲԱՆՈՒԼԻ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ռտղավոր ամեն օր իր օսկե թախտի վրո րմրե րարձեր ղրուկ՝ սպոթ կասեր:

Մե օր աղոթ կասեր, մեկ էլ տեսավ Դանադոն Բալուլ:

Ձայն ավեց, ասաց.—Դու ո՞վ ես, որ իմ պարսպի վրա ման գլուքայա:

— Իմ դավեն ա կուրիսել, քյու պաաի վրա ման գլուքայա:

— Ա՛յ մարգ, խո գու խելառ չե՞ս,—կասա թագավոր,—իմ պատու վրա դու չի իջնի, քյու դավեն իմա՞լ կորավ իմ պարսպի վրա:

Հրեշաակ կասա.—Հրնչի՞ դու օսկէ թախտի, բմբլե բարձի վրա աղոթ կանես—աստված քյո ձեն կլսա, հրնչի՞ իմ գավեն քյու պաաի գլուի լի՞ կորի:

Ասաց ու էլ չէրևոց Դանադան Բալուլ:

Թողավորն ասաց.—էլ ես թագավոր չեմ մնա:

Ու հիրա ախպոր աղեն կգնա թագավոր, հինքն հիրուն կգնա ծոու տեղ, կիեծի ձի, կրհնդր քյուլեք, ման գլուքայա:

49(58). ԴԱՆԱԴԱՆ ԲԱԼՈՒԼ ԽԱՐՍ ՈՒՋԵԼԸ

Դանադան Բալուլ կեթա մե հուրիշ թագավորի կուշա խարս ուղելու հուր ախպոր տղուն:

Ես եկել եմ, օր քյո աղջիկ աանեմ իմ ախպոր աղուն:

Թագավոր կրարգնա, կասա.—Քյո ախպոր տղեն, որ իմ աղջիկ կուղա, հուրին վաղեր վաքիլ ունա՞, մի խելք գրլխուն մարդ ուղարկա, ուղի, էգ ծոին ես աղջիկ չեմ տա:

Դանադան Բալուլ դարձավ գյնաց, վաղիրին ուղարկեց թագավորի աղջկան ուղելու Աղջկա խեր կուաա հուր աղջիկ Դանադան Բալուլի ախպոր աղին:

Հարսանիք արին, կերան, խմին յոթ օր, յոթ գիշեր: Դանադան Բալուլ ախպոր աղին կասա.—Դու գինաս, օր ես երկինք գեաին կքնեմ:

Ախպոր աղեն կասա.—Ինձ խմար օրենք ա կասա.—Խալսի մոա չքնես, շուրի ես չասեմ: Թե իմ ասած չնես, բոպեում կմեռնես:

Տղեն էլ չքնավ կնդյա մոտ:

Կնսաին, կխոսան, կասեն.—Հրմա ջյոկ քյունենք:

Հնցավ մե խելի վախա, աղջիկ նամակ գրեց հուր խոր, ասաց.—Դու էլ չլրես, քյու թագավորությունն էլ, ինձի ավիր մե ախչկա, ես ախչիկ, էնի ախչիկ, շո՞ւտ արի, ընձի աար, թե չէ ես ընձի կսպանեմ:

Թագավոր դոշուն կապեց, էկավ փեսի քաղքի դրաղ, ասավ.—էկեր եմ իմ ախչիկ աանեմ, թե չեն տա, քաղաք աակնուվրա կանեմ:

Դանադան Բալուլ գյնաց, ասաց.—Խնամի՛ ջան, էս ծողովուրդ ի՞նչ մեղք ունա, օր կոտորես:

արի էթանք կեր ու խում անենք էս գյշեր, սաբախան բյո աղջիկան առ, գյնա:

Աղջկա խեր համաձայնավ, էկան սկսին կեր ու խում: Դանադան Բալուլ դանչեց ախպոր տղին, ասաց.—Կանա՞ս էս գիշեր ըմալ էնես, օր խարս սարախաան չկանա անդից հըլնի:

Ախպոր աղեն գյնաց ախչկա կուշա, քյնան մեկանղ, ախչկան է՛ն օրը քյցեց, օր սաբախաան չէր կանա ջարժվեր:

Դանադան Բալուլ գյնաց խուրսին ասաց.—էլի՛ խաքյի, որ գյնաս:

Խարսն ասաց.—էլ չեմ գյնա:

Գյնաց ախչկա խոր բերեց աղջկա մոա, ասաց.—էս դու, էս քյու աղջիկ, ա՞ռ, գյնա:

Խերն ասաց.—Աղջի՛կ, հելի էթանք:

Ախչիկն ասաց.—է՛լ չեմ գյա:

Ասաց.—Հրնչի՞, ախր ինձ նամակ իր գյբել:

Աղջիկն ասաց.—Հեսօր էկավ իմ մոտ՝ իսկական մարթ էր:

Դանադան Բալուլ մաավ ներս, ասաց.—Դե՛ աար քյու աղջիկ, հրնչի՞ չես աանի, ես օր եկա քյու աղջիկ ուղելու, ասի՛ տուր տանեմ իմ ախպոր աղին, չավիր, կասի Դանադան Բալուլ ծոու առ: Մկա ծոու ես՞ եմ, թե գու Դո՛ աար, էլի՛, քյու աղջիկ:

Նոր աղջկա խեր կասա.—Խնամի՛ ջան, քյու խոսքն ա:

50(59). ՇԱՀ ԱԲԱՍ

Պարսկական շահի մայրաքաղաքը եղավ մի ժամանակ, որ գողությունն ու մարգասպանությունը շաաացավ:

Շահ Արասը կանչեց ողրին, ըսեց.—Մեր պալաական սովորություններին հակառակ ա գընում կյանքը, ոչ մի երկիր էսքան ավաղակություն չկա. ո՞նց անենք, որ դեմն առնենք:

Ողրի կանչեց գիանական մարդկանց, խորհուրդ արեցին, թե.—Շահ Աբաս, լավ կլնի, որ գիշերը ոչ մի ջարժում չթողեք, մինչե առավոա լուս րացվի: Քաղաքի դրսից պահապանությունն ուժեղացնենք, որպեսզի ավաղակներ ներս չգան մեր քաղաք:

Շահն ըսեց, թե.—Գիշեր լուսեր չլտոեն: Քաղաք էլի աարածված էր: Մի անգամ Շահը իր գրլորը փսխեց, հաղավ գեղացու ջորեր, հելավ դուս: Անձրեային գիշեր էր, շահը ման էր գալիս, աեսավ՝ մի աեղ լուս կա, դնաց էգ ուղղությամբ. մի լուսամուտից նայեց ներս, աեսավ մեկ աղամարդ՝ նստած դաղանի խորհուրդ կենա: Ներս մասով, ոչ սք նրսն չճանչցավ, տեղ ավին, նըստավ, էս չորս հոգու դեկավարն հարցրեց, թե ո՞վ ա ինքը:

Հսկեց.—Ես մի որսկան մարդ եմ, անձրև տվեց վրես, էկա ձեզ մոտ, մի զիշեր մնամ, մինչև անձրևը կտրի, կզնամ:

Ղեկավարն ըսեց.—Բա առաջ Ծահ Արասի հրամանից անդակ չե՞ս, որ զիշեր գոտ գոլ չի կարելի:

Ծահն հիմացավ, որ զրանցից մեկը դող ա:

Ծահն ըսեց.—Էս զիշեր ի՞նչ պլան ունեք. խոսք եմ առիս՝ ավարտ նման հըլենք:

— Դե՛ լավ,—ըսին,—մենք փորձառու ունենք, գնանք, քե փորձենք, անանանք՝ մեզ հընդեր կանա՞ս հըլենա:

Հեկան զնացին հինգ հոգով, հասան մի փոքր գետի կամուրջի. առաջ խմրի ղեկավարն անցավ, հետո մյուսները: Երբ վերջում շահն անցավ, ընկերներից մեկն ըսեց.—Դու ո՞ր կողմով կկար:

— Ա՛յ, էն կողմով:

— Ախր, չէ՞, մենք էս կողմով էկանք, Երկրորդն էլ ըսեց, որ էդ կամուրջ տ, չեն անցել:

Ծահն մտածեց՝ ինքն ի՞նչ ասի. բայց զլսի ընկերներով, որ պառի նրանց նման պառախախի, ստիպված շահն էլ երկվեց, որ.—Մենք էլ կամուրջով չենք անցել:

— Ահա՛,—ըսեցին, դու կարող ես մեզ հընդեր լինել:

Վերադարձան էկան, ըսին.—Մենք հսօր դրնում ենք Ծահ Արասի խաղիկն կտրելու, սիսկ կենե՞ս դատ, մեղի մահապատիժ ա:

Ծահն ըսեց.—Կղամ:

Ընկերներից մեկն ըսեց.—Մենք ամեն մեկս մե գործ կենենք, դու ի՞նչ կանաս էնես, որ դատ:

Ծահն ղեկավարին ըսեց.—Դու ին՞չ պառի անես:

Ըսեց.—Ես, էս իրեք ընկերներս ի՞նչ նեղ պայմաններ հնդեն, դրա ելքը կգտնեմ, իմ շրնորհն էլ ա:

Մյուսը.—Ինչպիսի փակ դուռ ըլի, կրացեմ, Երրորդ ընդերը ըսեց.—Էս իրեքով ինչքան ընո ունենան՝ ես կշաղկեմ:

Չորրորդ էլ.—Հողի երեսին ինչ կենդանի կու, ես նրանց լեղուն կհասկնամ:

— Բա քո շնորհն ի՞նչ ա, որ մեզ հետ դալիս ես:

Ծահն էլ ըսեց.—Ես էլ մի ուժ ունեի, քանի ավաղակ չէի, երբ աշխարհի կեսը ավեր լիներ, ձեռ առնեի իմ աջ բեղ օլրի, կշինվեր. եթե աշխարհ չեն լինի, ես ձեռ առնեմ ձախ բեղ՝ էլ շեն աշխարհ եկործանի: Ինչպիսի հընդերի հետ էլ հընդերություն եմ արել, ինձանից շնորհակալ են եղել:

— Դե՛ զնացինք:

Երբ մոտեցան խաղնի պալատին, բալի մեջ

երկու կծառող կալին, մեկը մի աարեկան էր, մյուսը դախացած էր, էս մեկ տարեկան շունը մի զավմաղալ քցեց, կիսաշա, Հընկերներից մեկը ըսեց.—Էս փոքր շունը ասում ա, վեր կա՛ց իսինդ էնպիսի ավաղակ են էկե, որ մինչև հիմա անսած չկանք: Մեծ շունն էլ զլուի բարձրացրեց, ըսեց.—Անանդի վատամարդ մի հելի, ախրոջ մասը խեղտ ա:

Շնեկի ձայնը կարվեր էր, Երրորդ հընդերը փակը բացեց, մասն ներս, խաղիկներն հասան, լցին կես խալվար, վերցրին, ավին էն հնդերոջ շալտկ. էնպես ա թոնում, շահը վաղելով հետևից չկանա խախի: Բերին հասան անդ, շահն հալալ կիսեց: Կուսը բացվելուն պես՝ ամենք հիրանց առն դացին, պայման էն արեցին, որ որին բռնեն, ըսեն որ որսորդության ենք հելու Գացին:

Ծահ Արաս հելով էկավ պալատ, սղիսն ըսեց, որ խաղիկն կտրել են: Ծահն հմնուն բանտարկել տվեց. ով որ կասկածելի ա, բանտարկեցին:

Ծահն ըսեց.—Ես ինքս կընենմ:

Մաս-մաս ըրին քննություն:

Ավաղակապետին էլ ըրին, սա ըսեց.

— Ճիշտ է, ես զիշեր չեմ քնե, ես սրսորդության էի դուրս էկել: Ծահը կարդատրեց զրան բանտարկել, էլ պես երկրորդին, երրորդին:

Չորրորդին քննելիս հարցրեց.—Գիշերն ո՞ր էիր:

— Գիշերը ես որսորդության եմ եղե անասոռում:

Ծահն ըսեց.—Քեղ ասում եմ ճիշտ ասա:

Սա վիզ չառավ, շահը ջղախնացավ, ձեռ առավ բեղ՝ որ ոլորի, ավաղակն ձեռ քցեց թե, բռնեց, ըսեց.—Ծահ Արա՛ս, հասաա մնառ, խնդրում եմ ձախ ձեռով ցած դի, աչք բարձրացրու, չէ՞ սր քո հասկությունը էլ ա:

Ծահը զարմացավ. ավաղակն ըսեց, որ.—Դուք էլ էլ ըսիք, որ ուղենանք՝ կքանդենք, կուղենք՝ կշինենք. ի՞նչ ես կարծում, մի աարեկան շան լեղուն հասկցող՝ Ծահ Ահասի լեղուն չըխասկնա՞:

Ծահը ըրարին ներեց:

51(60). ՇԱՀ ԱՐԱՍ

Մի անգամ Ծահ Արասը ողորին կանչեց հոր մոտ ու խարցուց.—Ո՞ն ա մացե պարզից դուս: Ողորն ասաց.—Երեսուն աարի մի չորան ունինք, որ ըլլողից իրեք խաղար ոչխար տվինք նրան պահելու, ամբողջ ընասունիքով աշխատել ա սարերում, չոլերում, անձրևի տակ, արևի, ձան տակ. մենք նրան չենք զնահատել, քանի որ օչ-

խարն էլ դարձուցեր ա եռասուն հազար, ինչքան էլ որ ծախսեր ենք:

— Լա՛վ,— ըսեց Շահ Աբասը,— մի իմացիր ա՛նձ, էդ շորանը ի՞նչ փափագ ունի:

Ողիւրդ գնաց սարերը շորնի մոտ, կերավ, խմեց և ուշ երեկոյան հարցրեց.— Ի՞նչ փափագ ունես, շորա՛ն, որ չի կատարվել:

Չորանը շփոթեց, որ էդ շահի օղիւրդն ա, էդ պատճառով անկեղծ կերպով պատմեց.

— Ծոռասուն տարի անկեղծ աշխատել եմ շահի համար, միայն մի փափագ եմ ունեցել, մի օր մտնեմ շահի պալատը, իմ աչքովս պալատը տեսնեմ, նոր մեռնեմ: Է՛դ ա իմ փափագը:

— Է՛, ըտեղ քեզ ի՞նչ օգուտ ունես,— ըսեց օղիւրդ:

— Դե՛ ի՞նչ օգուտ պտի ըլնի:

— Շատ բարի,— ըսեց հյուրը,— հնարավոր է, որ քո փափագը կատարվի:

Վերագործավ ու շահին ըսեց, թե.— Չորանի միակ նպատակն է մեր պալատը տեսնելը:

Միայն թե ես շահի պտլաա պտի մտնեմ,— ըսեց,— իմ շորնի շորերով, իմ կլավը, իմ շոմախը ու իմ հավատարիմ շունն ինձ հետ:

Շահը իմանալով շորանի ցանկությունն, ըսեց.— Ասե՛ք, որ իր փափագ այսինչ օրը կկատարվի:

Օրերից մի օր շորանին կանչեցին պալատ: Սա փր խեռ վերցրեց էր շահի համար մի նվեր, հինգ տարի պահած դարթ: Եկավ պալատ, բարեկամեց, բարեկամեց, շահն էլ ողորին ըսեց.— Էս շորան ինչտեղ օր կույի, իրավունք եմ ապրիս բոլոր դադտնարանները: Բոլոր տեղերով թող տեսնի շորան, երբ կվերջացնի, կրերես ինձ մոտ:

Ողիւրդ պատիվ տվեց, ե շորանն ըսկսեց ման դալ հրմեն տեղ, տեսպանատուն, հյուրանոցներն, հարեմը: Հինգ օրից հետո ողիւրդ բերեց շահի մոտ: Չորանը մի շենք էր նկատել, որ շորս կողմը պաա է ու դուռ չկա, ըսեց.— Էս շինությունը ընձի ցույց տու:

Ողիւրդ մտածեց.— Է՛, շորան ջան, է՛յ հետաքրքիր չի:

— Զէ՛, ես շահից իրավունք ունեմ, որ ամեն րան տեսնեմ էս պալատի մեջ:

Ողիւրդ ըսեց օր.— Դա մեր շալլաթխսննն է: Չորան հասկցավ, օր շալլաթխսննն ամենահետաքրքիր տեղն ա:

Ողիւրդ տարավ շորանին, բարձրացան պատի դիւխին ե ի՞նչ տեսան. տեսան մի մեծ շենք, առանց դռան, շորս անկյուններում շղթաներով կապված են շորս դամփո, էնքան երկար շղթա է, օր կարող էր հասնել մեջտեղը:

— Ո՛ւր են ձեր շալլաթխներ:

— Է՛դ շենքն են շահի շալլաթխները պալատի կարլ ու կանոնով. ով որ դատապարտվում է մահվան, էս աստիճաններով իջեցնում են մեջտեղ ե ձեռ ենք քաշում, է՛դ դամփոներ շորս պատառ են անում:

Չորանն մտածեց ու զտրմացավ, թե.

— Էս ի՞նչ անխիղճ դատ ու դատաստան կա էս աշխարհում:

Դուրս էկավ ըսեց.— Էն մե շենքն էլ կույեմ տեսնեմ:

Տարան դիվանխանա: Երբ դիվանխանի դուռ բացին, շորանի շունը տեսավ, օր էն կողմից ի դամփո դալիս ա. դադափար շունենալով հայլու մասին, որ պատով մեծ հայելի ա, շուտ թռավ հասավ, հայլին փշրվեց, շահի ամենաթանկադին հայելիններից մեկը:

Վերագործան էկան, ողիւրդ շահին ըսեց, որ մեծ դիվանխանի հայելին կտրվել է:

Շահը մտածեց և ըսեց.— Մեղավորը ոչ թե շորանն ա, ոչ էլ իբա շունը, մեղավորը շահն ա, որ շորնին պալատ ա հրավիրե:

Չորանին պատվով, հարգանքով ճամփու զրին, շորանն ըսեց.— Ես մե տարուց հետո կգամ իմ շահին աեսնելու:

Մյուս տարին վերցեց մե զառ, մորթեց, շորս հատ հողջ առավ, էկավ շահի մոտ:

Շահին ըրեց մե զառ, օր խարիւր կիւռ էր. շորանը հպարտանում էր ըզորով: Շահին նըվեր տվեց, դնաց քնելու, երբ բոլորը քնած էին, շորանը վերցրեց ոչխարի մարմին, բերեց գրեց շալաթխանի դամփոների հառեջ, դամփոները ոչխարի մսի կարոս էին, կերան, շորնի հառեջ խոնարավան, շնորհակալություն հայտնեցին, շորանը նորից բարձրացավ վեր: Հաջորդ օրը շորանին ճամփու զրին: Երկու տարուց հետո դարունը ուշ բացվեց, աշունն էլ ձուն շուտ էր եկել, արոտատեղերը մնացել էին ձսն տակ, օչխտրները կոտորվեցին ե քսան հաղար օչխար կոտորվան: Շահը հրամայեց սպանել շորանին: Երբ նրան իջեցրին շալլաթխների մեջ, երեկոյան եկան աեսան, որ շորնին շալլաթխներ ձեռ չին տված:

Շահը հարցրեց թե.— Է՛դ ո՞նց եղավ, Լթե ճիշա ասես, իմ վճիռը կփոխեմ:

— Շահ Աբաս, եռսունեքկու տարի ծառայել եմ քեզ, քո պատիվ բարձր ենք պահել, եռսունեք բարում եղել ա աղետ, որի պաաասխանատուն ես եմ: Է՛դքան ընթացքում մի օր էլ ծառայել եմ շալլաթխներին, որոնք շմոռացան է՛դ:

— Աղատ ես, շորա՛ն, մենակ ասա՛ ո՞նց ես ծառայե:

— Շահ Աբաս, եթե քեզ մեկ տարեկան դտոն եմ բերե նվեր, մի անգամ էլ նրանց բերի ոչխարի միս, նրանք շմոռացան իմ լավություն:

Մի անդամ Շահօղլի Շահ Աբաս Մեծը կիսաբի դերվիշի շորեր և դուս պյուքյա, կպտտաի հուր երկիր, պուլա հիմնա, թե ժողովուրդ ի՞նչ կըմտածա հուր մասին: Ծամպիսին կաննա իրեք ջահել, լավ խաբյուկ աղեքի: Շահը հանդըջներ կկախա կլսա: Ընդոնցից մեկը կասա.—Թե շահը ինձ աաս հալար օսկի աար, ևս մի խաա պյուքյան կրացի, առուտուր կեննի, աղի նման կապրերի:

Էն մեկն էլ կասա.—Թե ինձ աեր, ևս կառնեի փողեր, կեթալի կպտտաի սաղ աշխարհ:

Էն երրորդը կասա.—Շահից մե ըսն կուղեմ, որ թորգյա հուր մեծ կնդյա կուշա քյնեմ մե դիշեր, թող սարախաան ընձի կախարան իաանա:

Շահ պյուքյա հուր պոլտա, սարախաան աղեքին կղանշա հուր կուշտ: Հառքի աղեն կխոտավանա, թե ինչ ա առե. Շահ կհրամայա՝ ըստն աաս հաղար մանեթ կուաան: Երկրորդ աղին էլ կուաան: Հերթ կիաաի երրորդին, էսի կվախենա, աաք ու պաղ քյրաինք կաա վրեն, ըայց ճշմարտութեն կասա:

Շահ կղանշա հուր մեծ կնդան, կասա.—Ըստն իսեա ղյնա, սարախաան ըստուր պրսի կախենք:

Կնիկ կվերցու էա աղուն, կտանա հուր իսեա: Էաա կնիկ կրերա իրեք ձու՝ ներկուկ-նախշուկ. մեկը՝ կարմիր, մեկը՝ կանաչ, մեկն էլ վարդի դուլն:

Թապուհին կասա.—Կե՛, այ տղա՛, կե՛:

Շատ որ կասա, էղա աղեն կուաա, թապուհին կասա.—Է՛, ի՞նչ խամի են:

Էղի կասա.—Հըմեն մե խամի են, ոչ մի տարբերություն չկա:

Թապուհին ղայրադած կասա.—Դու հիմա՛ր, կնիկ՝ կնիկ ա, ի՞նչ աարերություն կա կնոջ մեջ. կնիկը՝ կնիկա ա, հընչի՞ ևս ուղե անպատճառ մեծ կնոջ խետ դիշեր քյնեիր:

Ընդուց պեն պյուքյա Շահի կուշտ, կասա.—Ընձի ներես Շահ, քյու դուռն ևմ հընդյն:

53(62). ՇԱՀ ԱՐԱՍ

Շահօղլի Շահ Աբաս Մեծը՝ Իբանի թաղավորը, մե օր իր մեծ վեպիրի ու հուր հառքի կնոջ խեա դուս պյուքյան, ժողովրդի մեջ ման պյուքյան: Մե դեղի միջեն հընցնելիս կանանան մե առն, կորին աղուն կա փոած, մե ցից փայա անկուկ ա, դլխուն էլ փալաա թալուկ. հինքն հիւրան էղա ցից կշարժի ու խավերին և թալուններուն կքշա: Շահ կհրամայա վեպիրին.—Գյնա՛, տես էտա ցցի շարժելու պաաճառը:

Վեպիր էն սահաթին կեթա ներս, կտենա մե ջուլակ նստուկ, շալ կդործա, թուր կզարկա շալին, կաոր պնդցնելու, ցցի ծեր կապած կըլնի թեին՝ հերթիկից խանած, կսկսա շարժվել, իսկ մեկել թեին կտպած դլնի մե կարճ պարան ու կօրորա երեխին:

Վեպիր կաննա, կասա.—Շահ, մե ջուլակ իրեք դործ կանա:

Շահ պյուքյա, վրան կղանա վեպի հախարի մոա և կպինջնա:

Էյ ջուլակին մե շար կին դըլնի, սրից շատ կվախենան:

Գործի դյախ մե խավ դյուքա կհնդյի թելի մեջ, կխճճա: Էսի թուր կղանա, խավ կխասու: Վեր կլենա, խավ կմորթա, կմաքրա ու կնդի ախուր մաածման մեջ, թե ի՞նչ թուսլ աղսաւլի էյ շար կնդյա ձեռքից:

Հարեաններից մեկը ներս դքյա, ջուլակին կտենա, կիարցու.—Հնչի՞ էս ըղմալ նիաթ կախուկ:

Ջուլակ կպտտմա հուր դլխու էկածը:

Էաա հարեան կասա.—Շահն էկե, հախարի կուշտ վրան ա պանե. էաա խավ աար ընարան փեշքյալ, էնի քեզ մե քսան կապեկ կրաշխա, կուտաա, խավ կառնես, կպրծնես ընարու կնդա ձեռքից:

Ջուլակ ըղմալ էլ կէնա, խավ կառնա:

Շահ կիարցու.—Ի՞նչ պյուքես դու, այ դեղացի՛:

— Շահն ապրած կենա,—կասա ջուլակի,—քե իմար մե խավ ևմ բերեր:

— Դե՛ լավ,—կասա շահ,—րաժնա՛, ուտենք:

Էտա ջուլակ պլոխ կպնա թաղավորի հառեք, թեերն ու ստները վեպիրի, ղոշի փախուկ միսը թապուհու, իսկ մեջքի շոր տեղը իր հառեքը:

— Հընչի՞ ըղմալ րաժնեցիր,—կասա թաղավորը:

— Շաա լավ ևմ րաժնել, Շահն ապրած կենա, պլոխ ալեր ևմ Շահին, էնի մեր պլոխն ա, թեեր և ստները ալեր ևմ մեծ վեպիրին, որը քո թեերն է և ոտները, ու դոշը ալել ևմ քո կնդյան՝ էն էլ քո փախկությունն ա, իսկ ջանդակը թողի ընձի, քո քյասիր ջուլակին:

— Կեցցե՛ս, ջուլակ,—կասա շահ և կ՛աւմայա վաղըին աաս օսկով պարդեսաւրել:

Ջուլակ կառնա, պյուքյա տուն:

Էյ րախա կլսա մե ջուլա: Տաա ղաղ կուենա և կմտածա. «Մորթեմ տանեմ, ջուլակ մեկ խավ աւարալ, տաա օսկի բերալ, ևս որ աաս ղապ տանեմ, խարիր կրերեմ»: Կասա, կառնի կեթա մորթուկ ղապեր: Շահ էլի ըմալ կհրամայա րաժնել:

Ջհուտ կվերցնու իրեք դագ կզնա շահին, իրեք շահի կնգյան, էրկու վեղորին, էրկու հերան:

— Չեղսով,—կասա շահ,—դու լավ բաժնեի չդինաս, դանչեք ջուլակ, թող գյա, բաժնա:

Ջուլակ գյուքյա, կրածնա ընենց, որ ջհուտին բաժին չխանա:

— Ա՛յ ըտենց, կբաժնեն հա՛...

Կասա շահն ու էլի տաս օսկի կուաա ջուլակին:

Թագուհին էդ որ կտենա, կյեռոտի, կասա. —էսի հուրին դործ ա դյտե, դինա՞ս, դյուքյա նույն բան կէնա, օսկին կտանա:

Ջուլակ կասա.—Դե որ ըղմլա ա, թագուհի՛, տու իս վեց ձուն մեր վրա բաժնե էնպես, որ ամենքս իրեք ձու սաանանք. թե կարացա՛ր, դաթի տաս օսկի կուսում, թե չէ՝ դաթի իմ գլոխ կտրեի կուտաս:

Կվերցնու ջուլակ վեց ձուն, կբաժնա:

Երեք իտա թագուհուն, մե խաա թագավորին, և կասա.—երկու քյո մոտ կա, հեւով իրեքը, մեկ կուաա վեղորին, կասա.—երկու դու ունես՝ հեւով իրեք, մեկ հուրին կվեցա, կասա.—Երկու ես ունեմ, իմա էլ հեւով երեքը:

— Բա ջհու՛ղ.—կասա թագուհին:

Ջուլակ կասա.—Ջհուտն մեկ, մարակը էրկու, թաղիը իրեք:

Շահն կասա, կրոտա.—Ջհուտին ջարդե՛լ, հմա ջուլակին աաս օսկի աալ իր յանեն, աասն էլ թագուհուն:

54(63). ԹՈՒՐԻՔԻ ՏՂԵՆ*

Մի օր Քրիստոս, Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ, մեր ըող ձիավոր Սուրբ Սարգիս, հեւան իրեքով, հեղան հընգեր, օր էթան աշխարհք պրտոտան: Հեւան, շաա պառաեղուց եդո էս մարդկանց պաշար պրծավ: Գացին մեր սար, բանցր սար ա, անուն Աղմաղան ա, դացին, էդոր գլոխն էլ մե խաա սուրբ կա, սուրբն էս ա, քե հայանեմ:

Մե թուրքի լամուկ խայու աղեկներու խեա աավար կպախա, խայու աղեկներ էն թուրքի լամկուն կխարեն, կաանեն մեր եկեղեցին, սրբութեն կիաան էնել: էդ երեխտ յա. լամկու խեր կիմանա, անունն էլ Աբդուլ Հասան, կառնի թըվտնք, կհնգի լամգու հեաե, թե դու էթաս խայու եղեղեցին, սրբություն առնես դառնաս խա՛յ: էս լամուկ կփախի, կփախի, կփախի դելնի էդ սարի դլոխ, որ խեր չկոնա հելնի: Խերն դելնի, կղանա կսպանա: Խայերը կերթան էդ աեղ, գու ա, կեթան կլողկնան: Չորներ կերթան, օշխար կաանեն կջրեն, կտենան օր էդ լամուկ գերեղման օր

* Վերնագրված է կաղմուղի կողմից:

թողած՝ լուս ասսուծ կիջի վրեն: Մկա էբած հխատեղ, մատաղ կէնեն:

էս իրեքով դացին, էդ Աղմաղանա սարի աակ նսաան: Կեսավորն էլ իշկին, օր չորան էդ սարի գլոխ օշխար ա կպախա:

Սուրբ Աարգիսն ու Սուրբ Կարապետը ըսին. —Դու հոշակավոր անուն ունիս, մեռնինք քե, հելի դնա, բալիմ մի օշխար բերես,—Քրիստոսին ա կսեն:

Քրիստոս բանցրցավ վեր, րսեց.—Բարե քե, չորա՛ն:

— Բարո՛վ, հաղար բարով:

— Չոքսն ջան, մե խաա օշխար տաս՝ ուտենք:

Ըսեց.—Ես չճանչամ դու ոն ևս. իմ խեր րնձի խրատ ա տվե, ըլեմ դու խարդախ մարդ ևս, չուր քու սնուն դուղ շեսս, ես քեղի օշխար ավող չեմ:

Դե՛ Քրիստոսն էլ, կարելի՞ ա սուա ըսա, որ Քրիստոս սուտ րսա, մենք իմալ կեղի՞նք:

Ըսեց.—Ես ժողովուրդի Քրիստոսն եմ:

— Վայ,—րսեց,—ասաված քու աուն քանդա՛, դու չամչնա՞ս, էկեր էս րնձից օշխար կուղես:

Ըսեց.—Հորի՛:

Ըսեց.—Դու հարուստին ա կօգնես, ե՛փ էս քյասքին օգնե:

Չոմախ վերցուց օր դաներ, անջախ Քրիստոս փախավ, դառավ էկավ:

Ըսեցին.—Հորի չրերի՛ր:

— Մ՛յ աղեկներ, էդ իմալ շանորդի չորան ա, չոմախ քաշեց՝ «Դու հարուստին ա կօգնես», —րսեց:

— Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ, հլա դու գնա:

Հեւով էկավ.—Բարե քե, չորա՛ն:

— Բարո՛վ, հաղար բարի:

Ըսեց.—Մե խաա օշխար աուն մեր փողով:

Ըսեց.—Իմ խեր րնձի խրատ ա տվե, դու ո՞ն էս:

Ըսեց.—Ես Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետն եմ:

Ըսեց.—Վա՛յ քու յուրդ ու յուվեն քանգվի, յոթ տարի ես քու պախիս պախի, ըսի՛ ըլեմ րնձի էնա փայլեան, ուր անուն էլ վըր շրդին հայատան խաշ խանեմ իջնամ. հորի՛ հարուստի աղին կաջառքավար, էրիբ փայլեան, ընձի չէրիբ. ես քե օշխար կիտա՞մ:

Փեա վերցուց, էն էլ փախավ:

էկավ ըոնավ ձիավոր Սուրբ Սարգիս:

— Բարե քե, չորա՛ն.

— Ասածու խերն ու բարին.

— Տո՛ւ չորսն, լավն չիտաս, էն դարուն, կոռ
օշխարն սուր, թանդ էլ հաշվա վրը մեկ:

Ըսեց.—Դու ո՞ն էս:

Ըսեց.—Բող ձիավոր Սուրբ Սարգիսն եմ:

— Խառավ ուրին թալեց վըր օտանց.—էսս
սուրուն էլ քե փեշքեշ, ետ էլ քե դուրբան, քո
օղներուն մեռնիմ Բող Ձիավոր Սուրբ Սարգիս, ու-
րուն օր կուղես, ա՛ռ, աա՛ր: —Ըսեց.—Գինսո՞ւ
քե հորի կիտամ. նա՛ դու հարուստին կիշկես,
նա՛ քյասրի, իրեքին էլ կխեղղես, օր դուք կկայ-
նըցուս:

Հելավ մեկ խառ լավ սաւերչ աւկեց, առաւ
էկաւ:

էս կրկուս,—Հա՛յ, հա՛յ,—ըսին,—մենք ա-
մոթով մաղրնք ըսաու հառեչ:

էս մարդիկ հելան մորթին, կերան, մութ
աւկեց վըր ուրանց:

Ըսին.—էկեք օշտրետով իրար պաշտպանենք,
ջանաւար շուտա մեկ, հելենք սաքախաան, ջաղ-
ղա հընգենք:

Քրիստոս կայնուցին հառչին սֆթտ, էնօր
ժամ աւկին, պառկան քնան:

Քրիստոս հելավ աստծու խեա խոսաց, Սուրբ
Սարգիս հանգչ կախ պախեց, չընաւ:

— Ասաւած հայրիկ, քեզնե դուղեմ՝ էս տա-
րի ինն ամիս ձմեռ էնես, աենամ էդ խովիլ հուր
օշխար իմա՛լ կպախաս:

Ըսեց.—Խա՛, քու խոսք կկատարեմ:

էս մարդն լսեց, Քրիստոս պառկաւ, հելավ
Սրբ Սարգիս պահակ հելավ ու խառավ չորնին:

Ըսեց.—Ձորա՛ն, Քրիստոս աստծու խեա
խոսաց, էս աարի ին ամիս ձմեռ կէնա, քո օշխար
քաշա, սաքի-քաքի ծախա, էրա փող, փողդ էլ
բեր էրա ցորեն, աարիմ էլ չորություն կէնա, քու
ամբրենք խացով լից:

Ձորան թըխ ուր օշխար ծախի:

Ին ամիս ձմեռ էրեց, քյասպի օշխարն էլ,
կովն էլ փիծավ, դարուն էկաւ աշխարհ, Քրիս-
տոս ուր ըսած փոշմնաւ:

— Ա՛յ հա՛յ,—ըսեց,—մե չորանի խմար էս
սաղ դեղն ավիրի: Կայնի հելիմ աստծուց խընդ-
րիմ, օր մեկ սել՝ մեկ խաւվար ցորեն տա, չոր-
նի սել՝ էրկու խաւվար ցորեն աա:

Հելավ էղմալ էրեց, Մենք պառնանք վըր չոր-
նին: Գարուն հելան դուս, էկած չորնից խաց ա
կխնդրեն, հետո կիտանք: Քրիստոսն էլի պարմա-
ցաւ: Ձորան հեղե երգրի տեր:

Բող ձիավոր Սուրբ Սարգիս խասաւ չորնին:
Ըսեց.—Քրիստոս խըա աստծու խոսեց՝ հու-
րիշներու սելեր մեկ խաւվար կիտա, քո սելն էր-
կու դիտար աա: էրկու խուրց տի վըր քու սելուն:
Ըմալ էրեց:

55(64). ՀՈՒՐ ՄԱՐԹՈՒ ՍԸՌ ՊԱՆՈՂ ԿՆԻԿԸՆ

Մե կնիկ ստղ օր մարթուն կասա.—Դու քո
սրո հնչի՞ ընծի շես ասե: Մարթ պիտա հուր կնիկ
լնսովորութեն, որ հլա մե բան չլսե, ստղ թաղին
կասա:

Մարթ կասա.—Ի՞նչ էնեմ որ ըստոր ձեռից
պրծեմ:

Դիշերվա մե վախո մարթն մե իտա ձու
կղնա ծոց, կսկսա խաւու նման կրկրաւ:

Կնիկ կասա.—էտ ինչա՞ կէնես:

— Մարթ կասա.—կկրկրամ:

Հետո ձուն ծոցից կիտանա, կուտա կնիկն,
կասա.—Ա՛ռ, տծեր եմ:

Կնիկ կաւստա, ձուն կուտա մարթուց:

Մարթ կասա.—Ա՛ռ, ի՞նչ կէնեմ:

Լսամթախառ կնիկ կեթա հախպրի դուի
հուրանց հարեանի կնթներուն՝ Խշեյ Քնար, Ժան-
յոյ Անախիա, Նալրնդի Հարութի կնիկ, Նալրնդի
Օսկիտա կասա, որ մարթն ձու յա ածցե, շեն
սաւաա:

Կասա.—Վա՛յ, սե դա ձեր վրեն, հէս ա, չէ՞:

Վերչ բառնք էլ կաւստան: Մարթ հիբիկուն
աշխատանքից դուրա, ճամփեն կլսի, որ կասեն.
—Հէս ա չէ՞, ձու ածող մարթն:

Կասա.—Վա՛յ, էս ինչ սե կր:

Կնիկ կասա.—Բա կասես քո սըո ընծի ա-
սա՛:

Կառնի չբուի, պընդնի ըտօր վրեն, լա՛ւ, քո
ասածին, կտփա,—կտսա.—Դո՛ր մեկ էլ ասա՛ քո
դաղտնիք ընծից մի պախա:

56(65). ԹԱՄԲԱԼ ՄԱՐԹ

Դեղի, շեղի, մե թամբալ մարթ դեղի: Ըտօր
կնիկ պաշեղ կէնա, կասա.—Մա՛րթ հելի, հմեն
հուրանց դաշաեր խերկած, դնա դու էլ ցանա:

Մարթ կասա.—Հո՛ւր ա սերմ:

Կասա.—Ես բերեր եմ:

Մարթ կասա.—Իմալ բերեր ես, ընթար էլ
տար ցանա:

Կնիկ կտանա կցանա, դուրա կորի թալելու
վախո:

Կասա.—Մա՛րթ, դնա կորի թալ:

Մարդ կասա.—Ձէ՛, իմ բան չէ, իմալ մող-
վկ ես, ցաներ ես, ընթար էլ կորաաա,—կնիկ
կկորսաա: Զրեւու վախո՝ էլի մարթն չբա: Կնիկ
կեթա պեսից-պենից մարթ կբերա, կուտա ջրել:
Քաղելու վախո կասա.—Ա՛յ մարթ, հելի է-
թանք քաղենք:

Մե կերպ մարդուն կտանա շու, մե քիշ մարթն

կէտողաւ Կնիկն լավ ճաշեր կեփա, կրեբա, մարթն կուտաւ:

Կասաւ.—Կնիկ, թող մե քիչ քնեմ, դինչանամ, կուշտ կերեր Եմ:

Կնիկ կեթաւ քալորոշ մոտ, կասաւ.—Ընծի թող տղամարդու շոր խաքեմ, մե խատ էլ ձի առ Ես խեծնեմ, դամ արտի մոտ, սոսեմ.—Յաւ ա հնդիս, թարսւորի դուշուն կվառի. թամրալ մտրդու սիրտ-թոք ա դեղ կրած, աեղն ասեք, խանեմ ասնեմ:

Որ Ես կասեմ, դու ասա «հէս ա-հէս ա», իմ մարդուն ցույց կուտաս՝ բալե հլնի դործ էնա:

էտ ձեի կէնա, քալոր կասաւ.—Հէս ա-հէս ա:

—Կնիկ կմոանա էդ մարդուն:

Կասաւ.—Սիրադ, թոքա աուր:

Մարթն կասաւ.—Աղա՛, լա կայնի:

Գլնի, կսկսա շուջուա քաղել: Կնիկ հիրիկուն կեթա տուն, գլնի գիշեր, հլա մարթն արաի մոտից չիդաւ: Կնիկ կէթա մարդու յան, տեան՝ մարթն դուղ ծովու յան, դոր Ես, կեթա:

Կասաւ.—Մա՛րթ, դոր ա՛ կեթաս:

Կասաւ.—Քաղեմ՝ չեմ կանա, չքաղեմ՝ դուքան ընծի կսպանեն:

Կնիկ կասաւ.—Քելա, քելա, Ես դաս եմ, հըն-չո՛ւ կվախենաս:

Մարթուն կաանա տուն, մարթն դիշեր հախու կմեռնի:

Կնիկ դլնի կասաւ.—Իմ մարթ մեռն:

Տաննն դնեն ժամ: Կնիկ մե խատ փլթա կէնա, կդնա ժամու խունցից, կասաւ.—Խին մեռնելնէ՛ր, թադա մեռնելնէ՛ր հելեք վեր, Ես Գաբրել հրեշտակն եմ, էկեր եմ ձեզի կերեցեմ:

Մարթն կասաւ.—Կայնի՛, կայնի՛:

Գլնի պաաանք կճղա, չփլաղ՝ աուն:

Կնիկ կասաւ.—Յա՛, մարթ էկե՛ր Ես:

Մարդ կասաւ.—Խաբա՛ր Ես, Գաբրել խրեշտակն էր էկե, ընծի կերեցեր:

Կնիկ կասաւ.—Դու դիտես, ջրու յան էթաս՝ չես պրծե, մեռնես՝ չես պրծե, դործ էնես՝ նոր կպրծես:

Արան կեթա կփորա, էդ ձեի էլ կպրծի:

57(66). ԿՆԿԱՆ ՏՓՈՂ ՄԱՐԴԸ

Գլի, չըլի, մե մարդ գլի, էտա մարդ հուր կնդան շատ կծեծա. խելոք կնիկ գլի, կծառայա ընդուն:

Մե օր կնիկ խաց կտանա, ճամբին կանա էրեխեքը ձուկ կրոնեն, կխարցու.—Ձուկ կծախե՞ք:

Երեխեք կասեն.—Սոված ենք, մե խաց տու, իրեք ձուկ ասնք:

էդ իրեք ձուկն առավ, դնաց, մոտիկ էր արաւը, տարավ ձկներ թալեց ալոսների մեջ:

Ասավ.—Բարե քե, մա՛րդ:

Ասավ.—Բարին քե խետ, դնա էն յան, շան կնիկ, Ես կխոտի: Մարդ չկտնա աղթի եղներուն, կնայա, կնայա, կտենա ալոսների մեջ իրեք խատ ձուկ, հավաքեց, տվեց կնդան, ասեց.—Կնիկ, աար կարմրցու հլրիկուն դամ, ուտեմ:

Կնիկ առավ, դնաց տուն:

Քավորի կնդան կանչեց տուն, ասավ.—Քավորիկին, սոնախերդ դժվել ա:

Մարդը իրիկուն էկավ աուն ասեց.— Կնիկ՛, ձկներն հո՛ւր ա, թե ուտեմ:

Կնիկն կասաւ.—Ի՞նչ ձուկ:

Ասավ.—Ակոսների միջից չդա՞ւ տվի քեզ, որ կարմրցնես՝ դամ ուտեմ, դե՛րբեր:

Քաշեց կնդան ծեծեց, կնիկ փախավ քավորին բերեց: Մարդն օր ըսավ թե ալոսների միջից ձուկ էր բռնե տվե, որ կարմրցնի, քավորը ըսուն կապեց սնից, ասեց, դժվեր ա, ու մի լավ ջարդեց:

Անտեր մեք Ես արար,

Որ շոքեր իմ մարդը,

Իմա՛լ էնեմ, իմա՛լ չէնեմ,

Մարդս ծներ ա, շվարեր եմ:

Մարդ կխնդա, կասաւ.—Ձեմ ծոե, չեմ գժվե, ընծի ազաաս:

Կնիկ ջրիդ կհարձկա: Մարդ կխելոքնա:

Առավառուն կնիկ փլավ կեփա, ձուկ կդնա մարդի հառեջ, ջան կասեն, ջան կլսեն:

Մեկ էլ որ ձուկ կտենա, կասաւ.—Կնիկ՛, ալ-քիս էլի ձուկ ա կրեում, բեր ինձ կապա, էլ քավորին մի՛ կանչա:

58(67). ՎԱՅ ՊՍՏԻԿ ԽԱՐՍ, ՎԱՅ ՊՍՏԻԿ ԽԱՐՍ

էրկու ախպեր են հըլնում. մեծ կնիկ ա բերում, համա ըտու կիսուրը ըսկի օր չի աւալում էդ խեղճին:

Պսաի ախպերն էլ ա կարգվում, համա խարսը շատ սաաանա յա ըլում, տենում, որ ջոջ խարսն որ ձձում ա քցում, կիսուրը դալի խշվում ա ձձմին:

Խեղճ ջոջ խարս, խոքին դալիս ա բերան, էդ էլ քիչ ա, հելնում նստում ա ջոջ խարսի շլակ:

— Ըսենց ձձումը լավ կեթա-կդա:

Պսաի խարսը նստում ա, նստում, ասում ա.—Չէ՛, Ես ըսաու դլոխ մե օլին պտի խանեմ:

Մե օր էլ պսաի խարսն ա ձձում դանում, պառավը դալիս խեծում ա ձձում, «Դրա համար են ասում՝ ձձում խեծող պառավ»:

Նստում ձձմին, էդ խեղճ խարս տանում՝ բերում, կարադն հըլնում ա:

Պատի խաբս կտուա.—Աղե, մե քիչ էլ խեծի, բեկ թալեմ ձձմի տեղ:

Պառազ կխեծի ձձում, խաբս կտանա-կրե-րա, տանա կս պաա, էն պաա կգտնա:

—Տո՛ թուլ, մեռա, ճարմե՛ա:

Խաբսը հե՛շ, դանում կս պաա, դանում էն պաա, էնպա՛ր, կխուրի ճարր կտրում ա, տանում խանում-խաթուն պառկացնում ջլերը: Հիրկուն աղերքը զսլում են, թե.—էս ի՞նչ ա հելե:

Թե—Աղե՛ն ըն քեֆ ա:

—Աղե՛, ի՞նչ ա հելե:

—Վա՛յ պառի խաբս, վա՛յ պառի խաբս—էս պաա, էն պաա:

Յու՛ց ա տալի պառի խաբս:

Չեն խասկնում, ասում են.—էս ի՞նչ ա կասա:

Պատի խաբս ասում ա.—էն օթսղ, էն սուեը ճրմեն տվեր պատի խաբսին:

59(68). ԿՆԻԿՆ ԻՄԱԼ Ա ՄԱՐԻԻՆ ՄԸՌՅՆԸՄ

Մի կնիկ ասմ ա.—Ես իմ մարդին կծոցենամ: Ասում են.—Չես կանա, քո մարդ ծանգր-մախկող մարդ ա:

Ասում.—Չէ՛, կծոցենամ:

էս կնիկն հըլում ա մարդից գաղտնի, հա-րանից բոլ ձուկ ա առնում, թալում փոսեր՝ ա-կոսներ, մարդին ասում ա.—Գնա՛ մեր տըսը, գործ աըա:

Մարթն էթում ա, էթում տենում՝ ալոսների մեջը ձուկը շարան-շարան շարուկ ա:

Գալում առն ասում—Ա՛յ կնիկ, ալոսներից ձուկ եմ բռնե:

Կնիկն ասում ա.—Քա՛ աստված վկա, Սրբ. Օվանեսը վկա մարդ ծոներ ա:

էս կնիկ կանչում հարևաններին.—էկեք, իմ մարդ ծռեր ա, ո՞ն ա աեսն չոր արտի միջից ձուկ բռնեն:

էնքան ա ասում, չոր էս մարդն օղորթից ծը-ռում ա:

60(69). ԲԱՐԻ ԽԱՐՍ

Մեկ մարդ՝ մե լավ խաբս ունի: էս մարդիկ՝ իրիկ-կնիկ, հուխտ ա խոսաացած որ պտի էթան: Խարս կրաա.—Ինձ էլ տարեք ձեր խեա:

Դրան.—Իմա՛լ տանենք, դարուն ա, մալի վախտ ա, կովեր ծնուկ են, օշխար ծնուկ են, դու երիասարդ խաբս ես. մենք էրթանք՝ աստված կանչենք, ձեզի ջանաղություն, չի կարելա, պտի մնաս տուն:

էս մարդիկ ուրանց պաշար վեցին, դացին: Հարեանի կին ուր պես երիասարդ կնիկ, էրկու

խոդով ա, միս կուդա, տղքաա հի, մալ շունեն: էս մեկիլ խաբսին մե դեկ կա, ցրթե՛ երկու խաա լավ թույտ ունի: էս կին կեկ էդ թուլքներուց մեկ վերցի, սր տանա մորթա, ուաա:

Հտրևանի կնիկ տեսալ, խաաալ դեմ կտրեց.—Ա՛յ խաբս, մատղաշ թուլեն օր սարսը, կապրի՛: Գիլա, կըսա.—Թող տանեմ, թող:

Կըսա.—Հրնչի՞ կտանես, դուլն ըսա՛ թողեմ: Կըսա.—Իմ սիրտ միս կուդա, տանեմ մորթեմ, գտղտնի ուաեմ:

Թուլեն ձեռնեն կտոնի, մե խաա լավ գառ կիաա:

էս կնիկ կտանա, կմորթա, կուտա:

Կեսուր, կեսեր խասան մտան ժամ օր՝ հու-րանց խաբս խարուկ խփուկ, շորեր խաղած հելե բեմ, խրտ քահանին կայնուկ ա: Գարմացան, ա-մոթու շխոստն: Ուրանց ծունը աղսթը կէնեն: Ա-ռավոտ կեթան՝ խաբս դաա, հիրդուն՝ խաբս դաա: էրկու օր կմնան, էրկու օր էլ խաբս դաա: Դարձուն կկան տուն, աեսան՝ խաբս ուր սովորա-դան շորեր վրեն, առն ա:

—Տո՛ խաբս լաա, դու հորի՞ մեր խեա չե-կար, կեկ կայներ իր բեմ, տերտրոջ մեջ:

—Ա՛յ կեսեր, ծոե՛ր եք, ես տեղ չրմ դա-ցի՛:

Կեսեր խելոք մարդ էր, բուց.—Խա՛րս, արի դու դուլն ըսա, դու բարոթում՝ մը արեր ես:

Ըսեց.—Ի՛նչ խաբեմ, մե դառ եմ ալե հարևանի խաբսին:

Կեսրարք խաբսի ճակատն խասան պաղին, ըսին.—Հուխտն քումն ա:

61(70). ԳԱՄ ԿՆԻԿ

Մի կնիկ շաա ա մարդու զայլեն տանում, թե գործ շաա կէնեմ, շաա կէնեմ: Մարդու խոքուն խասնրմ ա ասըմ ա.—Ա՛յ կնիկ, չընի՞, որ դու էսօր վար էթաս, ես նսաիմ տունը՝ խացն էլ թը-խեմ, դրթնին էլ կուա տամ:

Ասում ա.—Լա՛վ:

Կնիկն էթում ա, մարդը թոնդիը վառում, խմոր անում, խմորն հըլում ա որ տաշտից ըհը՛, բհր՛ թափի, մարդը էթում դրթնին կուա աա, չկա-նում, խրտնում ա: էդ մարդն չի հիմնում՝ ինչ ա-նա, շալվար խանում. նսաում դրթնի տեղ: Կնիկ դալում տենում, թունդիրն հընցե, պաղե, խմորն հելե աաշտից թափե, մարդն էլ շլվարն հանե, նստե դրթնի տեղը:

էդ որ աեսնում ա կնիկն, ասում ա.—Չ՛ը մարդ, իմա՛լ էս, դժվա՛ր ա, թե չէ:

Աարդն ասում ա.—Խա՛, կնիկ, դորթ որ քու դործն շաա դժվար ա:

62(71). ԱՄՈՒՅՈՎ ԿՆԻԿԸ

Մե խաա կնիկ ըրջ կրեբաւ: Հերես կմրեն, ճիւժ կզնեն դիրկ, ցախալեւ կկապեն հետեիդ, պոչ կուտան ձեռ, ճժէր կրդեն, կքշեն, կասա.— Խեկո՞ք, խեկո՞ք, դընդենք, զլնենք փայտառակ: Սե՛ դա վրեա, դվա շէլ խայտառակ, հընդ-նի՛ նոր զլնի:

63(72). ԽՆԱՄԱԽՈՍ*

էկան խնամախոս, մեկ աղջիկ դուլեն, աղջկան տեր թեւեր վերցուց խաղցալ, օր խաղցալ տղի տեր խաղցուց ըսեց.

— Քու առն ալոյի, քու ջիդրին. էսա քու աղջիկ կուտանմ, դա պաի լաս, դու կիաղա՞ս, էդ իմա՞լ բոխս ա:

Հսեց.— Դու անդեա մտրդ ես, չիտսկնաս.

Հսեց.— Հորթի՞:

Հսեց.— Իմ հերոի սե մուր՝ կքսեմ քու հերես: Բա աղջիկ ծնողին սե հերես ա, ի՞նչ ա՞*:

64(73). ԵՐԿՈՒ ՔՈՒՐԴ

Երկու քյուրդ մե սլաաի տակ նստուկ կխոսին:

— Դու որ դառնաս թաղավոր, ի՞նչ լավ կերակուր կուտես,— կասա քյաշալ քյուրդ:

— Բե դառնամ՝ գլխիս սոխի մըջի կանաչ դուլա կա, ա՛յ թե ինչ կուտեմ:

— Բա դու ի՞նչ կուտես:

— Է՛, տնաքյանդ, էլ ի՞նչ թուլիր, որ ինչ կուտեմ, ինչքան լավ բան կար, դու կերար....

65(74). ՄԻ ՔՈՒՐԴ

Մի քուրդ հանդում ման դալած ժամանակին մի եղան մաշված նալ ա գլխտնում: Երեկոյան կրերա դյուղ, ցույց կաա: Գեղի դիտուն մարդկանցից շեն խասկնա, թե էդ ինչ դադ ա: Կառնա էաա նալ, կաանա Հալեբ քաղաքը, որտեղ կապրեր քյուրդական շեյխը, անջուջա կխասկնա թե ի՞նչ ա:

Ճամրխու պաշար կթխա ու աասվեց օր ա:

* Այս և հետագա 63(73), 64(74), 67(26), 70(79), 71(80), 72(81), 23(82), 75(84), 76(85), 77(86), 78(77), 79(88), 80(89), 81(90) դրույթների վերադարձը դրված են կազմողի կողմից:

** Մեր վախտին՝ իրիգուն, օր արե մաեր, խերն օր դոնեն դեր ու բաղմեր, ուր աղջիկ աուն շի, մոր կրսեր.— Քու աղջիկն հո՛ւր ա, քու ֆլան ու բեհվան: (Ման, վիպա-ասցի):

դիշեր ոտքով կեթա, կխասնա Հալեբ, կիարցու, կդրտնի շեյխի աուն: Երբ կեթա շեյխին կասա հընչի ա էկե, շեյխ դուլա, կիշիշկա, կասա.— Որտեղից ես 16 օր էկել խասել ես դաս, բա ձեր դեղում մեկը չկար, որ հիմնար, թե էս ինչ ա.

էաի կասա, թե— Չէլավ էլի, ըտաու խմա էլ եկել ենք քյու կուշտ:

— Պա՛հ, ձեր աուն շալոյի, հա՛.— կասա շեյխ,— էսի մեր լուսինն ա, մաշվե, հնդեր ա ցած:

Գլընացող քյուրդերը կափսոսան, որ իրենք չեն խասկեցել էաա դատարկ բան:

66(75). ՄԱՐԴՈՒ ՁԻ ՄԼԽԵԼԸ

Մե մարդ հիրա ձին կսանա բաղար, կուլու ծախա: Մե հուրիշ մարթ դյուքյա առնելու, կասա.— Ախպե՛ր, ի՞նչ աամ ձիուդ:

— Ութ թուման,— կասա:

Սա կեթա մե մարթ կկանչա, կասա.— Սրի տե՛ս, բալքի մե թուման քե բախշա:

Ձիաաերը կրախշա մե թուման: Ձի առնողն կուրխնա, կէթա բաղար, նորից մե մարթ էլ կքե-րա, ձի ծախողը էլի կսա մե թուման: Մեկ էլ կրերա, էս անդամ ձի առնողը, որ կահսնա էլի հիջավ, կծծղա.

Մախողը կխաբցու.— Հնչի՞ կծծղաս:

— Բը՛ ի՞նչ էնեմ, էաքյան բախշեցիր, բա տակը դատ շմնաց, ի՞նչ մնաց, որ աանես աուն:

— Հընչի՞ շմնաց, աակը մնաց իմ ձին, խեծեմ, կեթամ տուն:

67(76). ՏԵՐՏԵՐՈՋ ԱՂՋԻԿ

Տղեքը հավաքվում են մի աեղ աւ ըսկսում են պատմություն անել: Մե մարդ հիրա հարսից.

— Կրակ ու պատիճ ա, ոչ մի բանի պետք չէ, թամբալի մեկն ա, մարդն էլ ընդուն շատ կսիրա:

Մի օր էլ կնիկս խիվանդցավ, աման վերցի, ասի՛ դնամ ջրի, կնիկս ասաց.

— Աման մա՛րդ, տղամարդիկ օրենք չի՛ դր-նալ ջրի:

Քաշքենք հիրուր, կնիկս ասեց.— Ջայնամ ես խիվանդ եմ, ես կեթամ:

Խարսն էն կողմից վեցրեց թե.— Հընչի եք կովում, հերթի դրեք. մե օր դու դնա, մե օր էլ էնի, էլ հընչի՞ եք կովում:

էս աղջիկ տերտերոջ աղջիկ ա:

Մե օր տերտերն էկավ թե.— Խնամի՛, ես կեթամ էդա դեղրանք, ձի շունեմ, ձիդ աու խեծեմ, էթամ.

Ես էլ մի թալնչի ձի ունի, տսի՛ կայնի կապեմ ըստու զլոխ, ծախեմ:

Էկա ձիուս ձվերը խոնձեցի, մե լավ թավիցի. ձիւնը ծառս հեղալ կրակի նման, ալի խնամուս: Տարա զինի խմցուցի, պոմի դուր ըացի, տլի, փողը հաշվեց. տվեց, զնաց:

Էն մեկել օրը հեղնում, որ խեծի, ձին կպե գետին, շի պոկվում:

Գալի խնամու կուշու, կասա.—էգ ի՞նչ ձի էր. կպե գետին, չպոկվի...

Քեք քո ձին տար. թամբալ ա:

— Բա չե՞մ գա, թե դու էկար քո աղջիկը տարար, ես էլ կգամ ձինը կտանեմ:

68(77). ԽՄՈՂ ՔՅԱՎԱՌՑԻՆ

Մի քյավառցի լավ խմող ա հլում, գր՛ բնական ա, քյավառ ո՞նք չիմում: Էս մարդս մի օր հիրա ուզածի պեստ լավ լաղաթին խմում տ, ու էլի հիրա էն խին օլոր-մոլոր ճամփերով առն տ դալում: Գալում ա, ըաց զե՛ էլ մաքուր կնդա խորուն արդեն խառուկ ա հլում: Էս կնիկն մե լավ զագաղ ա շինել տալում, էս մարդը հենց տուն ա գալում, ըստուն պոկեցնում ըղտեղ, կախաղան էլ գնում վրեն:

Գիշերվա մի վախտ էս մարթս օյաղմշում ա:

Մեկ էլ ասում ա.—Յա՛, էս որդի՞ եմ:

Մեկ էլ մեկը կողքից ձեն ա տալում:

— Տո գերեղմանոցն էս ախպեր, որդի՞ պտի հրենա:

Ասում ա.—Էս ո՞նց եմ հրեգե ըստե:

— Վա՛յ, ախպեր ջան, մեռեր ես, բերած թաղած. էլի՛:

Ասում.—Դո՞ւ էլ ես մեռել:

— Տո՛. բը ինչ եմ:

— Դու քանի՞ աարվա մեռել ես:

— Դե՛ մի քսան-քսանխինգ տարվա գլիմ, էլի:

— Վա՛յ, ախպեր ջան, դու խին մեռել ես, ըստե մի տեղ չկա՞, էթանք, մեկ-մեկ թաս թալենք:

69(78). ՔՅԱՎԱՌՑԻՔ

Քյավառցիք էթում են ըանակ: Մեկ էլ հրամանատարը կանչում ըտոնց կիարցու ով ինչ հուսում, կրթություն ունա: Ամեն մեկ ջոկ-ջոկ կասեն:

Մեկ կասա.—Ես համասարան եմ դաց:

Մեկ կասա.—Ես տեխնիկում եմ գաց:

Կասա.—Ո՞ն կրթություն ունա, մե քալլ հանեջ թող գա:

Ասողները դալում են, նալալնիկ կտեսնա, որ ըտոնց մեջ մեկը չասեց, որ կրթություն ունա, ըաց հառաջ ա էկե:

Կասա.—Ախպեր ջան, ըր դու ըան չասիր, դու ի՞նչ կրթություն ունես:

Էնի կասա.—Ես՝ կրթություն չունեմ, ընկեր հրամանատար ջան, ըաց քյավառցի եմ:

70(79). ԲԱՅԱԶԵԴՅԱՆ

Ո՞ն ըայաղեղցու կրոնեն, կտանեն ըանդ, ընտեղ կիարցուն, թե:

— Բա քե հրնչի՞ ա ըոնած:

Կասա.—Մե՛շու ձգսն խամար:

— Ինչքա՞ն ա տված:

— Տավխինդ ոտրի:

— Հրնչի՞ մե՛շու ձգան խամար ասվխինգ տարի՞ կուտուն:

— Դե՛ խա էլի, դացի գինամիտ թալի՛ մե՛շու ձուկ դուս էկալ, էրկու խատ էլ խետը վտղալեղ:

71(80). ՎԱՆԵՑԻ ՊԱՌԱՎԼ

Մե վանեցի պառավ ձգան հերթ ա կայնած ըլում: Մինչև հերթը հասնելը, կամաց-կամաց Լ-դունդով ձգան հաշկեր կխանա. եի հերթ կիասի հուրին, կաստ—Բալա ջան, էսա ձուկ ի՞նչ արժի:

— Վեց ոտրլի, մայրիկ ջան:

— Իա՛, էսա քյոռ ձուկ:

72(81). ՄԱՐԻՆ Ա ՇԱՏ ԹԻ ԿՆԻԿ

Մե ժողովում մեր պուղի պիտուն մարդուն իարց կուտան թե՛ մա՞րդն ա շատ, թե կնիկը:

Էղ մարդ կասա.—Կնիկը:

— Իմա՞լ գինաս, որ կնիկն ա շատ,—կիարցուն թաղագրուն:

— Կնանիք պաթի քիչ են. էն մարդիկ, որ հուրանց կնգյտանց աղվեցության տակ են, ընդունենք կո կնիկ են, աղամաղ չեն հաջվում: Ըստունց էլ զինամ, որ տղամարդիկ քիչ են, իսկ կնգտիք շատ:

73(82). ԵՐԿՈՒ ԳԵՂԱՑԻ

Էրկու ղեղացի իրար խետ նսաուկ կիոսին: Մեկը խարցուց, ասող.

— Աղարե՛կ, քյանի՞ մատակ ունես:

Ասաց.—Տասից ինը պակաս:

— Լա՛վ,—ասաց,—Անիա՛ն, ըյա դու քյանի՞ խտտ մատակ ունես:

Ասաց.—Քյունից մե խատ պակաս:

74(83). ՔՅԱՎԱՌՑՈՒ ԷՇԸ

Մե խատ քյավառցի ճամփա յա էթում, մեկ էլ մի հուրիշ մտորդ հանդիպում ա դրան, ասում ա.—էկեք ըստոր ծոցնենք:

Գալում են նստում էդ մարդու կուշտը, ուտում են, քյավառցու էշի կենացն են խմում, բա.—է՛շ ջան, քու կենացը, քե առողջություն, հաշտություն:

էս քյավառցու խոքուն խասնում ա, վերցնում թասն, ասում.—Բը՛ ախպեր ջան, ձեր կենաց, ես չգիտամ, որ իմ էշը ըսենց լտվ շըջապաա, ըսենց լավ հընդերներ ունի:

75(84). ԱՐԱՄԸ ՀԱՅԱՎԱՃԱՌ

Պատերազմի վտխտը Արամ խաց կծախեր. մե կնիկ երկու կիլո խաց կուղա հուր դրքուկնե-րով: Արամ մե կիլո խաց կքյաշա, կաա ընտուն:

Կնիկ կասա.—Վա՛յ, եղբայր Արամ, հընչի էսի էրկու կիլո յա՛:

Արամ կշեռքի վրայից խաց կվերցու, կասա.—Ջաղամա՛թ, հընչի էսի էրկու կիլո շըհըլնի՛...

76(85). ԱՐԱՄՈՒ ԽԱՇ

Արամու կնիկ մե օր իաշ կդնա, Արամ հըն-դեր տղերք կհավաքա, կդյա խաշ ուտելու:

Կասա.—Արո՛ւս, լի՛ց թող ուտեն:

Հըմնուն կլցեն, հիրան չհասի, կասեն.—Ա-րա՛մ, դու էլ կե:

Կասա.—Արուն ընաե էրկու շերեփի ավեր ա, ես կերեր եմ:

Ճծերին էլ չխասի, կսկսեն լալ: Արամ կասա.—Շան աղի ճծեր, ընձի էլ չխասե, մի քիչ սպա-սեք՝ ղոնիսներ էթան, մե աեղ լանք:

77(86). Ա Ր Ա Մ

Մե օր Արամ կեթա էրաղ առնելու էրաղը կիսաա կլցա, կտա Արամին:

Արամ կասա.—Հընչի՛ էս կիսաա լցե:

Վաճառող կասա.—Արամ շան, ըա դու չե՞ս դինում, որ ես քոո եմ:

Արամ կասա.—Որ քոո ես, դե լից, թող հըլնի թափի, էլի՛:

78(87). ԱՐԱՄԻ ՀՅՈՒՐԸ

Մե մարդ կեթա Արամու աուն ղոնախ: Արա-մի օղլուշաղ սեղան կթալա, խաց կդնա, խավ կմորթա, էաա ղոնախ հըմեն կուտա, կսրփա, կկայնի:

Արամ կասա.—Ա՛յ կնիկ, խաց բե, ամոթ ա, մարդը հալթաթ սոված ա:

Նորից սեղան կբանա, նորից էղա ղոնախ կսրփա սեղան (ղուլում ըլի ըաու փորին): Մե անգամ էլ, որ սեղան կբանա, Արամ ղոնախին կխարցու.—Հաքցնելն ամոթ չլի, տխպեր շան, որաեղից էս դալի, ո՛ւր կեթաս:

Ղոնախ կասա.—Ախպեր Արա՛մ, իրվանդ եմ, ախորժտկ շունեմ, կեթամ բողսողավանք՝ Սուրբ Կարապետ, հուխա էնեմ, բալքի ախորժա-կրս բացվի:

Արամ կասա.—Վա՛յ քո դուռն եմ հընդե, հետ դալուց մեը տուն լմանես:

79(88). ԱՐԱՄԸ ՀԱՅԱՎԱՃԱՌ

Մե անգամ Գառղոյ Արտմ խաց կծախեր, մե էքեխա մե մանեթ կաա, էրկու կիլո խաց կուղա: էղա էրեխեն խաց կառնի, կսպասա, կտենա՝ ղղաշին չի տա, կեթա տուն մոր կասա: Մեր, դու մեր, կհընի կդա Արտմի կուշա, կասա.—Սղրար Արամ, հընչի՛ ճծու ղղաշին չտվիր:

Արամ կասա.—Վա՛յ, անաշեն, խո՛ դյոռոս չեմ աանի, ըհր՛,—կխանա դախի տակից մե շիշ արաղ, կլցա մե բաժտկ կասա.—Աաղ ըլես,—ու կխմա:

80(89). ԱՐԱՄԻ ԿՈՎԸ

Արամ հիր կով կծախա Մտմիկոյ վրտ: Մա-միկոն կեթա տուն՝ կովը անալու, կտենա, որ Արամու կնիկ կթեց կով, ըաըաքյաթով կտթ աը-վեց կով:

Կառնի, կրերա տուն, էղա կով կաթ չի աա: Կեթա Արամուն կասա.—Այ՛ ախպեր, ես աեսա՝ քո-կնիկ կով կկթեր, կով շաա կաթ ավեց, հընչի՛ իմ աուն քո կով կաթ չի աա՛:

Արամ կասա.—է՛, կովս ծախեր եմ, կնդանս էլ հե՛ար ծախեմ, որ կով կաթ աա...

81(90). ԱՐԱՄԻ ԲԱԺԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արամ հիրա մենձ ախպորից կրածվի էդ վախտը հիրա երեխաներ պսակ կհընեն, ախ-պորը՝ մենձ:

Բաժանվելու վախտ Արամ կասա.

— Ախպե՛ր ջան, էս ի՞նչ արեցիր. մեծեր քեղ վերցուցիր, պստկներ ծողվիր, ընձի ավիր:

82(91). ԿՈՒՈՏ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

1

Կոլոա Հայրապետ վաճառական էր, հմա կարդացվոր, խասկցվոր մարդ էր. շաա տղնիվ ու

բարի էր: Մե օր կեթա Թիֆլիս սոսուտուրի, ոնց կըղնի, ոնց չըղնի, մի կոպեկ յալնիշ ա հնդնում: Գալումս հիրանց դեղը՝ Բայապետ, տաս կոպեկ աալում ա, հեռագիր ա ղանում, ասում ա. «Մե կոպեկ յալնիշ հընպտ, շասեք որ Կոլոա Հայրա-ղետ խափվալն»:

83(92)

2

Էաի Բայապետս մեջ համրաւաւոր, հարուստ վաճառական կհլնի: Մեկ օր Կոլոա Հայրապետ մե քյանի վաճառականներու խետ կեթա Թիֆլիս առուտուր անելու ի՞նչ կէնեն, ի՞նչ չէն էնե, հուրանք են գինում, հեա գալուց կնստեն հախարի կուշտ, խտց ուտելու:

Հմա ուակուն բաշաան Կոլոա Հայրապետի ձեռից մե դիլա՝ խաղողի գիլա կհընդնի էտա պաւաւոր վաճառական հաւաքաթ կլթա կը-վերցու, կուսա: Հրմեն վաճառականներ կնայեն հիրուր հերես, թե կտ ինչ բախս ա՞, Կոլոա Հայ-րապետ կիտակնա բառնց միտք, կխանա մե խա-րիրնոց (էն վախաւա խարիրնոց 10 օսկի էր) ձեռներ կսրիա, կթալա:

Հրմեն արմանք-գարմանք կկտրեն:

Մեկ կասա.—Մե դիլա վերցիր գետնուց, մե խտրիրնոցով ձեռներդ սրբիր թալի՞ր, էդ ի՞նչ բախս ա, վաճառակտ՞ն:

Կոլոա կտտա.—Գիլեն իմ ղսմաթն էր, ղսմաթ պրտի վերցու, հրմա փող առսւլած շունա, փող ձեռի կեղտ ա, էսօր կա՝ էդուց չկա:

84(93). ԿՈՌՆԳՆ ՈՒ ԱՂՎԵՈ

Կոռնգն ու աղվես հընգերացան, աղվես մը-նաց անպայ: Կոռնգ գնաց ալ էնելու, աղվեսն կըսա.—Մեկ ձագու վիղ օլրեմ, անուշ էնեմ, չուր կոռնգ քույրիկս դա:

Հմա էրեց, բերան սրբեց, կայնտվ էնտեղ: Կոռնգն շուից էկաւ առն, ըմալ ա դիլա աղվես, ըմալ ա դիլա, ըմալ ա գիլա, հուրին կկտրտա:

— Վա՛յ նանանա,

Աչքս կուրանա,

Երկրամաղիկ,

Փափումաղիկ,

Հաշկս քոռնա:

Կըսա.—էդ ընչի՞ գիլտա:

— Ձագերուց մեկ չկա:

Հինքն էլ կնստի գիլա:

Երկրորդ օր էլի դնաց շու, աղվեսն հեւալ ձագերուց մեկի վիպն էլ օլրեց, կերաւ: Կոռնգ քույրիկ էկաւ, էլի դուտ, գուտ, հիւրան կըբըբա: Կոռնգը նստաւ, հեւաւ, լաց գլի: Երրորդ օրն էլ

էն վերջին ձագին կերաւ: Կոռնգն էկաւ, էդի ա-վելի ումեղ ա դիլա,

Վա՛յ նանանա

Աչքս կուրանա

Իմ փափումաւիկ,

Իմ երդումաւիկ,

Իմ բոյ բարցրիկ,

Վայ ձենդ քաղցրիկ:

Կոռնգն ասաց.—Մի՛ չա, մի՛ չա:

Կոռնգ խտակցաւ օր ձագեր ուտողն աղվեսն էր, հիրան չիմացողի տեղ դրեց:

Մյուս օրն ըսեց.—Աղվես քույրիկ ջան, հելի կթանք ման ղտնք, սիրա մեկի յարա յա:

— Դո՞ր էրթտնք, դու թե ունիս, ես հմա:

Կոռնգ աղվեսին ղրեց իր մեջքին, թաւ, դնաց պտրկեց, պտրգեց, աստաւ, եա բերեց, է՞դ ձորի մեջ թալեց. «Աղվես քույրի՛կ, էդ էլ մեր բախտից»:

էդ էլ մեր բախտից»:

85(94). ԼՐԿՈՒ ԱՂՎԵՈ

Էրկու աղվես կեղին, մեկն էն կողմից գուքա, մեկն՝ չս կողմից, կհանդիպեն իրար: Էն մեկն կըսա.—Արի հելինք ախպեր:

Կըսա.—Արի:

Կեղին ախպեր, էն մեկ կըսա.—Դու քանի՞ ֆանա դիտես:

Կըսա.—Ես մե ֆանա գիտեմ:

Կըսա.—Մե ֆանտն ի՞նչ ա, ես քառսունե-րկու ֆանա գիտեմ:

Կեղին ախպեր, կեթան սարեր կպառտեն, կխառնեն Ալաջաաղ սարին: Կտեսնան՝ մե խաա թալաք ա դրուկ, մեջն դմակ ա ղսրկած: Կայ-նան, չկանան ձեռ տան: Էն մե ֆանդի տերն ը-սեց.—Դու քառսուն էրկու ֆանդ դիտես, մե ֆանդ խրոջա, էդ դմակ խան, բե, ուանք:

Ըսեց.—Բերեմ, ախպե՛ր:

Թաթն պարղեց, քաշեց, շաաացվեց:

Թաթն աարաւ՝ շրի՛կ, թալաքն ըռնեց թաթ: Էն մե ֆանդի աեր եկաւ նստաւ, սկսեց դմակն ուտել: Կերաւ, պրծաւ, ըսեց.—էդ թալաք դրող մըկա դուքա ղարկտ՝ աշկերդ գա դու. քառսուն էրկու ֆանդ գիտես, մե ֆանդ խրոջա, թալաքից առս հելի, էթանք:

Ըսեց.—Ախպե՛ր, քառսուն էրկու ֆանդն էլ վընս կուրե:

— Դե՛, — ըսեց, — ըմալ ա, մեկ էլ գլուխ չղովես, խպարտանաս: Մե ֆանդ դիտեմ՝ խրո-ջեմ, աղատվտր՝ աղտտվտր, շագաավար՝ քու բախան ա: — Ըսեց. — Հիմա հիրիկուն ա, դու մե

կողին պառկի, աշուն ա՛յ կռավ դնա վրեդ, հիւրար շիպաս: Ես էլ կեթամ, կպառկեմ էնաոնց դալած ճամփու վրան՝ վըր կողիս: Էնտոնք օր էկան, կտենան ինձ, իմ պողից կրոնեն, կթալեն քամակ հուրանց սւ դութան, քեզ էլ տենան՝ կառնեն քեզի, կխանեն, թալաքը կսարքեն, մենք էլ կհեկենք կփախենք:

Համալ էլ կհենն Սղվսներ կլենն կփախենն, փոր-փոշման դրանք կնայեն հիրար:

86(95). Ս. ՍԱՐԳՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Սուրբ Սարգիս շատ առյուծ տղա ղլի, էտի քյամով կպոռոտա: Շատ պտտեղուց, մեկ օր կհանդիպա ջհուդի աղջկան, կսիրահարվի: Շատ կսիրեն հիրուր, քիչ՝ չեմ գինա, գուղեն հիրուր առնեն, էտ ջհուդի աղջիկ, էսի խայ քրիստոնյա:

Խայուն օրենք չթույլանա: Ս. Սարգիս շատ կմտածա, կաննա հուրիշ փրկություն չկա, կփախցու: Ս. Սարգիս ձմեռվա մի սաստիկ օր, փետրվար տմսուն կփախցու էդ աղջկան: Էդ օր ըմալ քյամի կանա, բութ կանա, բորան կանա, կո էտի էլ Ս. Սարգիս պասի օրն ա:

87(96). ՀԱՋԻ ԿԱՏՈՒՆ

Մե անդամ մուկը դուա կհեկնի հուր բնից և կմտնի դեղցու խաղաաուն: Կաաուն կբռնա, կա-

սա.—Հնչի՞ կողղաս, ես քե շուտեմ, ես կեթամ մուխսի, կդառնամ հաջի, իսկ եփ դառնամ, էլ ձեզ չեմ դիպչելու: Գնա մկնեբին տաա թող դյան, ընձի ճամփու գնեն, մաքուր սրտով հաճ էթամ:

Մուկ կեթտ, հուր դլիու էկած կպատմա, հըմնուն կըժողվա կրեբա, փոսի մեջ կհավաքայ: Մե թուիալ մուկ կմտնի պատի ծակի մեջ, մկնեբ կասեն.—Արի դուա, ինչի՞ էս մտե դաա:

Էտի չի դյա:

Կտաա.—Չեմ կանա, թուիալ եմ, կվախենամ, ըստուց էլ կտեսամ մաթեմ ընդոր բարի ճամփա:

Կատուն գյուրյա, կլարեա, կասա, որ հինք էլ մկնեբու խաթրին յի կալի, —Համա գուր,— կասա կատուն,—պտի ընձի ասեք, խեղճ գյուղացու ջվալով լիքը ցարենի բերանը բաց ա, հը՞նչի դուր տակը կծակեք, տկուց կտանեք, հը՞նչի կգրյան վնաս կուտաք ընդոր, հա՛մ ցորեն կտանեք, հա՛մ ջվալ կծակեք թե ասեք հընչի՞, դաթի իմ պահմանը պահման ա, թե չէ ձեզի կկոտորեմ,—կասա կատուն:

Մկնեբ հըմեն կիտուլեն հիրուր, կիբիշկեն հիրուր և չեն կանա իոտան: Թուիալ մուկ կասա.—Ես դյացի, դե՞ դութ դինաք, հաջու պաաասխանը կտնաք աա՞ք: